

**TÜRKİYE TARIMINDAKİ YAPISAL DEĞİŞİM VE TOPLUMSAL YAPI
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN TOKAT İLİ MERKEZ İLÇEDE SEÇİLMİŞ DAĞ
VE OVA KÖYLERİNDE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ**

Ergün ŞİMŞEK

**DOKTORA TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI**

1996 - TOKAT

GAZIOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE TARIMINDAKİ YAPISAL DEĞİŞİM VE TOPLUMSAL YAPİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN TOKAT İLİ MERKEZ İLÇEDE SECİLMİŞ DAĞ
VE OVA KÖYLERİNDE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Ergün ŞİMŞEK

DOKTORA TEZİ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Bu tez, .../.../1996 tarihinde aşağıda belirtilen jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Onvanı, Adı ve Soyadı

İmza

Başkan : Prof. Dr. Halil ÇİVİT

Öye : Prof. Dr. Kezban KONAK

Öye : Doç. Dr. Kemal EŞENGÜN

ONAY :

Bu tez, 10/09/1996 tarih ve 17.. sayılı Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen jüri üyelerince kabul edilmiştir.

ÖZET
TÜRKİYE TARIMINDAKİ YAPISAL DEĞİŞİM VE TOPLUMSAL YAPI
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN TOKAT İLİ MERKEZ İLÇEDE SEÇİLMİŞ DAĞ
VE OVA KÖYLERİNDE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ
Ergün ŞİMŞEK

Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Doktora Tezi
1996, 339 sayfa

Danışman: Prof. Dr. Halil ÇİVİ
Jüri : Prof. Dr. Halil ÇİVİ
: Prof. Dr. Kezban KONAK
: Doç. Dr. Kemal ESENGÖN

Bu çalışmada, sadece yerleşim yeri itibarı ile farklılıklar arzeden Tokat İli Merkez İlçeye bağlı dağ ve ova köylerindeki toplumsal yapı ve bu yapı üzerine etki edebileceği düşünülen faktörler karşılaştırılarak incelenmeye çalışılmıştır.

Bu amaçla önce Türkiye tarımındaki yapısal değişim ana hatları ile ortaya konulmuş ve bu kuramsal kısımdan sonra, araştırma alanındaki köylerin nasıl seçildiği, yönteminin ne olduğu, uygulanan tekniklerle birlikte uygulamanın nasıl yapıldığı belirtilmiştir. Yöntem olarak Khı-kare, t testi, varyans analizi ve regresyon analizleri yapılmıştır.

Araştırma sonuçları çeşitli alt başlıklar altında sunulmuştur. Bu sonuçlara göre yerleşim yerlerinin vermiş olduğu avantajlar nedeni ile ova köylerinin toplumsal ve ekonomik yapı bakımından biraz daha kentsel yapıya dönüşme yolunda olduğu, dağ köylerinin ise bir çok konuda geleneksel olma özelliğinden henüz kurtulamamış olduğu ve yavaş değişen bir yapı gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Araştırma alanındaki köy grupları, aile biçiminin oluşum şekli, eğitim, nüfus, göç, sosyal katılım, kitle iletişim araçlarından yararlanma, kooperatifleşme vb. konularda farklılıklar göstermektedir. Toplumsal yapı üzerine etki eden faktörler bakımından da köy grupları arasında farklılıkların olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal yapı

ABSTRACT

THE STRUCTURAL CHANGE IN TURKISH AGRICULTURE AND A
COMPARATIVE ANALYSIS OF ITS EFFECTS ON SOCIAL STRUCTURE IN
SOME SELECTED MOUNTAIN AND PLAIN VILLAGES OF CENTRAL COUNTY
OF TOKAT PROVINCE

Ergün ŞİMŞEK
Gaziosmanpaşa University
Graduate School of Natural and Applied Science
Department of Agricultural Economics

1996, 339 page

Supervisor: Prof. Dr. Halil ÇİVI
Jüry : Prof. Dr. Halil ÇİVI
: Prof. Dr. Kezban KONAK
: Assoc Prof. Dr. Kemal ESENGÜN

In this study, the social structure of mountain and plain villages of central county of Tokat province having a difference only in the respect of settlement place and factors which are considered to have an effect on the social structure have been tried to investigate comparatively.

For this purpose, first the structural change in Turkish agriculture had been determined with its main lines and after this methodologic section how the villages on research area was determined, what the method was and how the survey was applied with their techniques were explained.

The results of the research were presented under various subtitles. According to these results, that the plain villages are on the way of turning urban structure because of the advantages of settlement places but the mountain villages still in traditional structure in several sides and they represent a slow change have been determined.

The village groups on the research area show differences in the respect of family form, education, population, migration, sociality, making use of the mass media, cooperation, etc. That there are differences between the village groups in the respect of factors having an effect on the social structure has been determined.

Key words: Social Structure

ÖNSÖZ

Türkiye'de köy toplulukları üzerinde yapılacak araştırmalar, Türk toplumunun temel yapısını ortaya koyabilecektir. Birbirinden farklı yapılarda ve çok sayıda köyün bulunduğu bir ülkede köy çalışmaları yapmak, toplumun daha iyi tanınmasına neden olacaktır. Bu çalışmalar aynı zamanda kalkınma plan ve politikalarına da ışık tutacaktır. Yani tarımsal etkinliklerin içinde gerçekleştiği ortamın tüm öğeleri gereğince bilinmeden ve anlaşılmadan gelişmelere ve oluşumlara istenen yön ve biçim verilemez.

Toplumsal değişme, hiç bir insan topluluğunun ilgisiz kalamayacağı bir süreçtir. Temel yapısı köysel yerleşmelere dayanan toplumumuzda son yıllarda hızlı değişmeler görülmektedir. Teknolojik ilerlemeler, ulaşım ve haberleşme olanaklarındaki gelişmeler, dış pazara açılma geleneksel kapalı köy yapısının değişmesine yol açmıştır.

Bu araştırmada da Tokat İli Merkez İlçeye bağlı dağ ve ova köylerindeki toplumsal yapı ve bu yapıya etki eden faktörler bilimsel yöntemlerle karşılaştırılarak incelenmiştir.

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde en büyük payın, böyle bir konu üzerinde çalışma cesaretini veren ve araştırmanın bütün aşamalarında yakın ilgi ve değerli katkılarıyla çalışmanın sonuçlanmasını sağlayan sayın tez danışmanım ve hocam Prof.Dr. Halil ÇIVI'ye ait olduğunu belirtmek isterim. Ayrıca Türkiye'nin değişik bölgelerinde gerçekleştirdikleri eserlerinden yararlandığım sayın bilim adamlarına borcum teşekkürün ötesindedir.

Araştırmada emeği ve katkısı geçen tüm fakülte arkadaşlarıma, Tarım İl Müdürlüğü, Devlet Su İşleri, Tokat Belediyesi yetkililerine teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın anket aşamasında, büyük bir sabırla anket sorularını cevaplayarak araştırma materyalinin toplanabilmesini sağlayan yöre çiftçilerine en içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA NO
ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÇİZELGELER LİSTESİ	IX
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	3
1.2. Araştırmanın Önemi.....	5
1.3. Araştırmanın Kapsamı.....	6
2. LİTERATÖR ÖZETLERİ	8
3. MATERYAL VE YÖNTEM	14
3.1. Materyal.....	14
3.2. Yöntem.....	14
3.2.1. Örneklemeye Aşamasında Uygulanan Yöntem.....	14
3.2.2. Anketlerin Hazırlanmasında ve Uygulanmasında Uygulanan Yöntem.....	17
3.2.3. Verilerin Değerlendirilmesi Aşamasında Uygulanan Yöntem.....	19
4. TÜRKİYE TARIMINDAKİ YAPISAL DEĞİŞME	28
4.1. Arazi Varlığı, Kullanış Şekli ve Üretimin Bilesimi	29
4.2. Nüfus.....	35
4.3. Tarım İşletmelerinin Büyüklüklerinde ve Dağılımında Meydana Gelen Gelişmeler.....	37
4.4. Sermaye Durumu.....	40
4.5. Arazi Mülkiyeti ve Tasarruf Şekli.....	42
4.6. Girdi Kullanımındaki Değişmeler.....	43
4.7. Kırsal Kesime Yönelik Alt Yapının Değişimi.....	48
4.8. Ailenin Değişimi.....	52
4.9. Tarımsal Değişmeyi Oluşturan Toplumsal ve Ekonomik Etmenler.....	54

	SAYFA NO
5. ARAŞTIRMA SONUÇLARI	56
5.1. Toplumsal Yapı.....	56
5.1.1. Aile Yapısı.....	56
5.1.1.1. Aile Biçimleri.....	58
5.1.1.1.1. Aile Biçiminin Oluşum Süreci.....	61
5.1.1.1.2. Geniş Ailenin Parçalanma Nedenleri.....	64
5.1.1.2. Ailenin Kuruluşu.....	66
5.1.1.2.1. Aile Reisleri ve Eşlerinin Yaşları.....	67
5.1.1.2.2. Aile Reisleri ve Eşlerinin İlk Evlenme Yaşları.....	69
5.1.1.2.3. Erkek ve Kız Çocukları İçin İstenen İdeal Evlenme Yaşı.....	71
5.1.1.2.4. Aile Reisleri ve Eşlerinin Akrabalık Durumu ve Akraba Evliliği Konusundaki Tutumları....	76
5.1.1.2.5. Ailede Evlilik Kararı ve Eş Seçimi Konusundaki Tutumlar.....	79
5.1.1.2.6. Nikah Durumu ve Evliliğin Mesruluğu İçin Gerekli Olan Nikah Şekli Konusundaki Tutumlar	85
5.1.1.2.7. Başlık Geleneği ve Bu konuda Aile Reislerinin Tutumları.....	88
5.1.1.3. Hane Büyüklüğü.....	91
5.1.1.4. Doğurganlık ve Doğurganlığı Etkileyen Faktörler	94
5.1.1.4.1. Doğurganlığı Etkileyen Faktörler ve Etki Payları.....	98
5.1.1.5. Aile İçi İlişkiler.....	104
5.1.1.6. Aile İçerisinde Karar Verme Yetkisi (Otorite Örüntüsü) Bakımından Ailenin Modernleşmesi....	108
5.1.1.7. Çocuklarda Cinsiyet Tercihini ve Nedenleri.....	110
5.1.2. Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	114
5.1.2.1. Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı.....	114
5.1.2.2. Nüfusun Yaşa Göre Dağılımı.....	115
5.1.3. Eğitim Durumu.....	120
5.1.3.1. Aile Reisleri ve Eşlerinin Eğitim Düzeyleri...	120
5.1.3.2. Aile Reisleri ve Eşleri Dışındaki Diğer Birey- lerin Eğitim Düzeyleri.....	124
5.1.3.3. Tüm Aile Bireylerinin Eğitim Düzeyleri.....	128
5.1.3.4. Yaş Gruplarına Göre Nüfusun Okur-Yazarlık Durumu.....	132
5.1.3.5. Okur-Yazar Nüfusun Cinsiyetlerine Göre Eğitim Kademeleri.....	134

	SAYFA NO
5.1.3.6. Aile Reisleri ve Eşlerinin Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Tutumları.....	137
5.1.3.7. Çocuklar İçin Tercih Edilen Meslekler ve Tarım- sal Meslekler ile İlgili Düşünce ve Tutumlar..	141
5.1.4. Modernleşme Eğilimleri ve Geleneksellik.....	146
5.1.5. Dış Kültüre Açılma Düzeyi.....	147
5.1.6. Sosyal Katılım.....	150
5.1.7. Kitle İletişim Araçlarını Kullanma Düzeyi.....	152
5.1.8. Yaşama Standardı.....	154
5.1.9. İşbirliği Eğilim Düzeyi.....	156
5.1.10. Köydeki Otorite Şekli.....	158
5.1.11. Komşu ve Akrabalık İlişkileri.....	160
5.1.12. Miras Paylaşımı ve Konu ile İlgili Tutumlar....	164
5.1.13. Aile Planlaması Konusundaki Tutum ve Davranışlar	173
5.1.14. Kan Davası ile İlgili Tutumlar.....	176
5.1.15. Bazı Güncel Konular ile İlgili Bilgi Düzeyleri.	178
5.1.16. Kooperatiflere Oyelik ve Kooperatifçilik Bilinc Düzeyi.....	179
5.1.16.1. Kooperatiflere Oyelik Durumu.....	179
5.1.16.2. Kooperatif Bilinç Düzeyi.....	182
5.1.17. Kredi Kullanma ve Kullanım Biçimi.....	185
5.1.18. Nüfus Hareketleri (Göç Olgusu).....	191
5.1.18.1. Aile İçinde Göç Olgusu.....	192
5.1.18.2. Göçetme Yası.....	193
5.1.18.3. Göçeden Bireylerin Eğitim Durumları.....	195
5.1.18.4. Göçeden Bireylerin Medeni Durumları.....	196
5.1.18.5. Göçetme Nedenleri.....	197
5.1.18.6. Göçedilen Yer.....	199
5.1.18.7. Göçedenlerin Suandaki Meslekleri.....	200
5.1.18.8. Göçeden Bireylerin Toprak ile Olan İlişkileri	201
5.1.18.9. Göçetme Eğilimleri.....	204
5.1.19. Satılma Güçlerinin Değişimi Konusundaki Düşünceler.....	206
5.1.20. Arazi Alım-Satımı.....	207
5.2. Ekonomik Yapı.....	210
5.2.1. İşletme Büyüklükleri.....	210
5.2.2. Arazi Mülkiyeti ve Tasarruf şekli.....	211
5.2.3. Uğraşı Alanı ve Gelir Kaynakları.....	213
5.2.4. Parasal Gelir Düzeyleri.....	215
5.2.5. Makinalaşma.....	216
5.2.6. Pazara Dönüklük Oranı ve Uzmanlaşma Düzeyi.....	218

6. BAZI SOSYO-EKONOMİK FAKTÖRLERLE, TOPLUMSAL YAPI FAKTÖRLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ ...	222
6.1. Arazi Genişliği ve Aile Biçimi Arasındaki İlişkiler	222
6.2. Tarımsal Ürünlerin Yıllık Satış Tutarları ve Aile Biçimi Arasındaki İlişkiler.....	227
6.3. Tarımda Makinalaşma ve Aile Biçimi Arasındaki İlişkiler.....	231
6.4. Aile Reislerinin Yaşları ve Aile Biçimleri Arasındaki İlişkiler.....	235
6.5. Aile Reislerinin Eğitim Durumları ve Aile Biçimleri Arasındaki İlişkiler.....	241
6.6. Dış Kültüre Açılma ve Aile Biçimi Arasındaki İlişkiler.....	246
6.7. Aile Reislerinin Yaşları ve Aile İçerisinde Karar Verme Bakımından Modernleşme.....	248
6.8. Aile Reislerinin Eğitim Durumu ve Aile İçerisinde Karar Verme Bakımından Modernleşme İlişkisi	250
6.9. Aile Biçimine Göre Aile İçerisinde Karar Alma Durumu Bakımından Modernleşme.....	253
6.10. Ailenin Yıllık Gelirleri ile Aile İçerisinde Karar Alma Durumları Arasındaki İlişkiler.....	255
6.11. İşletme Büyüklüğü ve Aile Reislerinin Çocuklarına Eş Seçme Konusundaki Tutumları.....	256
6.12. Aile Reislerinin Yaşları ve Erkek Çocuklarına Eş Seçme Konusundaki Tutumları.....	259
6.13. Aile Reisleri ve Eşlerinin Eğitim Düzeyleri ve Çocuklarına Eş Seçme Konusundaki Tutumları.....	264
6.14. Aile Reislerinin Dış Kültüre Açılma Düzeyleri ve Çocuklarına Eş Seçme Konusundaki Tutumları.....	276
6.15. Aile Reisleri ve Eşlerinin Eğitimi ve Çocuklarının Eğitimi ile İlgili Tutumları.....	280
6.16. Aile Reislerinin Yaşları ve Çocuklarının Eğitimi ile İlgili Tutumları.....	286
6.17. Aile Reislerinin Yıllık Gelirleri ve Kız Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Tutumları.....	288
6.18. İşletme Genişliği ve Kız Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Aile Reislerinin Tutumları.....	291
6.19. Aile Reislerinin Yaşları ve Kooperatife Üyelik...	293

VIII

SAYFA NO

6.20. Aile Reislerinin Eğitim Düzeyi ve Kooperatife Üyelik.....	295
6.21. İşletme Genişliği ve Kooperatife Üyelik.....	297
6.22. Tarımsal Ürünlerin Yıllık Satış Tutarı ve Kooperatife Üyelik	299
7. ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER	301

KAYNAKLAR	327
------------------------	------------

EKLER

EK 1.	335
EK 2.	335
EK 3.	336
EK 4.	336
EK 5.	337
EK 6.	337
EK 7.	338
EK 8.	338
EK 9.	339
EK 10.	339
EK HARİTA 1	340

ÖZGEÇMİŞ

CİZELGELER LİSTESİ

CİZELGE NO	SAYFA NO
3.1. Popülasyonu oluşturan işletmelerin tabakalara göre dağılımı ve her tabakadan örneğe seçilen işletme sayısı	17
4.1. Tarım alanlarının kullanılmasına göre dağılımı (bin ha) 1963=100	30
4.2. Tarımsal üretim yapısındaki gelişmeler (%).....	31
4.3. Bazı tarımsal ürünlerin üretim alanlarında meydana gelen değişmeler (bin ha) 1963=100	32
4.4. Bazı tarımsal ürünlerin üretim miktarlarında meydana gelen gelişmeler (bin ton).....	33
4.5. Bazı tarımsal ürünlerin verim düzeyinde meydana gelen gelişmeler (kg/ha).....	34
4.6. Köy ve şehir nüfusu (bin).....	35
4.7. Kırsal nüfusun cinsiyete göre oranı ve yıllık artış oranı.....	36
4.8. Tarım sayımı yıllarına göre tarım işletmelerinin sayısı ve işledikleri alanlara göre dağılımı....	38
4.9. Tarım işletmelerinde arazinin parçalılık durumu (%).....	40
4.10. Türkiye'de muhtelif işletme Türlerinde sermaye oranları (%).....	42
4.11. Çiftçiye dağıtılan bazı ürünlerin tohumluk miktarında meydana gelen gelişmeler (Ton) 1963=100...	44
4.12. Bazı tarımsal girdilerde meydana gelen gelişmeler.	45
4.13. Devlet sulama alanlarında meydana gelen gelişmeler	47
4.14. Tarım sektöründe verilen krediler (Milyon TL)...	47
4.15. Türkiye'de köy yollarındaki gelişmeler (Km).....	48
4.16. Türkiye'de köy içme suyundaki gelişmeler.....	49
4.17. Kent ve köyde altı ve daha büyük yastaki kadın ve erkek nüfusun okur-yazarlık durumu.....	51
4.18. Türkiye'de değişik yerleşmelerde aile biçimleri.	53
5.1. Köy grupları itibarı ile aile biçimi.....	59
5.2. Tokat merkez ilçeye bağlı köylerde çekirdek ailenin oluşum biçimi.....	62
5.3. Sonradan çekirdek aile biçimine dönüşen ailelerin geniş aile içerisinde kalma süreleri.....	64
5.4. Tokat Merkez ilçeye bağlı köylerde sonradan çekirdek aile biçimine dönüşen ailelerin geniş aileden ayrılma nedenlerinin dağılımı.....	65

ÇİZELGE NO	SAYFA NO
5.5. Aile reisleri ve eşlerinin yaşları.....	68
5.6. Aile reisleri ve eşlerinin ilk evlenme yaşları..	70
5.7. Erkek ve kız çocukları için istenen evlenme yaşı	72
5.8. Aile reislerinin kızlarını vermek istedikleri yerleşim birimleri.....	75
5.9. Aile reisleri ve eşleri arasında akrabalık durumu	77
5.10. Akraha evliliği derecesi.....	78
5.11. Aile reislerinin evlenmesinde evlilik kararının alınması.....	80
5.12. Erkek çocuğun eşini seçme konusunda anne ve babanın tutumu.....	82
5.13. Kız çocuğun eşini seçme konusunda anne ve babanın tutumu.....	84
5.14. Evlilik sırasında yapılan nikah şekli.....	86
5.15. En gerekli olan nikah şekli konusunda aile reisleri ve eşlerinin tutumları.....	87
5.16. Aile reislerinin evlenirken başlık verme durumu.	90
5.17. Aile reislerinin çocukları için başlık alıp verme konusundaki tutum ve davranışları.....	91
5.18. Araştırma bölgesindeki hane büyüklüğü.....	93
5.19. Sahip olunan işletme büyüklüğü ve hane büyüklüğü	94
5.20. Aile reisleri eşlerinin yapmış olduğu toplam doğum sayısı.....	96
5.21. İncelenen ailelerdeki çocuk ve bebek ölümleri...	97
5.22. Ova köylerinde doğurganlığı etkileyen faktörlerin etki payları.....	99
5.23. Dağ köylerinde doğurganlığı etkileyen faktörlerin etki payları.....	103
5.24. Aile reisleri ve eşlerinin çocuklarının yerleşmesini istedikleri yer konusundaki tercihleri.....	105
5.25. Aile reisleri ve eşlerinin ihtiyarlıklarında kalmak istedikleri yer konusundaki tutumları....	107
5.26. Geçmişte ve günümüzde ailede karar verme yetkisi bakımından modernleşme.....	109
5.27. Aile reisleri ve eşlerinin çocukta cinsiyet tercihi	111
5.28. Erkek çocuğunun tercih edilme nedenleri.....	113
5.29. Nüfusun cinsiyetlere göre dağılımı.....	114
5.30. Nüfusun yaş ve cinsiyete göre dağılımı (%).....	116
5.31. Ana yaş gruplarına göre nüfusun dağılımı.....	118

ÇİZELGE NO	SAYFA NO
5.32. Araştırma bölgesindeki aile reislerinin eğitim düzeyleri.....	121
5.33. Araştırma bölgesindeki aile reisleri eşlerinin eğitim düzeyleri.....	123
5.34. Araştırma bölgesindeki aile reisleri hariç diğer erkek bireylerin eğitim düzeyleri.....	125
5.35. Araştırma bölgesindeki aile reisleri eşleri hariç diğer kadın bireylerin eğitim düzeyleri.....	127
5.36. Araştırma bölgesindeki tüm bireylerin eğitim düzeyleri.....	129
5.37. Yaş grupları ve cinsiyete göre nüfusun okur-yazarlık durumu.....	133
5.38. Okur-yazar nüfusun cinsiyetlere göre eğitim kademeleri.....	135
5.39. Aile reisleri ve eşlerinin kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları.....	139
5.40. Aile reislerinin erkek çocukları için öngördükleri meslekler.....	142
5.41. Aile reislerinin kız çocukları için öngördükleri meslekler.....	144
5.42. Aile reislerinin çiftçi olmaktan memnun olup olmama durumu.....	145
5.43. Ailelerin modernleşme düzeyi.....	147
5.44. Dış kültüre açılma düzeyi.....	149
5.45. Sosyal katılım düzeyi.....	151
5.46. Kitle iletişim araçları kullanma düzeyi.....	154
5.47. Yaşama Standardı.....	155
5.48. Tarımsal uğraşlarla ilgili işbirliği eğilimleri (%).....	157
5.49. İşbirliği eğilim düzeyi.....	158
5.50. Köy grupları itibarı ile köydeki otorite şekli..	159
5.51. Akrabalar arası ziyaret konusundaki değişim.....	161
5.52. Komşu ve akrabalara borç para verme durumu.....	162
5.53. Borç para verme şekli.....	163
5.54. Sahip olunan arazinin mülkiyete geçme biçimi....	165
5.55. Babadan kalan arazinin mirasçılar arasında paylaşımı.....	166
5.56. Mirasın bölüşüm şekli.....	167
5.57. Mevcut durumda kız çocuklarının miras istemelerinin ailede hoş karşılanıp karşılanmama durumu...	169

CİZELGE NO	SAYFA NO
5.58. Miras paylaşımında geçmişe göre farklılık durumu	170
5.59. Miras sizce nasıl paylaşılmalı? sorusuna aile reisleri ve eşlerinin cevapları.....	171
5.60. Aile planlamasına taraftar olma durumu.....	173
5.61. Doğum kontrolü konusunda bilgi sahibi olma durumu	175
5.62. Doğum kontrolünü uygulama durumu.....	175
5.63. Kan davası ile ilgili tutumlar.....	177
5.64. Genel bilgi düzeyleri.....	179
5.65. Kooperatiflere üye olma durumu.....	180
5.66. Çiftçilerin üye olunan kooperatiflere göre dağılımı.....	181
5.67. Kooperatifçilik bilinç düzeyi.....	183
5.68. Kooperatifçilik bilinç düzeylerine göre kooperatiflere katılım	184
5.69. Kredi alma durumu.....	186
5.70. Krediyi kullanma biçimi.....	188
5.71. Devlet istediğinin kadar kredi verse alırmısınız? sorusuna çiftçilerin verdiği cevapların dağılımı.	189
5.72. Alınan kredinin kullanılmak istenen alanı.....	191
5.73. Aile içinden göç olayı olup olmama durumu.....	193
5.74. Göç etme yaşı.....	194
5.75. Göç eden bireylerin eğitim durumu.....	195
5.76. Göç eden bireylerin medeni durumları.....	196
5.77. Göç etme nedenleri.....	198
5.78. Göç edilen yer.....	200
5.79. Göç eden bireylerin meslekleri.....	201
5.80. Göç eden bireylerin toprak ile olan ilişkileri..	202
5.81. Arazisini satmayan bireylerin araziyi kullanma biçimi.....	203
5.82. Aile reislerinin göç etmek isteyip istememe durumu.....	204
5.83. Satılma güçlerindeki değişim konusundaki düşünceler.....	206
5.84. Arazi satılma ve satma durumu.....	208
5.85. Köy grupları itibarı ile ortalama işletme arazisi genişliği (Dekar).....	210
5.86. Arazi mülkiyeti ve tasarruf şekli.....	212
5.87. Ailelerin uğraşı alanlarına göre dağılımı.....	213
5.88. Köy grupları itibarı ile gelir kaynakları.....	214

CİZELGE NO	SAYFA NO
5.89. Ova ve dağ köylerinde ortalama parasal gelir (TL/YIL).....	215
5.90. Traktöre sahip olma durumu.....	217
5.91. Köy grupları itibarı ile işletmelerin pazara dönüklük oranları.....	219
5.92. İhtisaslaşma düzeyleri.....	220
6.1. Araştırma alanındaki aile biçimleri itibarı ile arazi genişliği (da) buna ilişkin varyans analizi ve en küçük önemli fark (LSD) kontrolü hesap sonuçları.....	223
6.2. Ova köylerindeki aile biçimleri itibarı ile arazi genişliği (da) buna ilişkin varyans analizi ve en küçük önemli fark (LSD) kontrolü hesap sonuçları.	225
6.3. Dağ köylerindeki aile biçimleri itibarı ile arazi genişliği (da) buna ilişkin varyans analizi.....	226
6.4. Araştırma alanındaki aile biçimleri itibarı ile tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları (TL)ve buna ilişkin varyans analizi.....	228
6.5. Ova köylerindeki aile biçimleri itibarı ile tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları (TL) ve buna ilişkin varyans analizi ve en küçük önemli fark (LSD) kontrolü hesap sonuçları.....	229
6.6. Dağ köylerindeki aile biçimleri itibarı ile tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları (TL)ve buna ilişkin varyans analizi.....	231
6.7. Araştırma alanında anket yapılan ailelerin traktöre sahip olma durumu ve aile biçimlerinin dağılımı.....	233
6.8. Araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin yaşları ve aile biçimlerinin dağılımı.....	236
6.9. Araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin eğitim düzeyleri ve aile biçimlerinin dağılımı..	242
6.10. Araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin dış kültüre açılma düzeyleri ve aile biçimlerinin dağılımı.....	247
6.11. Aile reislerinin yaşları ve aile içerisindeki karar verme yetkisi bakımından modernleşme.....	249
6.12. Aile reislerinin eğitim durumu ve aile içerisindeki karar verme yetkisi bakımından modernleşme.	251

ÇİZELGE NO	SAYFA NO
6.13. Aile biçimi ve aile içerisindeki karar verme yetkisi bakımından modernleşme.....	254
6.14. Aile reislerinin yıllık gelirlerine göre aile içerisinde karar alma durumu.....	256
6.15. Araştırma alanındaki aile reislerinin erkek çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları itibarı ile işletme genişliği (Da) ve buna ilişkin varyans analizi.....	257
6.16. Ova köylerindeki aile reislerinin erkek çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları itibarı ile işletme genişliği (Da) ve buna ilişkin varyans analizi.....	258
6.17. Dağ köylerindeki aile reislerinin erkek çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları itibarı ile işletme genişliği (Da) ve buna ilişkin varyans analizi.....	259
6.18. Anket yapılan aile reislerinin yaşları ve çocukları için eş seçme konusundaki tutumları	261
6.19. Köy grupları itibarı ile aile reislerinin yaşları ve erkek çocukları için eş seçme konusundaki tutumları.....	262
6.20. Köy grupları itibarı ile aile reislerinin yaşları ve kız çocukları için eş seçme konusundaki tutumları.....	263
6.21. Anket yapılan aile reislerinin eğitim durumları ve çocukları için eş seçme konusundaki tutumları	265
6.22. Anket yapılan aile reisleri eşlerinin eğitim durumları ve çocukları için eş seçme konusundaki tutumları.....	268
6.23. Köy grupları itibarı ile aile reisleri ve eşlerinin eğitim durumları ve erkek çocukları için eş seçme konusundaki tutumları.....	271
6.24. Köy grupları itibarı ile aile reisleri ve eşlerinin Eğitim durumları ve kız çocukları için eş seçme konusundaki tutumları.....	275
6.25. Aile reislerinin dış kültüre açılma düzeyleri ve erkek çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları	277
6.26. Aile reislerinin dış kültüre açılma düzeyleri ve kız çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları..	278

ÇİZELGE NO	SAYFA NO
6.27. Aile reisleri ve eşlerinin eğitim durumları ve kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları..	281
6.28. Köy grupları itibarı ile aile reislerinin eğitim durumları ve kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları.....	283
6.29. Köy grupları itibarı ile aile reisleri eşlerinin eğitim durumları ve kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları.....	285
6.30. Aile reislerinin yaşları ve kız çocuklarının eğitimi ile ilgili tutumları.....	287
6.31. Ova köylerinde aile reislerinin kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları ve yıllık ortalama gelirleri (TL)ve buna ilişkin varyans analizi...	289
6.32. Dağ köylerinde aile reislerinin kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları ve yıllık ortalama gelirleri (TL)ve buna ilişkin varyans analizi...	290
6.33. Ova köylerinde aile reislerinin kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları ve ortalama işletme genişliği (Da)ve buna ilişkin varyans analizi...	291
6.34. Dağ köylerinde aile reislerinin kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları ve ortalama işletme genişliği (Da)ve buna ilişkin varyans analizi...	292
6.35. Araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin yaşları ve kooperatiflere üyelik durumlarının dağılımı.....	294
6.36. Araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin eğitim ve kooperatiflere üyelik durumlarının dağılımı.....	296
6.37. Kooperatiflere üyelik ve ortalama işletme genişliği (Da).....	298
6.38. Kooperatiflere üyelik ve tarım ürünlerinin yıllık satış tutarları (TL).....	299

1. GİRİŞ

Toplum, ister cemaat, ister cemiyet, ister köy, isterse şehir toplumu şeklinde olsun daima "bir sosyal yapı ve bu yapıyı meydana getiren sosyal müesseselerin ve insan ilintilerinin ve bunların karşılıklı münasebetlerinden doğan sosyal değerlerin birbirlerini karşılıklı olarak etkiledikleri bir bütündür. Bu bütün her zaman aynı olmayan hız ve tempoyla değişir. Sosyal yapıyı meydana getiren unsurlardan biri değiştiği zaman, sosyal yapının diğer unsurlarında değişir" (Kıray, 1964).

Toplumsal yapı, düzenli insan ilişkileri olarak tanımlanabilir. Toplumsal değişme ise toplumsal ilişkilerdeki değişmedir. Örneğin ailenin örgütlenişindeki değişmeler, hayatı kazanma yolundaki değişmeler, tinsel davranışlardaki değişmeler, toplumsal değerlerdeki değişmeler, kullanılan teknoloji-
deki değişmeler ve benzerleri gibi değişmeler ancak toplumsal değişme kapsamında düşünülmelidir. Yani, toplumsal değişmeyi yapısal olay olarak görmek gerekir. (Gökçe, 1993/a).

Toplumsal yapının değişmesi konusunda ortak olan nokta, sanayileşme, kentleşme, köyden kente göç, nüfus artışı ve toprak-insan dengesinin bozulması, makinalı ve sulu tarımın yaygınlaşması, ulaşım olanaklarının artması sonucunda, köy-kent farklılığının giderilmesi, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, eğitim fırsatlarının artması ve eğitim düzeyinin yükselmesi gibi faktörlerin etkili olmasıdır.

Kırsal kesimdeki toplumsal yapıyı belirleyebilmek için öncelikle bu yapının biçimlenmesine ve ana niteliklerinin belirlenmesine yolaçan temel etmenler üzerinde durulması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile Türkiye'de kırsal kesimdeki toplumsal yapının ortaya çıkarılabilmesi, ancak, bu yapının oluşumuna temel olan nesnel öğelerin çözümlenmesiyle yapılabılır.

Bu nedenle, tarım kesiminde belirmiş toplum yapısının, genel olarak toplum yapısında olduğu gibi, belirleyici etmenlerden hareket eden yapıyı biçimlendirici nesnel koşullara öncelik tanıyan bir anlayışla ele alınmasına gereksinim var-

dır (Sencer, 1971).

Türk toplumunu oluşturan temel öğelerden biri olan köy toplulukları üzerinde yukarıda belirtilen koşullar doğrultusunda yapılacak araştırmalar Türk toplumunun temel yapısını daha iyi ortaya koyacaktır.

Türkiye'de 36 binin üzerinde köy bulunmakta olup, bu köylerde yapılacak çalışmalar toplumun yapısını daha iyi tanımamıza neden olacağı gibi, kalkınma plan ve politikalarına da ışık tutabilecektir. Ancak, köyleri tanımadan ve gruplandırmadan bütüne ilişkin yargılara varmak yanlış sonuçlara neden olabilecektir.

Türkiye'de bölgesel olarak tarım teknolojisinde farklılıklar olabildiği gibi, aynı bölge içerisinde de farklılıklar söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla bu olgu türdes olmayan bir toplum yapısına da neden olabilmektedir.

Toplumsal değişmeyi belirleyen nedenler çoğu kez, coğrafik, teknolojik ve kültürel nedenler olarak sınıflandırılmaktadır (Türkdoğan, 1977/a). Bu faktörlerin bölgeler itibarı ile farklılık göstermesi, toplumsal yapı ve bu yapının değişiminde de farklılıklar arz etmektedir. Büyük merkezlere yakın yüksek verim gücüne sahip topraklar, sulama olanaklarının bulunması, alt yapının mevcut olması vb. faktörleri bünyesinde bulunduran kırsal kesimlerdeki teknolojik yapı ve bu yapıya bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal yapı ile bu olanakları olmayan toplumlardaki teknoloji ve bu teknolojiye bağlı toplumsal yapı birbirinden farklılıklar arz edebilecektir.

Toplumdan topluma farklılıklar arz etmekle beraber, tüm toplumların ekonomi, eğitim, din, siyaset ve hukuk gibi kurumları mevcuttur. Toplumların yapısal özelliklerini de, bu kurumlar arasındaki karşılıklı etkileşimler oluşturmaktadır. Herhangi bir toplumdaki bireylerin sadece öğrenim düzeyinin, sadece gelir düzeyinin ya da sadece mesleğinin değişmesiyle onların benimsemiş oldukları ilke, değer, kural amaç, tutum, davranış ve alışkanlıklarında köklü değişiklikler ortaya çıkarmamaktadır. Bunların tamamındaki değişme ise, toplumsal yapıdaki değişme anlamına gelmektedir (Erol, 1994).

Türkiye özellikle 1950'li yıllarda siyasi, sosyal ve ekonomik olarak yeni bir değişime sahne olmuştur. Bu değişimler şöyle özetlenebilir. Tek partili siyasi düzenden çok partili siyasi yaşama geçilmiş, Marshall yardımı ve Truman doktrinleriyle sanayileşmeye hız verilmiştir. Devletçiliğe dayanan ekonomik anlayıştan, özel sektöre dayanan liberal ekonomiye geçiş yine bu dönemde başlamıştır. Diğer taraftan yol ve taşıt araçlarının köylere kadar uzanması köylünün kent ile olan ilişkisini artırmış ve dolayısıyla göç olgusunu hızlandırmıştır. Dış ülkelerden ithal edilen traktörlerle makinalı tarıma geçilmiş tarım teknolojisindeki gelişmeler, hem köyün sosyal sistemlerini değiştirmiş hemde köylünün üretim gücünü artırmıştır. Bu maddi değişimlere paralel olarak, köylünün değer yargıları, siyasal tutumları da geniş çapta farklılaşmıştır. Köylerin yerleşim şekilleri değişmiş, özellikle yeni oluşturalan yol kenarlarında köyler oluşmuş ve ürünlerin pazara arz edilmesi olanağı ortaya çıkmıştır. Böylece geleneksel ekonomik sistemler yerine, ticari bir yapı arzeden kırsal yerleşmeler ortaya çıkmıştır. Bu gelişme kırsal kesimde sınıf farklılaşmasını gündeme getirmiştir. Gelirler arasındaki bu farklılaşma köydeki toplumsal hareketliliğin doğmasına da yardımcı olmuştur. Ayrıca, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, eğitim olanaklarının artırılması sonucunda eğitim düzeyinin yükselmesi gibi değişimler ülkenin bütününde önemli sayılabilecek toplumsal değişmelerin meydana gelmesine neden olmuştur.

Bütün bu olgulara rağmen, günümüzde kırsal kesim ile kentsel kesim arasında ve hatta kırsal kesimin kendi içinde dahi büyük farklılıklar söz konusudur. Bu nedenle köy sosyolojisi alanında yapılacak çalışmalarda bütün için bir genelleme yapmak yerine benzer özelliklere sahip köy grupları için değerlendirmelerin yapılması yararlı olacaktır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar olan süre içinde sanayileşme yolunda önemli adımlar atıldığı yadsınamaz. Bunun sonucu olarak, ekonominin yapısında önemli değişiklikler olmuştur.

Tarım sektöründeki yapısal değişmeye geniş bir perspektiften bakıldığında, kırdan kent'e göç, hazine arazilerinin dağıtılması, traktörlerin tarımda kullanılmaya başlaması, yeni tarım arazilerinin üretime açılması, ara girdi kullanımının artması ve çeşitli sosyo-ekonomik süreçler etki etmiştir.

Tarım sektöründeki yapısal değişikliği yaratan faktörlerden, verimi artırıcı girdilerin kullanılmasıyla tarımsal üretimde belirgin üretim artışları sağlanmıştır. Bu bakımdan Türkiye'nin önemli ölçüde temel besin maddeleri gereksinmelerini karşılar duruma geldiği söylenebilir.

Ancak unutulmamalıdır ki tarımdaki yapısal dönüşümün önemli temel taşlarından biriside alt yapının oluşturulmasıdır. Köy yolları ve anayolların yapımı, köy elektrikleştirilmesi, sulama için barajlar ve su kanallarının yapımı bunun fiziksel temelini oluştururken, köylere okul götürülmesi, çeşitli kurslarla üreticilerin eğitilmesi vb. alt yapının insani temelini oluşturur.

Yukarıda sözedilen tarım sektöründeki yapısal değişmeler, bir toplumu çeşitli kurumları, insan ilişkileri ve değerler sistemi ile birlikte değiştirmektedir. Yani yapısal değişme toplumsal değişmeyi de beraberinde getirmektedir. Toplumsal değişme, temelinde teknolojik değişimin yarattığı insan-insana ilişkilerin değişmesi olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifade ile toplumsal değişme, yeni hizmete giren teknoloji ve ürünlerin insanın yaşamında, dünya görüşünde, ilişkilerinde ve davranış biçimlerinde oluşturduğu farklılaşma ya da başkalaşma olarak tanımlanır.

Toplumsal değişme belirli bir süreç içerisinde yavaş yavaş oluşur. Hiçbir toplumda eskiyi tamamen yok ederek, tümüden yepyeni bir düzen kurmak olanaksızdır. Her toplum maddi ve manevi yeni kültür ürünlerini, iç ve dışla ilişki halinde, ekonomik, sosyal ve geçmişinden gelen kültürel koşulların etkisinde kalarak karşılar. Türkiye gibi geçiş halinde olan toplumlarda, hem eski kasaba toplumuna, hem de modern kentlere ait norm ve değerlerin yan yana, beraber bulunmaları ve çatışmaları doğaldır.

Günümüzde toplumların hızlı bir değişme sürecinde olduğu tüm toplumbilimciler tarafından onaylanmıştır. Teknolojideki hızlı gelişmeler, toplumları etkilemekte, geleneksel toplum yapısını değiştirmektedir. Bu değişmelerin, çoğunlukla gelişme olarak nitelendirildiği, toplumları, modern toplum yapısına ulaştırdığı da yine bilinen bir olgudur.

Toplumda meydana gelen bu değişmelerin, özellikle toplumun en küçük birimi olan aileyi etkileyeceği doğaldır. Gerek kent yaşamında, gerek köy yaşamında olsun aile, bu toplumsal değişmelerin dışında kalamamakta, tam tersine, bu değişmelerden en çok etkilenen toplumsal birim olma özelliğini saklı tutmaktadır. Modern sanayi toplumlarının aile üzerindeki etkileri bilinmektedir. Ailedeki değişmeler, örneğin geniş aileden çekirdek aile tipine dönüş gibi, ailenin belirli karakteristikleri, toplumun diğer kurumlarınca belirlenmektedir. Yoksa aile, toplumun diğer kurumlarını belirlememektedir. Buna bağlı olarak da toplumsal değişme aile içerisinde değil, toplumdaki diğer kuruluşlar arasında başlamakta, aile de buna uygun değişme göstermektedir.

Kırsal kesimdeki aile, toplumsal değişme sürecinde bir takım kurumların etkisinde kalacaktır. Ancak burada, toplumların gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak, farklı ölçülerin varlığında bilinmektedir.

Bu çalışmanın amacı; Türkiye Tarımındaki yapısal değişmeleri ve bunun toplumsal yapı üzerindeki etkilerine ana hatlarıyla değinmek ve Tokat ilindeki gelişmişlik düzeyleri birbirinden farklı olan dağ ve Ova köylerindeki toplumsal yapıyı ve bu yapıda meydana gelen toplumsal değişimin belirlenerek karşılaştırılmasıdır. Diğer bir ifade ile yerleşim itibarı ile birbirinden farklı olan köy gruplarında toplumsal yapının ve bu yapıda oluşan toplumsal değişimin belirlenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Tarım sektöründe verim düşüklüğü ve toprak-insan ilişkilerindeki dengesizlik tarımsal üretimi etkilemekte ve tarım sektöründeki yaşama düzeyinin düşük bir düzeyde kalmasına neden olmaktadır. Bu sektördeki işsiz ve gizli işsiz durumun-

da bulunan emek sahiplerine iş sağlamak, kırsal nüfusun gelişimini artırmak, ve daha iyi yaşam koşulları oluşturmak gibi hedefler beş yıllık kalkınma planlarında öngörülmektedir.

Kırsal kesimin kalkınması ve ileri bir atılım yapması büyük ölçüde o toplumun yaşam düzeyini yükseltmek ve bilinçlendirmekle mümkündür. Bunun için de öncelikle tarımsal yapının ortaya konulması ve toplumun mevcut yapısının iyi bilinmesi gerekmektedir. Bu amaca yönelik olarak yapılan çalışmaların, köye hizmet taşıyan güçler tarafından ele alınması ve araştırma sonuçlarının kırsal toplumların özelliklerine uygun olarak uygulanması kalkınmanın gerçekleştirilmesinin esasını oluşturacaktır.

Bugüne kadar kırsal kesimlerde sosyal ve ekonomik açıdan yapılmış olan çok sayıda bilimsel araştırma vardır. Bu araştırmalarda köyün kalkınmasını, toplumun ayağına bağ olan sosyal ve ekonomik dengesizlik yüküne ve bu ağırlığı veren sorunların çözümüne bağlamaktadırlar.

Tokat ilinde tarımsal işletmelerin analizine yönelik çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara ek olarak yapılacak bu araştırmanın bölgesel planların hazırlanmasında, bölgeye götürülecek yeniliklerin ne şekilde olması gerektiği konusunda yön gösterici nitelik taşıması araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

1.3. Araştırmanın Kapsamı

Köyler, kent ve kasaba yerleşim biçimlerinde gerek nüfus gerek uğraşı alanı, gerek yönetim ve gerekse yaşantı açısından farklı bir yapıya sahiptir. Bu nedenle Türkiye'de köyler ile ilgili olarak gerek nitelik ve gerekse nicelik açısından oldukça önemli çalışmalar yapılmıştır.

Araştırma da öncelikle Türk Tarımındaki yapısal değişimler buna bağlı olarak toplumsal yapıda meydana gelen değişimler ana hatlarıyla ele alınmıştır. Temel kapsamı ise Tokat ili Merkez ilçeye bağlı ova ve dağ köylerindeki toplumsal kurumları, insan ilişkileri, toplumsal yapıları, ekonomik yapıları ve buna bağlı olarak toplumsal yapıda oluşan değişimin incelenmesidir. Yani araştırma esas itibarı ile ele alınan

köy gruplarındaki nüfus yapısı, nüfus hareketleri, ekonomik etkinlikler, üretim eğilimleri, aile yapısı, eğitim durumu ve konu ile ilgili tutumları, aile içi ilişkileri, kitle iletişim araçları kullanımı, dış kültüre açılım düzeyleri gibi konular üzerine odaklanmıştır. Dolayısıyla araştırma bir anlamda, belirli bir zaman kesiti içinde köy gruplarındaki durum saptaması olmuştur.

2. LITERATOR ÖZETLERİ

Arastırma ile ilgili literatür taraması sırasında konu ile direk ilgili olan ve karşılaştırmaya dayanan az sayıda kaynağa ulaşılmasına rağmen, araştırma kapsamı içindeki konularla ilgili ayrı ayrı yapılan çok sayıda araştırmaya rastlanmış olup bunlardan önemli görülenler özetlenmeye çalışılmıştır.

Berkes (1940), "Elvan Köyü Üzerinde Sosyolojik Bir Arastırma" isimli sosyolojik araştırma denemesinde, köyün nüfus durumu, yaşama biçimi, aile yaşayışı, evlenme durumu ve adetleri, batıl inançları, toplumsal yaşam ve zihniyet gibi konular üzerinde durmuştur. Arastırmada araştırma alanının kente yakın olmasının arazi parçalanmasını hızlandırdığı, miras paylaşımında eski geleneklerin önemli bir role sahip olduğu ve ailenin genelde çok çocuk sahibi olmak arzusunda olduğu belirlenmiştir.

Boran (1945), araştırmasında Manisa Ovasında sekiz köy ve bu alanın güneyindeki eteklerde bulunan bes dağ köyünde, köy grupları itibarı ile yerleşme, nüfus durumları, ekonomik durumları, sosyal tabakalaşmaları, dış çevre ile ilişkileri ve köylerin kentleşmesi üzerinde durmuştur. Yazar araştırmasında, ova köylerinde, dağ köylerine nazaran, evlerin biçimi itibarı ile bir kasabalasma olduğunu, kullanılan aletler ve tarım teknikleri bakımından ova köylerinin dağ köylerine göre daha ileri, ova köylerinde dışa açılmanın daha fazla olduğunu belirlemiştir.

Yasa (1955), araştırmasında, Hasanoğlan Köyünün 30 yıl önceki durumu ile 30 yıl sonraki durumunu karşılaştırmıştır. Buna göre köyde tren yolu açılmasının köyü kapalı halden kurtardığı belirtilmektedir. Tren yolunun açılması ile köye tarım dışında işgüc şekilleri girmiş ve nüfus hareketleri hızlanmıştır. Bu da köyün görgüsünün artmasına neden olmuştur. Yeni ekonomik faaliyetlerin açılması çiftçiliği azaltmıştır. Diğer yandan hane birimleri dağılarak modern aile tipleri oluşmuştur.

Keleş ve Türkay (1961), tarafından 34 ilin 44 köyünde yapılan çalışmada, Türk köylerindeki, iktisadi ve toplumsal değişimleri köylünün nasıl gördüğü belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada makinalaşma sonucu ekilen alanların genişlediği, özellikle 1945 yılından sonra bir çok eve radyo, dikiş makinası, gaz ocağı gibi malların girmeye başladığı, köylerin çoğunda kente gidip yerleşme düşüncesinin egemen olduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Türkdoğan (1965), Erzurum'de kentleşme olayını ele alan ve Erzurum çevresinde sosyal değişme yönünden özellikleri olan köy monografilerini veren sosyolojik araştırmasında, şehir ve köy ilişkilerinin artmasının, köyden kente akımı hızlandırdığını, örf ve adetlere bağlı köylerde patriarkal bir aile düzeninin olduğunu, yol köylerinde kentlin etkisinin dağ köylerine nazaran daha fazla olduğunu, kente yakın köylerde, batıl itikatların, inancın, uzak köylere nazaran azaldığını, gençlerin, yaşlılara göre daha az tutucu oldukları gibi sonuçlara ulaşmıştır.

Sahinkaya (1966), araştırmasında Orta Anadolu köylerinde yaşam düzeyini belirlerken, aileleri sosyal yapı bakımından da incelemiştir. Yazar araştırma sonuçlarını şu şekilde özetlemiştir. Hanede yaşayan birey sayısı ortalama yedi dir. Genellikle erkekler kadınlara göre daha sağlıklıdır. Aile bireylerinin eğitim durumları yönünden kadın-erkek ve I,II, III 'üncü generasyonlar arasında fark vardır. Ailelerin %46.9'u küçük, %46.3'ü büyük pedersahi ve %6.9'u da modern demokratiktir. Aile reisleri genellikle erkektir.

Balaman (1969), "Ankara Köylerinden Örencikde Meydana Gelen Kültür Değişmesi" adlı araştırmasında, köydeki ekonomik yaşam, nüfus ve aile üzerinde durarak, evlenme adetlerini geniş olarak incelemiştir.

Yasa (1969), 25 yıl içinde Hasanoğlan Köyünün toplumsal yapısında görülen değişikliklere bağlı olarak yeni doğmakta olan aile tipini ve kasabalaşmakta olan bir köy topluluğunun bu 25 yıl içinde nasıl geliştiğini incelemiştir.

Yazar, araştırmasında 25 yıl içinde olan değişimleri ve nedenlerini taşıt-iletisim araçları ve dış çevre ile ilişki

alanları, nüfus ve toplumsal hareketlilik, ailenin kuruluşu ve çeşitli sorunları, temel işgüç biçimleri, tarım ekonomisi, köyde siyaset ve siyasal kültür, eğitim ve öğretim, din ve inançlar konuları çerçevesinde incelemiş ve değerlendirmiştir.

Tuğaç ve ark., (1970), Türk köylerinde, ekonomik ve sosyal alanlarda görülen durumu ve gelişmeyi belirleyen sosyolojik araştırmasında, Türk köyünün ekonomik durumunu, demografik yapısını, toplum yapısını, köylerde eğitim, sağlık ve konut konularını incelemişler ve bu konularda köylünün tutumalış ve sorunları üzerinde durularak değişmeler belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, modern tarım girdilerini kullanma, ve kooperatifleşme eğiliminde gelişmelerin yaşandığı köylerin kapalı toplum niteliğinden kurtularak pazara açılma ve pazar için ürün yetiştirme çabalarının dikkate değer olduğu ortaya çıkmıştır. Köylünün radyo ve gazete gibi kitle iletişim araçlarından yararlanma olanakları ve bunlardan yararlanan köylü arasında önemli artışlar olmuştur. Köylülerin eğitim yönünden tutumlarının önemli olduğu ve kız çocuklarının dahi üniversite eğitimi görmeleri yönünden önemli ilerlemelerin sağlandığı yine belirlenen bir diğer bulgudur.

Bütün bu bulgulara karşı köylülerin çoğunluğunun gerek içinde buldukları durumdan memnun olmamaları ve gerekse çocuklarının eğitimi için kente göç etme arzusunda oldukları ortaya çıkmıştır.

Ozankaya (1971), araştırmasında köy topluluklarında siyasal kültürü ve bunu etkileyen toplumsal, ekonomik ve kültürel koşulları incelemiştir. Bu amaçla Kuzey-Doğu Anadolu Bölgesinde haberleşme ve ulaştırma olanaklarının çok sınırlı olduğu iki köy ve Orta Anadolu bölgesinde, büyük bir kentin yakınında ve Türkiyenin trafiği en yoğun olan kara ve demir yollarının üzerinde bulunan iki köy araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmada her iki köy grubunda da kayda değer işgüç, gelir, eğitim farklılaşması görülmemiştir.

Eğitim konusunda, dört köyde de okulun esas olarak tarım dışına nüfus atmanın yolu sayıldığı, köyün bütünleşmiş bir parçası haline gelmediği görülmüştür. Köylülerin düşünce dü-

zenleri her dört köyde de geniş ölçüde dinsel ve boş inançları içermektedir. Tarım dışında güvenli ve doyurucu gelirli iş olanaklarının kıtlığı nedeniyle köylüler geniş aile biçimini sürdürmektedirler. Evlenme bakımından resmi nikaha biraz geç de olsa başlanmış olmasına karşı, dini nikah evliliğin meşruluğu için yeterli görülmektedir. Her dört köyde de kadın, bağımlı ve aşağı bir konuma sahip olup, miras konusunda hakları geniş ölçüde ihlal edilmektedir.

Erkul (1983), astırmasında, bir kasabanın toplumsal yapısını oluşturan öğeler ve bu öğelerde meydana gelen değişme olayı, toplumsal gelişme ve oluşumun belirli bir kesitinde, dinamik fakat dengeli bir sistem halinde ele almıştır.

Araştırmada, kasabanın toplumsal yapısının hızla değiştiği, bazı ilişkilerin ve kurumların değişmeye başlamasının toplumsal yapıya da yansıdığı, kasabada oldukça yoğun nüfus hareketlerinin yaşandığı, meslek grupları içinde özellikle memur grubunun sayısının hızla arttığı, aile içerisinde kadın ve erkeğin konumlarının oldukça farklı olduğu, kadının dışarıda çalışmasının hoş karşılanmadığı, eğitim ve öğretim konusunda oldukça somut bir isteğin olduğu, oldukça yüksek bir okuyucu kitlenin mevcut olmasına karşın özellikle televizyonun bu kitleyi azalttığı, halkın dini yaşamında, halk inanışlarında ve dünya görüşlerinde önemli değişmelerin görüldüğü, kasabadaki değişmeyi, yaş, cinsiyet, çevre, eğitim ve sosyal konum gibi etmenlerin etkilediği gibi sonuçlar elde edilmiştir.

Özbay (1984/a) çalışmasında, kırsal kesimdeki ailenin temel işlevlerini ve bu ilişkilerindeki değişmeleri incelemiştir. Bu amaçla ailenin değişimi genellikle kentleşme, sanayileşme ve kapitalistleşme süreci içinde ele alınmıştır.

Çalışmada Türkiye'de toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin kırsal kesimdeki ailenin üretim biçimi olmaktan çıkarak tüketim birimi haline dönüşmediği belirtilmektedir. Buna karşın üreme ve üretim işlevlerini sürdürürken ailenin kapitalizm öncesi geleneksel köy ailesine benzemediği de açıklanmıştır.

Çalışmada çeşitli tabakalarda bulunan ailelerin üreme ve üretim işlevlerinde ya da bu işlevlerin öneminde bir azalma

eğilimi içinde oldukları gösterilmeye çalışılmıştır.

Kocacık (1985-1986), sosyo ekonomik yönden farklılık gösteren, biri diğerine göre geri kalmış kabul edilen iki köyde yapılan çalışmada, her iki köyde de nüfus yapısında değişmelerin olduğunu gözlemlemiştir. Aileler giderek çekirdekleşmiş ve aile büyüklüğü 6-7 kişi civarındadır. Yine her iki köyde de kaderciliğe, batıl inançlara inanma çok az bulunmuş, ayrıca, doktor, sağlık kuruluşlarının tercih edilmesi, olumlu bir değişme olarak değerlendirilmiştir.

Erkek ve kız çocuklarının eğitimine büyük önem verilmeğe olup, Türkiye genelinde olduğu gibi, erkek çocuğun kız çocuğa az da olsa üst tutulması eğilimi vardır. Her iki köyde de orta ölçekli bir değişme ve tabakalaşma görülmüş olup, coğrafi konumlardaki farklılığın toplumsal yapının bazı yönlerine yansımış olmasına karşın (özellikle kentle bütünleşmede) temelde fazla bir değişikliğe neden olmamıştır.

Merter (1990), yapmış olduğu araştırmada önce ailenin tanımı, aile sınıflamalarını ve Türkiye'de köy ailesinin değişmesi üzerinde etkili olan sosyo-ekonomik faktörler üzerinde durduktan sonra, Malatya köy ailelerinde meydana gelen değişmeler üzerinde durmuştur. Yapılan değerlendirmeler sonucunda Malatya köylerinde yaygın olan aile biçiminin çekirdek aile olduğu ve aile biçimlerinin aile reislerinin gelirlerinden, mesleklerinden, arazi büyüklüğünden, hane reislerinin yaş ve eğitimlerinden vb. faktörlerden etkilendiği ortaya çıkmıştır. Diğer yandan hane reisleri eşlerinin, hane reislerine göre hem erkek ve hemde kız çocuklarına eş seçimi konusunda daha fazla serbestlik tanımaktadır. Her ne kadar başlık alıp verme konusundaki tutumlar değişmiş olmakla beraber bu gelenek hala devam etmektedir. Sözkonusu alanda köy ailelerinde erkeğin otoritesi devam etmektedir. Ayrıca aile içerisinde erkek çocuğa daha fazla önem verilmektedir.

Yıldırak (1991), "Tarım Kesiminde Gözlenen Toplumsal Değişim" isimli çalışmada tarım kesiminde toplumsal değişmeyi oluşturan yapısal değişmeler, demografik değişmeler, kırsal kesime yönelik altyapı değişimleri, sağlık sorunları ve değişimi, öğretim sorunları ve değişimi, kooperatıfçılık, ailenin değişimi, tüketim eğilimlerindeki değişimler ve toplumsal

değişmeyi oluşturan toplumsal ve ekonomik etmenler gibi konular üzerinde durmuştur.

Araştırmacı, tarım kesiminde, gelirin giderek düştüğünü, kırsal kesimin alt yapı hizmetlerinden eşit yararlanamadığını, sağlık hizmetlerinin göstermelik olduğunu ailede ekonomik bütünlüğün bozulduğu ve çekirdek aileye doğru bir eğilimin olduğunu, tarım mesleğinin giderek önemini yitirdiğini, ortaklaşa iş yapma ve kooperatifçiliğe yönelik eğilimlerin giderek azaldığını vb. sonuçlara ulaşmıştır.

Erkul (1994), "Sivas Merkez Köylerinde Aile Yapısı" isimli araştırmasında, medeni durum, evlenme biçimleri, ailede çocuk, eğitim, gelir, meslek ve mülkiyet durumları, değişme eğilimleri, tutum, davranış ve beklentileri gibi konuları incelemiştir. Araştırma sonucunda, geçici ve geniş ailenin önemli boyutta olduğunu, dini nikah yerine resmi nikahın tercih edildiğini, başlık geleneğinin önemli ölçüde sürdüğünü, eşler arası akrabalığın oldukça yüksek bir oran gösterdiğini vb. sonuçlar gözlemlenmiştir.

Taraklı (1994), araştırmasında 1958 yılında yapılan bir çalışması ile aradan geçen 35 yıl sonra bir çalışma daha yaparak ortaya çıkan değişimleri incelemiştir. Araştırmada köy, konumu, doğal kaynakları, konut tipleri, alt yapı tesisleri, sosyal kurumları ve yönetim, arazi varlığı ve hayvan varlığı, aile, çocuk doğum-ölümü, okur-yazar nüfus ve tarım işletmelerinin ekonomik analizi gibi başlıklar altında incelemiştir. İncelenen konular itibarı ile yapılan karşılaştırmalarda önemli sayılabilecek değişikliklerin ortaya çıktığı gözlenmiştir.

Taylan (1995), yapmış olduğu alan araştırmasında, sosyo-ekonomik yapı araştırması bölümünde, araştırma alanının nüfusu, alt yapı hizmetleri, ekonomik yaşam, eğitim öğretim durumu, aile yapısı ve köy yönetimi gibi konuları incelemiştir. Araştırmacı ayrıca köyün halk kültürü konusunda da incelemelerde bulunmuştur.

3. MATERİYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Araştırmanın ana materyalini üç grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi Türkiye Tarımındaki yapısal değişimi ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmalar, Devletin ilgili kuruluşları tarafından yayınlanan istatistikler, tarım sayımı sonuçları, araştırma yöresi ve tarımsal yapı ile ilgili genel bilgilerin elde edildiği, Tokat Tarım İl Müdürlüğü, Devlet Su İşleri, Köy Hizmetleri Araştırma Enstitüsü, İl Meteoroloji, İl Millî Eğitim, Belediye ve Nüfus Müdürlükleri kayıtlarıdır.

Araştırmanın diğer gruptaki materyali çiftçilerle yapılan yüzyüze anketlerden elde edilen orijinal verilerdir. Bu verilerin toplanmasındaki esas amaç, araştırmanın farklı gelişme düzeylerindeki toplulukların toplumsal yapılarının karşılaştırılması esasına dayanmaktadır. Araştırmacının sahip olduğu kısıtlı olanaklar araştırmanın aynı bölgede bulunan dağ ve ova köyleri arasında bir örnekleme yapmayı etkileyen faktörlerdir.

Bu bakış açısından hareketle, Tokattaki dağ ve ova köylerini temsil edebileceği varsayımıyla, amaçlı olarak iki köy grubu seçilerek, bu köylerden yeterli miktardaki aile reisleri ve eşleri ile anket yapılmıştır.

Ayrıca, yetkili kişilerle yapılan sözlü görüşmeler ise üçüncü grup materyali oluşturmuştur.

3.2. Yöntem

3.2.1. Örnekleme Aşamasında Uygulanan Yöntem

Bu araştırmada, önce Türkiye Tarımındaki yapısal değişimler ana hatlarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla önce bir literatür taraması yapılarak, konu ile ilgili veriler toplanmış ve bunlar sistemli bir şekilde değerlendirilerek çizelgeler oluşturulmuştur.

Araştırmanın ikinci kısmını, Tokat İli Merkez İlçe'de farklı gelişme düzeylerinde bulunan dağ ve ova olmak üzere

iki ayrı köy grubunda yürütölmüş olan anket çalışmalarını oluşturmıştır.

Köylerin belirlenmesinde, önce Merkez ilçedeki dağ ve ova köyleri belirlenmiştir. Buna göre Merkez ilçeye bağılı 116 köyün 61'i ova ve 50'si dağ köyü olarak gruplandırılmıştır (1). Bu köylerin belirlenmesinde gerek araştırma bölgesinin coğrafi yapısı gözönünde bulundurularak gerekse Tarım İl Müdürlüğü kayıtları ve konu ile ilgili yetkili kişilerden yararlanılmıştır. Varsayımımız toplumsal yapı ile ekonomik yapı arasında pozitif yönlü bir ilişkinin bulunduğudur. Yani alt yapısı arazi genişliği, ulaşım durumu, köyün sahip olduğu ve Devlet tarafından götürölen hizmetlerin yoğun olduğu köy toplumlarının, yeni gelişmelere ve dışa açılma konusunda daha esnek ve gelenekselliğı terketme yolunda olduğudur. Bu varsayıma bağılı olarak belirlenen dağ ve ova köylerinin tümünde anket yapmanın gerek zaman ve gerekse ekonomik olarak mümkün olmaması nedeniyle bu köylerin %20'si üzerinde çalışma yapılması uygun görölmüş ve buna bağılı olarak ova köylerinden 12 ve dağ köylerinden de 10 adet olmak üzere toplam 22 köy (*) tesadüfi örnekleme yöntemiyle örneğe seçilmiştir (EK HARİTA 1).

Köylerin seçiminden sonra anket uygulanacak kişilerin belirlenmesi örneklemenin ikinci aşamasını oluşturmuştur. Bu amaçla Tarım İl Müdürlüğü ve Devlet Su İşleri kayıtlarından köylerdeki çiftçilerin arazi genişlikleri belirlenerek anket uygulaması sırasında karşılaşılabilecek sorunlar en aza indirilmeye çalışılmıştır. Anketler aile reislerine uygulan -

(1) *Beş Köyün ova veya dağ köyü gruplamasında hangisine girdiğı konusunda görüşölen yetkililer tarafından tanımlanamaması nedeniyle ihmal edilmesine karar verilmiştir.*

(*) *Örneğe Seçilen Köylerin Listesi*

<i>Ova Köyleri</i>		<i>Dağ Köyleri</i>	
1. Oğulcuk	7. Yazıbağı	1. Sarıtarla	6. Tekneli
2. Gözova	8. Yenice	2. Sırçalı	7. Ahmetalan
3. Bakıslı	9. Yakacık	3. Bozatalan	8. Hanpınarı
4. Güzeldere	10. Çubuklu	4. Akyurt	9. Beşören
5. Kılıçlı	11. Kervansaray	5. Boyalı	10. Mülkköy
6. Korucak	12. Ormanbeyli		

mış, ancak anket içinde bazı sorularda kadınlara yönelik olmuştur. Dolayısıyla anket yapılacak bireylerin seçiminde ailenin sahip olduğu arazi genişliği esas alınmıştır. Buna göre köy grupları itibarı ile toplam tarımsal işletme sayıları belirlendikten sonra her köy grubundaki ailelerin işletme genişlikleri belirlenmiş ve bu işletmeler kartil yöntemi ile 1-25, 26-50, 51-100 ve 101 dekar ve daha büyük olmak üzere gruplandırılmıştır.

Örnek işletme sayısının belirlenmesinde oransal olmayan tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Arazi genişlikleri dikkate alınarak örnek hacmi %95 güven sınırları içinde aşağıdaki formüle göre belirlenmiş ve Çizelge 3.1'de verilmiştir.

$$n = \frac{\sum (N_h * S_h)^2}{N^2 * D^2 + \sum N_h * (S_h)^2} \quad (\text{Yamane, 1967}).$$

Eşitlikte;

- N_h = Tabakalardaki değerlerin gerçek popülasyondaki sayısı
 S_h = Tabakaların standart sapması
 N = Popülasyon hacmi
 $(S_h)^2$ = Tabakaların Varyansı
 D^2 = $(d/Z)^2$
 d = Ortalamadan belli bir yüzde sapma (0.10)
 Z = Güven aralığı için tablo (t) değeri (1.96)
 n = Toplam örnek sayısı

Eşitlik sonucu, ova köylerinde 71 ve dağ köylerinde de 50 olmak üzere toplam 121 işletme örnek hacmi olarak belirlenmiştir. Bu örnek hacminin tabakalara göre dağılımı aşağıdaki formüle göre belirlenmiştir.

$$n_1 = \frac{N_h * S_h}{\sum N_h * S_h} * n \quad (\text{Yamane, 1967}).$$

Toplam ve tabakalara göre örnek hacmi belirlendikten sonra, örneğe girecek işletmelerin saptanması aşamasında; elektronik hesap makinasında tesadüfi sayılar yaratılmak suretiyle tabakaların her birinden örneğe girmesi gereken sayıda işletme, örnek hacminin %15'i kadar yedeği ile birlikte saptanmıştır.

Cizelge 3.1. Popülasyonu Oluşturan İşletmelerin Tabakalara Göre Dağılımı ve Her Tabakadan Örneğe Seçilen İşletme Sayısı

TABAKA NO	TABAKA GENİŞLİĞİ (da)	OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
		İŞLETME SAYISI	ÖRNEK SAYISI	İŞLETME SAYISI	ÖRNEK SAYISI
1	1-25	1447	42	704	32
2	26-50	248	18	163	8
3	51-100	89	5	58	5
4	101- +	7	6	13	5
TOPLAM		1791	71	938	50

3.2.2. Anketlerin Hazırlanmasında ve Uygulanmasında Uygulanan Yöntem

Bir araştırma için gerekli bilgileri toplamak ve toplanan bilgileri kullanılabilir hale getirmek için bir çok teknikten yararlanılabilir. Araştırmanın kuramsal veya uygulamalı oluşu kullanılacak tekniklerin farklı olmasına yol açar.

Bu araştırmanın temelini uygulama biçimi oluşturmakla beraber kuramsal kısımlar da bulunmaktadır. Ancak, kuramsal kısımlar tamamen literatür taraması ile oluşturulmuştur. Uygulamalı bölümün de esas teknik anket çalışması olmuş ancak bazı konularda mülakat ve gözlemler de yapılmıştır.

"Toplumsal değişme genellikle üç yolla izlenebilir: Bunlardan birincisi toplumsal varlık ve olayları zaman içinde izlemektir. Bu yol en doğru ve en sağlam yol olmakla beraber en uzun ve en masraflı yoldur. İkinci yol mevcut durumun, geriye doğru gidilerek tarihsel verilerle karşılaştırılmasıdır. Bu yol oldukça geçerli olmakla beraber en büyük sakıncası mevcut bulguların çok ayrıntılı olmaları ve tarihsel verilerin bu bulgularla karşılaştırmayı anlamlı kılacak kadar kesin ve ayrıntılı olmamasıdır. Üçüncü yol zaman ögesinin yer ögesi ile değiştirilmesidir. Bu ise genellikle karşılaştırmalı araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilir" (Kongar, 1972).

Araştırmada yukarıda belirtilen üçüncü yöntem seçilmiştir. Seçilen daha gelişmiş ova köylerine ait veriler, daha geleneksel olan dağ köylerine ilişkin veriler ile karşılaştırıldığı zaman, değişme konusunda ipuçları elde etme olanağı ortaya çıkmaktadır. Bir başka ipuçtu ise sosyo-ekonomik durumun yükselmesi ile ortaya çıkan eğilimlerden bulunabilmektedir.

Anket formlarının oluşturulmasında öncelikle, konu ile ilgili olarak yapılmış olan ve ulaşılabilen araştırmalar incelenmiş ve bunlardan faydalanarak ön anket hazırlanmıştır. Anketlerde bulunan sorulardan bazıları gerek aile reislerine ve gerekse aile reisleri eşlerine sorulmuştur. Dolayısıyla evli olup da aile reisi konumunda bulunmayan kişilerle, ailenin diğer üyeleri araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Hazırlanan anketler önce bir öngroupe uygulanarak, anlaşılmayan sorular yeniden düzenlenmiş, bazı sorular çıkarılmış ve yine bazı sorular da eklenmiştir. Bununla beraber elde edilen verilerin sağlıklı olması amacıyla anket formlarında tekrarlamalı ve kontrollü sorulara yer verilmiştir. Ön anket çalışması sırasında, köy odalarında veya kahvelerde yapılan anketler esnasında, köylülerin birbirinden etkilendiği ve evde yapılan anketlerde de kadınların erkeklerden etkilenecek bazı sorulara karşı doğru cevap vermedikleri ve hatta bazı soruları da cevaplamak istemedikleri gözlenmiştir. Bu sakıncaların ortadan kaldırılması amacıyla anketlerin köylülerin evlerinde yapılması ve kadınlarla yapılacak anketlerin de bir bayan tarafından yapılmasının uygun olacağı kanısına varılmış olup, böyle durumlarda anketler araştırmacının eşi ta-

rafından yapılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarının güvenilirliği açısından soruların içeriğine ve biçimine gerekli özen gösterilmiştir. Soruların çoğunluğunun kapalı uçlu olması yanında, bazı konularda da açık uçlu sorulara yer verilmiştir. Kapalı uçlu soruların çoğunlukta olmasının nedenleri, uygulama ve kodlama kolaylığı ve yorumlanması esnasında sorun oluşturmamasıdır. Ayrıca, değerlendirme amacıyla sorulan sorulara da anket formlarında yer verilmiştir.

Bu şekilde hazırlanan anketler daha önce belirlenmiş olan bireylerin evlerine gidilerek, aile reisleri ve eşleri ile ayrı ayrı görüşülerek doldurulmuştur.

Köylülere yöneltilen sorular, kişinin kendisi ve ailesi ile ilgili geliri ile ilgili, eğitimi ile ilgili, değer anlayışları ile ilgili, dinsel tutumları ile ilgili, kitle iletişim araçları ve dış kültüre açılım düzeyleri ile ilgili, bazı sosyo-ekonomik örgütlere üyeliklerle ilgili ve benzeri konuları içermektedir.

Ancak araştırma bölgesinin gerek sonderece heterojen yapıda olması ve gerekse dinsel konulara cevap vermek istememeleri ve bir takım tavır almaları nedeniyle konu ile ilgili yeterli ve güvenilir bilgiler alınamamıştır. Gelirleri ile ilgili konulara verilen cevaplar da da bir takım çekingenlik görülmüşse de bu çekingenliği giderme ve çeşitli sorularla kontrol etme yoluna gidilmiştir.

3.2.3. Verilerin Değerlendirilmesi Aşamasında Uygulanan Yöntem

Araştırma alanında anket yoluyla elde edilen verilerin değerlendirilmesinde değişik yöntemlere başvurulmuştur.

Öncelikle, elde edilen verilerle mevcut yapının ortaya çıkarılmasına ve bu yapı itibarı ile köy grupları arasında farklılığın bulunup bulunmadığına bakılmıştır. Dolayısıyla yerleşim yerleri ve buna bağlı olarak ekonomik yapıları birbirinden farklı olan köy grupları birbirleri ile değişik açılardan karşılaştırılarak aralarında incelenen konular itibarı

ile farklılığın olup olmadığı çizelgelerle ortaya konulmuştur.

Bu amaçla, aile yapısı, ailenin kuruluşu ve bu konudaki tutumları, aile büyüklükleri, doğurganlık, aile içerisindeki ilişkiler, nüfus, eğitim ve eğitim ile ilgili tutumları, modernleşme ve geleneksellik, dış kültüre açılma, sosyal katılım, kitle iletişim araçlarını kullanma düzeyleri, yaşama düzeyleri, komşu ve akrabalık ilişkileri, miras paylaşımı ve konu ile ilgili tutumları, kan davası ve konu ile ilgili tutumları, sosyo-ekonomik kuruluşlarla ilişkileri, nüfus hareketleri ve ekonomik yapıları ve benzeri yapılar köy grupları itibarı ile belirlenerek karşılaştırılmıştır.

Belirtilen konular itibarı ile köy grupları arasındaki farklılığın önemli olup olmadığını test etmek amacıyla değişik yöntemler izlenmiştir.

Yapılan analizler arasında yüzde hesaplamaları, khi-kare testi, t testi, regresyon analizi ve varyans analizleri kullanılmıştır.

Khi-kare testi özellikle sayılamayan değişkenlerin karşılaştırılmasında, köy grupları arasında farklılığın önemli olup olmadığı konularında uygulanmış olup formülü aşağıdaki gibidir.

$$X^2 = \sum_{l=1}^k \frac{(f-f')^2}{f'} \quad (\text{Düzgüneş ve ark., 1983})$$

Esitlikte;

f = Gözlenen frekans

f' = Beklenen frekans

k = Sınıf sayısı

Güvenilir yorumlar yapabilmek için, teorik frekansların (beklenen frekansların) en az beş olmasına dikkat edilmiştir. Bu frekansların beşden düşük olması durumunda uygun görülen satır veya sütunlar birleştirilmiştir. Ancak serbestlik dere-

cesinin ikiden büyük olduğu durumlarda, tek bir frekansın beşden küçük olması kabul edilmiştir (Serper, 1986).

Teorik frekansların küçük olduğu, fakat satır veya sütunların birleştirilmesinin uygun görülmediği durumlarda khi-kare formülüne " Yates Düzeltmesi" adı verilen bir düzeltme uygulanmıştır. Düzeltilmiş formül aşağıdaki gibidir.

$$X^2_d = \sum \frac{(f-f'-0.5)^2}{f'} \quad (\text{Serper, 1986})$$

Uygun satır ve sütunların birleştirilmesi halinde dahi beklenen frekansların birden düşük çıkması durumunda khi-kare değeri yorumlanmamıştır.

Khi-kare değerinin çok büyük çıkması, bağımsızlık veya homojenlik hipotezinin daha büyük güvenle rededilmesini sağlar. Ancak khi-kare değerinin büyüklüğü ilişkinin veya heterojenliğin de aynı oranda yüksek olduğunu belirtmez. Çünkü khi-karenin değeri, örneklem hacmine ve kontenjans tablosundaki sıra ve sütunların sayısına bağlı olarak değişir. Bu sancıncalardan kurtulmak için, böylesi durumlarda maksimum ilişki belirlenerek, aşağıda formülü verilen bir ölçü birimi kullanılır (Serper, 1986)

$$C_{\max} = \sqrt{(k-1)/k} \quad C = \sqrt{X^2/(X^2 + N)}$$

- C_{\max} = Değişkenler arasındaki maksimum ilişki
 C = Kontenjans katsayısı
 k = satır sayısı
 X^2 = Khi-kare değeri
 N = Örnek hacmi

Köy grupları itibarı ile işletme genişlikleri ve gelirleri gibi sayılabilen değişkenlerin karşılaştırılmasında ortalama değerler öncelik kazanmış olup t testi uygulanmıştır. Yöntemde izlenen yol şöyledir (Yamane, 1976, Çağlayan, 1983).

Burada sıfır hipotezi (gruplar arası ortalamalar arasında fark yok) test edilmekte ve bu amaçla şu formülden yararlanılmaktadır.

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{S} * \sqrt{\frac{n_1 * n_2}{n_1 + n_2}}$$

Formülde, $X_1 - X_2$ ele alınan iki ortalama arasındaki fark, n_1 ve n_2 gruplardaki varyant sayısı, S^2 populasyona ait varyansın tahmini bir değeridir. S^2 'nin hesaplanmasında;

$$S^2 = \frac{n_1 S^2_1 + n_2 S^2_2}{n_1 + n_2 - 2} \quad \text{formülünden yararlanılmıştır.}$$

Formülde S_1^2 ve S_2^2 örnekten hesaplanan varyanslardır. $n_1 S^2_1$ ve $n_2 S^2_2$ 'nin hesaplanmasında;

$$n_1 S^2_1 = \sum (X_1 - \bar{X}_1)^2 = \sum X^2_1 - \frac{1}{n_1} (\sum X_1)^2$$

$$n_2 S^2_2 = \sum (X_2 - \bar{X}_2)^2 = \sum X^2_2 - \frac{1}{n_2} (\sum X_2)^2$$

Şeklindeki kısa formülden yararlanılmıştır.

Bulunan değerlerin yukarıda verilmiş olan t formülünde yerine konulması sonucu hesaplanan değer, t cetvelinden n_1+n_2-2 serbestlik derecesi ve %95 ihtimalle bulunan değerden küçük ise sıfır hipotezi kabul edilmekte, aksi halde alternatif hipotez benimsenmektedir.

Araştırmada regresyon analizi, doğurganlığı etkileyen faktörler ve bunların etki paylarının belirlenmesinde kullanılmıştır. Bu amaçla çoklu doğrusal regresyon denklemi seçilmiştir.

Bu denklemde bağımlı değişken olarak;
 Y = Toplam Canlı doğum sayısı (Adet)
 ve bağımsız değişken olarak;
 X₁ : Aile reisinin eğitim durumu (Yıl)
 X₂ : Aile reisi eşinin eğitim durumu (Yıl)
 X₃ : Arazi miktarı (da)
 X₄ : Traktöre sahip olma durumu (1)
 X₅ : Kitle iletişim araçlarını kullanma düzeyi (2)
 X₆ : Dış kültüre açılma düzeyi (3)
 X₇ : İlk erkek çocuğa sahip olma sırası (sıra no)
 X₈ : Doğum kontrolü konusundaki tutumları (4)
 X₉ : Kişi başına ortalama gelir (tarım + tarım dışı) (TL/Yıl)
 kullanılmıştır. Böylece köy grupları için ayrı ayrı

$$Y = a + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_nX_n$$
 formunda çoklu doğrusal regresyon denklemi elde edilmiştir. Denklemde her bir bağımsız değişkene ait parametreler En Küçük Kareler Yöntemi kullanılarak tahmin edilmiştir. Hesaplamalarda MINITAB istatistik programı kullanılmıştır.

Daha sonra, her bir denkleme ait determinasyon katsayısı (R²), ve korelasyon katsayısı (r) belirlenmiştir. Determinasyon katsayısı elde edilen eşitlikteki bağımsız değişkenlerin tümünün bağımlı değişkendeki toplam değişimin yüzde kaçını açıkladığını ifade etmektedir (Kip ve İsyar, 1976). Takip eden aşamada, denklemlere ait determinasyon katsayılarının istatistikî açıdan önemli olup olmadığının saptanmasına çalışılmıştır. Bunun için determinasyon katsayıları F testine tabi tutulmuşlardır. Bu testlerde %5 önem düzeyi dikkate alınmış ve böylece determinasyon katsayılarına ait F değerleri, mevcut F tablolarında K (Bağımsız değişken sayısı) ve n-k-1 (serbestlik derecesi) ve %5 önem düzeyine göre okunan kritik F değeri ile karşılaştırılmıştır. Buna göre determinasyon

-
- (1). *Traktörü olan bireylere bir puan olmayanlara sıfır puan verilmiştir.*
 - (2). *Ek Çizelge 4'deki puanlamaya göre her deneğin aldığı puanlar yazılmıştır.*
 - (3). *Ek Çizelge 2'deki puanlamaya göre her deneğin aldığı puanlar yazılmıştır.*
 - (4). *Doğum kontrolünün ne olduğunu bilenlere bir puan, bilmeyenlere sıfır puan verilmiştir.*

katsayısına ait hesaplanan F değeri, tablodaki F değerinden büyük olduğu takdirde, determinasyon katsayısı ve korelasyon katsayısı istatistikî yönden önemli olduğu ve tahmin edilen regresyon denklemi bağımlı değişkendeki değişimleri açıklamada istatistikî bakımdan önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Determinasyon katsayısının önem kontrolünde kullanılan F değeri formülü şöyledir:

$$F = \frac{\bar{R}^2/k}{(1 - \bar{R}^2)/(n-k-1)} \quad (\text{Zoral, 1984})$$

Daha sonraki aşamada, regresyon denkleminde yer alan bağımsız değişkenlerin katsayılarının istatistikî bakımdan önemli olup olmadıkları, diğer bir ifade ile herhangi birinin bağımlı değişkendeki toplam değişimin açıklanmasında önemli bir rol oynayıp oynamadıkları belirlenmiştir. Bu amaçla t testi kullanılmıştır. Her bir kısmi regresyon katsayısına ait t değeri belirlenmiş ve bu değer, çeşitli önem düzeylerine göre t tablosundaki değerle karşılaştırılmıştır. Kısmi regresyon katsayılarına ait t değerlerinin hesaplanmasında şu formül kullanılmıştır.

$$\pm t = \frac{r \sqrt{n-2}}{\sqrt{1-r^2}} \quad (\text{Fisher, 1958}).$$

İleriki aşamada, belirlenen denklemlerde yer alan bağımsız değişkenlerin etkisinin yüksek olanlarının belirlenmesi için kademeli regresyon (Step-wise) işleminden yararlanılmıştır. Böylece ilişkiyi en iyi temsil eden değişkenler yorumlanmaya çalışılmıştır.

Araştırma alanında anketler ile elde edilen veriler yardımcı ile mevcut durumun belirlenmesi aşamasından sonra, bazı sosyo-ekonomik faktörler arasında ilişkiler, köy grupları itibarı ile belirlenmeye çalışılmıştır. Bu nedenle elde edi-

len verilerin bazıları bağımlı ve bazıları da bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Bağımlı ve bağımsız olarak bir çok değişken ele alınmış olmasına karşın, araştırmada, bunlardan önemli sayılabilecek ve aralarında ilişkinin olabileceği durumlar gözönüne alınarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Buna göre ele alınan bağımlı değişkenler, aile biçimi, aile içerisindeki otorite yetkisi, çocuklarının eğitimi konusundaki tutumlar, çocuklarının eşini seçmesi konusundaki tutumları ve kooperatiflere üyeliktir.

Bağımsız değişkenler ise arazi genişliği, parasal gelir (bağımlı değişkene bağlı olarak bazen, sadece tarımsal, bazen de tarım ve tarım dışı gelir birlikte ele alınmıştır) makinalaşma, yaş, eğitim, dış kültüre açılma olarak ele alınmıştır.

Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesinde yine khi-kare, t testi ve varyans analizi kullanılmıştır.

Aile biçimi ile makinalaşma, eğitim, yaş ve dış kültüre açılma, ailedeki otorite ile, eğitim, aile biçimi ve yaş, çocuklarına eş seçme konusundaki tutumlar ile eğitim, yaş ve dış kültüre açılma, kooperatife üyelik ile yaş, eğitim değişkenleri arasındaki ilişkiler khi-kare yöntemiyle, Ailedeki otorite ile gelir, kooperatife üyelik ile işletme genişliği ve tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları arasındaki ilişkiler t testi ile incelenmiştir.

Ele alınan değişken ikiden daha fazla sayıda gruba sahip olduğunda, bu durumda, ikiden fazla sayıda grup ortalaması arasındaki farklılıkların önemli (anlamlı) olup olmadığının saptanması gerekmektedir. Bu amaçla "varyans analizi" ne başvurulmuştur (Gürtan, 1979).

Varyans analizi, aile biçimi ile tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları, işletme büyüklüğü, çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları ile işletme büyüklüğü, çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları ile işletme büyüklüğü değişkenleri arasındaki ilişkilerde kullanılmıştır.

Varyans analiz tablosunun oluşturulmasında aşağıdaki formüller kullanılmıştır (Gürtan, 1979).

$$\begin{aligned}
\text{GKT (Genel kareler toplamı)} &= \Sigma X^2 - \frac{\Sigma X}{N} \Sigma X \\
\text{GAKT (Gruplar arası kareler toplamı)} &= \Sigma (\bar{X} \Sigma X) - \frac{\Sigma X}{N} \Sigma X \\
\text{GIKT (Gruplar içi kareler toplamı)} &= \Sigma X^2 - \Sigma (\bar{X} - \Sigma X)
\end{aligned}$$

Hipotez testi için F tablosundan $P=0.05$ 'e göre $(k-1)$ ve $(N-k)$ serbestlik dereceleri için F değeri bulunur, hesaplanan F değeri, tabloda bulunan F değerinden ($\%95$) küçükse gruplar arasında ortalamalar bakımından farkın olmadığı, aksi halde farkın önemli olduğu kabul edilir.

Varyans analizi sonucunda gruplar arası farkın önemli olması durumunda, bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla "en küçük önemli fark" (LSD=Least Significant Difference) kontrolü yapılmıştır.

En küçük önemli fark'ın hesabında şu formül kullanılmıştır (Cağlayan, 1983, Sokal and Rohlf, 1969).

$$\text{LSD} = (\bar{S}_{x_1} - \bar{x}_2) * t$$

Formülde, ele alınan iki grup ortalaması arasındaki farkın standart hatası olarak bilinen $(\bar{S}_{x_1} - \bar{x}_2)$ şu formül yardımı ile hesaplanmıştır.

$$\bar{S}_{x_1} - \bar{x}_2 = \sqrt{\frac{\text{Hata Kareler ortalaması}}{n_1} + \frac{\text{Hata Kareler Ortalaması}}{n_2}}$$

Formüldeki hata kareler ortalaması varyans analizi tablolarında önceden hesaplanmış bulunan gruplar içi kareler ortalaması olup n_1 ve n_2 ele alınan gruptaki varyant sayısını göstermektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular varyans analiz tabloları hazırlanarak gösterilmiştir.

Yapılan tüm bu değerlendirmeler sonucunda toplumun eko-

nomik ve toplumsal kalkınmasına paralel olarak, farklı gelişme düzeylerindeki ova ve dağ köylerinde toplumsal değişme ne şekilde gerçekleşmiş ve bu değişimlerde hangi faktörlerin etkili olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın temel varsayımı ekonomik yönden daha güçlü olan ova köylerinin geleneksel yapıdan dağ köylerine nazaran daha fazla uzaklaşmış olduklarıdır. Yani ova köyleri tutum ve davranışlarda kentsel değerlere dağ köylerine nazaran daha yakındır. Buna bağlı olarak şu varsayımlarda ileri sürülebilir. Ova köylerinde çekirdek aile biçimi dağ köylerine nazaran daha yaygındır. Yine dış kültüre açılma, sosyal katılım, kitle iletişim araçlarından yararlanma düzeyi yönünden ova köyleri, dağ köylerine nazaran daha ileri bir düzeydedir. Gerek çocuklarına eş seçme, gerekse, çocuklarının eğitimi konularında, evlilik yaşı vb.konulardaki tutumlar ova köylerinde, dağ köylerine nazaran daha hızlı bir değişim içindedir.

4. TÜRKİYE TARIMINDAKİ YAPISAL DEĞİŞME

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar olan süre içinde sanayileşme yolunda önemli adımların atıldığı yadsınamaz. Bunun sonucu olarak, ekonominin yapısında önemli değişiklikler olmuştur. Örneğin; 1923 Yılında tarımın GSMH içindeki payı %39.60 sanayinin payı %13.20 iken. 1992 yılında bu veriler sırasıyla %14.14 ve %24.75 olmuştur (Anonim, 1994) Türkiye ekonomisindeki yapısal değişme eğilimini bu birkaç rakamla özetlemek mümkün olmamasına karşın konuyu ana hatlarıyla gözönüne sermesi bakımından anlamlı kabul edilebilir.

Türkiye Tarımındaki ilk yapısal değişme 1930'lu yıllarda Devlet elinde bulunan toprakların topraksız köylülere dağıtımı ile başlamıştır. 1927-1940 yılları arasında işlenen alan iki buçuk kat artış göstermiş, ancak bu artış makina ve diğer girdilerin kullanımında görülmemiştir. Tarım alanındaki önemli bir gelişme 1932 yılında Ziraat Bankasına bağlı olarak kurulan ve 1938'de bağımsız bir kamu kuruluşu olarak Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) adını alan kurumsal düzenlemedir. TMO yurdun çeşitli yörelerinde buğday siloları kurarak köylüden buğday satınalma işlemini hızla artırmıştır. Bu durum çiftçinin pazarda çıkmasında etkili olmuştur. Başlangıçta yalnız buğday için destekleme fiyatı saptayan ve alım işlemi yapan kurumun yetkileri daha sonraki yıllarda giderek genişlemiştir. Yine Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatilerinin kurulması da tarımsal yapı değişikliğine neden olmuştur denilebilir. Cumhuriyetin ilk yıllarında tarımsal kredide genişleme olmasına karşın ileriki yıllarda bu devam etmemiştir. Devlet tarımsal gelişmeyi sağlamak üzere tarım teknik okulları açmış ve örnek çiftlikler, deney istasyonları gibi yöntemlerle üretim teknolojisinin geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Tarım satış kooperatifleri ile üretimin değerlendirilmesine çalışılmıştır. 1940'lı Yıllarda Zirai Donatım Kurumunun kurulması, 1945 yılında Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun yürürlüğe girmesi gibi faktörleri de tarımsal yapıda değişme yaratan nedenler olarak belirtilebilir. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu kamu mülkiyetinde olan ancak kullanılmayan, köy ve mahallelerin ortak kullanımında bulunan fakat hükümete göre gereğinden fazla olan, sahibi bilinmeyen topraklarla,

özel mülkiyette olup da kamulaştırılacak olan toprakların topraksız ve az topraklı köylüye dağıtılmasını öngörüyordu. 1950'li yıllarda tarımsal destekleme politikasının yaygınlaştırılması, 1960'lı yıllarda gübre kullanımını ve traktör kullanımını yaygınlaştıracak politikalar ve 1970'li yıllarda tarımda destekleme politikasının iyice yaygınlaştırılması gibi kurumlaşmalar ve politikalar Türkiye Tarımında yapısal değişimleri de beraberinde getirmiştir. Tarımda yapısal dönüşüm ve gelişme, aynı zamanda ekonomideki yapısal dönüşüm ve gelişmeden piyasa koşulları yoluyla etkilenmektedir. Sanayileşme-kentleşme süreci ve çeşitli hizmetlerdeki gelişme, ihracatın artması bunlar arasında sayılabilir.

Türkiye tarımındaki yapısal değişmelerin şu başlıklar altında toplanılması mümkündür.

- a. Arazi varlığı ve kullanılışı
- b. Üretimin bileşimi
- c. Nüfus ve işgücü
- d. Tarım işletmelerinin büyüklüğü
- e. Tarım işletmelerinde parçalılık
- f. Arazi mülkiyet ve tasarruf şekli
- g. Sermaye durumu
- h. Tarımsal ürünler dışalım ve dışsattımındaki değişim
- ı. Tarıma yaklaşımdaki değişim

Bütün bu faktörler dikkate alınarak Türk tarımındaki yapısal değişim aşağıdaki başlıklar ile incelenmeye çalışılmıştır. Ancak değerlendirmeler daha sağlıklı bilgilerin elde edilebildiği özellikle de planlı dönemden itibaren yapılmaya çalışılmıştır.

4.1. Arazi Varlığı, Kullanış Şekli ve Üretimin Bileşimi

Türkiye'de 1980 yılında tarım alanı 28.2 milyon ha olup bu alanın %58.11'ini ekilen tarla alanı, %29.06'sını nadasa bırakılan tarla alanı %2.12'sini sebze bahçeleri, %2.91'ini bağlar, %4.92'sini meyve ağaçları ve %2.88'ini de zeytin ağaçları oluşturmaktadır. 1993 yılında ise 27.5 milyon ha tarım alanı mevcut olup bu alanın %68.76'sını ekilen tarla alanı, %17.76'sını nadasa bırakılan tarla alanı, %2.38'ini sebze bahçeleri, %2.06'sını bağlar, %5.87'sini meyve ağaçları ve %3.17'sini de zeytin ağaçları oluşturmaktadır (Anonim, 1995/a). Geçen 13 yıllık süre içerisinde tarla alanı 751 bin

ha azalmıştır. Ekilen tarla arazisinde artış olmasına karşın nadasa bırakılan alanlarda %60'a varan azalmalar söz konusudur. Bu arada sebze bahçeleri, meyve ağaçlarının ve zeytin ağaçlarının kapladığı alanlarda artış görülürken, baş alanlarında azalma olmuştur.

Türkiye'de tarım alanlarının kullanılmasına göre dağılımı Çizelge 4.1'de verilmiştir.

Çizelge 4.1. Tarım Alanlarının Kullanılışa Göre Dağılımı (bin ha) 1963=100

YILLAR	EKİLEN		NADAS		SEBZE BAHÇE.		BAĞ VE MEYVE		ZEYTİNLİK		ÇAYIR-HERA		ORMAN	
	ALAN	ENDEKS	ALAN	ENDEKS	ALAN	ENDEKS	ALAN	ENDEKS	ALAN	ENDEKS	ALAN	ENDEKS	ALAN	ENDEKS
1963	15276	100.00	8547	100.00	-	-	1618	100.00	607	100.00	28347	100.00	10584	100.00
1970	15591	102.06	8705	101.85	448	100.00	1864	115.20	731	120.43	19718	69.56	18273	102.06
1975	16241	106.32	8177	95.67	490	109.38	1953	120.70	801	131.96	19718	69.56	20170	106.32
1980	16372	107.17	8188	95.80	596	133.04	2206	136.34	813	133.94	19718	69.56	20199	107.17
1985	17908	117.23	6025	70.49	662	147.77	2114	130.66	821	135.26	19718	69.56	20199	117.23
1990	18868	123.51	5324	62.29	635	141.74	2163	133.68	866	142.67	-	-	20199	123.51
1993	18922	123.87	4887	57.18	654	145.98	2182	134.86	872	143.66	-	-	20199	123.87

Kaynak: Anonim, 1995/a. Türkiye İstatistik Yıllığı 1994, DİE Yayınları Yayın No: 1720, Ankara.

Anonim, 1980. Tarım İstatistikleri Özeti 1979, DİE Yayınları Yayın No: 913, Ankara.

Çizelgede görüldüğü üzere 1963-1993 döneminde ekilen alan %23.87 oranında artış göstermiş olup nadas alanı %42.82 oranında azalmıştır. Dönem içerisinde en fazla artış sebze bahçelerinde olup bunu zeytinlik alan izlemektedir. Destekleme kapsamında bulunmayan sebze alanlarındaki artış dikkat çekicidir.

Tarımsal üretimin bileşimindeki değişim tarımsal yapıdaki değişimin bir ölçüsü olarak değerlendirilebilir. Çünkü tarımsal üretimin bileşiminde değişiklikler yapılarak kaynaklar daha etkin kullanılabilir ve böylece birim alandan daha yüksek verim elde edilmiş olur.

Türkiye'de tarım sektörünü oluşturan bitkisel, hayvan-

sal, orman ve su ürünleri üretimindeki gelişmelerin ve ürün desenindeki gelişmelerin üretimin yapısında bu tür bir değişmeyi ifade edecek biçimde olmadığı ifade edilmektedir (Işık ve Abay, 1993).

Türkiye'de çeşitli yıllardaki tarımsal üretim yapısındaki gelişmeler Çizelge 4.2'de verilmiştir.

Çizelge 4.2. Tarımsal Üretim Yapısındaki Gelişmeler (%)

ÜRETİM	YILLAR				
	1962	1972	1982	1991	1994
BITKİSEL ÜRETİM	59.4	61.1	62.1	55.0	54.3
HAYVANSAL ÜRETİM	37.7	29.4	32.0	36.3	23.9
SU ÜRÜNLERİ	0.6	0.6	1.3	2.7	6.1
ORMAN ÜRÜNLERİ	2.3	8.9	4.6	6.0	5.7
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Anonim, 1963. I.BYKP (1963-1967), DPT, Ankara.
 Anonim, 1979/a. IV.BYKP (1979-1983), DPT Yayın No:1664, Ankara.
 Anonim, 1989/a. VI.BYKP (1990-1994), DPT Yayın No:2174, Ankara.

Çizelge'de görüldüğü gibi tarımsal üretimin bileşiminde bitkisel üretim baskın durumdadır. 1962-1994 döneminde bitkisel üretim değerinin payı %59,4'den %54.3'e düşerken, hayvansal üretim değerinde de düşüşler olmuştur. Su ürünleri ve orman ürünlerinde ise artışlar söz konusudur. Avrupa Birliği üyelerinde ise üretimin bileşiminde hayvansal ürünlerin ağırlıkta olduğu ifade edilmektedir.

Bitkisel üretim içerisinde yer alan üretim dallarının kompozisyonlarındaki değişmeler ise Çizelge 4.3'de özetlenmiştir.

Çizelge'de görüldüğü üzere 1963-1993 döneminde tahıl ekiliş alanlarında önemli bir değişme söz konusu olmayıp, baklagil ve yağlı tohum ekiliş alanlarında belirgin artışlar

sözkonusudur. Endüstri bitkileri içerisinde de şeker pancarında benzeri artışlar görülmektedir.

Diğer yandan tarım ürünlerinin üretim miktarlarında da önemli değişikliklerin olduğu söylenebilir (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.3. Bazı Tarımsal Ürünlerin Üretim Alanlarında Meydana Gelen Değişmeler (bin ha) (1963=100)

ORON	1963		1970		1975		1980		1985		1990		1993	
	ALAN	ENDEKS	ALAN	ENDEKS	ALAN	ENDEKS	ALAN	ENDEKS	ALAN	ENDEKS	ALAN	ENDEKS	ALAN	ENDEKS
BUGDAY	7850	100.00	8600	109.55	9250	117.83	9020	114.90	9350	119.11	9450	120.38	9800	124.84
ARPA	2850	100.00	2590	90.88	2600	91.23	2800	98.25	3350	117.54	3350	117.54	3485	122.28
MISIR	670	100.00	648	96.72	600	89.55	583	87.01	567	84.63	515	76.87	550	82.09
PIRINC	55	100.00	67	121.82	55	100.00	52	94.55	62	112.73	53	96.36	45	81.82
NOHUT	82	100.00	100	121.95	140	170.73	240	292.68	399	486.59	890	1085.37	820	1000.00
FASULYE	105	100.00	99	94.29	94	89.52	114	108.57	150	142.86	171	162.86	162	154.29
MERCİMEK	103	100.00	108	104.85	125	121.36	191	185.44	597	579.61	906	879.61	713	692.23
TOTON	236	100.00	331	140.25	242	102.54	223	94.49	177	75.00	320	135.59	331	140.25
Ş.PANCARI	135	100.00	124	91.85	215	159.26	269	199.26	322	238.52	380	281.48	423	313.33
PAMUK	628	100.00	528	84.08	670	106.69	672	107.01	660	105.10	641	102.07	559	89.01
AYÇİÇEĞİ	94	100.00	360	382.98	418	444.68	575	611.70	643	684.04	716	761.70	597	635.11
SUSAM	74	100.00	62	83.78	54	72.97	45	60.81	88	118.92	85	114.86	80	108.11
SOYA	6	100.00	11	183.33	6	100.00	3	50.00	60	1000.00	74	1233.33	27	450.00

Kaynak: Anonim, 1995/a. Türkiye İstatistik Yıllığı 1994, DİE Yayınları Yayın No: 1720, Ankara.

Anonim, 1980. Tarım İstatistikleri Özeti 1979, DİE Yayınları Yayın No: 913, Ankara.

Cizelge 4.4. Bazı Tarımsal Ürünlerin Üretim Miktarlarında Meydana Gelen Gelişmeler (bin ton)
(1963=100)

BİTKİSEL ÜRÜNLER	1963		1970		1975		1980		1985		1990		1993	
	MİKTAR	ENDEKS	MİKTAR	ENDEKS	MİKTAR	ENDEKS	MİKTAR	ENDEKS	MİKTAR	ENDEKS	MİKTAR	ENDEKS	MİKTAR	ENDEKS
BUĞDAY	10000	100.00	10000	100.00	14750	147.50	16500	165.00	17000	170.00	20000	200.00	21000	210.00
ARPA	4288	100.00	3250	75.79	4500	104.94	5300	123.60	6500	151.59	7300	170.24	7500	174.91
MISIR	990	100.00	1040	105.05	1200	121.21	1240	125.25	1900	191.92	2180	220.20	2500	252.53
PIRINC	130	100.00	160	123.08	150	115.38	143	110.00	162	124.62	138	106.15	135	103.85
HOBUT	87	100.00	109	125.29	172	197.70	275	316.09	400	459.77	860	988.51	740	850.57
PASULYE	133	100.00	138	103.76	155	116.54	165	124.06	170	127.82	210	157.89	200	150.38
MERCİMEK	103	100.00	92	89.32	135	131.07	195	189.32	618	600.00	846	821.36	735	713.59
TOTON	132	100.00	150	113.64	200	151.52	228	172.73	170	128.79	296	224.24	334	253.03
S. PANCARI	3281	100.00	4254	129.66	6949	211.80	6766	206.22	9830	299.60	13986	426.27	15621	476.10
PANUK	258	100.00	400	155.04	480	186.05	500	193.80	518	200.78	655	253.88	580	224.81
AYCIÇEĞİ	87	100.00	375	431.03	488	560.92	750	862.07	800	919.54	860	988.51	815	936.78
SUSAM	40	100.00	36	90.00	33	82.50	26	65.00	45	112.50	39	97.50	30	75.00
SOYA	6	100.00	12	200.00	7	116.67	2	33.33	125	2083.33	162	2700.00	63	105.00
YAŞ ÇAY	47	100.00	153	325.53	262	557.45	476	1012.77	624	1327.66	608	1293.62	579	1231.91
FINDIK	88	100.00	255	289.77	317	360.23	250	284.09	180	204.55	375	426.14	305	346.59
INCİR	208	100.00	214	102.88	175	84.13	205	98.56	340	163.46	300	144.23	270	129.81
ÖZÜM	2693	100.00	3850	142.96	3247	120.57	3600	133.68	3300	122.54	3500	129.97	3700	137.39
HAYVANSAL ÜRÜNLER														
ET	178	100.00	219	123.03	247	138.76	204	114.61	310	174.16	507	284.83	432	242.70
SÖT	4059	100.00	4302	105.99	4817	118.67	5472	134.81	4522	111.41	9618	236.95	10405	256.34
YUMURTA*	1350	100.00	3231	239.33	3933	291.33	5858	433.93	6105	452.22	7699	570.30	10006	741.19
YAPAĞI	43	100.00	47	109.30	53	123.26	61	141.86	48	111.63	45	104.65	41	95.35
KİL	9	100.00	9	100.00	9	100.00	9	100.00	4	44.44	4	44.44	4	44.44
TİFTİK	9	100.00	7	77.78	6	66.67	6	66.67	2	22.22	1	11.11	1	11.11

(*) Milyon adet

Kaynak: Anonim, 1995/a. Türkiye İstatistik Yıllığı 1994, DİE Yayınları Yayın No: 1720, Ankara.

Anonim, 1980. Tarım İstatistikleri Özeti 1979, DİE Yayınları Yayın No: 913, Ankara.

Cizelge'de görüldüğü gibi incelenen dönem içerisinde

bitkisel ürünlerin tümünde bir artış gözlenmektedir. Hayvansal ürünlerde de et, süt ve yumurtada artışlar sözkonusudur.

Bütün bunların yanında verimdeki gelişmelerin ortaya konması da, üretimdeki yapısal değişmelerin belirlenmesi yönünden büyük önem taşır.

İncelenen dönemde tarımsal ürünlerin verimlerinde meydana gelen değişmeler Çizelge 4.5'de verilmiştir.

Çizelge 4.5. Bazı Tarımsal Ürünlerin Verim Düzeyinde Meydana Gelen Gelişmeler (Kg/ha)

BITKİSEL ÜRÜNLER	1963		1970		1975		1980		1985		1990		1993	
	VERİM	ENDEKS	VERİM	ENDEKS	VERİM	ENDEKS	VERİM	ENDEKS	VERİM	ENDEKS	VERİM	ENDEKS	VERİM	ENDEKS
BUĞDAY	1273	100.00	1163	91.36	1594	125.22	1829	143.68	1818	142.81	2116	166.22	2143	168.34
ARPA	1504	100.00	1255	83.44	1731	115.09	1893	125.86	1940	128.99	2179	144.88	2152	143.09
MISIR	1477	100.00	1605	108.67	2000	135.41	2127	144.01	3351	226.88	4078	276.10	4545	307.72
PIRINC	2363	100.00	2388	101.06	2740	115.95	2750	116.38	2613	110.58	2604	110.20	3010	127.38
NOHUT	1060	100.00	1090	102.83	1229	115.94	1146	108.11	1003	94.62	966	91.13	902	85.09
FASULYE	1266	100.00	1394	110.11	1649	130.25	1447	114.30	1133	89.49	1228	97.00	1235	97.55
MERCİMEK	997	100.00	852	85.46	1083	108.63	1021	102.41	1035	103.81	934	93.68	1031	103.41
TOTON	560	100.00	456	81.43	828	147.86	1024	182.86	964	172.14	924	165.00	1009	180.18
S. PANCARI	24376	100.00	34348	140.91	32389	132.87	25119	103.05	30486	125.07	36819	151.05	36907	151.41
PAMUK	410	100.00	758	184.88	716	174.63	744	181.46	785	191.46	1021	249.02	1038	253.17
AYÇİÇEĞİ	925	100.00	1042	112.65	1167	126.16	1304	140.97	1244	134.49	1201	129.84	1365	147.57
SUSAM	540	100.00	581	107.59	611	113.15	578	107.04	511	94.63	459	85.00	375	69.44
SOYA	880	100.00	1091	123.98	1089	123.75	767	87.16	2074	235.68	2189	248.75	2355	267.61

Kaynak: Anonim, 1995/a. Türkiye İstatistik Yıllığı 1994, DİE Yayınları Yayın No: 1720, Ankara.

Anonim, 1980. Tarım İstatistikleri Özeti 1979, DİE Yayınları Yayın No: 913, Ankara.

Çizelge'de görüldüğü gibi bitkisel ürünlerde nohut, fasulye ve susam dışındaki tüm ürünlerde verim yönünden artışlar sözkonusu olmuştur. Ancak, artışlar özellikle mısır, pamuk ve soya da görülmektedir.

4.2. Nüfus

Türkiye'de kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki oranı sürekli olarak azalma eğilimindedir. Hatta son yıllarda bu azalma mutlak azalmaya dönüşmüştür. 1960 yılında 27.7 milyon olan Türkiye nüfusunun %68.1'ini köy nüfusu oluştururken, %31.9'unu da kent nüfusu oluşturmuştur. 1990 yılında ise 56.5 milyon olan nüfusun %41'ini köy nüfusu ve %59'unu da kent nüfusu oluşturmaktadır (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Köy ve Şehir Nüfusu (BİN)

YILLAR	TOPLAM NÜFUS	KENT NÜFUSU	TOPLAM NÜFUSA ORANI (%)	KÖY NÜFUSU	TOPLAM NÜFUSA ORANI (%)
1927	13.648	3.305	24.2	10.342	75.8
1935	16.158	3.803	23.5	12.355	76.5
1940	17.821	4.346	24.4	13.475	75.6
1945	18.790	4.687	24.9	14.103	75.1
1950	20.947	5.244	25.0	15.703	75.0
1955	24.065	6.927	28.8	17.137	71.2
1960	27.755	8.860	31.9	18.895	68.1
1965	31.391	10.806	34.4	20.585	65.6
1970	35.605	13.691	38.5	21.914	61.5
1975	40.348	16.869	41.8	23.479	58.2
1980	44.737	19.645	43.9	25.092	56.1
1985	50.664	26.866	53.0	23.799	47.0
1990	56.473	33.326	59.0	23.147	41.0

Kaynak: Anonim, 1991/a. Genel Nüfus Sayımı 1990, DİE Yayın No: 1457, Ankara

Kırsal nüfusun azalma eğiliminde olması gelişmekte olan ülke için istenen bir sonuçtur. Çünkü nüfusun %40'ı toprakta yaşayan kalkınmış bir ülke yoktur. Kalkınmış ülkeler toprakta yaşayan nüfusunu %5'in altına indirmişlerdir. Dolayısıyla Türkiye'nin de planlı bir şekilde kırsal nüfusunu azaltması gerekmektedir. Ancak bu hiçbir zaman tarımın ihmal edilmesi anlamına gelmemelidir.

Kırsal nüfusun cinsiyete göre oranı ve yıllık artış ora-

nı Çizelge 4.7'de verilmiştir.

Çizelge 4.7. Kırsal Nüfusun Cinsiyete Göre Oranı ve Yıllık Artış Oranı

YILLAR	KIRSAL NÜFUSUN KENDİ İÇİNDEKİ ORANI (%)		KIRSAL NÜFUSUN YILLIK ARTIŞ ORANI (%)	
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
1927	46.93	53.07	-----	-----
1935	48.29	51.71	25.82	18.97
1940	48.73	51.27	19.15	15.64
1945	49.23	50.77	11.16	7.15
1950	49.39	50.61	22.12	20.88
1955	49.54	50.46	18.11	16.87
1960	49.71	50.29	20.20	18.87
1965	49.61	50.39	16.75	17.52
1970	48.80	51.20	9.21	15.71
1975	50.00	50.00	18.66	9.04
1980	49.51	50.49	11.32	15.25
1985	49.00	51.00	-12.66	-8.57
1990	49.08	50.92	- 5.24	-5.86

Kaynak: Anonim, 1995/a. Türkiye İstatistik Yıllığı 1994, DİE Yayın No:1720, Ankara.

Çizelge'de görüldüğü gibi kadın nüfusu devamlı erkek nüfusunun üzerinde seyretmiştir. Nüfus artış oranında son yıllarda negatif yönlü gelişme vardır. Bu sonucun da kente göçten kaynaklandığı söylenebilir.

Diğer taraftan Türkiye'nin istihdam yapısı da son yıllarda önemli ölçüde değişmiştir.

Türkiye'de tarımsal işgücünün, toplam işgücü içindeki payının sürekli azalmasına karşın halen yüksek olduğu söylenebilir. Zira bu oran ABD ve İngiltere'de %1.7, Fransa'da %6.8, İtalya'da %8.5 ve Almanya'da %2.9 dur.

Tarım sektöründe 15 ve daha yukarı yaşta çalışanların

oranında 1965-1980 yılları arasında %71.9'dan %59.9'a düşme gözlenirken 1980-1985 yılları arasında bu oranlar sırası ile %59.9 ve %58.9 olmuştur. 1990 yılında ise bu oran %53.6'ya düşmüştür. Dolayısıyla 1965 yılında 1000 da tarımsal amaçlı alana düşen tarımdaki iktisaden faal nüfus 38 kişi iken, bu sayı 1985 yılında %15 oranında artışla 44 kişiye, 1990 yılında da 45 kişiye yükselmiştir. Görüldüğü gibi 1985 yılından sonra tarım sektöründe nüfus baskısı yavaş da olsa azalma eğilimindedir. Bu duruma kırsal kesimdeki nüfus artış hızının, göç olgusu nedeniyle, azalmasının neden olduğu söylenebilir.

4.3. Tarım İşletmelerinin Büyüklüklerinde ve Dağılımında Meydana Gelen Gelişmeler

Tarımsal yapıyı belirlemede kullanılan en önemli ölçüt, işletmelerin niteliği ve özellikle büyüklüğüdür. Çizelge 4.8'de sayım yılları itibarı ile tarım işletmelerinin sayısı ve işledikleri alanlara göre dağılımları verilmiştir.

Çizelge 4.8'de görüldüğü gibi Türkiye'de son tarım sayımındaki sonuçlara göre 3966822 tarım işletmesi mevcut olup, bu işletmelerin %99.1'i 500 dekar dan küçük, ancak %0.9'u 500 dekardan büyük işletmelerdir. 1-49 dekar arasındaki işletmeler toplam işletmelerin %67.05'ini oluştururken, işlenen alanın ancak %22.12'sini işlemektedirler. Oysa 500 dekar ve daha büyük işletmeler toplam işletmelerin %0.9'unu oluşturmakla beraber, işlenen arazinin %17.13'ünü işlemektedirler.

Bütün bu sonuçlar Türkiye'de küçük işletmelerin yaygın olduğunu ve tarımda dengesiz bir toprak dağılımını göstermektedir.

Türkiye'de tarım işletmelerinin sayılarında ve genişliklerinde zaman içerisinde bir takım değişiklikler söz konusudur. 1952 yılında 2.5 milyon adet olan tarım işletmeleri, 1963 yılında 3.1 milyon adet'e yükselmiştir. 1970 yılında 3 milyona düşen tarım işletmelerinin sayısı 1980 yılında 3.5 milyona ve 1991 yılında da 3.9 milyona çıkmıştır. Dolayısıyla geçen 39 yıllık süre içerisinde tarım işletmelerinin sayısında %56.9 oranında bir artış söz konusu olmuştur.

Cizelge 4.8. Tarım Sayımı Yıllarına Göre Tarım İşletmelerinin Sayısı ve İşledikleri Alanlara Göre Dağılımı

İŞLETME GRUPLARI (da)	1952 TARIM SAYIMINA GÖRE				
	İşletme Sayısı	Oran (%)	İşlenen Alan(ha)	Oran (%)	ORT.İŞLT. GEN.(ha)
1 - 19	772800	30.57	836100	4.30	1.08
20 - 49	797400	31.54	2789820	14.34	3.50
50 - 99	552000	21.84	4011960	20.63	7.27
100 - 199	259800	10.28	3756900	19.31	14.46
200 - 499	107400	4.25	3231660	16.61	30.09
500 - +	38400	1.52	4825500	24.81	125.66
TOPLAM	2527800	100.00	19451940	100.00	7.70
1963 TARIM SAYIMINA GÖRE					
1 - 19	1268818	40.92	1176476	6.86	0.93
20 - 49	863470	27.84	2902910	16.93	3.36
50 - 99	561732	18.11	3995311	23.21	7.11
100 - 199	291693	9.41	3973076	23.18	13.62
200 - 499	99785	3.22	2842127	16.58	28.48
500 - +	15449	0.50	2252874	13.14	145.83
TOPLAM	3100947	100.00	17142777	100.00	5.53
- 1970 TARIM SAYIMINA GÖRE					
1 - 19	1350547	44.15	1767886	10.36	1.31
20 - 49	887820	28.70	2872106	16.83	3.24
50 - 99	478375	15.64	3587812	21.02	7.50
100 - 199	239150	7.82	3587250	21.02	15.00
200 - 499	95539	3.12	3343865	19.60	35.00
500 - +	17474	0.57	1906075	11.17	109.08
TOPLAM	3058905	100.00	17064994	100.00	5.58

Cizelge 4.8. (devam) Tarım Sayımı Yıllarına Göre Tarım İşletmelerinin Sayısı ve İşledikleri Alanlara Göre Dağılımı

İŞLETME GRUPLARI (da)	1980 TARIM SAYIMINA GÖRE				
	İşletme Sayısı	Oran (%)	İşlenen Alan(ha)	Oran (%)	ORT.İSLT. GEN.(ha)
1 - 19	1010509	28.44	941431	4.35	0.93
20 - 49	1164642	32.78	3614157	16.68	3.10
50 - 99	738376	20.78	4839213	22.33	6.55
100 - 199	421523	11.87	5424497	25.04	12.87
200 - 499	192800	5.43	5171634	23.87	26.82
500 - +	24785	0.70	1676086	7.74	67.63
TOPLAM	3552635	100.00	21667018	100.00	6.10
1991 TARIM SAYIMINA GÖRE					
1 - 19	1385129	34.92	1322065	5.63	0.93
20 - 49	1274609	32.13	3866896	16.49	3.03
50 - 99	713149	17.98	4675069	19.94	6.56
100 - 199	383323	9.66	4921663	20.99	12.84
200 - 499	173774	4.38	4648743	19.82	26.75
500 - +	36838	0.90	4016662	17.13	109.04
TOPLAM	3966822	100.00	23451099	100.00	5.91

Kaynak: ANONİM, Genel Tarım Sayımı Sonuçları, Çeşitli Yıllar.

Zaman içindeki gelişmeler tarım işletmelerinin ortalama genişliklerinin belirgin olarak azalması sonucunu vermiştir. 1952 yılında 77 dekar olan ortalama işletme genişliği, 1963 yılında 55.30 dekara düşmüş, 1970 yılında 55.80 dekara, 1980 yılında 61.00 dekara yükselmiş ve 1991 yılında 59.1 dekara düşmüştür.

Bütün bu sonuçlardan da görüleceği üzere Türkiye'de tarım işletmeleri parçalanarak küçülmektedir. Oysa gelişmiş ülkelerde, tarımda işletme sayıları azalırken, işletme geniş-

likleri artmakta ve işletmeler modern teknolojilerin uygulandığı verimliliği yüksek üretim birimleri haline gelmektedir (Talim, 1991).

Ayrıca işletme arazilerinin çok parçalı olması da diğer bir sorun olarak düşünülebilir. Çünkü işletmelerin hem küçük ve hem de çok parçalı olmaları bu arazilerin rasyonel olarak kullanımını engellemektedir.

Türkiye'de 1963-1980 döneminde tarım işletmelerinde arazinin parçalılık durumu Çizelge 4.9'da verilmiştir.

Çizelge 4.9. Tarım İşletmelerinde Arazinin Parçalılık Durumu (%)

PARÇA SAYISI	1963	1970	1980
1	9.6	14.6	9.5
1 - 3	20.8	32.0	26.2
4 - 5	19.9	21.1	22.4
6 - 9	24.9	19.8	22.2
10 - +	24.8	12.4	19.7
TOPLAM	100	100.00	100.00

Kaynak: Emin İŞIKLI, Canan ABAY, "Destekleme Uygulamalarının Tarımsal Yapıya Etkisi", Tarımsal Destekleme Politikaları, Sorunlar-Cözümler, Tarım Haftası 93 Sempozyumu, TMMOB, Ziraat Mühendisleri Odası, 1993, Ankara.

Çizelge 4.9'da görüldüğü gibi tarım işletmelerinin parçalılık durumunda az da olsa bir iyileşme eğilimi görülmektedir.

4.4. Sermaye Durumu

Tarımsal gelişme potansiyelini ve üretim gücünü belirlemede en önemli kaynaklardan biri sermayedir (Talim, 1991). Ancak Türkiye'de konu ile ilgili bilgi vermek amacıyla gerekli

olan istatistikî veriler yeterli değildir. Bu nedenle araştırmada bazı işletme tiplerindeki sermaye oranları verilmiştir.

Dört üretim faktöründen birisi olan sermaye, işletmelerin kurulması, faaliyetlerinin sürdürülmesi ve işletmelerin amacına ulaşabilmesi için varlığı zorunlu olan para ve malların tümünü ifade eder.

Tarımda sermaye, üretim tekniklerinin geliştirilmesi, doğal kaynaklardan etkin bir biçimde yararlanılması, tarımsal yapıdan kaynaklanan bozuklukların giderilmesi ve üretimin miktarı ile verimliliğin artırılabilmesi için son derece önemlidir.

Türkiye tarımında işletmelerin gereksinim duydukları sermayeyi kendi özkaynakları ile oluşturmalarının oldukça güç olduğu söylenebilir. Çünkü mevcut tarım işletmelerinin büyük çoğunluğu küçük aile işletmeleridir. Dolayısıyla bu işletmelerin gelirleri üretici ve ailesinin zorunlu gereksinimlerini dahi karşılayamamaktadır. Yapılan bir çalışmada 1-30 dekar arasında toprağı olan işletmelerin yaşamlarına yetecek kadar geliri elde edemedikleri, 31-200 dekar arasında toprağı olanların ancak yaşamlarına yetecek geliri elde edebilecekleri ortaya konulmuş ve tasarruf eğilimleri yönünden köylülerin %90.4'ünün hiç para biriktiremediğı belirlenmiştir (Tuğaç ve ark., 1970).

Bütün bu sonuçlar tarımda sermaye birikimini engellemektedir denilebilir.

Türkiye'de tarım işletmelerinde toprak, bina, toprak ıslahı ve bitki varlığının oluşturduğu arazi sermayesi, toplam sermaye içinde egemen durumdadır. Örneğin, Ege Bölgesinde yapılan bir çalışmada, Küçük Menderes Ovasındaki ova köylerinde tarım işletmelerinde arazi sermayesinin işletme tiplerine göre değişmekle beraber ortalama %83 oranında bulunduğu ve sadece toprak varlığının ortalama %75 olduğu ortaya konulmuştur (Talim, 1991).

Konu ile ilgili olarak yapılan benzeri çalışmalardaki sonuçlar Çizelge 4.10'da verilmiştir.

Cizelge 4.10. Türkiye'de Çeşitli İşletme Türlerinde Sermaye Oranları (%)

İŞLETME TÖRLERİ						
SERMAYE	HUBUBAT	ÇELTİK	S.PANCARI	PATATES	TOTON	KARISIK
NEVI	KONYA	ADANA	ESKİŞEHİR	ERZURUM	SAMSUN	DENİZLİ
TOPRAK	58.6	91.6	55.4	72.0	48.7	76.6
A.İSLAHI	0.6	0.1	0.6	-	0.2	-
BINA	4.6	0.5	12.5	13.0	20.0	15.0
BITKİ	5.2	-	6.3	2.0	10.2	-
HAYVAN	12.2	1.3	8.0	8.0	9.4	6.1
ALET-MKN.	11.4	6.5	14.8	4.0	2.8	2.3
MALZEME	6.0	-	1.4	1.0	7.3	-
PARA	1.4	-	1.0	-	1.4	-
AKT.S.TOP	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
BORÇLAR	4.0	0.1	4.1	3.0	3.7	3.1
ÖZ SERMAYE	96.0	99.9	95.9	97.0	96.3	96.9

Kaynak: Fethi ACIL, Rasih DEMİRCİ, Tarım Ekonomisi Dersleri, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 880, Ders Kitabı: 245, Ankara, 1984.

Cizelge incelendiğinde toplam aktif sermaye içinde işletme sermayesi oranının düşük, arazi sermayesi oranının ise yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin, işletme sermayesinin Konya hububat işletmelerinde %31, Adana celtik işletmelerinde %7.8, Eskişehir şeker pancarı işletmelerinde %25.2, Erzurum patates işletmelerinde %13 ve Denizli karışık işletmelerde %8.4 olduğu görülmektedir.

4.5. Arazi Mülkiyeti ve Tasarruf Şekli

Türkiye'de tarım işletmelerinde arazinin doğrudan doğruya sahibi tarafından işletilmesi en yaygın işletmecilik sek-

lidir. 1980 genel tarım sayımı sonuçlarına göre toplam tarım işletmelerinin %90.59'u kendi mülk arazisini işlemektedir ve bu işletmeler toplam arazinin %86.67'sini oluşturmaktadır. Bu arada mülk arazi yanında dışarıdan arazi tutan işletmelerin oranı %7.39'dur. Yalnız kira ile arazi işleyenlerin oranı %0.83 ve yalnız ortakçılık ile arazi işleyenlerin oranı da %0.38'dir (Anonim, 1990). 1991 genel tarım sayımı sonuçlarına göre ise tarım işletmelerinin %92.57'si kendi mülk arazisini işlemekte olup, bu işletmeler toplam arazinin %89.39'unu işlemektedir. Mülk arazi yanında dışarıdan arazi tutan işletmelerin oranı %6.03, yalnız kira ile arazi işleyenlerin oranı %1.18 ve yalnız ortakçılık ile arazi işleyenlerin oranı da %0.31 olmuştur (Anonim, 1995/a). Bütün bu sonuçlar Türkiye'de mülk işletmeciliğinin giderek daha da yaygınlaştığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

4.6. Girdi Kullanımındaki Değişmeler

Türkiye'de 1950'li yıllara kadar tarımsal üretimdeki artış genellikle yeni toprakların üretime açılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu yıllardan sonra ise tarım topraklarının marjinal sınırına varması nedeniyle üretimin artırılması ancak yeni girdilerin kullanılması ile mümkün olabilmektedir.

Türkiye'de bazı yıllarda dağıtımı yapılan sertifikalı ve yüksek verimli tohumlukların miktarları Çizelge 4.11'de verilmiştir.

Çizelge'de görüldüğü gibi 1963-1993 döneminde dağıtılan buğday tohumluğunda 1.5 kat, mısırdaki 17.5 kat, pamukta 1.3 kat, ayçiçeğinde 6.5 kat ve sebze ve meyvede 125 kat artış gerçekleşmiştir.

"Her ne kadar bu değişimde, 1983 yılından bu yana tohumluk dışalımında çeşitli kolaylıkların getirildiği ve sübvansiyonlu ödemelerin uygulandığı yeni tohumluk politikasının etkili olduğu düşünülebilirse de, uzun dönemde Türkiye'deki mevcut ve potansiyel kaynakların tam kullanımından ziyade, dışa bağımlı bir tohumluk endüstrisinin yaratılmış olmasının da üzerinde önemle durulması gerekmektedir" (Işıklı ve Abay, 1993).

Cizelge 4.11. Çiftçiye dağıtılan Bazı Ürünlerin Tohumluk Miktarında Meydana Gelen Gelişmeler (Ton) (1963 = 100)

YIL	BUĞDAY		HISIR		PAMUK		AYÇİÇEĞİ		SEBZE	
	MİKTAR	ENDE.	MİKTAR	ENDEKS	MİKTAR	ENDE.	MİKTAR	ENDEKS	MİKTAR	ENDEKS
1963	54652	100.0	450	100.0	22313	100.0	297	100.0	8	100.0
1970	94014	172.0	140	31.1	28277	126.7	3136	1055.9	67	837.5
1980	35361	64.7	297	66.0	31779	142.4	1500	505.1	155	1937.5
1985	166318	304.3	2735	607.8	25256	113.2	4803	1617.2	599	7487.5
1990	96938	177.4	3451	766.9	26063	116.8	3224	1085.5	773	9662.5
1993	81106	148.4	6515	1447.8	28396	127.3	1939	652.9	1000	12500.0

Kaynak: Tarım Orman Köy İşleri Bakanlığı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Kayıtları, 1995, Ankara.

Türkiye'de bazı tarımsal girdilerde meydana gelen gelişmeler Cizelge 4.12'de verilmiştir.

Cizelge'de görüldüğü gibi 1963-1993 döneminde gübre kullanımı 26 kat artış göstermiştir. Ancak burada dikkati çeken husus 1963-1980 döneminde gübre kullanımı, 14 kat artarken, 1980-1993 döneminde sadece 1.8 kat artış göstermektedir. Dolayısıyla 1980 öncesi gübre kullanımındaki gelişmeler 1980 sonrasında görülmemektedir. Bu olgular bir bakıma uygulanan tarım politikalarından kaynaklanabilir. Her ne kadar gübre yüksek miktarda sübvansiyon uygulanması mevcutsa da gübre ve tarım ürünleri arasındaki fiyat makasının sürekli üreticiler aleyhine açılması, özellikle 1980 sonrasında gübre kullanımı gelişmesinin yavaşlamasına neden olmuştur.

Türkiye'de gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında dekara atılan gübre miktarının yetersiz olduğu ileri sürülmektedir. Türkiye'de bir ha tarıma elverişli alana düşen etkili madde (gübre) miktarı 53.5 kg iken, dünya ortalaması 77.9 kg dır (Aydeniz ve Brohi, 1987).

Türkiye'de tarımsal ilaç kullanımı gelişmesinde de özel-

likle 1975'lerden sonra bir azalma eğiliminin olduğu görülmektedir. Bu durumda yine ilaç ve ürün fiyatları paritesinde-

Cizelge 4.12: Bazı Tarımsal Girdilerde Meydana Gelen Gelişmeler

1963=100

YIL	GÜBRE		TARIMSAL İLAÇ		TRAKTÖR	
	MIKTAR (BİN TON)	ENDEKS	MIKTAR (BİN TON)	ENDEKS	MIKTAR (BİN TON)	ENDEKS
1963	426	100.0	37442	100.0	50844	100.0
1970	2217	520.4	50804	135.7	105865	208.2
1975	3691	866.4	54638	145.9	243066	478.1
1980	5967	1400.7	39000	104.2	436369	858.3
1985	7252	1702.4	55000	146.9	583974	1148.6
1990	9509	2232.2	39490*	105.5	692454	1361.9
1993	11150	2617.4	---	---	746283	1467.8

(*). 1989 verisidir.

Kaynak: Anonim, Türkiye İstatistik Yıllığı, Çeşitli Yıllar.

Anonim, 1992. Planlı Dönemde Rakamlarla Türkiye Tarım Sektörü, TZOB, Ankara.

ki dengesizlikten kaynaklanabilir. Oysa Türkiye'de haşere ve yabancı otlarla ortaya çıkan kayıpların %35 civarında olduğu ileri sürülmektedir (Tekinel, 1981).

Türkiye'de ekilen arazilerin alan olarak sınır noktasında olmasının nedeni, özellikle 1950'lerden sonra tarımda kullanılmaya başlayan makineleşmedir.

Tarımsal mekanizasyonun hız kazanması, özellikle 1970'li yıllardan sonra toprak tasarruf eden ve toprağın verimini artıran modern girdilerin kullanımını da uyarmıştır.

1963-1980 yılları arasında 8.5 kat artan traktör sayısı 1980-1993 yılları arasında sadece 1.7 kat artış göstermiştir. Makine kullanım düzeyinin bir başka ölçütü olan, 1000 ha alana düşen traktör sayısı 2.61 iken, 1993 yılında 31.82

olarak bulunmuştur. Bu sayı dünya ortalamasının üzerinde olmakla beraber bölgeler itibarı ile dengesiz makineleşmenin olduğu ileri sürülmektedir.

Türkiye'de traktör sayısındaki hızlı artışa karşın diğer makine ve ekipman sayılarının mevcut ekilen alanların optimal düzeyde işlenmesi için gerekli olan miktarın altında olduğu söylenebilir. Gelişmiş ülkelerde traktörün arkasına çeşitli amaçlarla takılan ekipmanların toplam ağırlığı 10 ton iken, Türkiye'de bunun henüz 2.5 ton civarında olduğu belirtilmektedir (Tekinel ve Yurdakul, 1989).

Tarımda üretim ve verimliliğe olumlu yönde etki eden diğer bir faktör de sulamadır. Sulama direkt olarak verimliliği yükselttiği gibi gübre ve diğer girdilerin de etkinliğini artırmaktadır.

Türkiye'de çeşitli yıllar itibarı ile Devlet sulama alanlarında meydana gelen gelişmeler Çizelge 4.13'de verilmiştir.

Çizelge'de görüldüğü gibi 1963-1994 döneminde sulanan alanlarda 25.7 katlık bir artış meydana gelmiştir. Ancak, Türkiye'de 8.5 milyon ha alanın sulanabilir durumda olduğu dikkate alındığında, gelişmelerin yeterli olmadığı söylenebilir. Dolayısıyla önemli bir girdi olan suyun tarımda yeterince kullanıldığını söylememiz mümkün değildir. Bütün bu sonuçlar Türkiye Tarımında sulamanın önemli bir sorun olmada devam ettiğini göstermektedir.

Tarım sektörüne açılan krediler yıllar itibarı ile incelendiğinde ise şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. 1963-1993 yılları arasında cari olarak tarımsal krediler 15334 kat artış gösterirken, reel olarak ancak 3.9 kat artış göstermiştir (Çizelge 4.14). Diğer yandan Devletin tüm sektörlerle tahsis ettiği toplam krediler içinde tarımsal kredilerin payının da azaldığı ifade edilmektedir.

Bütün bu değerlendirmeler Türkiye tarımının yapısında önemli sayılabilecek değişimlerin olduğunun göstergeleridir. Ancak, Türkiye'de hala tarımsal nüfus toplam nüfus içerisinde önemli bir oranı oluşturmakta ve toprak üzerinde nüfus baskı-

sı yoğun olarak sürmektedir.

Cizelge 4.13. Devlet Sulama Alanlarında
Meydana Gelen Gelişmeler
1963=100

YIL	TOPLAM SULANAN ALAN (ha)	ENDEKS
1963	176820	100.0
1967	565298	319.7
1972	975474	551.7
1977	1520540	859.9
1983	2052072	1160.5
1988	3657000	2068.2
1994*	4541000	2568.1

(*). Hedeflenen

Kaynak: Anonim, Bes Yıllık Kalkınma Planları
Çeşitli Yıllar.

Cizelge 4.14. Tarım Sektörüne Verilen Krediler (milyon TL)

YILAR	CARI	ENDEKS	TEFE	REEL	ENDEKS
1963	2250	100.0	100	2250	100.0
1973	16247	722.1	240	6767	300.7
1975	36835	1637.1	343	10732	477.0
1980	184958	8220.4	2551	7250	322.2
1985	692796	30790.9	12144	5705	253.5
1990	5703173	253474.4	93296	6113	271.7
1993	34502253	1533433.5	392979	8780	390.2

Kaynak: Anonim, Türkiye İstatistik Yıllığı Çeşitli Yıllar

Türkiye'de tarımsal girdi kullanımında da önemli gelişmeler sağlanmakla beraber bunların yeterli olduğu söylenemez. Özellikle 1980 sonrasında girdi kullanım hızında geçmisse göre daha yavaş bir eğilim dikkati çekmektedir.

4.7. Kırsal Kesime Yönelik Alt Yapının Değişimi

Tarımdaki yapısal değişimin önemli temel taşlarından birisi de altyapının oluşturulmasıdır. Bunlar köy yolları, elektrik, içme suyu, eğitim vs. olarak özetlenebilir.

Türkiye'de karayolu yapımı, 1950'li yıllarda kamu girişimciliği şeklinde ve dış teknik yardımlar kullanılarak geliştirilmiştir.

Köye yönelik planlı ve bilinçli hizmetler 1960'lı yıllarda kurulan Köy İşleri Bakanlığı ile başlanmıştır.

Türkiye'de çeşitli yıllarda köy yollarındaki gelişmeler Cizelge 4.15'de verilmiştir.

Cizelge 4.15. Türkiye'de Köy Yollarındaki Gelişmeler (km)

KÖY YOLLARI	1963	1967	1972	1976	1981	1986	1993
ASFALT	----		-	-	-	14947	23379
STABİLİZE	13011	33055	69750	94829	12729	138723	158910
TESVİYELİ	9694	7842	28587	41515	37925	61900	73679
HAM YOL	139350	121158	63718	35759	103200	45988	52616
TOPLAM	162055	162055	162055	162055	268817	261558	308602

Kaynak: Anonim, T.O.K.B Kayıtları, 1990, Ankara.

Filiz, DOĞANAY, Selver KORKUT, VII. BYKP Özel İhtisas Komisyonu Çalışmaları İçin Kırsal Sanayi Ön Raporu, DPT., Müstesarlığı Sosyal Planlama Müdürlüğü, 1993, Ankara.

Cizelge'de görüleceği üzere 1963-1981 yılları arasında asfalt kaplı köy yolu bulunmaz iken, 1986 yılında 14947 km asfalt kaplı yolun yapımı tamamlanmış olup, 1993 yılında da toplam asfalt yol uzunluğu 23397 km'ye ulaşmıştır. Dönem içerisinde stabilize yol uzunluğunda 12.2 kat artmıştır.

1963-1986 dönemi içerisinde yalnızca yılın bazı mevsimlerinde motorlu araçlarla ulaşılabilen ve diğer mevsimlerde

ulaşılamayan yerleşim yerleri sayısının 17393'den 1476'ya düştüğü ifade edilmektedir (Yıldırak, 1991).

Türkiye su potansiyeli yönünden oldukça zengin olmakla beraber yerleşim yerlerinin seçiminde görülen düzensizlikler nedeniyle su sorunu yaşamaktadır.

Türkiye'de 1993 yılı itibarı ile 78675 kırsal yerleşme biriminden %62.75'inin suyu yeterli, %13.52'sinin suyu yetersiz, %23.73'ünün ise yetersiz ve sağlıksızdır. Dolayısıyla toplam yerleşim birimlerinin %37.25'inde içme suyu sorunu mevcuttur (Çizelge 4.16). 1963-1993 döneminde geçen otuz yıllık süre içerisinde içme suyu sorunu çözülen yerleşim birimi sayısı 3.3 kat artış göstermiştir.

Çizelge 4.16. Türkiye'de Köy İçme Suyundaki Gelişmeler

KÖY İÇME SUYU	1963	1967	1972	1976	1981	1986	1993
SULU ONITE	14777	23683	43196	48779	58458	42296	49167
SUYU YETER.	21847	17669	10534	21661	16661	12304	10593
SUZUS ONITE	28655	24025	11547	18413	13427	24140	18593
TOPLAM	65279	65277	65277	88553	88553	78740	78675

Kaynak: Anonim, T.O.K.B Kayıtları, 1990, Ankara.

Filiz, DOĞANAY, Selver KORKUT, VII. BYKP Özel İhtisas Komisyonu Çalışmaları İçin Kırsal Sanayi Ön Raporu, DPT. Müsteşarlığı Sosyal Planlama Müdürlüğü, 1993, Ankara.

Kırsal kesime götürülen altyapı hizmetlerinden önemli bir diğeri de köylerin elektrikleştirilmesidir.

Türkiye'de 1976 yılında toplam köylerin %25.33'ünde elektrik bulunurken 1993 yılında bu oran %99.9'a çıkmıştır (Anonim, 1995). Ancak, köylerdeki elektriğin henüz sadece aydınlatma amacı ile kullanıldığı ve aydınlatma dışında da elektriğin kullanılacak düzeye gelmesi durumunda elektrikten tam olarak yararlanılmış olunacağı ifade edilmektedir (Yıldı-

rak, 1991).

Türkiyedeki köylerin tamamında ve kırsal birimlerinin %41.50 sinde telefon bulunmaktadır (Doğanay ve Korkut, 1993).

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanında ve hatta 1950'li yıllara kadar kırsal alanda sağlık evi ve sağlık ocağı kurulamamıştır. 1981 verilerine göre köylerin %5'inde sağlık ocağı, %6'sında sağlık evi ve %14'ünde de köy ebeliği vardır. 1989 verilerine göre ise mevcut sağlık ocaklarının %31'inde hekim, sağlık evlerinin %54'ünde ise gerekli sağlık personeli ve köy ebeklerinin %17'sinde ebe bulunmamaktadır (Yıldırak, 1991). 1993 yılında, 11427 köyde sağlık evi ve 3829 köyde de sağlık ocağının bulunduğu belirtilmektedir (Doğanay ve Korkut,1993).

Kırsal alanda yaklaşık 79 bin kırsal yerleşim vardır. Bunlardan; 35390'ı muhtarlık düzeyinde köy ve 44000 birimi mezra, mahalle, kom, oba türündeki köy altı yerleşmelerdir. 1990 yılı itibarı ile ilkokulu olmayan köy kalmamıştır. 39780 kırsal yerleşmede ilkokul, 1771 kırsal yerleşmede ortaokul ve 236 kırsal yerleşmede lise mevcuttur (Doğanay ve Korkut,1993)

Türkiye'de kırsal kesime Devlet eliyle giden ilk hizmet eğitim hizmetidir. Eğitim hizmetlerinin yaygınlaşması 1950'li yıllara rastlar. 1934'te köylerin %14'ünde okul varken 1980 -lerin başında okulu olmayan köy kalmamıştır. Yine, 1935'de kırsal kesimde erkeklerin %17'si, kadınların ise, yalnızca %4'ü okur-yazar iken bu bu yüzdeler 1965'de erkek nüfus için %54.61, kadın nüfus için de %22.92'ye yükselmiştir. 1985'de bu oran daha da artmış ve erkek nüfusun %70.7'si kadın nüfusun %59.6'sı okur-yazar olmuştur.

Çizelge 4.17'de altı ve daha büyük yaşlardaki kadın ve erkek nüfusun okur-yazarlık durumu, kent ve köy bazında çeşitli yıllara göre gösterilmiştir.

Çizelge'de görüldüğü gibi kırsal kesimde okuma-yazma konusunda yıllar itibarıyla bir yükselme sözkonusudur. Ancak bu yeterli değildir. Kırsal kesim nüfusunun önemli bir bölümü günümüzde bile okuma-yazma yeteneğinden yoksundur. Bu oran özellikle kadın nüfus arasında çok yüksektir (%40). Sözkonusu durum, köylü nüfusun içinde bulunduğu yaşam koşullarında

Cizelge 4.17. Kent ve Köyde altı ve Daha Büyük Yaştaki Kadın ve Erkek Nüfusun Okur-yazarlık Durumu

1 9 6 5 Y I L I						
Nüfus	Okur-Yazar (%)			Okur-Yazar Değil(%)		
	Erkek	Kadın	Ortalama	Erkek	Kadın	Ortalama
Kent	79.4	53.3	66.9	20.5	47.6	33.0
Köy	54.1	22.9	38.5	45.3	77.1	61.5
Genel	64.0	32.8	48.7	35.9	67.1	51.2
1 9 7 0 Y I L I						
Nüfus	Okur-Yazar (%)			Okur-Yazar Değil(%)		
	Erkek	Kadın	Ortalama	Erkek	Kadın	Ortalama
Kent	80.9	58.4	71.6	19.1	41.6	28.4
Köy	62.4	32.7	47.7	37.6	67.3	52.3
Genel	70.3	41.9	56.2	29.7	58.1	43.8
1 9 8 5 Y I L I						
Nüfus	Okur-Yazar (%)			Okur-Yazar Değil(%)		
	Erkek	Kadın	Ortalama	Erkek	Kadın	Ortalama
Kent	92.5	78.6	85.8	7.5	21.5	14.2
Köy	70.7	59.6	69.8	19.3	40.1	30.2
Genel	86.5	68.2	77.5	13.5	31.8	22.5

NOT: Bilinmeyenlerin bulunması nedeniyle toplamlar 100 olmamaktadır.

Kaynak: Anonim. Genel Nüfus Sayımı, DİE., Çeşitli Yıllar.

Özer, OZANKAYA, 1991, Toplumbilim, Cem Yayınları, İstanbul.

okur-yazarlığın zorunlu sayılan ve sık kullanılan bir yetenek olmamasından kaynaklandığı söylenebilir. İlkokul eğitiminin öneminin artması, pazar için üretimin başlaması ve ulaşım olanaklarının çoğalması ile kentle ilişkilerin sıklaşması sonucu sözkonusu olmuştur. Ancak, ilkokul eğitimi kişiye meslek kazandırmaz, iş olanağı yaratmaz. Oysa köylerimize hem temel eğitim verecek, hem de sanat ve meslek kazandıracak bir eğitim modeline gereksinim vardır. Bu yapılmadıkça, köydeki aile emek fazlasını göç yoluyla dışarı atmaya devam edecektir.

4.8. Ailenin Değişimi

1950 öncesinde -bugün de olduğu gibi- homojen bir kırsal yapı ve buna bağlı olarak tek bir köy ailesi tipi düşüncesini benimsemek hatalı olur. Toplumsal değişme çerçevesinde aile yapısı ve aile ilişkileri çeşitlilik gösterdiğinden genellemeler yapmak oldukça zordur. Bu zorluğa karşın, kapalı köy ekonomisinin egemen olduğu dönemde, ilkel tarım teknolojisi ile aile emeğine dayanan geçimlik üretimin yaygın olduğu bir tarımsal yapının sözkonusu olduğu söylenebilir. Böyle bir yapıda, ataerkil aile, egemen aile biçimi olarak görülür (Özbay, 1984/a). Ancak, nüfus artış hızının düşük, yetişkin erkek nüfusun eksik olması nedeniyle (savaşlar, askere alınmalar, salgın hastalıklar, doğal afetler vb.) hane büyüklüklerinin çok fazla olmayacağı açıktır.

Nüfus artışı, toprakların miras yoluyla kardeşler arasında bölünmesi, tarımın makinalaşması, kırsal kesimde emeğin özelliklerini etkilemiştir. Erkek emek fazlasının açığa çıkması, ataerkil aile düzenini sarsmıştır. Emek aileden özgürleşmiş tarım dışı alanlarda ücretli işlere yönelmiştir. Kadın ve erkek emekleri de bu doğrultuda farklılaşmıştır. Erkek emeği, tarım ve tarım dışı ücretli işçiliğe yönelirken, kadın emeği, tarımda aile işçisi olarak, aile içi işlerde kalmıştır. Yine, emek fazlası nedeniyle, yaşlı nüfusun işgücüne katılımında azalmalar görülmüştür. Bu durum yaşlıların aile içi karar alma mekanizmasındaki kilit rollerinin azalmasına neden olmuştur denilebilir. Elbetteki bu eğilim, kırsal tabakalar içinde farklı boyutlarda kendini göstermiştir (Özbay, 1984/a).

Kırsal dönüşüm süreci içinde, erkek emek fazlasının tarım ve tarım dışı ücretli işçiliğe yönelişi, çekirdek aileye geçişte önemli bir etmen olmuştur. Birden çok kusağın aynı çatı altında yaşama olanağını iyice azaltmıştır.

Çizelge 4.18'de Türkiye'de değişik yerleşmelerde aile biçimleri verilmiştir.

Çizelge 4.18. Türkiye'de Değişik Yerleşmelerde Aile Biçimleri

Yerleşmeler	A İ L E B İ Ç İ M L E R İ (%)			
	Çekirdek Aile	Ataerkil Geniş Aile	Geçici Geniş Aile	Parçalanmış Eksik Aile
Türkiye	59.7	19.0	13.1	8.3
Büyük Kent	65.8	9.7	11.6	12.9
Kent	63.3	9.5	15.1	11.9
Kasaba	61.5	20.0	12.7	5.7
Köy	55.4	25.4	13.3	5.9

Kaynak: Serim TİMUR, Türkiye'de Aile Yapısı, H.O. Yayını, Ankara 1972.

Türk Köylerinde aile yapısı üzerinde yapılmış, derli toplu araştırmalardan biri olan ve sonuçlarından günümüzde bile yararlanılan Timur'un araştırmasına göre, kırsal alanlarda egemen olan aile yapısı, karı-koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek ailedir. Çekirdek aileyi ataerkil geniş aile izlemektedir. Birden çok çiftin aynı çatı altında yaşadığı bu aile yapısında, babanın egemenliği sözkonusudur, birlikte yaşayanlar genellikle babanın akrabalarıdır.

Şunu da belirtmekte yarar vardırki Türkiye'de kırsal kesim ailesi, biçim olarak çekirdek aile görünümü sergilese de, ayrı çatı altında yaşayan aileler, kaynaklarını bir araya getirerek birbirlerini destekleme eğilimine sahiptirler. Yeni evlenen gençler, genellikle kocanın ana-babasına yakın bir yerde ev ararlar. Yani, ayrı çatı altında yaşamakla birlikte akrabalar, ekonomik ve toplumsal bir birlik olma niteliğini sürdürürler (Özbay, 1984/a). İleride yaşlılar bakıma muhtaç

hale düştüklerinde, ya da babanın ölüp, annenin (bekar kardeşlerin) yalnız kaldığı dönemlerde kırsal çekirdek aile yeniden birleşmekte ve geçici geniş aile halinde yaşamakta, yaşlıların ölmesi ile yeniden çekirdeklenmektedir (Kongar, 1981).

4.9. Toplumsal Değişmeyi Oluşturan Toplumsal ve Ekonomik Etmenler

Türkiye tarımında meydana gelen gelişmeler toplumsal yapı üzerinde de etkili olmuştur.

Tarımda makinalaşma, iş gücü talebini azaltırken, gizli işsizliği artırmış ve bir kısım insanların şehre göç etmelerine neden olmuştur. Ulaşım ve haberleşme araçlarındaki gelişmeler köy ile kent arasındaki mesafeyi azaltmış ve bu toplumların birbirini daha iyi tanımalarına neden olmuştur. Diğer taraftan kırsal kesimdeki bireyler özellikle kitle iletişim araçlarından olan televizyon ile kentsel yaşamı daha iyi tanımışlardır.

Uygulanan politikalar sonucu iç ticaret hadlerinin tarım aleyhine gelişmesi var olan gelir dağılımındaki dengesizliğin biraz daha artmasına neden olmuştur. Bütün bu olgular kırdan kente göçün yoğun bir şekilde devam etmesine neden olmuştur.

Tarım ve tarım dışı sektörlerdeki gelir dağılımındaki dengesizlikler kırsal mesleklerin geçerliklerini yitirmesine neden olmuştur. Konu ile ilgili olarak yapılan çalışmada kırsal kesimdeki çocukların %3'ü ancak çiftçilik mesleğini arzu ederken, aile reislerinin de %5'i erkek çocuklarının çiftçi olmalarını istemişlerdir (Yıldırak, 1990). Bu sonuçlar kırsal kesimdeki bireylerin tarım mesleğini gözden çıkardıklarını ortaya koymaktadır. Diğer yandan günümüzde devlet memurluğunun iflas ettiği düşünülecek olursa aile reislerinin %40'ının çocuklarının memur olmasını istemeleri, ancak %5'inin çiftçi olmalarını istemeleri, tarım mesleğinin içinde bulunduğu koşulları açıkça ortaya koymaktadır.

Türkiye'de komşu ve akrabalık ilişkilerinde de değişimler gözlenmiştir. Yapılan araştırmalarda komşu ve akrabalık ilişkilerinin giderek zayıfladığı ve bireysel düşünceleri

güçlendirdiği gözlenmektedir. Bu duruma neden olan en önemli faktörün de kitle iletişim araçları ve özellikle televizyonun olduğu belirtilmektedir.

Akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zayıflaması ile borç alma ve verme şeklinde de değişmeler oluşmuştur. Geçmişte bu tür alışverişlerde Türk Parası önemli bir ağırlığı oluştururken günümüzde bunun yerini altın ve döviz almıştır. Dolayısıyla olayın ekonomik yönü toplumsal yönünün üzerine çıkmıştır denilebilir.

5. ARASTIRMA SONUÇLARI

5.1. TOPLUMSAL YAPI

5.1.1. Aile Yapısı

Her toplumda insanların toplum içerisinde yaşamalarına olanak sağlayan temel toplumsal kurumlar mevcuttur. Bu temel toplumsal kurumlardan birisi ve belki en önemlisi de ailedir. Aile doğum olaylarının gerçekleştiği, neslin devamının sağlandığı, insanların sosyalleşme sürecinin tamamlandığı bir kurumdur (Leslie, 1982).

Aile kurumu, toplumsal yapı içerisinde önemli bir yere sahip olması nedeniyle bir çok toplumbilimci tarafından incelenmiş ve aile biçimleri üzerinde önemli çalışmalar yapılmıştır.

Aile yapısını inceleyebilmek için öncelikle aileyi tanımlamak gerekmektedir.

Aile ile ilgili bir çok tanım yapılmıştır. Bunun nedeni, ailelerin toplumların gelişmelerine bağlı olarak farklılıklar göstermesidir. Yani, aile toplumdan topluma ve aynı toplumda farklı gelişme ve değişim aşamalarında değişik özellikler gösterir (Erkul, 1994). Aile'de bütün kurumlar gibi toplumun tüm toplumsal yapısından etkilenir. Bu etkilenme nedeniyle farklı gelişim düzeylerinde olan toplumlarda farklı aile tiplerine rastlanır (Kongar, 1972).

Ozankaya aileyi, içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde, ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli biçimde düzenlendiği, eşler ve ana babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre başka yakınlar) arasında belli ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurum olarak tanımlamaktadır (Ozankaya, 1977).

Diğer bir araştırmacı, her sosyal-kültürel sistemde, kadın erkek ilişkilerini düzenleyen, doğan çocuğun bakımından,

beslenmesinden, sağlık ve eğitiminden sorumlu olan bir aile kurumu vardır (Güvenç, 1974). Sencer'e göre aile, aralarında akrabalık bağı bulunan, aynı çatı altında yaşıyıp aynı bütçeyi paylaşan bireyler grubu (Sencer, 1979) dur.

Yine aileyi toplumsal yapı içinde bir kurum olarak ele alanlardan Timur'a göre aile, toplumun içinde ve toplumsal yapıya bağlı bir kurum (Timur, 1972)' dur.

En yaygın tanımı ile aile: ana, baba, çocuklardan ve tarafların kan akrabalarından meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal bir birliktir (Gökçe, 1976).

Aile toplum içerisinde yerine getirdiği fonksiyonlarına ve sorumluluklarına göre de tanımlanabilmektedir. Bu açıdan tanımlanacak olursa; aile, genellikle karı-koca ve çocukların oluşturduğu biyolojik, ekonomik, psikolojik ve toplumsal görevleri olan sosyal bir kurumdur (Güçbilmez, 1972).

Ailenin bir kurum olarak görölmesinin çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan birincisi, ailenin görevlerinden birinin insan neslini üretmek ve devam ettirmek olması, ikincisi ise, ailenin başka kurumların da kaynağı olmasıdır. Aile kendine yeterli olmaktan çıkıp, yavaş yavaş genişleyen, toplum içinde özel görevleri olan bir birim haline gelmesiyle kurum özelliği kazanır (Kocacık, 1986).

Sanayileşme ile birlikte görülen toplumsal gelişmeler, aynı zamanda ailenin de değişmesine neden olmaktadır. Birçok araştırmacı tarafından, Türkiyenin geleneksel toplum yapısından sanayi toplumuna doğru yönelmiş bir geçiş toplumu olduğu ileri sürülmektedir. Ancak, bu süreç içerisinde aile her değişme karşısında kapılarını sonuna kadar açan bir kurum olmadığı gibi toplumdan topluma veya aynı toplumdaki gelişmişlik düzeyine göre de farklılık gösteren bir kurumdur.

Çağımızda, toplumdaki hızlı değişme ile birlikte aile yapısında da önemli değişmeler yaşanmaktadır. Bu değişme aileleri küçültme yönünde olmuştur. Geleneksel aile yapısında toprak mülkiyetini elinde bulunduran yaşlı kişiye bağımlılık yaşamakta ve gençler kişiliklerini tam olarak kazanamamaktadır. Ancak bunun yanında, büyük ailede yaşamın verdiği bir

güven, yardımlaşma ve üyeler arasında sıkı bir işbirliği bulunmaktadır. Geniş aileden çekirdek aileye geçiş, yeni ve daha serbest bir aile yapısını ortaya çıkarmıştır (Mangır ve Çağatay, 1990).

Araştırmada aile yapısı, dağ ve ova köyleri için ayrı ayrı ele alınmıştır. Böylece farklı gelişmişlik düzeylerindeki bu toplumlarda aile yapısının durumu karşılaştırılarak incelenmiştir.

5.1.1.1. Aile Biçimleri

Araştırmada, aile biçimleri hane halkı esasına göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada aile, içerisindeki kuşak genişliği esas alınarak, çekirdek, ataerkil geniş ve geçici geniş aile olarak incelenebilir (Gökçe, 1976).

Çekirdek aile, anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan, kuşak genişliği dar olan bir aile biçimidir (Merter, 1990).

Ataerkil geniş aile, aile reisinin eşi, evli oğulları, oğullarının eşleri ve çocuklarından ve aile reisinin evlenmemiş erkek ve kız çocuklarından oluşan aile biçimidir (Gökçe, 1976).

Geçici geniş aile, aile reisinin kendisi, eşi, çocukları, aile reisinin annesi, babası, bekar kardeşlerinden oluşan aile biçimidir (Timur, 1972).

Araştırmada örnekleme giren aileler yukarıda belirtilen esaslar dahilinde biçimlendirilmiştir.

Araştırma alanında anket sonucu elde edilen bilgiler ışığında dağ ve ova köylerindeki aile biçimlerinin oransal dağılımı (Çizelge 5.1) verilmiştir.

Çizelge 5.1'de görüldüğü gibi araştırma bölgesindeki tüm ailelerin %52.89'unu çekirdek aileler oluşturmaktadır. Ataerkil geniş aileler tüm ailelerin %33.88'ini, geçici geniş aileler ise %13.23'ünü oluşturmaktadır. Bu verilere göre araştırma bölgesinde genelde aile biçimi olarak çekirdek ailenin

Çizelge 5.1. Köy Grupları İtibarı İle Aile Biçimi

AİLE BİÇİMLERİ	OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ		GENEL	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
ÇEKİRDEK AİLE	42	59.15	22	44.00	64	52.89
ATAERKİL GENİŞ AİLE	20	28.17	21	42.00	41	33.88
GEÇİCİ GENİŞ AİLE	9	12.68	7	14.00	16	13.23
TOPLAM	71	100.00	50	100.00	121	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ	ÖNEMSİZ		SD= 2, X ² = 2.969		P≤0.05	

hakim olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla örnekleme giren ailelerin zaman içinde biçim değiştirdiğini söylemek mümkündür.

Sahinkaya, "Orta anadolu köylerinde ailelerin yaklaşık olarak %53'ünün çekirdek, %47'sinin de ataerkil büyük aile olduğunu belirtmektedir" (Sahinkaya, 1983).

Yine aynı yazar "Diyarbakır İli Merkez Köylerinde aile strüktürü" isimli araştırmasında ailelerin %56'sının çekirdek, %32 sinin küçük aile ve %12'sinin de büyük ataerkil aile olduklarını belirlemiştir (Sahinkaya, 1983).

Erkul (1994), Sivas İli Merkez Köylerinde yapmış olduğu araştırmada, çekirdek aile oranını %60.28 olarak saptamıştır (Erkul, 1994).

Türkiye'de ise ailelerin, kentlerde %73.1'inin, kırsal kesimde, %58.1'inin, genelde ise %67.1'inin çekirdek aile olduğu ifade edilmektedir (Anonim, 1989/b).

Görüldüğü gibi farklı bölgelerde aile biçimlerinin farklı ağırlıklarda olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak hepsinde or-

tak olan nokta çekirdek aile oranının %50'de fazla olmasıdır.

Tokat Merkez Köylerinde çekirdek aile oranının, geniş aileye nazaran daha fazla olması, yavaş da olsa geniş ailelerin çözülüp çekirdek aileye dönüştüğünü göstermektedir. Ancak yine de çekirdek aile oranı Türkiye ortalamasının altında kalmıştır.

Aile biçimi köy grupları itibarı ile incelendiğinde, ova köylerindeki ailelerin %59.15'i çekirdek ailedir. Bu köy grubunda ataerkil geniş aileler tüm ailelerin %28.17'sini, geçici geniş aileler ise %12.68'ini oluşturmaktadır. Dağ köylerinde ise ailelerin %44'ünü çekirdek aileler, %42'sini ataerkil geniş aileler ve %14'ünü de geçici geniş aileler oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi çekirdek aile oranı ova köylerinde dağ köylerine nazaran daha yüksek ve dolayısıyla geniş aile oranı da daha düşük düzeydedir. Bu sonuçlar bize ova köylerinde ailelerin %50'sinden fazlasının çekirdek aile, dağ köylerinde ise geniş aile olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan ova köylerindeki çekirdek aile oranı, Türkiye kırsal kesim çekirdek aile ortalamasının üzerindedir. Öyleyse Tokattaki kırsal değişim, Türkiye geneline göre daha hızlıdır

Aile biçimleri yönünden köy grupları arasında farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla khi-kare testi uygulanmıştır.

Yapılan khi-kare testi sonucunda ova ve dağ köylerindeki aile biçimleri arasında görülen farklılığın önemli olmadığı ortaya çıkmıştır. Yani, her iki köy grubunda da çekirdek aile en fazla görülen aile biçimi olup, bunu ataerkil geniş aile ve geçici geniş aile izlemektedir.

Bölgenin göç vermesi ataerkil geniş aileyi zayıflatır. Buna karşın dağ köylerinde ataerkil aile biçimi oransal olarak daha fazladır. Diğer yandan ekonomik güçlüklerde ailenin parçalanmasına neden olur. Bu yönleri ile ele alınacak olursa dağ köylerinde çekirdek ailenin ova köylerine nazaran daha fazla olması gerekir.

Ancak, dağ köylerinde göç olgusu, çekirdek aile yanında geçici geniş aileleride oluşturmaktadır. Ve mevcut çekirdek

ailelerin önemli bir kısmı kuruluş itibarı ile olmayıp sonradan meydana gelmiş (özellikle göç nedeniyle) tir. Yani ataerkil ailenin ekonomik nedenlerle parçalanıp yeni bir çekirdek aile oluşturması çok az rastlanmaktadır. Bu olay sözkonusu köydeki ailelerin ekonomik güçlerinin yeni bir aile oluşturmalarına olanak vermediği gibi, birlikte yaşamının bir saygınlık olmasından da kaynaklanabilir.

Belirtilen bu olgular köy grupları itibarı ile aile biçimlerinin oluşum sürecinde açık olarak ortaya çıkacaktır.

Bir aile biçiminden diğerine geçise yani, ailenin evrimine etki eden faktörler üzerinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazı araştırmacılar, ailenin, toplumun teknolojik düzeyi tarafından belirlendiği görüşünü ileri sürerken, bazıları da aile biçimini belirleyen temel etmenin, toplumsal yapıdaki farklılaşma yani, farklı sınıfların farklı aile yapılarına sahip olduğunu ileri sürmektedir (Türkdoğan, 1977/a).

Bu görüşlerden hareketle aile biçimini etkileyebileceği düşünülen bazı faktörler gözönüne alınarak, aile biçimi ile bu faktörler arasında ilişkinin olup olmadığı ileriki bölümlerde araştırılmıştır.

5.1.1.1.1. Aile Biçiminin Oluşum Süreci

Daha önce ifade edildiği gibi, aile biçimine etki eden faktörler çeşitlidir. Bu faktörler yerleşim biçimleri, ekonomik durumları farklı olan bölgelerde farklı bir etkiye sahip olmaktadır. Hatta aynı toplum içinde dahi bu etkiler farklı olabilmektedir.

Geniş ailenin çözülüp çekirdek aileye dönüşümü farklı nedenlerle yine farklı bir süreç içinde gerçekleşebilir. Bazı çekirdek aileler kuruluştaki oluşurken bir kısmı da sonradan çekirdek aileye dönüşebilmektedir.

Araştırma bölgesindeki çekirdek aileler bu süreçleri itibarı ile incelenmiştir. Çizelge 5.2'de çekirdek aile biçiminin oluşum şekli verilmiştir.

Çizelge 5.2'de görüldüğü gibi araştırma bölgesindeki ce-

kirdek ailelerin %50'si kuruluşta çekirdek aile iken, %50'si de sonradan çekirdek aile biçimine dönüşmüştür.

Cizelge 5.2. Tokat Merkez İlçeye Bağlı Köylerde Çekirdek Ailenin Oluşum Biçimi

ÇEKİRDEK AİLENİN OLU.BİÇ.	GENEL		OVA KÖYLERİ			DAĞ KÖYLERİ		
	SAYI	%	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)
KURULUŞTA ÇEK.AİLE	32	50.00	25	78.13	59.52	7	21.87	31.82
SONRADAN MEY.G.C.A	32	50.00	17	53.13	40.48	15	46.87	68.18
TOPLAM	64	100.00	42	65.63	100.00	22	34.38	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ			ÖNEMLİ, $SD=1$, $X^2= 4.433$, $P\leq 0.05$					

(*). Genel içindeki oranı

(**). Kendi köy grubu içindeki oranı

Kuruluşta çekirdek aile olan ailelerin %78.13'ü ova köylerinde bulunurken %21.87'si de dağ köylerinde bulunmaktadır. Sonradan çekirdek aileye dönüşen ailelerin %53.13'ü ova köylerinde, %46.87'si de dağ köylerinde bulunmaktadır. Her iki süreçte de ova köylerinin payı dağ köylerine nazaran daha yüksek olmasına karşın özellikle kuruluşta çekirdek aile oranı dikkat çekicidir.

Köy grupları içerisindeki çekirdek aileler oluşum biçimi itibarı ile incelendiğinde ova köylerindeki çekirdek ailelerin %59.52'si kuruluşta çekirdek aile iken, %40.48'i sonradan meydana gelmiş çekirdek ailedir. Dağ köylerinde ise çekirdek ailelerin %31.82'si kuruluşta çekirdek aile iken, %68.18'i sonradan meydana gelmiş çekirdek aile biçimidir. Bu sonuçlardan yola çıkarak ova köylerindeki çekirdek ailelerin çoğunluğunun kuruluştan, dağ köylerinde ise sonradan oluştuğunu söylemek mümkündür. Dağ köylerinde kişilerin sahip olduğu ekonomik güç, aileden ayrılmanın hoş karşılanmaması, dışa

açılmanın düşük olması nedeniyle geleneksel yardımlaşma değerlerinin yüksek olması gibi nedenlerle başlangıçta yeni evlenen gençler aile yanında kalmaktadır. Ancak ileriki aşamalarda nüfusun artmasına paralel olarak aile genişleyince daha büyük ekonomik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak aile parçalanması ya yeni bir ev açma veya köyden göç ile kendini göstermektedir.

Ova köylerinde kuruluşta çekirdek aile oranının büyük olmasının nedeni bu köylerin kent ile olan ilişkilerinin daha fazla olması ve böylece kent yaşamından daha fazla etkilenmelerinden kaynaklanabilir. Dağ köylerinde ise kuruluşta çekirdek aile oluşumu düşük düzeyde olup ileriki aşamalarda çeşitli nedenlerle sonradan çekirdek aile oluşumu yüksek olmaktadır.

Ova ve dağ köylerinde kuruluşta çekirdek aile oluşumu ve sonradan çekirdek aileye dönüşüm arasında bir farklılığın olup olmadığını test etmek amacıyla khi-kare testi uygulanmıştır. Yapılan khi-kare testi sonucunda farklılığın önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Yani çekirdek aile biçiminin oluşum süreci toplumdaki topluma farklılık arz etmektedir.

Sonradan çekirdek aile biçimine dönüşen aileler genellikle geniş aile içerisinde belirli bir süre kaldıktan sonra, geniş ailenin çeşitli nedenlerle çözülmesi ile oluşmaktadır. Çizelge 5.3'de sonradan çekirdek aile durumuna gelen ailelerin geniş aile içerisinde kalma süreleri verilmiştir.

Çizelge 5.3'de görüldüğü gibi sonradan meydana gelen çekirdek ailelerin %50'sinden fazlası geniş aile ile en az beş yıl kaldıktan sonra ayrılmışlardır. Ova köylerinde ailelerin %29.41'i bir yıldan az bir sürede ve yine %29.41'i de uzun bir süre geniş aile içinde yaşadıkdan sonra ayrılmaktadır. Dağ köylerinde ise sonradan çekirdek aileye dönüşen aileler geniş aile ile en az 3-4 yıl kalmakta ve bu süreden sonra geniş aileler çekirdek aileye dönüşmektedir. Dolayısıyla ova köylerinde sonradan çekirdek aileye dönüşen aileler ya kısa sürede oluşmakta veya uzun bir süre sonunda olmaktadır. Dağ köylerinde ise kısa sürede çekirdek aileye dönüşüm olmamakta uzun bir dönem sonra bu oluşum meydana gelmektedir ki bu olgu daha önce söylediğimiz nüfus artışı ile geçim zorluklarının bas

göstermesiyle ailenin parçalandığı varsayımını desteklemektedir.

Çizelge 5.3. Sonradan Çekirdek Aile Biçimine Dönüşen Ailelerin Geniş Aile İçerisinde Kalma Süreleri

GENİŞ AİLE İÇİNDE KALMA SÜRESİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
1 YILDAN AZ	5	15.62	5	29.41	0	0.00
1-2 YIL	3	9.38	3	17.64	0	0.00
3-4 YIL	7	21.88	2	11.76	5	33.33
5-10 YIL	8	28.12	2	11.76	7	46.67
11 YILDAN FAZLA	9	25.00	5	29.41	3	20.00
TOPLAM	32	100.00	17	100.00	15	100.00

5.1.1.1.2. Geniş Ailenin Parçalanma Nedenleri

Araştırmada sonradan çekirdek aile biçimine dönüşen ailelerin geniş aileden ayrılma nedenleri sorulmuş ve elde edilen bilgiler ışığında Çizelge 5.4 oluşturulmuştur.

Çizelge 5.4.'de görüldüğü gibi sonradan çekirdek aile durumuna gelen ailelerin %34.37'si babanın ölümünü, %43.75'i toprak yetersizliğini ve %21.88'i de aile içi anlaşmazlıkları (Baba-Oğul,Kaynana-Gelin) sebep olarak göstermişlerdir. Dolayısıyla toprak yetersizliği en büyük neden olarak gösterilirken, aile içi anlaşmazlıklar en düşük neden olmuştur.

Babanın ölümünü neden olarak gösteren toplam ailelerin %54.55'i ova köylerinde, %45.45'i dağ köylerinde bulunmaktadır. Toprak yetersizliğini neden olarak gösteren ailelerin %35.71'i ova ve %64.29'u dağ köylerinde bulunmaktadır. Yine aile içi anlaşmazlıkları neden olarak gösteren ailelerin

%85.71'i ova ve %14.29'u da dağ köylerindedir. Dolayısıyla

Cizelge 5.4. Tokat Merkez İlçeye Bağlı Köylerde Sonradan Çekirdek Aile Biçimine Dönüşen Ailelerin Geniş Aileden Ayrılma Nedenlerinin Dağılımı

GENİŞ AILEDEN AYRILMA	GENEL		OVA KÖYLERİ			DAĞ KÖYLERİ		
	SAYI	%	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)
BABANIN ÖLÜMÜ	11	34.37	6	54.55	35.29	5	45.45	33.33
TOPRAK YETERSİZ	14	43.75	5	35.71	29.42	9	64.29	60.00
AILE İÇİ ANLAŞMAZ.	7	21.88	6	85.71	35.29	1	14.29	6.67
TOPLAM	32	100.00	17	53.13	100.00	15	46.87	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ			ÖNEMSİZ, SD=2, $X^2= 3.996$ $P \leq 0.05$					

(*). Genel içindeki Oranı

(**). Kendi köy grubu içindeki oranı

sonradan çekirdek aile durumuna gelen aileler içerisinde babanın ölümü ve aile içi anlaşmazlıkları neden gösteren aileler ova köylerinde oransal olarak daha fazla, buna karşın toprak yetersizliğini neden gösteren ailelerin önemli çoğunluğu dağ köylerindedir.

Ova köylerinde sonradan çekirdek aile durumuna gelen ailelerin %35.29'u babanın ölümü ve yine %35.29'u aile içi anlaşmazlıklar nedeniyle oluşurken, toprak yetersizliği nedeniyle çekirdek aile durumuna gelen aileler ancak %29.42 civarındadır. Oysa dağ köylerinde toprak yetersizliği en büyük neden olarak belirtilmiş (%60), bunu babanın ölümü izlemiştir (%33.33). Aile içi anlaşmazlıklar ise yalnızca %6.67 oranında ifade edilmiştir. Dolayısıyla dağ köylerinde toprak yetersizliği en büyük neden iken ova köylerinde en düşük neden olmuş

ve dağ köylerinde aile içi anlaşmazlıklar en düşük neden iken ova köylerinde babanın ölümü ile birlikte en büyük nedenlerden birisi olmuştur. Görüldüğü gibi sosyal yapıda dağ köylerine nazaran daha hızlı değişim gösterebilen ova köylerinde kuşaklar arası çatışma aile parçalanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Burada üzerinde durulması gereken konulardan biriside, çekirdek aile oluşumunu toprak yetersizliğine bağlayan ailelerin iç dinamiğidir. Ova köylerinde bu yolla çekirdek aileye dönüşen ailelerde yaş ortalaması düşüktür. Dağ köylerinde gençlerin göç etmesi nedeniyle, bu yolla oluşan çekirdek ailelerdeki yaş ortalaması yüksektir.

Dağ ve ova köylerinde sonradan meydana gelmiş çekirdek ailelerin göstermiş oldukları nedenlerin farklılıklarının önemlilik testleri yapılmış ancak farklılıkların önemli olmadığı sonucuna varılmıştır.

5.1.1.2. Ailenin Kuruluşu

İster soy devamını sağlama, ister cinsel gereksinmeye doyum sağlamayı meşrulaştırma, ister çocuk bakımını ve eğitimi üstlenme, isterse bir üretim birimini kurma ya da mevcut kuruluş birimi gençleştirme amacına yönelik evlenmeler, bir olanak yaratma ve hazırlama işidir. Bu olanaklar kırsal yaşam biçimlerinde çocuklarını denetleme hakkına sahip olan anne-babalar tarafından gerçekleştirilir (Balaman, 1984).

Toplumsal bir kural olarak, evlenme olayında oğlanevi etken, kızıevi ise edilgendir. Yani isteyen oğlanevi, veren kızıevidir.

Kırsal kesimdeki evliliklerde, duygusallığa romantizme, realite dışındaki beklentilere fazla yer olmadığından, geçimsizlik, anlaşmazlık, uyumsuzluk gibi nedenlerle boşanmalar ve ayrılmaların yok denecek kadar az olduğu söylenebilir.

Kırsal kesimdeki evlilikler, kentlerdeki gibi sadece esleri değil, akraba ve aile büyüklerini de ilgilendirmektedir. Evlenme ile birleşmelerden sonra ortaya çıkacak anlaşmazlıklar akraba, dost ve komşular tarafından çözüme bağlanabilmek-

tedir. Bu nedenlerle kırsal kesimde, boşanma olayı çok az görülür (Kongar, 1981, Yıldırak, 1982, Balaman, 1984).

Araştırma alanında örnekleme giren ailelerde ailenin kuruluşu aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir.

5.1.1.2.1. Aile Reisleri ve Eşlerinin Yaşları

Kırsal sosyoloji alanında yapılan araştırmalarda bireyin yaşının onun en önemli özelliği olduğu ve bireyin düşüncelerinin, davranışlarının ve gereksinimlerinin onun yaşı ile ilgisi olduğu ileri sürülmektedir (Smith and Zoph, 1970).

Araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin %20.66'sı genç, %38.84'ü orta yaşlı ve %40.50'si de yaşlı olarak saptanmıştır. Aile reisleri eşlerinin ise %33.06' s i genç, %39.67'si orta yaşlı ve %27.27'si de yaşlıdır (Çizelge 5.5)

Ova ve dağ köylerinde, anket yapılan aile reislerinin yaşları incelendiğinde, ova köylerinde 35 yaşından küçük olanların oranı %26.76 iken, dağ köylerinde %12 olmuştur. Orta yaşlılar ova köyünde %36.62 ve dağ köylerinde %40 dır. Yaşlıların oranı ise ova köylerinde %36.62 ve dağ köylerinde de %48 olmuştur.

Görüldüğü gibi ova ve dağ köylerinde aile reislerinin yaşlarında farklılıklar sözkonusudur. Her iki köy grubunda da yaş grubu artışına paralel aile reisi sayısı artmakla beraber oransal farklılıklar sözkonusu olmaktadır. Ova köylerinde genç aile reislerinin oranı dağ köylerine nazaran daha yüksek iken, orta ve yaşlı aile reislerinin oranı da dağ köylerinde, ova köylerine nazaran daha fazladır. Dolayısıyla ova köylerinde aile reislerinin yaş ortalamasının dağ köylerine nazaran daha düşük olduğu söylenebilir. Ancak yapılan khi-kare testi sonucu, ova ve dağ köylerindeki aile reisleri arasında yaş gruplarındaki farklılığın önemli olmadığı ortaya çıkmıştır. Yani ova ve dağ köylerinde aile reislerinin yaşlarındaki farklılıklar önemli değildir denilebilir.

Köy grupları itibarı ile aile reisleri eşleri yaş grupları itibarı ile karşılaştırıldığında, ova köylerinde en faz-

la oranda genç aile reisleri eşleri bulunmakta olup bunu orta

Çizelge 5.5. Aile Reisleri ve Eşlerinin Yaşları

AİLE REİSLERİNİN YAŞLARI						
YAŞ GRUBU	OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ		GENEL	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
GENÇ (<35)	19	26.76	6	12.00	25	20.66
ORTAYAŞLI (36-50)	26	36.62	20	40.00	46	38.84
YAŞLI (51 +)	26	36.62	24	48.00	50	40.50
TOPLAM	71	100.00	50	100.00	121	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ	ÖNEMSİZ SD = 2, X ² = 4.102 P ≤ 0.05					
AİLE REİSLERİ EŞLERİNİN YAŞLARI						
GENÇ (<35)	27	38.03	13	26.00	40	33.06
ORTAYAŞLI (36-50)	26	36.62	22	44.00	43	39.67
YAŞLI (51 +)	18	25.35	15	30.00	33	27.27
TOPLAM	71	100.00	50	100.00	121	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ	ÖNEMSİZ SD = 2, X ² = 1.920 P ≤ 0.05					

yaşlı ve yaşlılar izlemektedir. Dağ köylerinde ise orta yaşlı aile reisleri eşleri en fazla oranda yer alıp bunları orta-yaşlı ve gençler izlemektedir. Ancak yapılan k_h-kare testi sonucu köy grupları arasında yaş gruplarındaki farklılığın önemli olmadığı belirlenmiştir.

5.1.1.2.2. Aile Reisleri ve Eşlerinin İlk Evlenme Yaşları

Türk Medeni Kanununa göre "erkek 17, kadın 15 yaşını ikmal etmedikçe evlenemez" olarak kabul edilmiştir (Anonim, 1991/b). Ancak buna rağmen kırsal kesimde erkek ve özellikle kız çocuklarının küçük yaşlarda evlendirildikleri ileri sürülmektedir.

Araştırma bölgesinde anket yapılan aile reislerinde ilk evlenme yaşı ortalama 20.83 iken kadınlarda 17.31 olmuştur. Ova köylerinde erkeklerde ilk evlenme yaşı 20.73 kadınlarda 17.44 ve dağ köylerinde erkeklerde 20.98, kadınlarda 17.14 olmuştur. Görüldüğü gibi dağ ve ova köylerinde gerek erkeklerde ve gerekse kadınlarda ortalama evlenme yaşlarında önemli farklılık mevcut değildir.

Konu ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda evlilik yaşı ortalama kızlar için 15, erkekler için 18 olmuştur (Balaman, 1982). Diğer bir çalışmada ise evlilik yaşı ortalama, kızlar için 18, erkekler için 21-22 bulunmuştur (Balaman, 1983). Görüldüğü üzere kızlar ve gerekse erkekler için ortalama evlenme yaşları yöreden yöreye farklılıklar göstermektedir.

Yine yapılan çalışmalarda İç Anadolu'da, erkeklerde ilk evlenme yaşı 21.5, kadınlarda ise 17 iken, Karadeniz bölgesinde erkeklerde 20.9, kadınlarda 17.4, Batı Anadolu'da erkeklerde 22.3, kadınlarda 17.8, Doğu Anadolu'da erkeklerde 21.7 ve kadınlarda 16.3 yaşın ilk evlenme yaşı olduğu belirtilmektedir (Timur, 1972). Aynı araştırmacı, Türkiye'de evlenme yaşının büyük kentlerden köylere doğru gidildikçe küçüldüğünü, sosyo-ekonomik bakımdan gelişmiş bölgelerden daha az gelişmiş bölgelere gidildikçe yine evlenme yaşının azaldığını ifade etmektedir.

Diğer yandan Türkiye'de ilk evlenme yaşının eğitime bağlı olarak değiştiği de belirtilmektedir (Özbay, 1984/b).

Çizelge 5.6'da araştırma bölgesinde anket yapılan aile reisleri ve eşlerinin ilk evlenme yaşları verilmiştir.

Çizelge'de görüldüğü gibi aile reisleri en fazla oranda 18-20 yaşlarında evlenirken genel yığılma 15-23 yaşları ara-

Çizelge 5.6. Aile Reisleri ve Eşlerinin İlk Evlenme Yaşları

YAŞ GRUPLARI	GENEL				OVA KÖYO				DAĞ KÖYO			
	ERKEK		KADIN		ERKEK		KADIN		ERKEK		KADIN	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
12-14	0	0.00	20	16.54	0	0.00	6	8.45	0	0.00	14	28.00
15-17	27	22.32	50	41.32	13	18.31	35	49.30	14	28.00	15	30.00
18-20	33	27.27	36	29.75	22	30.99	22	30.99	11	22.00	14	28.00
21-23	30	24.79	10	8.26	22	30.99	6	8.44	8	16.00	4	8.00
24-26	22	18.18	3	2.48	10	14.08	2	2.82	12	24.00	1	2.00
27+	9	7.44	2	1.65	4	5.63	0	0.00	5	10.00	2	4.00
TOPLAM	121	100.00	121	100.00	71	100.00	71	100.00	50	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ : GENEL ERKEK VE KADINLAR ARASINDA : ÖNEMLİ SD=5, $\chi^2=55.895$ KÖYLER ARASI ERKEKLERDE : ÖNEMSİZ SD=5, $\chi^2= 6.822$ KÖYLER ARASI KADINLARDA : ÖNEMLİ SD=3, $\chi^2= 9.692$ P<0.05 (Son grup 21-27 yaş grubu)												

sında olmuştur. Burada dikkati çeken hususlardan birisi erkeklerde yasal yaşın (17) altında evlenen kişilerin bulunmasıdır (*). Yasal yaşın altında evlenen erkeklerin oranı %13.22 dir.

Aile reisleri eşlerinin %41.32'si 15-17 yaşlarında evlenmiştir. Bunu 18-20 ve 12-14 yaşlarında evlenenler izlemektedir. Kadınların %16.54'ü yasal yaş olan 15 yaşın altında

(*) 16 kişi yasal yaşın altında evlenmiştir.

evlenmiştir. Görüldüğü gibi kadınlarda evlenme yaşı küçüktür. Erkeklerin %49.59'u 20 yaşına kadar evlenirken, kadınların %87.61'i 20 yaşına kadar evlenmektedir.

Köy grupları itibarı ile evlenme yaşları incelendiğinde, ova köylerinde erkeklerin büyük çoğunluğu (%61.98) 18-23 yaşları arasında evlenirken dağ köylerinde erkeklerin %50'si 15-20 yaşlarında ve %50'si de 21-27+ yaşlarında evlenmektedir. Görüldüğü gibi dağ köylerinde çok erken ve çok geç evlenenlerin oranı ova köyelerine nazaran daha yüksektir. Özellikle dağ köylerinde aile reisleri çocuklarının erken evlenmesini istemektedir. Ancak evlenmenin aileye bir takım maddi yükümlükler getirdiği bilinmektedir. Bu nedenle ekonomik durumları iyi olan aileler erkek çocuklarını kısa zamanda evlendirebilmektedir. Ekonomik durumları yetersiz olan ailelerde ise evlenme yaşları uzamaktadır. Yine başlık parası evlenmelerin gecikmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Köy grupları arasında kadınların evlenme yaşları incelendiğinde, ova köylerinde yasal yaşın altında evlenen kadınların oranı %8.45 iken, dağ köylerinde %28 olmuştur. Her iki köy grubunda da asıl yığılma 15-17 yaşları arasında olmuştur. Dağ köylerinde kadınlarda hem erken evlenme ve hem çok geç evlenme oranı ova köyelerine nazaran daha fazla görülmektedir.

Ova köylerinde kadınların %88.73'ü 20 yaşına kadar evlenirken, dağ köylerinde bu oran %86 olmuştur.

Köy grupları arasında erkek ve kadın bireylerin evlenme yaşlarının farklılığının önemli olup olmadığını test etmek amacıyla khi kare testi uygulanmıştır. Yapılan inceleme sonucunda erkeklerdeki evlenme yaşı farklılığının önemli olmadığı, kadınlardaki yaş farklılığının ise önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Görüldüğü gibi ortalama evlenme yaşları arasında görülmeyen farklılık yaş grupları arasında önemli derecede farklı olmuştur.

5.1.1.2.3. Erkek ve Kız Çocukları İçin İstenen İdeal Evlenme Yaşı

Araştırma bölgesinde anket yapılan aile reislerine erkek ve kız çocukları için ideal olan evlenme yaşları sorulmuş ve

alınan cevaplarla Çizelge 5.7 hazırlanmıştır. Böylece aile reislerinin evlenme yaşları ile çocukları için istenen evlenme yaşları karşılaştırılabilecektir.

Çizelge 5.7. Erkek ve Kız Çocukları İçin İstenen Evlenme Yaşı

YAŞ GRUPLARI	GENEL				OVA KÖYO				DAĞ KÖYO			
	ERKEK		KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK		KIZ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
12-14	0	0.00	4	3.30	0	0.00	1	1.41	0	0.00	3	6.00
15-17	7	5.79	36	29.75	2	2.82	21	29.58	5	10.00	15	30.00
18-20	68	56.20	80	66.12	34	47.89	49	69.01	34	68.00	31	62.00
21-23	33	27.27	1	0.83	24	33.80	0	0.00	9	18.00	1	2.00
24-26	13	10.74	0	0.00	11	15.49	0	0.00	2	4.00	0	0.00
TOPLAM	121	100.00	121	100.00	71	100.00	71	100.00	50	100.00	50	100.00
FARKLILIK DOZEYİ: KÖYLER ARASI ERKEKLERDE										: ÖNEMSİZ SD=3, $\chi^2= 9.934$		
KÖYLER ARASI KIZLARDA										: ÖNEMLİ SD=2, $\chi^2= 0.857$		
KIZLAR İÇİN SON İKİ SÖTUN BİRLEŞTİRİLMİŞTİR.										P<0.05		

İncelenen işletmelerde erkek ve kız çocukları için ideal evlenme yaşı olarak 18-20 yaş gösterilmiştir.

Yapılan benzeri çalışmalarda, kız için ideal evlenme yaşı 16-20 (Mod 20), erkekler için ise 21-25 (Mod 25) bulunmuştur (Başaran, 1984).

Görüldüğü gibi aile reisleri özellikle kız çocuklarının evlenme yaşları konusunda az da olsa özen göstermektedirler. Çünkü aile reisleri eşlerinin ilk evlenme yaşları genelde 15-

17 yaş grubunda toplanmıştı "bkz. Çizelge 5.6". Aile reislerinin %56'sı 18-20 yaş erkek çocukları için ideal yaş olarak görürken bunu %27.27 ile 21-23 yaş grubu izlemektedir. Erken evlenmeyi uygun gören ailelerin oranı oldukça düşüktür. Kız çocukları için uygun yaşın 18-20 olduğunu söyleyen aile reislerinin oranı %66.12 iken bunu %29.75 ile 15-17 yaş grubu izlemektedir. Düşündürücü olan husus ise hala yasal yaşın altında evliliği uygun gören aile reislerinin az da olsa (%3.36) yer almış olmasıdır. Ancak unutulmamalıdır ki aile reisleri eşlerinin %16.54'ü yasal yaşın altında evlenmiştir. Böyle bir karşılaştırmaya gidildiğinde ise artık yasal yaşın altında evliliğin kalkmakta olduğu söylenebilir. Yani kız çocukları için evlenme yaşı yükselmektedir denilebilir. Elde edilen bulgular ışığında incelenen işletmelerde erkekler için uygun görülen ortalama evlenme yaşı 20.29, ve kızlar için 17.93 olmuştur. Dolayısıyla erkek ve kız çocukları için uygun görülen evlenme yaşı farklılık göstermektedir. Erkek çocukları için askerlik bir ön koşul olabilirken, kız çocuklarının belirli bir yaşa kadar evlenmemesi durumunda evde kalmış gözü ile bakılmaktadır. Bu nedenlerden dolayı aile reislerinin ancak %61.99'u erkek çocuklarının ve %99.17'si de kız çocuklarının 20 yaşına kadar evlenmesini istemektedir. Kız ve erkek çocuklar arasındaki evlenme yaşı bakımından görülen farklılık bir bakıma eğitimden de kaynaklanabilir. Bilindiği gibi erkek çocuklarının eğitimi konusundaki çaba kız çocukları için pek görülmemiştir. Dolayısıyla bu olgu da kızlarda evlenme yaşını düşürürken, erkeklerde yükseltmektedir. Diğer taraftan erkek çocuklarının bakımı ile kız çocuklarının bakımı arasında özellikle belirli bir yaştan sonra namus kavramı nedeniyle farklılık olmaktadır. Bu olgular da kız çocuklarında erken evlenmelere neden olabilmektedir.

Ova köylerinde aile reislerinin %50.71'i erkek çocuklarının 20 yaşına kadar evlenmelerini isterken %49.29'u da 20 yaşından sonra evlenmesini istemektedir. Oysa aile reislerinin tamamı kız çocuklarının 20 yaşına kadar evlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Böylece kız çocukları için son evlenme yaşı 20 olmakta ve bu yaştan sonra evde kalmış ismini almaktadır. Dolayısıyla ova köylerinde erkek ve kız çocuklarının evlenme yaşları arasında belirgin farklılık söz konusudur. Ova köylerinde erkek çocukları için belirtilen uygun yaş ortalaması 20.86, kızlar için ise 18.03'tür. Diğer taraftan kız

çocukları için yasal yaşın altında evlenme tutumu, aile reislerinin ilk evlilik yaşları ile karşılaştırıldığında altı kat bir azalış sözkonusudur. Benzer azalış 15-17 yaş grubundaki erkekler ve aile reisleri arasında da sözkonusu olmaktadır.

Dağ köylerindeki aile reisleri içinde erkekler için uygun evlenme yaşı ağırlıklı olarak 18-20 yaş grubudur. Bunu %18 ile 21-23 ve %10 ile 15-17 yaş grubu izlemektedir. Görüldüğü gibi 15-17 yaş grubununun erkekler için uygun olduğu görüşünü ifade eden aile reislerinin dağ köylerindeki oranı ova köylerine nazaran daha yüksektir. Erkeklerin 20 yaşına kadar evlenmesinin uygun olacağını ifade eden aile reislerinin oranı %78 iken, kızlar için aynı görüşü belirten aile reislerinin oranı %98 olmuştur. Diğer taraftan yasal yaş olan 15 yaşın altında kızların evlenmesine taraftan olan aile reislerinin oranı %6 dır. Dağ köylerindeki aile reisleri eşlerinin ilk evlilik yaşları ile karşılaştırıldığında bu oranın düşmüş olduğu, ancak ova köyleri oranında düşmediği görülmektedir. Dağ köylerindeki erkeklerde uygun görülen ortalama evlenme yaşı 19.48 ve kızlarda 17.80 olmuştur.

Bu sonuçlardan yola çıkarak, ova köylerinde gerek erkekler ve gerekse kız çocukları için aile reislerinin uygun gördüğü evlilik yaş ortalamasınının dağ köylerine nazaran daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Diğer taraftan her iki köy grubunda da, dağ köylerinde ağırlıklı olmak üzere çok küçük yaşlarda kız çocukların evlendirilmelerinin sürdüğü görülmektedir. Ancak bunun aile reisleri ve eşlerinin ilk evlenme yaşları ile karşılaştırıldığında azaldığı da ortaya çıkmaktadır.

Ova ve dağ köylerindeki erkek ve kız çocukları için uygun görülen evlenme yaşları arasındaki farklılığın önemli olup olmadığını test etmek amacıyla khi-kare testi uygulanmıştır. Buna göre köy grupları arasındaki erkekler için uygun görülen evlenme yaşları arasındaki farklılık önemsiz iken, kızlar için aynı farklılık önemli bulunmuştur.

Araştırma bölgesindeki aile reislerinin çoğu kendi köylerinden evlenmekte ve dışarıya kız verme çok az olmaktadır. Ancak zamanla bu düşünce değişmiş görünmektedir. Aile reislerine kızınızı hangi yerleşim birimine vermek istersiniz diye

sorulmuş olup alınan cevaplarla Çizelge 5.8 oluşturulmuştur.

Çizelge 5.8. Aile Reislerinin Kızlarını Verme İstedikleri Yerleşim Birimleri

YERLEŞİM BİRİMİ	GENEL		OVA KÖYÜ		DAĞ KÖYÜ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
KÖY	10	8.26	9	12.68	1	2.00
ŞEHİR	66	54.55	32	45.07	34	68.00
FARKETMEZ	45	37.19	30	42.25	15	30.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00

NOT: Kızı Olmayan 8 aile olup bunlara olsa idi diye sorulmuştur.

İncelenen aile reislerinin %54.55'i kızını kentte oturanlara vermek istediğini belirtmiş olup özellikle köyden birine vermek isteyen aile reislerinin oranı ancak %8.26 olmuştur. Aile reislerinin %37.19'u da bu konuda herhangi bir tercih belirtmemiştir.

Ova köylerinde aile reislerinin %45.07'si kent'e, %42.25 i bu konuda tercihinin olmadığını ve %12.68'i de özellikle kızını köyde vermek istediğini belirtmiştir. Dolayısıyla ova köylerinde tercih belirtmeyenlerin oranı oldukça yüksektir. Bu köylerin kente yakın olması, yollarının bulunması, daha genel bir ifade ile köy-kent farklılığının az olması bu kararlarında etkili olmuştur denilebilir.

Dağ köylerinde ise aile reislerinin çoğunluğu (%68.00) kızlarını kentten birine vermek istediğini belirtirken, özellikle köyden birine vermek isteyenlerin oranı (%2.00) oldukça düşüktür. Ayrım yapmayanların oranı da ova köylerine nazaran daha azdır. Dağ köylerindeki aile reislerinde erkeklerin göç ederek ve kızlarının da şehirden birisi ile evlenmesi ile onların daha iyi olanaklara sahip olabileceği görüşü hakimdir.

5.1.1.2.4. Aile Reisleri ve Eşlerinin Akrabalık Durumu ve Akraba Evliliği Konusundaki Tutumları

Türkiye'de özellikle kırsal kesimde akraba evliliğinin yaygın olduğu anlayışı hakimdir. Kırsal kesimde aile reisleri toprak parçalanmasını engellemek için akraba evliliği yapmakla beraber, bunu tek neden olarak ele almak mümkün değildir.

Türkiye'de kırsal kesimin çok dağınık yerleşim biçiminde bulunması, bazen bir köyün sadece bir aileden ve onun genişlemesi ile oluşmasına neden olmaktadır (Gökçe, 1993/b). Dolayısı ile kapalı toplum olan köylerdeki evlilik köy-köyle olan ilişkileri çerçevesinde oluşmaktadır. Bu ilişkilerin boyutu da fazla değildir.

İşte bu nedenlerle kırsal kesimde evlilikler ya aile akrabaları arasında veya köy içinde oluşmaktadır. Köy dışından evlilikler yakın bir köyü içine alabilir. Bir köyün dışındaki bir köye kız verilir ancak, birkaç köy ötesine geçilemez.

Evlilikte, akraba ve yakın komşu dışına çıkma, yaşamdaki hareketlilikle doğru orantılıdır. Yapılan bir çalışmada, bisikletin bulunmasından önce bir Kuzey İtalyalı'nın eşini 600 metre genişliğindeki bir alandan seçerken, bisikletin kullanılması ile bu alanın, 1600 metreye çıktığı ifade edilmektedir (Smith, 1972).

Eşlerde ilk aranan özelliğin namusluluk ve ahlaklılık olması nedeniyle, akraba ve hısımların yakın bir anlayışı da bulunacağı için, adaylar öncelikle aile yakınları arasında aranır. Bir Çukurova türküsü köyünden komşu köye gelin gitmiş bir kızın ağzından bunu çok güzel dile getirir: "Körolası emmilerim hiç oğlunuz yokmu idi".

Dolayısı ile köylü için komşu köy gurbettir. Her köylü kendi kızını köyüne ve oğlunu da köyünden biri ile evlendirmek ister. Ancak bu tutumlar gelişme ile birlikte değişime uğramakta ve aile reisleri kızlarını şehirden birisine vermeyi uygun görmektedir. Bunu yaparken yine şehirdeki adayın da kendi köyünden birisi olmasını istemektedir.

Türkiye'de özellikle kırsal kesimde akraba evliliklerinin oldukça yaygın olduğu yapılan bir çok araştırmada ortaya konulmuştur (Erdentuğ, 1968, Eserpek, 1982, Yasa, 1969).

Erdentuğ, akraba evlilikleri ile ailelerin başlık vermekten kurtulduklarını, Eserpek ve Yasa, akraba evlilikleri ile gençlerin birbirini daha iyi tanımasını ve bu yüzden evliliklerin daha sürekli olabileceğini işaret etmekte olup akraba evliliklerinde bu nedenlerin önemli olduğunu belirtmektedirler.

Araştırma bölgesinde incelenen ailelerde akraba evliliğinin olup olmadığı konusunda bilgi verebilmek amacıyla elde edilen veriler ışığında Çizelge 5.9 hazırlanmıştır.

Çizelge 5.9. Aile Reisleri ve Eşleri Arasında Akrabalık Durumu

AKRABALIK DURUMU	GENEL		OVA KÖYÜ		DAĞ KÖYÜ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
AKRABA DEĞİL	81	66.94	50	70.42	31	62.00
AKRABA	40	33.06	21	29.58	19	38.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00

Çizelge de görüldüğü gibi incelenen ailelerde %33.06 oranında akraba evliliği olmuştur. Ova köylerinde aile reislerinden akraba evliliği yapanların oranı %29.58 iken dağ köylerinde bu oran %38'e çıkmıştır.

Ancak, anket sırasında aile reislerine çocuklarının bir akraba ile evlenmesine taraftarmısınız diye sorulduğunda, ova köylerindeki aile reislerinin %14.08'i (10 kişi) taraftar olduğunu ifade ederken, dağ köylerindeki aile reislerinin ise %18'i (9 kişi) taraf olduğunu belirtmiştir. Aile reislerinin tümü akraba evliliğinin sorunlar yarattığı (sağlıksız ve sakat çocuk) konusunda az da olsa bir bilgiye sahip olmaları

veya daha doğru bir ifade ile bunu duymuş olmalarını ifade etmişlerdir. Buna rağmen bir kısmı hala akraba evliliğine taraftar olmaktadır. Bunun nedenlerini çeşitli şekillerde ifade etmektedirler. Ova köyünde akraba evliliğine taraftar olan aile reislerinin %30'u kızı daha iyi tanımalarını, %10'u akrabalıkların genişlemesinin iyi olmasını, %40'ı miras yoluyla arazinin başkasına gitmemesini ve %20'si de büyüklerin sözlerini kıramadıklarından akraba evliliğine taraftar olduklarını ifade etmişlerdir. Dağ köylerinde akraba evliliğine taraftar olan aile reislerinin %44.44'ü kızı daha iyi tanımaları, %33.33'ü aile büyüklerini kıramadıkları için ve %22.23'ü de arazinin başkasına gitmemesi için taraf olduğunu ifade etmiştir. Görüldüğü gibi dağ köylerinde namus ve ahlak kavramı ile büyüklere karşı saygı ön plana geçerken, ova köylerinde sırasıyla miras namus ve ahlak kavramı önplana geçmektedir.

Ova ve dağ köylerinde akraba evliliği yapan aile reislerinin eşleri ile olan akrabalık dereceleri Çizelge 5.10'da verilmiştir.

Çizelge 5.10. Akraba Evliliği Derecesi

AKRABALIK DERECESİ	GENEL		OVA KÖYÜ		DAĞ KÖYÜ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
AMCA KIZI	17	42.50	10	47.63	7	36.84
HALA KIZI	10	25.00	6	28.57	4	21.05
TEYZE KIZI	5	12.50	2	9.52	3	15.79
DAYI KIZI	4	10.00	2	9.52	2	10.53
DIĞER	4	10.00	1	4.76	3	15.79
TOPLAM	40	100.00	21	100.00	19	100.00

Çizelge'de görüldüğü gibi akraba evliliklerinde babanın akrabalarının oranı (67.50) daha fazladır. Dolayısıyla bu da baba otoritesinin fazla olması yanında arazinin miras yoluyla

parçalanmasına engel olmak şeklinde yorumlanabilir.

Ova köylerinde baba yakınları ile evlenme %76.2 lik bir orana isabet ederken, dağ köylerinde bu oran %57.89 olmuştur. Akraba evliliğinin dağ köylerinde ova köylerine nazaran yüksek olmasına karşın, dağ köylerinde akrabalık derecesi anne ve baba akrabaları arasında bir dağılım göstermiştir. Ova köylerinde ise anne akrabaları ile olan evlilik ortalama %18 civarındadır.

5.1.1.2.5. Ailede Evlilik Kararı ve Eş Seçimi Konusundaki Tutumlar

Kırsal kesimdeki toplumların geçmişte kitle iletişim araçlarından yararlanma olanaklarının sınırlı olması, dış kültür ile olan ilişkilerin az olması gibi nedenlerle içine kapanık geleneksel düşüncelerin egemenliğinin ağırlıklı olarak yer aldığı bir yaşam biçiminde oldukları söylenebilir. Gerçekten bu geleneksel düşünceler o toplumun bir nesil önündeki toplum tarafından onlara kabul ettirilmesi ile sürmüştür. Bu geleneksel yaşam biçimi bireylerin evlenecekleri kişiyi seçme konusunda dahi etkili olmuştur. Bir yandan toprak mülkiyetini elinde bulundurması nedeniyle aile büyüğünün aile içerisinde özel bir konumda bulunması, diğer taraftan büyüklerin sözünden çıkmanın toplum tarafından ahlaksızlık olarak algılanması, bireylerin özgür davranmalarını büyük ölçüde engellemektedir. Her ne kadar gelişme ve küreselleşme ile bu düşünce sistemi önemli ölçüde değişmekle beraber bazı kırsal toplumlarda tamamen yok olduğunu söylemekte mümkün değildir.

Kırsal kesimde kadınların bazen görmedikleri, tanımadıkları kişilerle evlendirilmek üzere babaları tarafından söz verildiği görülmektedir. Bu durum aynı düzeyde olmasa bile erkekler için de sözkonusudur. Kadının köyde kendi seçtiği ve sevdiği ile evlenme olasılığının oldukça az olduğu ileri sürülmektedir (Yıldırak, 1987).

Araştırmada önce anket yapılan aile reislerinin ne şekilde evlendikleri araştırılmıştır. Böylece sözkonusu bireylerin ebeveynlerinin evlilik konusundaki tutumları belirlenmiş olacaktır. Daha sonra ise sözkonusu bireylerin kendi çocuklarını evlendirme konusundaki tutum ve davranışları belir-

lenecektir. Böylece iki nesil arasında evlilik konusundaki tutum ve düşüncelerinde farklılığın olup olmadığı ve farklılık varsa bunun yönü belirlenmiş olacaktır.

Araştırma alanındaki anket yapılan bireylerin evlenmesinde evlilik kararının alınması Çizelge 5.11'de verilmiştir.

Çizelge 5.11. Aile Reislerinin Evlenmesinde Evlilik Kararının Alınması

EVLİLİK KARARININ ALINMASI	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
ANNESİ-BABASI	65	53.72	36	50.70	29	58.00
YALNIZ KENDİSİ	32	26.45	24	33.80	8	16.00
ANNESİ-BABASI VE KENDİSİ	24	19.83	11	15.50	13	26.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DOZEYİ : ÖNEMSİZ SD=2, $X^2 = 5.433$ $P \leq 0.05$						

NOT: Ova köylerinde bir ve dağ köylerinde dört kız kaçırma olayı olmuştur.
Dağ köylerinde iki beşik kertmesi ile evlilik olmuştur.

Çizelge'de görüldüğü gibi anket yapılan toplam 121 aile reisinden %53.72'sinin evleneceği eşini anne ve babasının, %19.83'ünün ise annesi-babası ve kendisinin isteği ile seçilmiştir. Bu durumda hane reislerinin yalnız %26.45'i eşini kendi kararıyla seçmiş olmaktadır.

Bu verilere göre, araştırma alanında erkeklerin evlenecekleri eş seçme ve evlilik kararını verme konusunda, evlenecek kişiden çok ailelerin etkili olduğu ve eş seçimi konusunda geleneksel anlayışın devam etmiş olduğu görülmektedir.

Bu durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde geleneksel anlayışın dağ köylerinde daha açık olarak ortaya çıkmaktadır. Gerçekten ova köylerindeki aile reislerinin %50.70'inin eşini anne-baba seçmiş, dağ köylerinde ise bu oran % 58'e çıkmıştır. Ova köylerinde aile reislerinin %33.80'i eşini kendisi seçmiş olup, bu oran dağ köylerinde %16'ya inmiştir. Görüldüğü gibi her iki köy grubunda da evlenme konusunda karar ağırlıklı olarak anne-baba tarafından alınmakta ve evlenecek kişinin eşini kendisinin seçmesi konusundaki anlayış ova köylerinde dağ köylerine nazaran iki kat daha fazladır. Yani eş seçimi konusundaki geleneksel anlayış dağ köylerinde daha ağırlıklı olarak sürmektedir.

Köy grupları arasında eş seçimi konusundaki farklılıkların önemli olup olmadıkları test edilmiş, ancak farklılıkların önemli olmadığı ortaya çıkmıştır. Yani dağ ve ova köylerinde eş seçimi konusundaki farklılıklar önemli değildir.

Araştırma alanında eş seçimi daha ziyade evlenecek kişinin anne-babası tarafından yapılmıştır. Zaman içerisinde bu tutumun değişip değişmediğini belirlemek amacıyla, aile reislerine ve eşlerine kendi çocuklarını evlendirirken nasıl bir tutum izlediklerini veya izleyecekleri sorulmuş ve alınan cevaplarla çizelgeler oluşturulmuştur.

Araştırma alanındaki aile reislerinin evliliklerinde evleneceği kişiyi seçme konusunda geleneksel anlayış görülmekle beraber, aile reislerinin erkek çocuklarını evlendirirken eş seçimi konusundaki tutumlarının değişmekte olduğu saptanmıştır. Gerçekten aile reislerinin %55.37'si erkek çocuklarının evlenirken eşlerini kendilerinin seçmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Aile reislerinin %26.45'i erkek çocuklarının eşini anne-baba ve evlenecek kişinin seçmesi gerektiğini ifade ederken, %18.18'i de anne-babanın seçmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Çocuklarının eş seçimi konusunda aile reisleri eşlerinin, aile reislerine nazaran daha geleneksel tutum içinde oldukları görülmektedir. Aile reisleri eşlerinin ancak %38.02'si erkek çocuklarının eşlerini kendilerinin seçmesinin uygun olacağı görüşündedirler.

Erkek çocuklarının eşlerini seçme konusundaki aile reisleri ve eşlerinin tutumları köy grupları itibarı ile karşı-

Cizelge 5.12. Erkek Çocuğun Eşini Seçme Konusunda Anne ve Babanın Tutumu

EVLİLİK KARARININ ALINMASINDA BABANIN TUTUMU	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
ANNESİ-BABASI	22	18.18	12	16.90	10	20.00
YALNIZ KENDİSİ	67	55.37	43	60.56	24	48.00
ANNESİ-BABASI VE KENDİSİ	32	26.45	16	22.54	16	32.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMSİZ SD=2, X ² = 1.993 P≤0.05					
ANNENİN TUTUMU						
ANNESİ-BABASI	35	28.93	19	26.76	16	32.00
YALNIZ KENDİSİ	46	38.02	33	46.48	13	26.00
ANNESİ-BABASI VE KENDİSİ	40	33.05	19	26.76	21	42.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMSİZ SD=2, X ² = 5.578 P≤0.05					

laştırıldığında şu sonuçlar görünmektedir. Ova köylerindeki aile reislerinin %60.56'sı ve dağ köylerindeki aile reislerinin de %48'i erkek çocuklarının eşlerini kendilerinin seçmesinin uygun olacağını ifade etmişlerdir. Görüldüğü gibi bu konuda da dağ köyleri ova köyelerine nazaran daha geleneksel bir tutum içindedir. Ancak aile reislerinin evlenirken eş seçimi konusunda gösterilen anlayış ile çocuklarının evlendirilmeleri konusunda aile reislerinin göstermiş olduğu anlayış arasında önemli farklılıklar mevcuttur. Dağ köylerindeki aile

reislerinin %16'sı kendi eşini kendisi seçmiş, ova köylerindeki aile reislerinin ise %33.80'i kendi eşini kendisi seçmiştir. Oysa, dağ köylerindeki aile reislerinin %48'i ve ova köylerindeki aile reislerinin de %60.56'sı erkek çocuklarının eşlerini kendileri seçmeli demişlerdir. Dolayısıyla bu konudaki tutum dağ köylerinde üç kat ve ova köylerinde de yaklaşık 1.7 kat artmıştır.

Erkek çocukların eşlerini seçme konusundaki aile reisleri eşlerinin tutumları köy grupları itibarı ile karşılaştırıldığında ova köylerinin geleneksel yapıdan çıkmakta olduğu, dağ köylerinin ise hala ağırlıklı olarak geleneksel yapıyı sürdürdükleri anlaşılmaktadır. Gerçekten, ova köylerindeki aile reisleri eşlerinin %46.48'i erkek çocuklarının eşlerini kendilerinin seçmesi gerektiğini ifade ederlerken, dağ köylerinde bu oran ancak %26 olmuştur.

Gerek aile reislerinin ve gerekse aile reisleri eşlerinin erkek çocuklarının eşlerini seçme konusundaki tutumları köy grupları arasında oransal olarak farklılıklar arz etmekle birlikte yapılan Khi-kare testi sonucunda bu farklılıkların önemli olmadığı ortaya çıkmıştır.

Araştırma alanındaki aile reisleri ve eşlerinin kız çocuklarının eşlerinin seçimi konusundaki tutumları Çizelge 5.13' de verilmiştir.

Çizelge'de görüldüğü gibi araştırma alanındaki aile reislerinin %45.45'i kız çocuklarının eşlerini kendilerinin seçmesi gerektiğini, %30.58'i anne ve babanın seçmesi gerektiğini ve % 23.97'si de kendilerinin de rızası ile kendisinin seçmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aile reisleri eşleri ise bu konuda daha geleneksel tutum içindedir. Aile reisleri eşlerinin ancak % 23.97'si kızlarının eşlerini kendilerinin seçmesi gerektiğini ileri sürerken, %47.93'ü anne ve babanın seçmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde aile reislerinin ova köylerinde geleneksel tutumu değiştirmekte olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü ova köylerindeki aile reislerinin % 52.11'i kızların eşlerini kendilerinin seçmesi gerektiğini

Cizelge 5.13. Kız Çocuğun Eşini Seçme Konusunda Anne ve Babanın Tutumu

EVLİLİK KARARININ ALINMASINDA BABANIN TUTUMU	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ		
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	
ANNESİ-BABASI	37	30.58	20	28.17	17	34.00	
YALNIZ KENDİSİ	55	45.45	37	52.11	18	36.00	
ANNESİ-BABASI VE KENDİSİ	29	23.97	14	19.72	15	30.00	
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00	
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMSİZ SD=2, X ² = 3.300					P≤0.05	
ANNENİN TUTUMU							
ANNESİ-BABASI	58	47.93	31	43.66	27	54.00	
YALNIZ KENDİSİ	29	23.97	23	32.39	6	12.00	
ANNESİ-BABASI VE KENDİSİ	34	28.10	17	23.95	17	34.00	
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00	
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMLİ SD=2, X ² = 6.795					P≤0.05	

belirtirken dağ köylerinde bu oran %36 olmuştur. Aile reisleri eşleri bu konuda daha geleneksel olmakla beraber ova köylerindeki aile reisleri eşlerine karşın dağ köylerindeki aile reisleri eşleri daha fazla tutucu davranmışlardır.

Bu sonuçlara göre ova köylerindeki aile reisleri ve eşlerinin dağ köylerine nazaran geleneksel anlayıştan daha fazla ayrılmakta oldukları söylenebilir.

Aile reisleri ve eşlerinin köy gruplarına göre kız çocuklarının eşlerini seçme konusundaki anlayışları oransal olarak farklılık göstermekle beraber yapılan khi-kare testi sonucunda, Aile reisleri arasındaki farklılığın önemli olmadığı, Aile reisleri eşleri arasındaki farklılığın ise önemli olduğu ortaya çıkmıştır.

Daha önce ifade edildiği gibi, kırsal kesimde aile reisleri çocuklarının bazı sosyal ve ekonomik etkinlikleri kazanıncaya kadar onları sürekli olarak takip eder ve denetim altında tutarlar. Araştırma alanında baba ve annenin çocuklarının evleneceği kişiyi bile belirlemede etkili olduğunu göstermektedir. Bu durum dağ köylerinde ova köylerine nazaran ve annelerde, babalara nazaran, ayrıca kız çocukları için erkeklerle nazaran daha fazladır. Bütün bunlara rağmen ebeveynlerin evlenmeleri ile, onların çocukları için aldıkları tutum karşılaştırıldığında, yani nesilden nesile durumun liberalleşmekte olduğu, çocuklarında bu konuda bağımsız karar verebilecekleri görülmektedir.

5.1.1.2.6. Nikah Durumu ve Evliliğin Mesruluğu İçin Gerekli Olan Nikah Şekli Konusundaki Tutumlar

Araştırma alanında anket yapılan bireylere evlendiklerinde öncelikle hangi nikahı yaptırdıkları sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.14 hazırlanmıştır.

Çizelge 5.14'de görüleceği üzere toplam aile reislerinin %51.24'ü hem resmi ve hem de dini nikahı yaptırdıklarını ifade ederlerken, %0.83'ü sadece resmi ve %47.93'ü de sadece dini nikahı yaptırdıklarını ifade etmişlerdir.

Ova köylerindeki aile reislerinin ise %54.93'ü her iki nikahı da yaptırdıklarını ifade ederlerken, sadece resmi nikahı yaptıran olmamış ve %45.07'si de sadece dini nikahı yaptırmıştır.

Dağ köylerinde ise sadece dini nikah yaptıranların oranı %52, sadece resmi nikah yaptıranların oranı %2 ve her iki nikahı yaptıranların oranı da %46 olmuştur.

Çizelge 5.14. Evlilik Sırasında Yapılan Nikah Şekli

NIKAH ŞEKLİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
DİNİ NİKAH	58	47.93	32	45.07	26	52.00
RESMİ NİKAH	1	0.83	0	0.00	1	2.00
HEM DİNİ VE HEMDE RESMİ NİKAH	62	51.24	39	54.93	23	46.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00

Bütün bu sonuçlara göre araştırma alanında sadece resmi nikah yaptıranlar yok denecek kadar az iken, sadece dini nikah yaptıranların oranı dağ köylerinde ova köylerine nazaran daha yüksektir.

Anket yapılan aile reisleri ve eşlerine evlilik sırasında en gerekli olan nikahın hangisi olduğu sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.15 hazırlanmıştır.

Çizelge 5.15'de görüldüğü gibi toplam aile reislerinin %63.64'ü ve aile reisleri eşlerinin de %66.94'ü evliliğin mesruluğu için her iki nikahın gerekli olduğunu ifade ederlerken, sadece resmi nikahın gerekli olduğunu ifade eden aile reislerinin oranı %16.53 ve aile reisleri eşlerinin oranı da %18.18 olmuştur. Görüleceği üzere sadece resmi nikahın evliliğin mesruluğu için yeterli olacağını ifade eden aile reisleri eşlerinin oranı, aile reisleri oranından daha yüksektir. Diğer taraftan, sadece dini nikahın yeterli olacağını ifade eden aile reisleri eşlerinin oranı da aile reislerinin oranından daha düşüktür. Bu sonuçlar bir bakıma kadınların toplum içerisinde daha uygun bir konuma gelme çabası olarak da değerlendirilebilir.

Cizelge 5.15. En Gerekli Olan Nikah Şekli Konusunda Aile Reisleri ve Eşlerinin Tutumları

AİLE REİSİNİN TUTUMU						
EN GEREKLİ OLAN NİKAH ŞEKLİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
DİNİ NİKAH	24	19.83	11	15.49	13	26.00
RESMİ NİKAH	20	16.53	17	23.94	3	6.00
HEM DİNİ VE HEMDE RESMİ NİKAH	77	63.64	43	60.57	34	68.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMLİ SD=2, $X^2 = 7.590$					P≤0.05
AİLE REİSİ EŞİNİN TUTUMU						
DİNİ NİKAH	18	14.88	9	12.68	9	18.00
RESMİ NİKAH	22	18.18	17	23.94	5	10.00
HEM DİNİ VE HEMDE RESMİ NİKAH	81	66.94	45	63.38	36	72.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMSİZ SD=2, $X^2 = 4.025$					P≤0.05

Sözkonusu durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde evliliğin meşruluğu için sadece dini nikahın yeterli olacağını ifade eden aile reisleri ova köylerinde %15.49'luk bir oranı oluştururken, dağ köylerinde bu oran %26'ya çıkmıştır. Sadece resmi nikahın yeterli olduğunu ifade eden aile reisleri ova köylerinde %23.94'lük bir oranı oluştururken dağ, köylerinde bu oran sadece %6 olmuştur. Her iki köy grubunda da

ortak olan nokta, her iki nikah şeklinin evliliğin meşruluğu için gerekli olduğunu ifade edenlerin oranının ağırlıkta olmasıdır. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucu ova ve dağ köylerinde aile reislerinin evliliğin meşruluğu için gerekli olan nikah şekli konusundaki tutumlarında görülen farklılığın istatistiki olarak önemli olduğunu göstermiştir.

Köy grupları itibarı ile aile reisleri eşlerinde de oranlar farklı olmakla beraber benzer sonuçlar görülmektedir. Yani her iki köy grubunda da aile reisleri eşlerinin çoğunluğu hem resmi ve hemde dini nikahın evliliğin meşruluğu için gerekli olduğunu söylemekte, bunu ova köylerinde sadece resmi nikahın gerekli olduğunu düşünenler izlemektedir. Daha sonra dağ köylerinde sadece dini nikahın gerekli olduğunu ifade edenler yer almaktadır. Ancak, yapılan khi-kare testi sonucu aile reisleri eşlerinin evliliğin meşruluğu konusunda gerekli olan nikah şekli tutumlarında görülen farklılığın ova ve dağ köyleri arasında önemli olmadığını göstermiştir.

Araştırma alanında evlilik sırasında yapılan nikah ile meşruluğu için gerekli olan nikah şekli konusundaki tutumlar karşılaştırıldığında yavaş yavaş resmi nikah lehine her iki köy grubunda da bir gelişmenin olduğu söylenebilir. Ancak bu gelişme ova köylerinde dağ köylerine nazaran daha fazla olmuştur.

5.1.1.2.7. Başlık Geleneği ve Bu Konuda Aile Reislerinin Tutumları

Başlık, evlenecek erkeğin ya da ailesinin evleneceği kızın babasına ya da babası yoksa bir erkek aile büyüğüne ödeyeceği para, vereceği taşınır ve taşınmaz mallar olarak tanımlanmaktadır (Ozankaya, 1984).

Türkiye'de başlık geleneğinin son yıllarda kalkması yolunda önemli adımlar atılmış olup gerçekten kırsal kesimde artık başlıktan fazlaca bahsedilmemektedir.

Ancak bütün bu gelişmelere karşın Türkiye'de kentlerden köylere doğru gidildikçe başlık geleneği uygulamasının daha fazla olduğu da bir gerçektir.

Coğu kez ekonomik açıdan aileleri zor durumda bırakan başlık uygulamasının gerekçesi olarak "kız evinin kızlarını evlendirmekle uğrayacağı işgücü kaybını giderme kaygısı olduğu" belirtilmektedir (Ozankaya, 1984). Yine aynı araştırmacı yapılan çalışmalarda yerleşim bölgeleri ve yerleşim biçimlerine göre başlık uygulamasının farklı olduğunu ileri sürmektedir.

Araştırma alanında başlık geleneği ile ilgili olarak sorulan sorulara deneklerin cevabı genellikle başlığın kalktığı şeklinde olmuştur. Yine deneklerin çoğunluğu başlığın son 10 yıl içinde kalktığını belirtmişlerdir. Geçmişte evlenecek kişileri zor durumda bırakan başlık parasının da kişilerin sosyal konumlarına göre belirlendiği ifade edilmiştir. Yani ekonomik durumları iyi olan aileler kızları için daha fazla miktarda başlık parası istemektedir. Diğer taraftan her iki köy grubunda da başlık konusunda ortak bir tutum olmuştur. Bu da kendi köylerindeki evlenmelerde başlık parasının olmadığı, ancak, başka bir köyden kız almak istendiğinde başlık parasını vermek zorunda kalmalarıdır.

Araştırma alanında, başlık parası konusundaki tutumların zaman içinde ne yönde değişim gösterdiğini belirlemek amacıyla önce aile reislerinin başlık verip vermedikleri, daha sonrada çocukları için başlık parası verip vermedikleri ve kız çocukları için başlık parası alıp almadıkları sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelgeler oluşturulup karşılaştırma yoluna gidilmiştir.

Çizelge 5.16'daki sonuçlardan da görüleceği gibi deneklerin %57.02'si evlenirken başlık parası vermiş, %42.98'i ise başlık parası vermemiştir. Dolayısıyla sözkonusu dönemde başlık geleneğinin önemli ölçüde var olduğunu söylemek mümkündür

Köy grupları itibarı ile başlık geleneği incelendiğinde ise ova köylerindeki 71 aile reisinin %52.11'i ve dağ köylerindeki 50 aile reisinin de %64'ü evlenirken başlık parası vermişlerdir. Bu verilere göre her iki köy grubunda da deneklerin %50'sinden fazlasının başlık parası verdikleri ortaya çıkmaktadır. Ancak, oransal olarak dağ köylerinde başlık verme oranı daha yüksek olmuştur. Yani dağ köylerinde başlık

Çizelge 5.16. Aile Reislerinin Evlenirken Başlık Verme Durumu

BAŞLIK VERME DURUMU	GENEL		OVA KÖYÜ		DAĞ KÖYÜ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
BAŞLIK VERDİM	69	57.02	37	52.11	32	64.00
BAŞLIK VERMEDİM	52	42.98	34	47.89	18	36.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMSİZ SD=1, X ² = 1.694				P≤0.05	

parası konusundaki davranışlar da geleneksel yapıda yoğun bir şekilde devam etmiştir.

Köy grupları arasındaki başlık verip vermeme konusundaki eylemler oransal olarak farklı olmakla beraber, yapılan khi-kare testine göre farklılıkların önemli olmadığı ortaya çıkmıştır. Yani köy grupları arasında aile reislerinin başlık verip vermeme durumu önemli derecede farklı değildir.

Çizelge 5.17'de aile reislerinin erkek ve kız çocukları için başlık alma/verme konusundaki tutum ve davranışları verilmektedir.

Çizelge'de görüldüğü gibi anket yapılan toplam 121 hane reisinin %29.75'i çocuklarının evlenmeleri durumunda başlık alınıp verilmesinin gerekliliğini belirtmektedir. Bu durumda aile reislerinin %70.25'i de başlık alınıp verilmesine karşı olduğunu belirtmişlerdir. Bir önceki Çizelge ile bu veriler karşılaştırıldığında başlık konusunda olumlu gelişmelerin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde başlığın alınıp, verilmesine taraftar olan aile reislerinin ova köyleri içindeki oranı %16.90 ve dağ köylerindeki oranı da %48 olmuştur. Başlık parasının alınıp verilmesine taraftar

Cizelge 5.17. Aile Reislerinin Çocukları İçin Başlık Alıp Verme Konusundaki Tutum ve Davranışları

BAŞLIK PARASI KONUSUNDAKI TUTUM	GENEL		OVA KÖYÜ		DAĞ KÖYÜ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
BASLIK ALINMALI VERILMELI	36	29.75	12	16.90	24	48.00
BASLIK ALINMAMALI VERILMEMELI	85	70.25	59	83.10	26	52.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYI	ÖNEMLI SD=1, X ² = 13.566 P≤0.05					

olmayan aile reislerinin ova köyleri içindeki oranı %83.10 ve dağ köyleri içindeki oranı da %52 olmuştur. Bu sonuçlara göre dağ köylerinde başlık konusundaki tutum ve davranışın hala geleneksel tarzda devam ettiğini söylemek mümkündür. Çünkü bir önceki çizelgedeki verilerle bir karşılaştırma yapıldığında gerçekten ova köylerinde önemli değişiklikler meydana gelmiş olup, dağ köylerinde ise çok az değişim söz konusudur.

Köy grupları arasında çocukların evlendirilmesi sırasında sözkonusu olan başlık parasının alınıp/verilmesi davranışları khi-kare testi ile analiz edilmiştir. Yapılan test sonucunda bu konuda dağ ve ova köyleri arasında önemli farklılığın olduğu ortaya çıkmıştır. Yani dağ köylerinde hala geleneksel tutum ve davranışlar sürerken, ova köylerinde bu konuda önemli mesafeler alınmıştır.

5.1.1.3. Hane Büyüklüğü

Türkiye'de doğurganlık oranının yüksek, ölüm oranının az olması nedeniyle özellikle kırsal kesimde bir aile içinde bulunan birey sayısı yüksek görünmektedir.

Türkiye'de ortalama hane halkı üyeleri sayılarına ilişkin çeşitli araştırmalarla ortaya çıkmış veriler mevcuttur. Bu verilere göre kırsal kesim hane büyüklüğünün, kentlere nazaran daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak kırsal kesimlerde mikro düzeyde yapılan çalışmalarda bölgelere göre farklılıklar mevcuttur. 1985 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye'de ortalama hanehalkı büyüklüğü 5.22 iken bu sayı il merkezlerinde 4.47, ilçe merkezlerinde 5.00 ve bucak ve köylerde 5.99 olmuştur. Tokat'ta ortalama hane büyüklüğü 6.11, il merkezinde 4.90, ilçe merkezlerinde 5.24 ve bucak ve köylerde 6.79 olmuştur (Anonim,1988/a).Burada dikkat edilmesi gereken bir husus da hane büyüklüğünün kırsal kesimlerin sahip olduğu nüfus miktarına göre'de değişebilmesidir. Örneğin, hane büyüklüğü nüfusu 2000'in altındaki köylerde 7.8 iken, nüfusu 2000-20000 arasındaki kırsal alanlarda 5.7 ve şehirlerde ise 4.8 olmaktadır (Anonim, 1989/b).

Araştırma bölgesinde anket yapılan ailelerdeki hane büyüklüğü Çizelge 5.18'de verilmiştir.

Çizelge'de görüldüğü gibi her iki köy grubunda da en çok yığılma 5-7 kişi büyüklüğündeki hanelerde olmuştur. Ova köylerinde bu büyüklükteki hanelerin oranı %42.25 ve dağ köylerinde de %40.00 dir. Dolayısıyla oranlar birbirine oldukça yakındır. Bunu 2-4 kişi (ova köylerinde %32.39 ve dağ köylerinde %24), 8-10 kişi (ova köylerinde % 18.3 ve dağ köylerinde %22) izlemektedir. Dağ köylerinde 17-19 kişiden oluşan çok geniş ailelere rastlanmamış olup bu ailelerin ova köylerindeki oranı %1.41 olmuştur.

Bu verilere göre Tokat İli Merkez İlçeye bağlı köylerde ortalama hane büyüklüğü 6.45 kişi, ova köylerinde 6.13 kişi ve dağ köylerinde 6.90 kişi olmuştur. Bu oranlar daha önce verilmiş olan Türkiye ve Tokat ortalamalarına oldukça yakındır. Çizelge 5.1'deki aile biçimleri ile Çizelge 5.16' daki hane büyüklüğü verileri karşılaştırıldığında gerçekten ova köylerinde çekirdek aile oranının yüksek olduğu, dağ köylerinde ise çekirdek aile ve ataerkil geniş ailenin birbirine yakın değerler oluşturduğu ortaya çıkmaktadır.

Timur, Türkiye'de bölgelere ve yerleşim yerlerine göre hane büyüklüklerini belirlemiş olup, sonuçta kentlerden köy-

Çizelge 5.18. Araştırma Bölgesindeki Hane Büyüklüğü

HANE BOYOKLÖĞÜ	M*	GENEL			OVA KÖYLERİ			DAĞ KÖYLERİ		
		SAYI (F ₁)	%	M*F ₁	SAYI (F ₂)	%	M*F ₂	SAYI (F ₃)	%	M*F ₃
2-4	3	35	28.93	105	23	32.39	69	12	24.00	36
5-7	6	50	41.32	300	30	42.25	180	20	40.00	120
8-10	9	24	19.83	216	13	18.31	117	11	22.00	99
11-13	12	8	6.61	96	3	4.23	36	5	10.00	60
14-16	15	3	2.48	45	1	1.41	15	2	4.00	30
17-19	18	1	0.83	18	1	1.41	18	0	0.00	0
TOPLAM		121	100.00	780	71	100.00	435	50	100.00	345
FARKLILIK DÖZEYİ(**) : ÖNEMSİZ SD = 3 X ² = 2.022 P ≤ 0.05										

(*) Sınıf orta noktası

(**) Khi-kare testi uygulanırken son üç satır birleştirilmiştir.

GENEL HANE BOYOKLÖĞÜ : 6.45 (M*F₁/ F₁)

OVA KÖYLERİ HANE BOYOKLÖĞÜ : 6.13 (M*F₂/ F₂)

DAĞ KÖYLERİ HANE BOYOKLÖĞÜ : 6.90 (M*F₃/ F₃)

lere ve gelişmiş bölgelerden az gelişmiş bölgelere doğru gidildikçe hane büyüklüğünün arttığını ortaya koymuştur (Timur, 1972).

Köy grupları arasındaki hane büyüklüğü yönünden görülen küçük farklılıkların önemli olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan khi-kare testi sonucu, farklılığın önemli olmadığını göstermiştir. Yani köy grupları arasında hane büyüklüğü yönünden farklılık önemsizdir denilebilir.

Köy grupları itibarı ile ailelerin sahip oldukları arazi

büyüklüğü ve hane halkı sayısı Çizelge 5.19'da verilmiştir.

Çizelge 5.19. Sahip Olunan İşletme Büyüklüğü ve Hane Büyüklüğü (*)

İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ GRUPLARI	HANEDE BULUNAN KİŞİ SAYISI		
	GENEL	DAĞ	OVA
1- 25	5.84	6.09	5.64
26- 50	7.50	9.37	6.67
51-100	7.50	7.80	7.20
101 +	7.09	7.20	7.00

(*). Ağırlıklı ortalama olarak hesaplanmıştır.

Çizelge'de görüldüğü gibi hane büyüklüğü 1-25 da araziye sahip işletmelerde daha küçüktür. Ova köylerinde hane büyüklüğü işletme büyüklüğü ile artarken, dağ köylerinde en geniş aileye 26-50 da arası işletmeler sahip olmuştur.

Sahip olunan arazi büyüklüğünün azalması ve buna paralel hane halkı sayısının azalması sanırız geniş ailelerin parçalanması ve bunun sonucu olarak arazinin parçalanmasını gösterir.

5.1.1.4. Doğurganlık ve Doğurganlığı Etkileyen Faktörler

Doğurganlık oranı, doğurgan çağıdaki (15-49) bir kadının doğuracağı ortalama çocuk sayısı olarak tanımlanmaktadır (Basol, 1984).

Türk toplumunun sosyal yapısı, aile yapısı, dini değerleri, beslenme ve korunma tekniği, bilgi sisteminin yetersizliği gibi nedenlerden dolayı, Türkiye'de doğum oranının yüksek olduğu ifade edilmektedir (Türkdoğan, 1977/b).

Ekonomik gelişmenin, doğurganlık üzerindeki etkisi konusunda birbirine zıt iki görüş bulunmaktadır (Tuncer, 1976).

Bunlardan birincisi, ekonomik gelişme doğurganlığı azaltıcı yönde etki eder. Bu görüşe göre, ekonomik gelişme ile birlikte doğum oranlarının ve ölüm oranlarının zamanla azalacağıdır.

Diğer görüşe göre ise ekonomik gelişme ile birlikte doğum oranları değişmez iken ölüm oranları azalacak ve sonuçta nüfus artışı yükselecektir.

Ancak, şurası kesindir ki, bugünün gelişmiş ülkelerine bakıldığında nüfus artış oranının azalmaya başlamakta olduğu dur. Bu ülkelerde ölüm oranlarında azalmanın olduğunu gözönünde tutacak olursak, bunun nedenini doğumların azalması olarak belirtebiliriz. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus ekonomik gelişmenin doğumlar üzerindeki etkisinin uzun bir süre içinde ortaya çıkmasıdır. Çünkü doğumlardaki azalma, toplumun ve bireylerin, gelenek, tutum ve davranışlarındaki değişmelerin ürünü olarak ortaya çıkacaktır (Tuncer, 1976)

Araştırmada incelenen ailelerin aile reisleri eşlerine yapmış oldukları doğum sayısı, bu doğumlardan sonra meydana gelen ölümler ve şu anda sağ olanların kaç tane olduğu sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.20 oluşturulmuştur.

Çizelgede görüldüğü gibi araştırma bölgesindeki hane reisleri eşlerinin en fazla oranda 4-5 doğum yaptıkları belirlenmiştir. Bunu üç, yedi ve altı doğum yapan anneler izlemektedir. Yapılan hesaplamalar sonucu bir anne ortalama olarak yaklaşık beş doğum yapmıştır.

Ova köylerinde en fazla yığılma dört doğum yapan annelerde olmuş ve bunu beş ve üç doğum yapan anneler izlemektedir. Bu köy grubunda bir anne ortalama olarak 4.54 doğum yapmıştır.

Dağ köylerinde en çok yığılma beş doğum yapan annelerde olmuştur. Bunu altı, yedi doğum ve dört doğum yapan anneler izlemektedir. Bu köy grubunda ise bir anne ortalama olarak

5.62 doğum yapmıştır.

Cizelge 5.20. Aile Reisleri Eşlerinin Yapmış Olduğu Toplam Doğum Sayısı

DOĞUM SAYISI	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ		ÇOCUK SAYISI		
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	GENEL	OVA	DAĞ
1	7	5.79	6	8.45	1	2.00	7	6	1
2	10	8.26	6	8.45	4	8.00	20	12	8
3	15	12.40	9	12.68	6	12.00	45	27	18
4	22	18.18	16	22.54	6	12.00	88	64	24
5	22	18.18	14	19.71	8	16.00	110	70	40
6	12	9.92	5	7.04	7	14.00	72	30	42
7	15	12.40	8	11.27	7	14.00	105	56	49
8	11	9.09	6	8.45	5	10.00	88	48	40
9	4	3.31	1	1.41	3	6.00	36	9	27
10	1	0.82	0	0.00	1	2.00	10	0	10
11	2	1.65	0	0.00	2	4.00	22	0	22
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00	603	322	281

Görüldüğü gibi ova köylerinde doğum sayısına paralel olarak oranlar dağ köylerine nazaran daha azdır. Dolayısıyla doğum sayısı azaldıkça oranlar dağ köylerine nazaran daha fazladır. Yani doğum olayı dağ köylerinde ova köylerine nazaran daha yüksek olup, ortalama olarak dağ köyündeki bir anne ova köyündeki bir anneye göre bir doğum fazla yapmaktadır.

Araştırma yöresindeki hane reisleri eşlerine yapmış oldukları doğum yanında bunların kaçının öldüğü sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.21 oluşturulmuştur.

Çizelge 5.21. İncelenen Ailelerdeki Çocuk ve Bebek Ölümleri

ÖLÖM	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ		TOPLAM ÖLEN		
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	GENEL	OVA	DAĞ
1	34	28.10	23	32.39	11	22.00	34	23	11
2	25	20.66	9	12.68	16	32.00	50	18	32
3	19	15.70	14	19.72	5	10.00	57	42	15
4	8	6.61	2	2.82	6	12.00	32	8	24
5	1	0.83	0	0.00	1	2.00	5	0	5
ÖLMEDİ	34	28.10	23	32.39	11	22.00	0	0	8
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00	178	91	87

Çizelgeden görülebileceği gibi 121 ailede bebek ve çocuk ölümü olmayan ailelerin oranı %28 iken, aynı oranda bir çocuk ölümü gerçekleşmiştir. Bunu iki ve üç çocuk ölümleri izlemektedir. Toplam 121 ailede 178 çocuk ve bebek ölümü gerçekleşmiş olup ortalama aile başına 1.47 bebek ve çocuk ölümü düşmektedir.

Ova köylerindeki ailelerin %32.39'unda bebek ve çocuk ölümlerine rastlanmamış olup, aynı oranda bir çocuk ölümü görülmüştür. Bunu üç ve iki çocuk ölümleri izlemektedir. Ova köylerindeki 71 ailede toplam 91 bebek ve çocuk ölümü görülmekte olup ortalama aile başına 1.28 çocuk ve bebek ölümü düşmektedir.

Dağ köylerinde toplam ailelerin %22'sinde bebek ve çocuk ölümü görülmemiş olup, % 32'sinde iki ve %22'sinde bir

bebek ve çocuk ölümü görülmüştür. Toplam 50 ailede 87 bebek ve çocuk ölümü gerçekleşmiş olup aile başına 1.74 bebek ve çocuk ölümü düşmektedir.

Çizelge 5.20 ve Çizelge 5.21 birlikte bir değerlendirme-ye tabi tutulduğunda incelenen 121 ailede toplam 603 doğum olayı gerçekleşmiş olup bunların 178 tanesi çeşitli nedenlerle ölmüştür. Dolayısıyla doğan her 100 çocuktan 29.52'si çeşitli nedenlerle ölmüştür. Ova köylerindeki toplam 71 ailede 322 çocuk dünyaya gelmiş olup bu çocuklardan 91 tanesi ölmüştür. Yani ova köylerinde doğan her 100 çocuktan 28.26'sı ölmüştür. Dağ köylerinde ise toplam 50 ailede 281 çocuk dünyaya gelmiş olup bunların 87 tanesi ölmüştür. Dolayısıyla doğan her 100 çocuktan 30.96'sı ölmektedir.

Türkiye'de 1990 nüfus sayımı sonuçlarına göre doğan her 100 çocuktan 15'inin öldüğü, bir kadının ortalama 4.06 doğum yaptığı ve çocukların 3.451'inin sağ kaldığı ifade edilmektedir (Anonim, 1995/a).

Yıldırak (1990), yapmış olduğu çalışmada Türkiye'de kırsal kesimde her kadının ortalama olarak yedi'den biraz az canlı doğum yaptığı ve her kadının ortalama yaşayan çocuk sayısının beş olduğunu ifade etmektedir (Yıldırak, 1990).

Yapılan bu değerlendirmeler özetlenecek olursa ova köylerinde gerek doğum ve gerekse ölüm oranı dağ köylerine nazaran daha düşüktür denilebilir.

5.1.1.4.1. Doğurganlığı Etkileyen Faktörler ve Etki Payları

Araştırmada doğurganlığı etkileyebileceği düşünülen çeşitli faktörler dikkate alınarak bunların etki payları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla ova köylerinden elde edilen sonuçlar Çizelge 5.22'de özetlenmiştir

Doğurganlığı etkileyen faktörlerin istatistiksel yöntemle açıklanmasında doğrusal denklem modeli kullanılmış, analiz sonucu aşağıdaki bağıntı saptanmıştır.

$$Y = 7.13 - 0.603 X_1 - 0.414 X_2 - 0.00172 X_3 + 0.044 X_4 - 0.158 X_5 - 0.161 X_6 + 0.331 X_7 - 0.368 X_8 - 0.00295 X_9$$

Çizelge 5.22. Ova Köylerinde Doğurganlığı Etkileyen Faktörlerin Etki Payları

DEĞİŞKEN	DEĞİŞKEN KATSAYISI	DEĞİŞKENİN STANDART HAT	t DEĞERİ	ÖNEM DÜZEYİ
SABIT TERİM	7.1301			
X ₁ . BABANIN EĞİTİMİ	-0.6033	0.1520	3.97	0.01
X ₂ . ANNENİN EĞİTİMİ	-0.4143	0.1615	2.57	0.01
X ₃ . TOPRAK MIKTARI	-0.001720	0.003701	0.46	-
X ₄ . TRAKTÖRE SAHİP OLMA	+0.0442	0.2069	0.21	-
X ₅ . KİTLE İLETİŞİM ARAC. YARARLANMA	-0.15766	0.07939	1.99	0.05
X ₆ . DIŞ KÜLTÜRE AÇILMA	-0.16084	0.05960	2.70	0.01
X ₇ . İLK ERKEK ÇOCUĞA SAHİP OLMA SIRASI	+0.3315	0.1159	2.86	0.01
X ₈ . DOĞUM KONTROLO KONUSUNDAKİ TUTUMLAR	-0.3677	0.1338	2.75	0.01
X ₉ . KİŞİ BAŞINA GELİR	-0.002974	0.007451	0.40	-

Belirlenen denklemin çoklu determinasyon katsayısı (R^2) 0.89 olup, yapılan F testine göre, denklemdaki bağımsız değişkenler bağımlı değişken (Toplam doğurganlık)'deki değişiminin %89'unu açıklamaktadır ($F_0 = 52.42 > F_{0.01} = 2.72$)

Denklemden yer alan bağımsız değişkenlere ait parametreler ve istatistiksel testler Çizelge 5.22'de verilmiştir. Buna göre X₁ (babanın eğitimi), X₂ (annenın eğitimi), X₆ (dış kültüre açılma düzeyi), X₇ (ilk erkek çocuğuna sahip olma sıra-

sı), X_8 (doğum kontrolü konusundaki tutumlar) 0.01 önem düzeyinde, X_9 (kitle iletişim araçlarından yararlanma) ise 0.05 önem düzeyinde istatistikî olarak anlamlıdır.

Belirlenen denklemde yer alan bağımsız değişkenlerin etkisinin yüksek olanlarının belirlenmesi için kademeli regresyon (step-wise) işleminden yararlanılmıştır. Bu analiz sonucu elde edilen yeni denklem:

$$Y = 7.14 - 0.579 X_1 - 0.409 X_2 - 0.157 X_3 - 0.177 X_4 + 0.307 X_7 - 0.391 X_8 \text{ şeklinde olmuştur.}$$

Bulunan yeni denklem değişken sayısını 9'dan 6'ya indirirken denklemin çoklu determinasyon katsayısı (%88.4)'n da önemli bir değişme görülmemiştir.

Yurt içinde ve yurt dışında yapılan bir çok araştırmada eğitimin doğurganlığı negatif yönde etkilediği ifade edilmiştir. Dolayısıyla eğitim düzeyi yüksek olan ailelerde çocuk sayısının eğitim düzeyi düşük ailelere nazaran daha düşük olması beklenmektedir. Dolayısıyla eğitim düzeyi düşük olan aileler genellikle çok sayıda çocuğa sahip olmakta, buna karşılık ailede eğitim düzeyi yükseldikçe sahip olunan çocukların sayıları da azalmaktadır. 1983 Türkiye Nüfus ve Aile Sağlığı Araştırması bulgularında okuma-yazma bilmeyen kadınların ortalama 5.1 çocuk yaptıkları, buna karşılık üniversite mezunu olan kadınların 1.4 çocuk doğurdukları belirlenmiştir (Anonim, 1988/b).

Eğitim insanları geleneklere bağlılıktan kurtardığı gibi onların dış dünyaya açılmalarını, gelişen teknolojilerden daha çabuk yararlanmalarını dolayısıyla daha yenilikçi olmalarını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca eğitim, bireylerin evlenme yaşlarının yükselmesine de neden olabilir. Bu ilişkilerin doğumu azaltacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Doğan her çocuk o aileye bir takım masrafları da beraberinde getirecektir. Bu masraflar ailenin sahip olduğu gelire göre değişebilir. Çocuk yetiştirmenin maliyeti tüm aileler için aynı bile olsa eğitilmiş aileler çok sayıda çocuk yerine niteliği yüksek az sayıda çocuğu tercih edebilecektir.

Çalışmada eğitim değişkeni (gerek anne ve gerekse baba) çocuk sayısını etkileyen en önemli faktör olarak görülmüştür.

Diğer taraftan eğitim değişkenlerinin işaretlerinin negatif olması, eğitim ile çocuk sayısı arasında ters bir ilişkinin olduğunu gösterir. Ancak burada dikkati çeken husus, babanın eğitiminin, annenin eğitimine oranla daha etkili olmasıdır. Bu da aile içinde kararların erkek tarafından alınmış olmasından kaynaklanabilir.

Eğitimin doğum sayısını bir başka şekilde de azaltabileceği düşünülebilir. O da eğitim ile insanların istenmeyen gebeliğin önlenmesi konusunda daha kolay ve gerçekçi bilgi sahibi olmalarını mümkün kılmasıdır. Bu konu özellikle kırsal toplum için son derece önemlidir. Çünkü kırsal kesimde okur yazarlık oranı kentlere nazaran daha düşüktür. Dolayısıyla hemen herkesin doğum kontrolü konusunda yeterli bilgiye sahip olabilmesi zordur.

Gerçekte eğitim, kitle iletişim araçlarından faydalanma, dış kültüre açılma ve doğum kontrolünden haberdar olup taraftar olma faktörlerini kesin sınırlarla birbirinden bağımsız kabul etmek mümkün değildir. Bunlar birbirinden az çok etkilenen bir zincirin halkaları gibidir. Çalışmada tüm bu faktörlerin çocuk sayısı üzerinde negatif yönde etkili olduğu görülmektedir.

Kitle iletişim araçları toplumu çeşitli konularda eğiten birer eğitim araçları olarak da düşünülebilir. Bilindiği gibi köy toplumu oldukça kapalıdır. Böyle bir toplumun dış dünyaya açılmasında, yeni değerlerin bu topluma girmesinde kitle iletişim araçları son derece etkili olabilir. Bu araçların yapmış olduğu eğitici yayınlar köy toplumlarını doğum kontrolü konusunda bilinçlendirerek, onların az çocuk yapmalarını sağlayabilir.

Köy toplumunun içinde bulunduğu toplum dışında daha farklı ve karmaşık toplumlarla ilişki içinde bulunması onları daha farklı davranış, tutum ve değerlerle karşı karşıya getirecektir. Bu durum onları bir çok konuda olduğu gibi doğum kontrolü konusunda da bilinçlenmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla daha az çocuk sahibi olma isteğini gündeme getirebilecektir.

Özellikle kırsal toplumlarda erkek çocuğu ayrı bir öneme

sahiptir. Çünkü bu toplumlarda bir taraftan erkek çocuğu baba soyunu devam ettirecek, diğer taraftan anne ve babanın yaşlanması durumunda, onlar için bir sigorta olacaktır. Ayrıca erkek çocuğu tarım işlerinde ailesine yardım edecektir. Bu faktörler ailelerin kendi iç dinamikleri içinde farklı önem derecesine sahip olabilirler. Bu nedenlerden dolayı erkek çocuğu buluncaya kadar yapılan doğumlar çocuk sayısını artırmaktadır. Dolayısıyla erkek çocuğunun geç doğması çocuk sayısının artmasına neden olmaktadır. Çalışmada da erkek çocuğunu bulma sayısı arttıkça sahip olunan çocuk sayısı artış göstermiştir.

Dağ köylerinde doğum sayısını etkileyen faktörlerin etki payları Çizelge 5.23'de verilmiştir.

Dağ köylerinde doğum sayısını etkileyen faktörlerin analizi sonucu aşağıdaki bağıntı elde edilmiştir.

$$Y = 4.92 - 0.4037 X_1 - 0.2230 X_2 + 0.00395 X_3 + 0.5654 X_4 - 0.2964 X_5 - 0.1444 X_6 + 0.6595 X_7 - 0.5388 X_8 + 0.01249 X_9$$

Belirlenen denklemin çoklu determinasyon katsayısı 0.88 olup, yapılan F testine göre, denklemdaki bağımsız değişkenler, bağımlı değişken (toplam doğum sayısındaki)'daki değişimin %88'ini açıklamaktadır.

Denklemda yer alan bağımsız değişkenlere ait parametreler ve istatistiksel testler Çizelge 5.23'de verilmiştir.

Buna göre, babanın eğitimi ve traktöre sahip olma durumu 0.05 önem düzeyinde, kitle iletişim araçlarından faydalanma ve ilk erkek çocuğa sahip olma sırası 0.01 önem düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

Belirlenen denklemda yer alan bağımsız değişkenlerin etkisinin yüksek olanlarının belirlenmesi için kademeli regresyon (step-wise) işleminden yararlanılmıştır. Bu analiz sonuc elde edilen yeni denklem

$$Y = 4.548 + 0.763 X_7 - 0.361 X_5 - 0.420 X_1 \text{ şeklinde olmuştur.}$$

Dağ köylerinde yapılan doğum sayısı üzerinde en etkili

Çizelge 5.23. Dağ Köylerinde Doğurganlığı Etkileyen Faktörlerin Etki Payları

DEĞİŞKEN	DEĞİŞKEN KATSAYISI	DEĞİŞKENİN STANDART HAT	t DEĞERİ	ÖNEM DÜZEYİ
SABİT TERİM 4.9232				
X ₁ . BABANIN EĞİTİMİ	-0.4037	0.1818	2.22	0.05
X ₂ . ANNENİN EĞİTİMİ	-0.2230	0.2486	0.90	-
X ₃ . TOPRAK MİKTARI	+0.003948	0.004932	0.80	-
X ₄ . TRAKTÖRE SAHİP OLMA	+0.5654	0.2834	2.00	0.05
X ₅ . KİTLE İLETİŞİM ARAÇ. YARARLANMA	-0.2964	0.1028	2.88	0.01
X ₆ . DIŞ KÜLTÜRE AÇILMA	-0.1444	0.09031	1.60	-
X ₇ . İLK ERKEK ÇOCUĞA SAHİP OLMA SIRASI	+0.6595	0.1135	5.81	0.01
X ₈ . DOĞUM KONTROLÜ KONUSUNDAKİ TUTUMLAR	-0.5388	0.4332	1.24	-
X ₉ . KİŞİ BAŞINA GELİR	+0.01249	0.02468	0.51	-

faktör ilk erkek çocuğun doğum sırası olmuştur. Bu değişkenin işaretinin pozitif olması değişkenler arasındaki ilişkinin pozitif olduğunu gösterir. Yani dağ köylerinde aileler erkek çocuğuna ne kadar geç ulaşırsa doğum sayısı da o derece artmaktadır.

Sözkonusu köyde ikinci önemli faktör kitle iletişim araçlarından yararlanma olmuştur. Eğitim düzeyinin düşük olması sözkonusu köyde görsel ve işitsel kitle iletişim araçlarını

ön plana geçirmektedir. Dolayısıyla, özellikle televizyonlarda konu ile ilgili bilgilerin verilmesi bu toplumu doğum kontrolü konusunda ikna edebilecektir.

Oçüncü önemli faktör ise eğitim olmuştur. Ancak burada dikkati çeken hususlardan birisi annenin eğitiminin etkin olmamasıdır. Bu da sözkonusu köy grubunda aile reisi otoritesini belirgin şekilde ortaya koyduğu gibi, kadınların eğitim düzeylerinin oldukça düşük olmasından da kaynaklanabilir.

5.1.1.5. Aile İçi İlişkiler

Aile içerisinde birden fazla insan bulunduğuna göre, bu insanlar arasındaki ilişkiler de önemli olmaktadır. Bu nedenle araştırma da aile bireyleri arasındaki ilişkiler çeşitli yönleriyle ele alınıp incelenmiştir.

Türkiye genelinde erkeğin aile içerisinde önemli bir yeri vardır. Yani, geleneksel değer anlayışının egemen olduğu toplumlarda aile içerisinde erkek çocuğa, kız çocuğundan daha farklı bir gözle bakılır. Çünkü erkek çocuk aile içerisinde düzenleyici bir rol üstlenmekte ve yaşlı kuşak için bir sigorta görevi yapmaktadır. Bu görevler kız çocukları için geçerli değildir.

Bütün bunlara karşın erkek çocuğu aile içerisinde sorun çıkaracak bir takım rolleri de üstlenir. Bu roller özellikle çevreye açılma ile daha belirgin olarak kendini gösterir ve baba oğul arasındaki çatışma ile ortaya çıkar. Çatışmanın nedenleri farklı olmakla beraber sonuçta aile bölünmesi görülür ve çekirdek aile oluşumu kendini gösterir.

Gerçekten aile içi anlaşmazlıklar sonucunda geniş aileden ayrılma oranı ova köylerinde %35.29 iken, dağ köylerinde %6.67 dir (bkz.Çizelge 5.4). Görüldüğü gibi kent olanaklarının bir kısmına sahip olabilen ova köylerinde aile içi ilişkiler sonucunda çekirdek aileye dönüşüm daha fazladır. Yani toplumsal yapıdaki değişmeler sonuçta aile yapısını değiştirmekte ve bu olgu da köy grupları arasında farklı oranda aile içi ilişkilerin bozulmasına neden olmaktadır.

Bütün bu olgulara karşın yaşlı anne-baba için eski gele-

neksel düzen idealdır ve bu nedenle de erkek çocuklarının aileden ayrılması istenmez. Çünkü onlar için yaşlandıklarında tek güven kaynağı erkek çocuktur.

Araştırma bölgesinde anket yapılan aile reisi ve eşlerinin bu konudaki tutumlarını öğrenmek amacıyla, "çocuklarınız evlendiğinde nereye yerleşmesini istersiniz" diye bir soru yöneltilmiş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.24 hazırlanmıştır.

Çizelge 5.24. Aile Reisleri ve Eşlerinin Çocuklarının Yerleşmesini İstedikleri yer Konusundaki Tercihleri

AİLE REİSLERİ												
ÇOCUKLARININ YERLEŞMESİNİ İSTEDİĞİ YER	GENEL				OVA KÖYLERİ				DAĞ KÖYLERİ			
	ERKEK		KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK		KIZ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
ERKEĞİN BABA EVİ	80	66.12	67	55.37	44	61.97	39	54.93	36	72.00	28	56.00
AYRI EV	41	33.88	54	44.63	27	38.03	32	45.07	14	28.00	22	44.00
TOPLAM	121	100.00	121	100.00	71	100.00	71	100.00	50	100.00	50	100.00
AİLE REİSLERİ EŞLERİ												
ERKEĞİN BABA EVİ	87	71.90	70	57.85	47	66.20	41	57.75	40	80.00	29	58.00
AYRI EV	34	28.10	51	42.15	24	33.80	30	42.25	10	20.00	21	42.00
TOPLAM	121	100.00	121	100.00	71	100.00	71	100.00	50	100.00	50	100.00

Çizelge'de görüldüğü gibi aile reisleri eşlerinin %71.90'ı ve aile reislerinin % 66.12'si erkek çocuklarının

kendi yanlarında kalmasını istemektedir. Kız çocuklarında ise bu oran daha düşüktür.

Köy grupları itibarı ile bu konu incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ova köylerindeki annelerin %66.20 si ve babaların %61.97'si erkek çocuklarının kendi yanlarında kalmalarını isterlerken, dağ köylerinde bu oranlar anneler için %80 ve babalar için de %72 olmuştur. Görüldüğü gibi ekonomik durumları daha kötü olan geleneksel toplumlarda erkek çocuğu diğer toplumlara nazaran daha fazla sosyal güvenlik olarak kabul edilmektedir. Ancak durumu sadece sosyal güvenlik olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Çünkü geleneksel toplumlarda çocukların yaşlı anne ve babadan ayrılmaları ve onları yalnız bırakmaları buldukları toplum içinde hoş karşılanmamaktadır. Ayrıca daha önceki konularda bahsedildiği gibi yardımlaşma geleneği bu toplumlarda gelişmiş toplumlara nazaran daha fazladır.

Konu ile ilgili söylenecek önemli bir husus, her iki köy grubunda da annelerin, erkek çocuklarının ayrılmasını isteme-oranı babalara nazaran daha fazla olmasıdır. Bu da toplum içinde kadınların güvence konumunu ortaya çıkarmaktadır.

Aile içerisinde özellikle baba oğul çatışması ova köylerinde dağ köylerine nazaran kendini daha net olarak ortaya koymaktadır. Bu da toplumdaki geleneksel yapının farklı oranlarda değiştiğini gösterir. Değişme karşısında özellikle ova köylerinde aile reisleri kendileri için bir güvence oluşturmaya yeni arayışlara koyulmuş ve bunu da bir ölçüde, Bağkur, yaşlılık maaşı ve tarım sigortası gibi olaylarla çözümlenmeye başlamışlardır. Dağ köylerinde ise çocuklarından en az birinin kendi yanlarında kalma yönündeki geleneksel tutumları hala ağırlıklı bir şekilde devam etmektedir.

Araştırma yöresindeki aile reisleri ve eşlerine "ihtiyarladığınızda kiminle oturmak istersiniz" diye bir soru soru yöneltilmiş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.25 oluşturulmuştur.

Çizelge'de görüldüğü gibi ova köylerinde annelerin %71.83'ü babaların da %54.93'ü oğullarıyla oturmak istediklerini ifade etmişlerdir. Kızları ile oturmak isteyen aile re-

Cizelge 5.25. Aile Reisleri ve Eşlerinin Yaşlandıklarında Kalmak İstedikleri Yer Konusundaki Tutumları

AİLE REİSLERİ						
KALMAK İSTENİLEN YER KONUSUNDAKİ TUTUMLARI	GENEL		OVA KÖYÜ		DAĞ KÖYÜ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
OĞLUMLA	76	62.81	39	54.93	37	74.00
KIZIMLA	1	0.83	1	1.41	0	0.00
AYRIM YAPMAM	10	8.26	7	9.86	3	6.00
YALNIZ	34	28.10	24	33.80	10	20.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DOZEYİ(*) ÖNEMSİZ, SD=2, X ² =4.300 P≤0.05						
AİLE REİSLERİ EŞLERİ						
OĞLUMLA	98	80.99	51	71.83	47	94.00
KIZIMLA	1	0.83	1	1.41	0	0.00
AYRIM YAPMAM	10	8.26	8	11.27	2	4.00
YALNIZ	12	9.92	11	15.49	1	2.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DOZEYİ(*) ÖNEMLİ SD=2, X ² =8.349 P≤0.05						

(*) Kızım ve ayırım yapmam satırları birleştirilmiştir.

isi ve eşlerinin oranı % 1.41 olmuştur. Aile reislerinin %9.86'sı ve eşlerinin %11.27'si ayırım yapmadıklarını belirlerken aile reislerinin % 33.80'i ve eşlerinin de %15.49'u

yalnız oturmak istediklerini belirtmiştir.

Diğer taraftan dağ köylerinde oğlula oturmak isteyen aile reislerinin oranı %74 ve aile reisleri eşlerinin oranı %94 olmuştur. Bu köy grubunda özellikle kızıyla oturmak isteyen aile reisi ve eşine rastlanmamıştır. Ayrım yapmayan aile reislerinin oranı %6 ve eşlerinin oranı %4'tür. İhtiyarladığında yalnız oturmak isteyen hane reislerinin oranı %20 ve eşlerinin oranı ise %2 dir.

Yapılan değerlendirmeler göstermektedirki araştırma yöresinde yaşlanınca kız çocuğuna güvenme ve onun yardımını isteme yönündeki düşünceler hala geleneksel ilişki düzeninin etkisi altındadır. Bu bir bakıma da hala aile içi geleneksel ilişkilerin daha çözülmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Gerçekten ova ve dağ köylerini karşılaştıracak olursak ova köylerinde, oğullarıyla kalmak isteyen aile reisi ve eşlerinin oranı dağ köylerine nazaran daha düşüktür. Diğer taraftan yalnız kalmak isteyenlerin oranı da dağ köylerine nazaran daha yüksektir. Bu olgu bize ova köylerinde çok yavaş da olsa kız erkek ayrımının tekredilmeye başlandığı, erkeklerin artık bir güvence olarak görülmesinin terk edildiği, daha doğrusu aile içi geleneksel ilişkilerin çözülmeye başlandığını gösterir. Oysa bu olaylar dağ köylerinde daha hala geleneksel ilişkiler sekinde devam etmektedir denilebilir.

5.1.1.6. Aile İçerisinde Karar Verme Yetkisi (Otorite örüntüsü) Bakımından Ailelerin Modernleşmesi

Türkiye'de gerek kent, gerekse köy ailelerinde olsun aile içinde otorite, aile biçimlerine göre farklılık göstermesine karşın genellikle erkeğe aittir.

Otorite, bir diğerinin davranışını değiştirebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Timur, 1972).

Köy ailelerinde, aile içerisinde, erkek, kadın ve çocuklar farklı konumlarda bulunurlar ve bunlara verilen önem farklılıklar gösterir. Genellikle bütün dikkatler önce baba ve sonrada erkek çocuklar üzerinde toplanır. Kadın, köy ailesinde ikinci planda kalır.

Günümüzde kentlerde ve hatta köylerde de çekirdek aileye hızlı bir dönüş sözkonusudur. Aile biçimindeki bu dönüşüm sonucunda, yine aile içerisindeki otorite kullanımında da bir değişimin olması beklenir. Gerçekten bu yönü ile kırsal kesimdeki ailelerde bir değişimin varlığı araştırılmak istenmiştir. Bunun için farklı zaman içerisinde mevcut durumun da araştırılması gerekmektedir. Bunun için araştırmada anket yapılan aile reislerine aile içerisindeki bazı konularda karar verme yetkisinin kime ait olduğu sorulmuştur. Ancak, aile reislerine bu sorunun yöneltilmesi esnasında geçmişte bu kararların kimlere ait olduğu da sorularak bir karşılaştırma yapma yoluna gidilmiştir. Bu amaçla elde edilen bilgiler Cizelge 5.26'da özetlenmiştir.

Cizelge 5.26. Geçmişte ve Günümüzde Ailede Karar Verme Yetkisi Bakımından Modernleşme

KARAR VERME BAKIMINDAN MODERNLEŞME	GÜNÜMÜZDE					
	OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ		GENEL	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
GELENEKSEL	46	64.79	36	72.00	82	67.77
ÇAĞDAŞ	25	35.21	14	28.00	39	32.23
TOPLAM	71	100.00	50	100.00	121	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMSİZ SD= 1, X ² = 0.701 P≤0.05					
GEÇMİŞTE						
GELENEKSEL	63	88.73	47	94.00	110	90.91
ÇAĞDAŞ	8	11.27	3	6.00	11	9.09
TOPLAM	71	100.00	50	100.00	121	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMSİZ SD= 1, X ² = 0.705 P≤0.05					

Cizelgede görüldüğü gibi anket yapılan aile reislerinin aile reisi olmadıkları dönemde, %90.91'inin ailesinde son kararın aile büyükleri ve erkek tarafından verildiği, geleneksel aile egemen olmuştur. Aile içerisinde kararların ortak olarak alındığı ailelerin oranı ise %9.09 olmuştur.

Mevcut durumda ise geleneksel aile oranı % 67.77'ye düşerken, çağdaş aile oranı % 32.23'e yükselmiştir. Görüldüğü gibi araştırma alanında geleneksel aileden, çağdaş ailelere doğru gelişen bir süreç işlemektedir.

Bu durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde yine benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Yani oranlar farklı olmakla beraber çağdaş ailelerin oranı artarken, geleneksel aileler azalmaya başlamıştır. Ova köylerindeki geleneksel aileler % 26.98 oranında azalırken, dağ köylerinde bu azalma % 23.40 oranında olmuştur. Çağdaş aileler ova köylerinde %212.5 oranında artarken, dağ köylerinde bu artış %366.66 oranında gerçekleşmiştir.

Görülebileceği üzere gerek ova ve gerekse dağ köylerinde aile içerisinde kararların ortak olarak alındığı çağdaş aileye doğru işleyen bir süreç mevcuttur. Ancak bu olgu ova ve dağ köyleri arasında farklılıklar göstermemektedir. Yani ova köylerinde geleneksel aile oranı dağ köylerinden daha düşük, çağdaş aile oranları daha yüksek olmakla beraber yapılan khikare testi sonucu bu farklılığın önemli olmadığı sonucunu vermektedir.

5.1.1.7. Çocuklarda Cinsiyet Tercihî ve Nedenleri

Türkiye'de özellikle kırsal kesim ailelerinin erkek çocuğunu kız çocuğuna tercih ettikleri bir çok araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Gerçekten erkek çocuğunu kendileri için bir güvence görme eğilimi, baba soyunu erkek çocuğun devam ettirmesi ve belki de en önemlisi tarım işletmelerinde emeğe duyulan gereksinim bireylerin çocuk tercihlerinde etkili olmaktadır.

Köyde, gerek prestij aracı olması, soyun sürdürülmesi, sosyal güvenlik kaynağı olması, ailelerin namusunu korumada

kaba güç temsilciliği yapması ve ekonomik yönde de kadına oranla daha iyi bir işgücü oluşturmaları bakımından erkek evlat istenir. Köy mentalitesine göre kız çocukları saydığımız bu görevleri toplumsal değer yargılarına uygun olarak yerine getirmekten uzaktır. Bu nedenle de kız çocuklarının daha doğumundan itibaren ikinci sınıf birey olma durumu yaşamı boyunca sürer gider (Yıldırak, 1987).

Araştırma yöresindeki aile reisleri ve eşlerine ailede ilk çocuğun erkek veya kız olması yönündeki tercihleri sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.27 oluşturulmuştur.

Çizelge 5.27. Aile Reisleri ve Eşlerinin Çocukta Cinsiyet Tercihi

AILE REISLERİ						
CINSİYET TERCIHI	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
ERKEK	85	70.25	45	63.38	40	80.00
KIZ	3	2.48	2	2.82	1	2.00
AYRIM YAPMAM	33	27.27	24	33.80	9	18.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
AILE REISLERİ EŞLERİ						
ERKEK	64	52.89	29	40.85	35	70.00
KIZ	25	20.66	24	33.80	1	2.00
AYRIM YAPMAM	32	26.45	18	25.35	14	28.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00

Araştırma bölgesindeki aile reislerinin %70.25'i ve eş-

lerinin %52.89'u ilk çocuklarının erkek olmasını isterlerken, bu oranlar kız çocukları için sırası ile %2.48 ve %20.66 olmuştur. Bu durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde, aile reislerinin ova köylerinde %63.38'i ve dağ köylerinde de %80'i tercihlerini erkek çocuk lehine belirtirlerken bu oranlar aile reisleri eşlerinde sırası ile %40.85 ve %70 olmuştur. Dolayısı ile bu oranlar her iki köy grubunda da erkek çocuğun daha çok tercih edildiğini göstermektedir.

Cocuk tercihi konusunda ova ve dağ köyleri genelde karşılaştırıldığında kız çocuğu tercihinde önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Toplam aile reisleri ve eşlerinin kız çocuğu yönünde tercihte bulunanların ova köylerindeki oranı %18.31 iken, dağ köylerinde bu oran %4 olmuştur. Dağ köylerinde gerek aile reislerinin ve gerekse eşlerinin büyük çoğunluğu ilk çocuklarının erkek olmasını istemişlerdir.

Gerek dağ ve gerekse ova köylerinde ilk çocuğun erkek olmasını isteyenlerin oranı fazladır. Ancak oransal karşılaştırma yapıldığında dağ köylerinde bu oranlar ova köyüne nazaran daha yüksektir. Dolayısıyla ova köylerinde erkek çocuğa daha fazla önem veren geleneksel anlayış bir ölçüde değişirken dağ köylerinde erkek çocuğa kız çocuğundan daha fazla değer veren geleneksel anlayış hala devam etmektedir denilebilir.

Geleneksel toplumlarda, erkek çocuğu, gelecekte aileye bakım ve ekonomik sorumluluğu üzerinde taşıyacak kişi olarak görüldüğünden aile içerisinde kız çocuğundan ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Bu nedenle aile reisleri ve eşleri ilk çocuklarının erkek olmasını istemektedirler. Diğer yandan erkek çocuk doğuran kadının da aile içerisindeki konumu yükselmektedir. Hatta erkek çocuğunun olmaması erkeklerin ikinci kez evlenmelerine neden olabilmektedir. Araştırma alanında ikinci kez evlenen aile reisine rastlanmamış olmasına karşın özellikle dağ köylerinde aile reisleri ikinci kez evlenme durumunun erkek çocuğu olmaması durumunda olabileceğini vurgulamışlardır.

Aile reisleri ve eşleri erkek çocuğu tercih etmelerinin nedenlerini değişik şekilde ifade etmişlerdir. Bu durum Çizelge 5.28'de özetlenmiştir.

Cizelge 5.28. Erkek Çocuğunun Tercih Edilme Nedenleri

ERKEK ÇOCUĞU TERCİH ETME NEDENLERİ	AİLE REİSLERİ					
	GENEL		OVA KÖYÜ		DAĞ KÖYÜ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
IHTİYARLIKDA BİZE BAKAR	37	43.53	18	40.00	19	47.50
BABA SOYUNU DEVAM ETTİRİR	27	31.76	13	28.89	14	35.00
TARIM İŞLERİNDE BİZE YARDIMCI OLUR	21	24.71	14	31.11	7	17.50
TOPLAM	85	100.00	45	100.00	40	100.00
	AİLE REİSLERİ EŞLERİ					
	IHTİYARLIKDA BİZE BAKAR		OVA KÖYÜ		DAĞ KÖYÜ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
IHTİYARLIKDA BİZE BAKAR	51	79.68	22	75.87	29	82.86
BABA SOYUNU DEVAM ETTİRİR	7	10.94	3	10.34	4	11.43
TARIM İŞLERİNDE BİZE YARDIMCI OLUR	6	9.38	4	13.79	2	5.71
TOPLAM	64	100.00	29	100.00	35	100.00

Ova ve dağ köylerinde erkek çocuğunu tercih eden toplam aile reisleri ve eşlerinin çoğunluğu erkek çocuğunu kendileri için bir güvence olarak görmektedir. Bu nedenle de ilk çocuklarının erkek olmasını istemektedirler. Bu durum dağ köylerinde ova köylerine ve kadınlarda erkeklere nazaran daha bariz bir şekilde görülmektedir. Ova köylerindeki ailelerin ekonomik durumlarının iyi olması ve bu yüzden de kendi gelecekleri için başka güvenceler bulabilme olanakları, erkek çocuklarının kendileri için güvence olmasını bir ölçüde azal-

tabilmektedir. Diğer taraftan ova köylerinde tarımsal üretimin çok yönlü yapıyor olması iş gücü gereksinimini artırırken, dağ köylerinde tahıl üretiminin yaygın olması işgücü gereksinimini azaltmaktadır. Gerçekten erkek çocuğu isteyen anne ve babaların ova köylerindeki %24.33'ü, dağ köylerinde ise %12'si neden olarak, tarım işlerinde kendilerine yardım etmeyi göstermişlerdir.

5.1.2. Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

5.1.2.1. Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı

Tokat merkez ilçesi bucak ve köylerinin toplam nüfusu 1985 nüfus sayımı sonuçlarına göre 69019'dur. Bunun %49.89'unu (34370 kişi) erkekler ve % 50.20'sini (34649 kişi) kadınlar oluşturmaktadır (Anonim 1988/a). 1990 nüfus sayımı sonuçlarında ise bucak ve köyler toplamı 67713 tür (Anonim, 1991/a) Görüldüğü gibi nüfus %1.89 oranında azalmıştır.

Anket yapılan ailelerdeki toplam nüfus ve nüfusun cinsiyete göre dağılımı Çizelge 5.29'da verilmiştir.

Çizelge 5.29. Nüfusun Cinsiyetlere Göre Dağılımı

KÖY GRUBU	GENEL NÜFUS	ERKEK		KADIN		100 ERKEĞE DÜŞEN KADIN
		SAYI	%	SAYI	%	
OVA KÖYÜ	444	236	53.15	208	46.85	88.14
DAĞ KÖYÜ	345	169	48.99	176	51.01	104.14
GENEL	789	405	51.33	384	48.67	94.81

Çizelge'de görüldüğü gibi anket yapılan ailelerdeki bireylerin %51.33'ünü erkekler ve %48.67'sini de kadınlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla genel olarak ele alındığında erkek bireylerin oranı kadınlara nazaran daha fazladır. Ancak durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde ova köylerindeki bireylerin % 53.15'ini ve dağ köylerindeki bireylerin de

%48.99'unu erkekler oluşturmaktadır. Yine ova köylerindeki bireylerin % 46.85'ini ve dağ köylerindeki bireylerin de %51.01'ini kadınlar oluşturmaktadır. Bu verilere göre ova köylerinde 100 erkeğe 88.14 kadın ve dağ köylerinde ise 100 erkeğe 104.14 kadın düşmektedir. Genelde ise her 100 erkek için 94.81 kadın nüfus vardır.

Türkiye'de 1990 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfusun %50.66'sını erkekler ve %49.34'ünü de kadınlar oluşturmaktadır. Köylerde ise bu oranlar %49.08 ve %50.92 olmuştur. Bu sonuçlara göre kentlerde 100 erkeğe 93.22 ve kırsal kesimde 103.77 kadın düşmektedir (Anonim,1995/a). Köy ve kent arasında görülen bu dengesizlik köylerin yerleşim durumlarına göre de farklılık göstermektedir. Gerçekten araştırma sonucunda dağ köylerinde ova köylerine nazaran 100 erkeğe düşen kadın sayısı yüksektir. Bir taraftan kırsal kesimde nüfus mutlak olarak azalırken diğer taraftanda kadın erkek dengesizliği oluşmaktadır. Günümüzde kadın sayısının erkeklere nazaran daha hızlı arttığı Birleşmiş Milletler verilerinde sıkça dile getirilmektedir. Ancak ova ve dağ köylerindeki farklılık bundan kaynaklanmaktadır denilemez. Bunun en büyük nedeni dağ köylerinden kentlere doğru hızlı bir nüfus akımının olduğudur. Göç edenlere erkeklerin ve özellikle bekar erkeklerin katılmaları ve bunların da önemli bir kısmının kentlerde evlendikleri düşünülürse, dağ köylerinde kadın nüfusunun oransal olarak neden yüksek olduğu ortaya çıkacaktır.

5.1.2.2. Nüfusun Yaşa Göre Dağılımı

Araştırma alanında anket yapılan ailelerdeki nüfusun yaş ve cinsiyetlere göre dağılımı Çizelge 5.30'de verilmiştir.

Araştırma alanında anket yapılan ailelerdeki bireylerin yaş ve cinsiyetlerini gösteren Çizelge 5.30 çeşitli şekillerde özetlenebilir. Çizelgeyi üç yaş grubunda (0-19,20-49,50 +) toplayıp özetleyecek olursak;

Okul öncesi ve okul çağındakiler evlilik dışı yaş grubu (0-19) toplam nüfusun %41.95'ini, doğurganlık çağı yaş grubu (20-49) %40.94'ünü ve yaşlı olan üçüncü grup (50+) ise %17.11'ini oluşturmaktadır.

Çizelge 5.30. Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

YAŞ GRUBU	GENEL						OVA KÖYLERİ						DAĞ KÖYLERİ					
	TOPLAM		ERKEK		KADIN		TOPLAM		ERKEK		KADIN		TOPLAM		ERKEK		KADIN	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
0-4	53	6.72	29	7.16	24	6.25	36	8.11	21	8.90	15	7.21	17	4.92	8	4.73	9	5.11
5-9	78	9.89	34	8.40	44	11.46	42	9.46	17	7.20	25	12.02	36	10.43	17	10.06	19	10.80
10-14	125	15.84	72	17.78	53	13.80	62	13.97	37	15.68	25	12.02	63	18.26	35	20.71	28	15.91
15-19	75	9.51	32	7.90	43	11.20	44	9.91	18	7.63	26	12.50	31	8.99	14	8.28	17	9.66
20-24	70	8.87	42	10.37	28	7.29	41	9.23	28	11.86	13	6.25	29	8.41	14	8.28	15	8.53
25-29	67	8.49	31	7.65	36	9.38	47	10.59	25	10.59	22	10.58	20	5.80	6	3.55	14	7.95
30-34	61	7.73	30	7.41	31	8.07	35	7.88	18	7.63	17	8.17	26	7.54	12	7.10	14	7.95
35-39	47	5.96	28	6.91	19	4.95	18	4.05	11	4.66	7	3.37	29	8.41	17	10.06	12	6.82
40-44	39	4.94	20	4.94	19	4.95	20	4.50	10	4.24	10	4.81	19	5.51	10	5.92	9	5.11
45-49	39	4.94	14	3.46	25	6.51	28	6.31	10	4.24	18	8.65	11	3.19	4	2.37	7	3.98
50-54	36	4.56	19	4.69	17	4.43	21	4.73	11	4.66	10	4.81	15	4.35	8	4.73	7	3.98
55-59	37	4.69	19	4.69	18	4.69	20	4.50	11	4.66	9	4.32	17	4.92	8	4.73	9	5.11
60-64	22	2.79	14	3.46	8	2.08	13	2.93	9	3.81	4	1.92	9	2.61	5	2.96	4	2.27
65 +	40	5.07	21	5.19	19	4.95	17	3.83	10	4.24	7	3.37	23	6.67	11	6.51	12	6.82
TOPLAM	789	100.00	405	100.00	384	100.00	444	100.00	236	100.00	208	100.00	345	100.00	169	100.00	176	100.00

Türkiye'de 1990 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre bu yaş gruplarının toplam nüfus içindeki oranları sırası ile %45.97, %39.80 ve %14.23 olmuştur (Anonim, 1995/a).

Yaşa göre yapılan bu üçlü sınıflandırma köy grupları itibarı ile incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ova köyleri grubunda okul çağındakiler %41.44'ünü, doğurganlık yaş grubu % 42.57'sini ve yaşlılar grubu da %15.99'unu oluşturmaktadır. Dağ köylerinde ise toplam nüfusun %42.61'ini okul öncesi ve okul çağındakiler, %38.84'ünü doğurganlık çağındakiler ve %18.55'ini de yaşlı grup oluşturmaktadır.

Bu verilerden görüleceği üzere okul çağındaki ve yaşlı gruptaki nüfus, dağ köylerinde ova köyelerine nazaran, biraz daha yüksek iken, doğurganlık yaş grubundaki nüfus ova köylerinde daha fazladır. Yani doğurganlık dağ köylerinde ova köyelerine nazaran daha yüksek, ancak, göç nedeniyle doğurganlık çağındaki nüfus dağ köylerinde azalmakta ve dağ köylerinde nüfus yaşlanmaktadır diye bir genelleme yapılabilir.

Bu görünüşü her yaşa isabet eden birey sayısına göre açıklayacak olursak; Ova köylerinde birinci grupta her yaş senesine 10, dağ köylerinde ise 8 kişi düşmektedir. İkinci grupta her yaş senesine ova köylerinde 6 ve dağ köylerinde 4 kişi düşmektedir. Üçüncü grupta ise her yaş senesine ova köylerinde 2 kişi ve dağ köylerinde 2 kişi düşmektedir. Bu sonuçlar bize her iki köy grubunda da genç yastaki nüfusun çokluğunu göstermektedir. Bu grubu orta yastakilerin meydana getireceğini düşünürsek, orta yaş grubundaki bireylerin aile planlamasına dikkat etmemeleri durumunda ileriki yıllarda genç yaş grubunun gittikçe artan bir hızla çoğalacağı söylenebilir.

Araştırmalarda nüfusun her yaşa göre dağılımını incelemek yerine, genç, aktif ve yaşlı nüfus diye üç gruba ayrılıp incelenmektedir. Benzer çalışmalarla karşılaştırma olanağı sağlayabilmesi bakımından bu çalışmada da nüfus, genç (0-14), aktif (15-64) ve yaşlı (65 +) olarak üç gruba ayrılıp yeniden incelenmiştir.

Araştırma alanında anket yapılan ailelerdeki nüfusun ana yaş gruplarına göre dağılımı Çizelge 5.31'de verilmiştir.

Çizelge 5.31. Ana Yaş Gruplarına Göre Nüfusun Dağılımı (%)

YAŞ GRUBU	GENEL			OVA KÖYLERİ			DAĞ KÖYLERİ		
	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN
0-14	32.45	33.33	31.51	31.53	31.78	31.25	33.62	35.50	31.82
15-64	62.48	61.48	63.54	64.64	63.98	65.38	59.71	57.99	61.36
65 +	5.07	5.19	4.95	3.83	4.24	3.37	6.67	6.51	6.82
TOPLAM	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
BAĞIMLILIK ORANI (BINDE)			600	547			675		

Çizelge'de görüleceği üzere toplam nüfusun %32.45'ini 0-14 yaş grubu, %62.48'ini 15-64 yaş grubu ve %5.07'sini de 65+ yaş grubu oluşturmaktadır. Sonuçlara göre araştırma alanında faal nüfus diğer yaş gruplarından belirgin şekilde yüksek görünmektedir.

Türkiye'de nüfusun temel yaş gruplarına göre dağılımı 1990 yılı verilerine göre sırası ile %34.96, %60.76 ve % 4.28 dir (Anonim, 1995/a).

Temel yaş gruplarının dağılımına göre köy grupları karşılaştırıldığında, her iki köy grubunda da faal nüfus oranı diğer yaş gruplarına karşın daha yüksek olup bunu genç nüfus ve yaşlı nüfus izlemektedir. Nüfusun temel yaşa göre dağılımı cinsiyetler itibarı ile incelendiğinde her iki köy grubunda da aktif nüfus içinde kadınların oranının erkekler nazaran daha fazla olduğu görülmüştür. Ancak bu oranlar arasındaki fark dağ köylerinde daha fazladır. Sanırız bu olay kırdan kent'e aktif nüfusun göçü ve bunda da erkeklerin öncülük etmesi ile açıklanabilir.

Araştırma alanında nüfusun bağımlılık oranı(*) da hesaplanmıştır. Buna göre araştırma alanı genelinde her 1000 kişi kendinden başka 600 kişiye daha bakmak zorundadır. Ova köylerinde bağımlılık oranı dağ köylerine nazaran daha düşük bulunmuştur. Bunun nedeni de faal nüfus oranının ova köylerinde daha yüksek olmasıdır.

Türkiye'de kentsel ve kırsal nüfusa göre ayırım yapıldığında kentsel nüfus içinde faal nüfus oranının daha büyük, genç nüfus oranının ise kırsal nüfus içinde daha büyük paya sahip olduğu belirtilmektedir. Yani Türkiye'de bağımlılık oranının kırsal kesimde daha yüksek olduğu ileri sürülmektedir (Eren, 1989). Arastırmada kent ile daha sıkı ilişkiler içinde bulunan ova köyleri ile, kent'den uzak ve geleneksel yaşam biçimine büyük ölçüde devam eden dağ köylerindeki bağımlılık oranları farkı bu sonucu bir ölçüde desteklemektedir

Türkiye genelinde bağımlılık oranının gittikçe azaldığı ve 1991 yılında binde 660 olduğu belirtilmektedir (Anonim, 1993).

Diğer bir kaynakta 1935 yılında % 82.89 olan bağımlılık oranının gittikçe azalarak 1990 yılında %64.68'e düştüğü belirtilmektedir (ANONİM, 1995/a).

(*) . *Bağımlılık Oranı: Binde ile ifade edilmekte ve 1000 kişilik faal nüfusa kaç kişilik faal olmayan nüfus düştüğünü göstermektedir. Bağımlılık oranı kısaca, Faal Olmayan Nüfus*

$$\text{Bağımlılık Oranı} = \frac{\text{Faal Olmayan Nüfus}}{\text{Faal Nüfus}} * 1000 \text{ veya}$$

$$\text{Bağımlılık Oranı} = \frac{0-14 \text{ Yaş Nüfusu} + 65 + \text{Yaş Nüfusu}}{15-64 \text{ Yaş Nüfusu}} * 1000$$

dir.

5.1.3. Eğitim Durumu

5.1.3.1. Aile Reisleri ve Eşlerinin Eğitim Düzeyleri

Eğitim, bireylerin bulunduğu toplumsal koşullara uyum sağlayabilmesi, gereksinmelerine teorik ve pratik çözümler bulabilmesi, ve davranışlarını rasyonel bir şekilde biçimlendirebilmesi için onlara bazı yeteneklerin kazandırıldığı sistematik bir süreçtir (Yıldırak, 1982). Dolayısıyla insanlar eğitim ile belirli bir yetenek kazanmakta, var olan yeteneklerini geliştirmekte, çevrelerindeki gelişmeleri izlemekte ve sorunlarını daha akılcı şekilde kavrayıp çözüme ulaştırabilmektedir.

Eğitim kırsal toplumların gelişme sürecinde yeni ekonomik ve sosyal organizasyonlara ve kurumlara sahip olmasında ve yürütülmesinde önemli bir işleve sahiptir. Eğitim düzeyi, kırsal toplumların sosyal ve ekonomik kalkınmalarında ve örgütlenmelerinde önemli bir öge olarak kabul edilmektedir. Bu nedenlerle eğitim düzeyi ile gelişmişlik düzeyi arasında pozitif bir ilişkinin olduğu varsayılmaktadır.

Eğitimin, toplumsal değişme üzerindeki etkisi uzun yıllardır tartışılmaktadır. Yani, toplumsal değişmeyi sağlayan araçlardan birimidir, yoksa sadece genel toplumsal değişmeye ayak uyduran kurumlardan birimidir? (Ergün, 1987).

Toplumsal değişmeler, eğitimi belirli bir yönde değişmeye zorladığı gibi, eğitim yoluyla toplumun istenen ya da planlanan yönde değiştirilmesi söz konusudur. Yani eğitimde başlatılan bir değişme, toplumsal yapının diğer parçalarını değiştirme yönünde etkilediği gibi, kendisi de sürekli diğer parçalarda meydana gelen değişmelerin etkisinde kalmaktadır (Sağ, 1991).

Kırsal kesimde gerek aile içerisinde aile ile ilgili ve gerekse işletme ile ilgili kararlar genellikle aile reisleri tarafından alınmaktadır. Yani bu kararların alınmasında aile reisi en etkili kişidir. Yapılan bir çok çalışmalarda işletmede yeni teknolojinin uygulanmasında aile reisinin eğitim durumunun önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle aile reislerinin eğitim durumlarının ayrı ayrı belirlenmesi önemli

olacaktır.

Araştırma bölgesinde köy gruplarındaki aile reislerinin eğitim durumları Çizelge 5.32'de verilmiştir.

Çizelge 5.32. Araştırma Bölgesindeki Aile Reislerinin Eğitim Düzeyleri

EĞİTİM DÜZEYİ	GENEL		OVA KÖYLERİ			DAĞ KÖYLERİ		
	SAYI	%	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)
OKUR-YAZAR DEĞİL	33	27.27	11	33.33	15.49	22	66.67	44.00
OKUR-YAZAR	23	19.01	10	43.48	14.08	13	56.52	26.00
ILKOKUL MEZUNU	56	46.28	42	75.00	59.15	14	25.00	28.00
ORTAOKUL MEZUNU	7	5.79	6	85.71	8.64	1	14.29	2.00
LİSE MEZUNU	2	1.65	2	100.00	2.82	0	0.00	0.00
TOPLAM	121	100.00	71	58.68	100.00	50	41.32	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ (***)			ÖNEMLİ , SD=3, X ² = 19.812 P≤0.05					

(*). Genel İçindeki Oranı

(**). Kendi Köy Grubu İçindeki Oranı

(***). Ortaokul ve lise mezunları birleştirilmiştir

Çizelge 5.32'de görüldüğü gibi araştırma bölgesindeki aile reislerinin %46.28'i ilkökul mezunu, %27.27'si okur-yazar değil, % 19'u okur-yazar, % 5.79'u ortaokul mezunu ve %1.65'i de lise mezunu olup yüksek okul veya üniversite mezunu aile reisine rastlanmamıştır. Bu sonuçlara göre bölgedeki aile reisleri okur-yazarlık oranının %72.73 olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak dikkati çeken husus ilkökul sonrası eğitim

görmüş hane reislerinin oldukça düşük (%7.44) olmasıdır.

Okur-yazar olmayan hane reislerinin % 33.33'ü ova köylerinde bulunurken %66.67'si de dağ köylerinde bulunmaktadır.

Yine, okur-yazar olanların % 43.48'i ova köylerinde, %56.52'si dağ köylerindedir. Toplam ilkökul mezunlarının % 75'i ova ve % 25'i dağ, ortaokul mezunlarının %85.71'i ova, %14.29'u dağ köylerinde bulunurken dağ köylerinde lise mezunu hane reisine rastlanmamıştır.

Köy grupları kendi içlerinde eğitim yönünden incelendiğinde farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ova köylerindeki aile reislerinin % 15.49'u okur-yazar değildir. Bu oran dağ köylerinde % 44'e çıkmaktadır. Dağ köylerinde okur-yazar olan aile reislerinin oranı (%26), ova köyelerine (%14.08) nazaran daha yüksektir. Gerek dağ ve gerekse ova köyelerinde, okur-yazar olan aile reislerinin önemli bir kısmı, okuma yazmayı 1980'li yıllarda başlayan okuma yazma seferberliğinde öğrendiklerini ifade etmişlerdir. İlkokul mezunlarının oranı ova köyelerinde %59.15 iken, dağ köyelerinde %28 olmuştur. İlkokul sonrası eğitim gören aile reislerinin oranı her iki köyde de (dağ köyelerinde daha fazla olmak üzere) oldukça düşüktür.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa ova köyelerinde eğitim yönünde en büyük oranı, ilkökul mezunları alırken dağ köyelerinde okur yazar olmayanlar oluşturmaktadır. Her iki köy grubunda da ilkökul sonrası eğitim oldukça düşüktür. Köy grupları arasındaki eğitim yönünden görülen bu farklılık khi-kare yöntemiyle test edilmiş ve bulunan sonuçlar eğitim düzeyi yönünden dağ ve ova köyelerindeki farklılığın önemli olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla ova köyelerinde aile reislerinin eğitim düzeylerinin dağ köyelerindeki aile reislerine nazaran daha yüksek olduğu söylenebilir.

Araştırma bölgesinde anket yapılan aile reisleri eşlerinin de eğitim düzeyleri sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.33 hazırlanmıştır.

Çizelge'de görüldüğü gibi araştırma bölgesindeki aile reisleri eşlerinin %53.37'si okur-yazar değildir. Okur yazar

Cizelge 5.33. Araştırma Bölgesindeki Aile Reisleri Eşlerinin Eğitim Düzeyleri

EĞİTİM DÜZEYİ	GENEL		OVA KÖYLERİ			DAĞ KÖYLERİ		
	SAYI	%	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)
OKUR-YAZAR DEĞİL	67	55.37	33	49.25	46.48	34	50.75	68.00
OKUR-YAZAR	17	14.05	7	41.18	9.86	10	58.82	20.00
İLKOKUL MEZUNU	36	29.75	30	83.33	42.25	6	16.67	12.00
ORTAOKUL MEZUNU	1	0.83	1	100.00	1.41	0	0.00	0.00
TOPLAM	121	100.00	71	58.68	100.00	50	41.32	100.00
FARKLILIK DOZEYİ (***)			ÖNEMLİ , SD=2, X ² = 14.220 P≤0.05					

(*). Genel İçindeki Oranı

(**). Kendi Köy Grubu İçindeki Oranı

(***). İlkokul ve ortaokul mezunları birleştirilmiştir

olmayanların %49.25'i ova ve % 50.75'i de dağ köylerinde bulunmaktadır. Okur-yazar olanların oranı %14.05 olup, bunların %41.18'i ova ve %58.82'si dağ köylerindedir. İlkokul mezunu eşlerinin oranı % 29.75 olup, bunların %83.33'ü ova ve % 16.67'si dağ köylerindedir. Ortaokul mezunu eşlerin oranı %0.83 olup, dağ köylerinde ortaokul mezunu aile reisi esi yoktur.

Bu verilerden hareketle genel bir değerlendirme yapılacak olursa aile reisi eşlerinin eğitim düzeylerinin oldukça düşük kaldığı ve bölgedeki aile reisi eşlerinin okur yazarlık oranınının %44.63 olduğu söylenebilir. Bununla beraber ova köylerinin dağ köylerine nazaran daha iyi bir durumda oldukları da açıkça görülmektedir.

Köy grupları kendi içlerinde eğitim durumu yönünden incelenecek olursa, ova köylerindeki aile reisi eşlerinin %46.48'i okur-yazar değil iken, dağ köylerinde bu oran %68'e çıkmıştır. Köy grupları arasındaki bu farklılık eğitim düzeyinin artışı ile tersine dönmektedir. Söyleki ova köylerindeki aile reisi eşlerinin %42.25'i ilkökul mezunu iken dağ köylerinde %12'ye inmiştir. Ortaokul mezunu aile reisi eşlerine dağ köylerinde rastlanmamış olup ova köylerinde aile reisi eşlerinin %1.41'i ortaokul mezunudur.

Bu sonuçlara göre ova köylerindeki aile reisi eşlerinde okur-yazarlık oranı %53.52 iken, dağ köylerinde %32 bulunmuştur. Gerçekten okuryazarlık oranı her iki köy grubunda da düşük olmasına karşılık dağ köylerinde oranın %50'nin altına düşmüş olması dikkat çekicidir.

Köy grupları arasında aile reisi eşlerinin eğitim yönünden göstermiş oldukları farklılığın önemli olup olmadığını test etmek amacıyla khi-kare testi uygulanmıştır. Test sonucunda farklılığın önemli olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla ova köylerindeki aile reisleri eşlerinin eğitim düzeyleri dağ köylerine nazaran daha yüksektir denilebilir.

5.1.3.2. Aile Reisleri ve Eşleri Dışındaki Diğer Bireylerin Eğitim Düzeyleri

Araştırma bölgesindeki köy gruplarında aile reisi ve eşi hariç diğer bireylerin (7 ve daha yukarı yaştaki) eğitim durumları incelenmiştir.

Cizelge 5.34'de 7 ve daha yukarı yaştaki aile bireylerinin eğitim durumları verilmiştir.

Cizelge 5.34'de görüldüğü gibi araştırma bölgesindeki erkek bireylerin %7.20'si okuryazar değil, %18.40'ı okur yazar, %55.60'ı ilkökul mezunu, %10.40'ı ortaokul mezunu, %7.20'si lise mezunu ve %1.20'si de yüksek okul mezunudur. Dolayısıyla okuma yazma bilenlerin oranı %92.8'dir. Ancak bunların önemli bir kısmını ilkökul mezunları oluşturmaktadır. İlkokul üzeri eğitime sahip bireylerin oranı (%18.8) oldukça düşüktür. Aile bireylerinin çoğunluğu ilkökul mezunudur. İlkokul mezunu bireylerin, diğer gruplara nazaran yüksek olması bu eğitim dü-

Cizelge 5.34. Araştırma Bölgesindeki Aile Reisleri Haric Diğ er Erkek Bireylerin Eğitim Düzeyleri

EĞİTİM DOZEYİ	GENEL		OVA KÖYLERİ			DAĞ KÖYLERİ		
	SAYI	%	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)
OKUR-YAZAR DEĞİL	18	7.20	9	50.00	6.34	9	50.00	8.33
OKUR-YAZAR	46	18.40	20	43.48	14.09	26	56.52	24.08
ILKOKUL MEZUNU	139	55.60	83	59.71	58.45	56	40.29	51.85
ORTAOKUL MEZUNU	26	10.40	12	46.15	8.45	14	53.85	12.96
LİSE MEZUNU	18	7.20	15	83.33	10.56	3	16.67	2.78
ONİVERSİTE MEZUNU	3	1.20	3	100.00	2.11	0	0.00	0.00
TOPLAM	250	100.00	142	58.60	100.00	108	43.20	100.00
FARKLILIK DOZEYİ			ÖNEMLİ , SD=5, X ² = 11.380 P≤0.05					

(*). Genel İçindeki Oranı

(**). Kendi Köy Grubu İçindeki Oranı

zeyinin zorunlu olmasından kaynaklandığı gibi, bu eğitimin bireyler tarafından köyde alınabilme olanağından da kaynaklanabilir. Ortaokul ve üzeri eğitimin ailelere ek bir masraf getirmiş olması ve eğitime karşı bireylerin eğilimi bunların oranının düşük olmasına neden olmaktadır denilebilir.

Köy grupları itibarı ile bir karşılaştırma yapıldığında her iki köyde de okur yazar olmayanların oranının düşük olması sevindiricidir. Ancak, eğitim yönünden her iki köyde de

ilkokul mezunları daha ağırlıklıdır. ilkokul üzeri eğitim görenlerin oranı ova köylerinde %21.12 iken, dağ köylerinde %15,74'tür. Dolayısıyla ilkokul sonrası eğitim ova köylerinde dağ köylerine nazaran daha yüksektir. Ancak anket sırasında köy gruplarında yapılan grup toplantılarında her iki köy grubunun fikir birliğinde olduğu konulardan birisinin eğitime ova köylerine rağmen dağ köylerinde daha büyük önem verilmiş olmasıdır. Neden olarak da ova köylerinin dağ köylerine nazaran ekonomik yönden daha ileride olması, kentlerdeki olanakların bir kısmının köyde bulunabilmesi ve en önemlisi de arazinin verimli ve değerli olması buralardaki gençlere bazı güvenceler sağlamaktadır. Oysa, dağ köylerinde bu olanakları elde etmek şu anda mümkün değildir. Dolayısıyla gençler üzerinde "buradan kurtulmanın tek yolu okuyup adam olmaktır" baskısı vardır. Çünkü okumak, çoğu zaman köy koşullarından kurtulmak anlamına gelmektedir.

Ova ve dağ köylerindeki erkek bireyler arasında eğitim yönünden görülen farklılığın anlamlı olup olmadığı test edilmiş olup test sonucunda farklılığın anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla eğitim yönünden ova köyleri lehine önemli farklılık sözkonusudur.

Gerek ova ve gerekse dağ köylerinde okur-yazar olmayanların oranı cüce (1-25 da) ve büyük (101 da ve daha büyük) işletmelerde yüksektir. Diğer taraftan orta ölçekteki (25-50 ve 51-100 da) işletmelerde ilkokul, ortaokul, lise ve yüksek okul mezunları bireylerin oranı yüksektir. Bu sonuçlar bize çok küçük ve çok büyük işletmelere nazaran orta büyüklükteki işletmelerde eğitimin yüksek olduğunu göstermiştir.

Araştırma bölgesindeki aile reislerinin eşleri hariç diğer kadın bireylerin eğitim durumu da incelenmiş olup alınan bilgilere ait veriler Çizelge 5.35'de verilmiştir.

Çizelgeden izleneceği gibi araştırma yöresindeki kadınların %17.24'ü okur-yazar değildir. Dolayısıyla okuma-yazma bilenlerin oranı % 82.76 dır. Okur-yazarların da önemli bir bölümünü ilkokul mezunları oluştururken, ilkokul sonrası eğitim görenlerin oranı ancak %2.16'dır. Görüldüğü gibi kadın ve erkeklerin eğitimleri karşılaştırıldığında okur-yazar olmayanların oranı kadınlarda yüksek iken ilkokul sonrası eğitim

erkeklerde yüksek çıkmıştır. Benzerlik ise eğitimde ilk basamak olan ilkokulun her iki cinsde de önemli bir yer tuttuğudur.

Çizelge 5.35. Araştırma Bölgesindeki Aile Reisleri Eşleri Hariç Diğer Kadın Bireylerin Eğitim Düzeyleri

EĞİTİM DÖZEYİ	GENEL		OVA KÖYLERİ			DAĞ KÖYLERİ		
	SAYI	%	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)
OKUR-YAZAR DEĞİL	40	17.24	16	40.00	13.79	24	60.00	20.69
OKUR-YAZAR	63	27.15	33	52.38	28.45	30	47.62	25.86
İLKOKUL MEZUNU	124	53.45	63	50.81	54.31	61	49.19	52.59
ORTAOKUL MEZUNU	5	2.16	4	80.00	3.45	1	20.00	0.86
TOPLAM	232	100.00	116	50.00	100.00	116	50.00	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ			ÖNEMSİZ, SD=3, X ² = 2.575 P≤0.05					

(*). Genel İçindeki Oranı

(**). Kendi Köy Grubu İçindeki Oranı

Okur yazar olmayan kadınların %40.00'ı ova köylerinde bulunurken %60'ı dağ köylerindedir. Diğer taraftan ilkokul mezunlarının %50.81'i ova, %49.19'u dağ ve ortaokul mezunlarının %80'i ova ve %20'si de dağ köylerinde bulunmaktadır. Bu oranlar bile dağ ve ova köylerindeki kadınlar arasında eğitimde önemli farklılıkların olduğunu göstermektedir.

Köy grupları kendi içlerinde bir karşılaştırmaya tabi tutulduğunda diğerlerinde olduğu gibi ilkokul mezunları her iki köy grubunda da %50'nin üzerindedir. Okur-yazar olmayanların ova köyleri içindeki oranı %13.79 iken, dağ köylerindeki oranı % 20.69 olmuştur. ilkokul sonrası eğitim görenlerin

oranı ova köylerinde %3.45 iken dağ köylerinde ancak %0.86 olmuştur.

Araştırma yapılan tüm köylerde ilkököl mevcuttur. Bu nedenle çocukların başka bir köyde öğrenim görme sorunları yoktur. Ancak, okul çağındaki çocukların ve özellikle kızların dağ köylerinde belirgin olmak üzere okula devam etmeme yani okula başlayıp ilkökölü bitirmeden ayrılma sorunu vardır. Özellikle dağ köylerinde kızların erken evlenmeleri, öğretmenlerin erkek olması ve kızların ev hanımı olmaları istenmeleri kızların okula devam etmemelerine neden olabilmektedir. Diğer taraftan önemli bir kısmı da ilkökölü bitirmenin bir anlam ifade etmediğini, ilkököl sonrası eğitimin maddi külfetinin yüksek olması nedeniyle bu şansı ancak erkek çocukları için tanıyabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu nedenlerden dolayı bölgede erkek çocuklara nazaran kız çocuklarında eğitim durumu düşük kalmaktadır.

Ova ve dağ köylerindeki kadınların eğitim durumu yönünden göstermiş oldukları bu farklılığın önemli olup olmadığı test edilmiş, ancak bulunan sonuçlar farklılığın önemli olmadığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla ova ve dağ köylerindeki kadınlar arasında eğitim durumu yönünden farklılığın önemli olmadığını söylemek mümkündür.

5.1.3.3. Tüm Aile Bireylerinin Eğitim Düzeyleri

Araştırma bölgesindeki tüm aile bireylerinin (7 ve daha yukarı yaşta) eğitim durumları Çizelge 5.36'da toplu olarak verilmiştir.

Çizelge 5.36'da görüldüğü gibi araştırma bölgesinde anket yapılan ailelerdeki aile bireylerinin (7 ve yukarı yaşta) %21.82'si okur-yazar değildir. Dolayısıyla okur-yazar bireylerin oranı %78.18'dir. Türkiye'de 1990 yılı itibarı ile okur yazarlık oranının %80.5 olduğu ileri sürülmektedir (Anonim, 1995/a). Dolayısıyla araştırma bölgesindeki okur-yazarlık oranı Türkiye ortalamasına yakındır denilebilir. Ancak, okur yazarlık oranı içerisinde, herhangi bir okul bitirmeden sadece okur yazar olanlar %20.58 gibi bir oranı bulmaktadır. Diğer taraftan okul kademelerine bakıldığında en büyük oranı ilkököl mezunları almaktadır. İlkokulün zorunlu olmasının bü-

yük etkisinin olabileceği bu durum, zorunlu olmayan diğer eğitim düzeylerinde çok azalmaktadır (%8.57). Bu oran Türkiye ortalaması olarak %22.8'dir (Yücel, 1994).

Çizelge 5.36. Araştırma Bölgesindeki Tüm Bireylerin Eğitim Düzeyleri

EĞİTİM DÜZEYİ	GENEL						OVA KÖYLERİ						DAĞ KÖYLERİ					
	ERKEK		KADIN		TOPLAM		ERKEK		KADIN		TOPLAM		ERKEK		KADIN		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
OKUR-YAZAR DEĞİL	51	13.75	107	30.31	158	21.82	20	9.39	49	26.21	69	17.25	31	19.62	58	34.94	89	27.47
OKUR-YAZAR	69	18.60	80	22.66	149	20.58	30	14.08	40	21.39	70	17.50	39	24.68	40	24.10	79	24.38
ILKOKUL MEZUNU	195	52.56	160	45.33	355	49.03	125	58.69	93	49.73	218	54.50	70	44.30	67	40.36	137	42.28
ORTAOKUL MEZUNU	33	8.89	6	1.70	39	5.39	18	8.45	5*	2.67	23	5.75	15	9.50	1*	0.60	16	4.94
LİSE MEZUNU	20	5.39	0	0.00	20	2.76	17	7.98	0	0.00	17	4.25	3	1.90	0	0.00	3	0.93
YOKSEKOKUL MEZUNU	3	0.81	0	0.00	3	0.42	3	1.41	0	0.00	3	0.75	0	0.00	0	0.00	0	0.00
TOPLAM	371	100.00	353	100.00	724	100.00	213	100.00	187	100.00	400	100.00	158	100.00	166	100.00	324	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	Genel Kadın ve Erkekler Arasında											ÖNEMLİ	SD = 5	$X^2 = 63.771$	$P \leq 0.05$			
	Dağ ve Ova köyleri Arasında Cinsiyet Ayrımı Gözetmeksizin											ÖNEMLİ	SD = 5	$X^2 = 26.465$	$P \leq 0.05$			
	Köyler Arasındaki Kadınlarda											ÖNEMSİZ	SD = 3	$X^2 = 5.368$	$P \leq 0.05$			
	Köyler Arasında Erkeklerde											ÖNEMLİ	SD = 5	$X^2 = 23.120$	$P \leq 0.05$			

Okur-yazar olmayan erkeklerin oranı %13.75 iken, kadınların oranı %30.31 olmuştur. Yine bu oranlar Türkiye ortala-

ması olarak 1990 yılı itibarı ile erkeklerde %11.18 ve kadınlarda %28.01 dir (Anonim, 1995/a). Günümüzde okur yazarlığın bir eğitilmişlik göstergesi olmaktan çıktığı ve günlük bir gereksinim, normal olması ve toplumun tamamını kapsamı gereken bir durum haline gelmesi düşünülürse bu oranların yüksek olması dikkate değerdir. Diğer taraftan ilkokul mezunlarının erkeklerde %52.56 ve kadınlarda %45.33 gibi önemli oranları tutması da bölgede ilkokul mezunu ile okur-yazar olmanın eşdeğer tutulmasına neden olmaktadır. Ayrıca, ilkokul sonrası eğitimde de kadın ve erkekler arasında dengesizlik mevcuttur. Bu oran erkeklerde %15.09 (Türkiye ortalaması %26.2) ve kadınlarda %1.70 (Türkiye ortalaması %18.5) dir. Bu farklılıklar gerçekten kırsal kesimdeki bireylerin eğitim yönünden tutumlarını açıkça ortaya koymaktadır. Kadınlarda okul mezuniyeti çoğunlukla zorunlu olan ilkokul mezuniyeti ile sınırlı kalmaktadır.

Arastırma bölgesindeki erkek ve kadın bireylerin eğitim durumlarındaki farklılıkların önemli olup olmadığı test edilmiş olup sonuçta farklılığın önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Yani, araştırma bölgesinde erkeklerin eğitim durumlarına göre kadınların eğitim durumları daha düşüktür.

Köy grupları kendi içlerinde ve birbirleri ile karşılaştırıldığında ise şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ova köylerindeki aile bireylerinin %17.25'i okur yazar değil iken, dağ köylerinde bu oran %27.47'ye yükselmektedir. Görüldüğü gibi okur-yazar olmayanların oranı ova köylerinde Türkiye ortalamasının altında iken, dağ köylerinde Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu sonuçlara göre ova köylerinde okur-yazarlık oranı %82.75 ve dağ köylerinde %72.53 dür. Yine her iki köy grubunda da okur yazarların büyük çoğunluğunu ilkokul mezunları oluştururken, ilkokul sonrası eğitim gören bireylerin ova köylerindeki oranı %10.75 ve dağ köylerindeki oranı da %5.87 dir. Her iki köy grubundaki oran da Türkiye ortalamasının (%22.8) altında dır. Köydeki insanların köy dışındaki okullara gidişin bu derece düşük olması buralardaki eğitimin fonksiyonel (işlevsel) olmadığını göstermektedir. Yani bu eğitim köyde fazlaca bir şeyi değiştiremeyeceği gibi öğrenilen bilgiler de zamanla unutulacaktır.

Köy grupları arasındaki tüm aile bireyleri yönünden eği-

tim durumu bakımından görülen bu farklılık yapılan khi-kare testi sonucunda da doğrulanmıştır. Yani ova ve dağ köylerindeki aile bireylerinin eğitim durumları arasındaki fark önemlidir.

Araştırmada gerek köy grupları arasındaki ve gerekse köylerin kendi içlerindeki cinsiyete göre eğitim durumları da incelenmiştir. Buna göre ova köylerindeki erkek bireylerin % 9.39'u ve kadın bireylerin % 26.21'i okur yazar değildir. (Türkiye ortalaması erkekler için % 11.18 ve kadınlar için %28.01 dir). Dolayısıyla okur yazarlık oranı erkekler için %90.61 ve kadınlar için de % 73.79'dur. (Türkiye ortalaması erkekler için % 88.82 ve kadınlar için % 71.99 dur). Sonuç olarak okur yazarlık oranı ova köylerinde kadın ve erkekler için Türkiye ortalamasının üzerindedir. Ancak okur-yazar olanların çoğunu ilkokul mezunları oluşturmaktadır. Ortaokul ve üzeri eğitime sahip olan erkeklerin oranı %17.84 iken kadınlarda bu oran %2.67 ye düşmektedir (Türkiye ortalaması erkekler için %26.2 ve kadınlar için %18.5 dir). Dolayısıyla okur yazarlık oranında büyük pay ilkokul mezunlarının olmuştur. Ancak erkek ve kadınlar arasında eğitim yönünden görülen farklılık oldukça yüksektir.

Dağ köylerindeki erkek bireylerin %19.62'si ve kadın bireylerin de %34.94'ü okur yazar değildir. Buna göre dağ köylerindeki erkeklerde okur yazarlık oranı %80.38 ve kadınlarda ise %65.06 dır. Dolayısıyla dağ köylerinde gerek erkekler ve gerekse kadınlarda okur yazarlık oranı hem ova ve hem de Türkiye ortalamasının altında iken, okuma yazma bilmeyenlerin oranı da Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu köy grubunda, ilkokul sonrası eğitim görenlerin oranı erkeklerde % 11.40 iken, kadınlarda ise %0.60 olmuştur. Görüldüğü gibi bu oranlarda gerek Türkiye ortalamasının ve gerekse ova köyleri ortalamasının altında olduğu gibi cinsiyetler arasındaki farklılık daha bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Yapılan istatistikî testler sonucunda köy gruplarındaki kadınların eğitim durumları arasındaki farklılığın önemli olmadığı, erkeklerde ise farklılığın önemli olduğu belirlenmiştir. Yani köyler arasında kadınlardaki eğitim durumları benzer iken erkeklerde büyük farklılıklar söz konusudur.

Sonuç olarak, eğitim yönünde, bir bütün olarak araştırma bölgesindeki okur-yazarlık oranı Türkiye ortalamasına yakındır. Ancak okur-yazarlık oranının büyük çoğunluğunu ilkokul mezunları oluşturmaktadır. Ova köylerinde okur yazarlık oranı Türkiye ortalamasının üzerinde olmasına karşın ilkokul sonrası eğitim görenlerin oranı Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Dağ köylerinde ise okur yazarlık oranı Türkiye ortalamasının altındadır. Cinsiyet yönünden kadınların eğitim durumları ise oldukça düşüktür.

5.1.3.4. Yaş Gruplarına Göre Nüfusun Okur-Yazarlık Durumu

Çizelge 5.37'de yaş grupları ve cinsiyete göre nüfusun okur-yazarlık durumu verilmiştir.

Çizelgede görüldüğü gibi gerek ova ve gerekse dağ köylerinde genç kuşaklarda okur yazarlık oranı yüksek olup, bu oran yaş ilerledikçe azalmaktadır. Ova köylerinde 7-36 yaş arasındaki erkeklerin tamamı okur yazar olup bu yaştan sonra okur yazarların oranı yavaş da olsa bir azalma göstermektedir. Kadınlarda ise 30 yaşından sonra okur yazarlık oranı %70'in altına düşmüştür. Dağ köylerinde ise erkeklerin okur yazarlık oranı 7-30 yaşları arasında %100 ve %90 lar civarında iken bu yaş grubundan sonra azalmaktadır. Kadınlar da ise 30 yaş grubundan sonra okur yazarlık oranı %60'lara kadar düşmüştür.

Bu sonuçlara göre ova köylerinde ilkokul çağındaki erkek ve kadınların tamamı okur-yazar iken, dağ köylerinde henüz erkeklerin dahi tamamı okur-yazar değildir. Bu sonuç bir ölçüde dağ köylerinde okula başlama yılının biraz geç olmasından da kaynaklanabilmektedir. Kadınlar için de aynı neden mevcut olup bunun yanında aile reislerinin kadınların okula gönderilmesi konusundaki tutumları da önemli ölçüde etkili olmaktadır. Ancak bugünkü yaşlıların önemli bir kısmının artık eğitimin önemli olduğunun bilincine varmış oldukları yaş grupları arasındaki eğitim yönünden farkları ile anlaşılmaktadır.

Tablo 5.37. Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfusun Okur-yazarlık Durumu

YAŞ GRUBU	GENEL						OVA KÖYLERİ						DAĞ KÖYLERİ					
	ERKEK			KADIN			ERKEK			KADIN			ERKEK			KADIN		
	TOPLAM NÜFUS	OKUR-YAZAR		TOPLAM NÜFUS	OKUR-YAZAR		TOPLAM NÜFUS	OKUR-YAZAR		TOPLAM NÜFUS	OKUR-YAZAR		TOPLAM NÜFUS	OKUR-YAZAR		TOPLAM NÜFUS	OKUR-YAZAR	
		SAYI	%		SAYI	%		SAYI	%		SAYI	%		SAYI	%		SAYI	%
7-12	50	49	98.00	63	60	92.94	23	23	100.00	30	30	100.00	27	26	96.30	33	30	90.91
13-18	69	69	100.00	57	56	98.25	40	40	100.00	32	31	96.88	29	29	100.00	25	25	100.00
19-24	56	54	96.43	41	36	87.60	35	35	100.00	21	20	95.24	21	19	90.48	20	16	80.00
25-30	38	38	100.00	43	37	86.05	29	29	100.00	26	23	88.46	9	9	100.00	17	14	82.35
31-36	33	31	93.94	29	19	65.52	18	18	100.00	14	10	71.43	15	13	86.67	15	9	60.00
37-42	28	23	82.14	25	10	40.00	10	8	80.00	10	4	40.00	18	15	83.33	15	6	40.00
43-48	22	19	86.36	28	13	46.43	15	14	93.33	21	10	47.62	7	5	71.43	7	3	42.86
49-54	21	15	71.43	22	8	36.36	13	10	76.92	13	6	46.15	8	5	62.50	9	2	22.22
55-60	25	12	48.00	23	5	21.72	15	9	60.00	11	3	27.27	10	3	30.00	12	2	16.67
61-66	16	5	31.25	10	2	20.00	7	4	57.14	3	1	33.33	9	1	11.11	7	1	14.29
67-72	9	3	33.33	5	0	0.00	5	2	40.00	1	0	0.00	4	1	25.00	4	0	0.00
73 +	4	2	50.00	7	0	0.00	3	1	33.33	5	0	0.00	1	1	100.00	2	0	0.00
TOPLAM	371	320	86.25	353	246	69.69	213	193	90.61	187	138	73.80	158	127	80.38	166	108	65.06

5.1.3.5. Okur-Yazar Nüfusun Cinsiyetlerine Göre Eğitim Kademeleri

Köy grupları itibarı ile okur-yazar nüfusu eğitim derecelerine göre incelediğimizde okuma yazma bilenlerin büyük bir kısmının (ova köylerinde %49.24 ve dağ köylerinde %48.94) ilkokul mezunu oldukları görülmektedir. ilkokul mezunlarını her iki köy grubunda da ilkokul öğrencileri izlemektedir (Cizelge 5.38).

Ova köylerinde üçüncü sırayı %8.46'lık oran ile ortaokul öğrencileri izlerken bunu, ortaokulu terk edenler (%8.16), lise öğrencileri (%5.74), okuma yazmayı dışarıdan öğrenenler (%5.14), lise mezunları (%3.63), ilkokulu terkedenler(%3.32), yüksek okul veya üniversite öğrencileri (%0.90) izlemektedir. Görüldüğü gibi ova köylerinde her eğitim kademesinde, eğitim derecesi yükselirken oran düşmekle beraber hem mezun ve hem de öğrenci mevcuttur.

Dağ köylerinde ise üçüncü sırayı % 10.64 ile ilkokulu terkedenler izlerken bunu, dışarıdan öğrenenler (%9.79), ortaokul öğrencileri (%5.53), lise öğrencileri (%5.53), ortaokulu terk edenler (%3.83), ortaokul mezunları (%1.28), lise mezunları (%1.28) izlemektedir. Dağ köylerinde yüksek okul veya üniversite öğrencilerine ve mezunlarına rastlanmamıştır.

Eğitim kademelerine göre köy grupları için genel bir değerlendirme yapılacak olursa her iki köy grubunda da eğitim kademelerinin yükselmesine paralel olarak oranlar azalmaktadır. Ancak ilkokul sonrası eğitim kademelerinde öğrenci oranları ova köylerinde dağ köyelerine nazaran daha yüksektir.

Cinsiyetlere göre eğitim kademeleri incelendiğinde ise her iki köy grubunda da en büyük eğitim kaynağının kızlarda daha fazla olmak üzere ilkokul olduğu görülür.

Ova köylerindeki erkeklerde ilkokul sonrası eğitim kademeleri de önemli bir oranı oluştururken, kızlarda en yüksek kademeyi ortaokul mezunları ve lise öğrencileri almaktadır. Yüksek okul öğrencisi veya mezunu kız bulunamamıştır.

Çizelge 5.38. Okur Yazar Nüfusun Cinsiyetlere Göre Eğitim Kademeleri

EĞİTİM KADEMESİ	GENEL						OVA KÖYLERİ						DAĞ KÖYLERİ					
	TOPLAM NÜFUS		ERKEK		KADIN		TOPLAM NÜFUS		ERKEK		KADIN		TOPLAM NÜFUS		ERKEK		KADIN	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
DIŞARIDAN ÖĞRE	40	7.07	19	5.94	21	8.54	17	5.14	7	3.63	10	7.25	23	9.79	12	9.45	11	10.19
ILKOKUL TERK	36	6.36	13	4.06	23	9.35	11	3.32	3	1.55	8	5.80	25	10.64	10	7.87	15	13.89
ILKOK.ÖĞRENCİ.	73	12.90	37	11.56	36	14.63	42	12.69	20	10.36	22	15.94	31	13.19	17	13.39	14	12.96
ILKOK.MEZUNU	278	49.12	138	43.13	140	56.91	163	49.24	83	43.00	80	57.97	115	48.94	55	43.31	60	55.56
ORTAOKUL TERK	36	6.36	25	7.80	11	4.47	27	8.16	20	10.36	7	5.07	9	3.83	5	3.94	4	3.70
ORTAOK.ÖĞREN.	41	7.24	32	10.00	9	3.66	28	8.46	22	11.40	6	4.35	13	5.53	10	7.87	3	2.78
ORTAOK.MEZUNU	7	1.24	3	0.94	4	1.63	4	1.21	1	0.52	3	2.17	3	1.28	2	1.57	1	0.92
LİSE TERK	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
LİSE ÖĞRENCİ.	32	5.65	30	9.38	2	0.81	19	5.74	17	8.80	2	1.45	13	5.53	13	10.24	0	0.00
LİSE MEZUNU	15	2.65	15	4.69	0	0.00	12	3.63	12	6.22	0	0.00	3	1.28	3	2.36	0	0.00
YOKSEKOKUL - ONİ.ÖĞRENCİSİ	5	0.89	5	1.56	0	0.00	5	1.51	5	2.59	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
YOKSEKOKUL - ONİ.MEZUNU	3	0.05	3	0.09	0	0.00	3	0.90	3	1.55	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
TOPLAM	566	100.00	320	100.00	246	100.00	331	100.00	193	100.00	138	100.00	235	100.00	127	100.00	108	100.00

Dağ köylerinde ise, ova köylerindeki kadar yüksek oranda olmamakla birlikte, her eğitim kademesinde erkek bulunurken kızlarda en yüksek tahsil kademesi ortaokul mezunluğu ve erkeklerde de lise mezunluğu olmuştur.

Köy grupları cinsiyet yönünden genel bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda ova köylerinde eğitim kademesinin her iki cinsde de, dağ köylerine nazaran yüksektir. Dağ köylerinde kız çocuklarının önemli bir bölümü ilkokulu terketmektedir. Aile reisleri erkek çocukları için eğitim konusunda göstermiş oldukları özveriyi kız çocukları için göstermemektedir. Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri de onların bir üst kademedeki eğitimine engel olmaktadır. Diğer taraftan her iki köy grubunda da (dağ köylerinde ağırlıklı olmak üzere) ekonomik sebepler kız çocuklarının eğitiminde engel oluşturmaktadır. Dağ köylerindeki aile reislerinin %87'si erkek çocuklarını aileden kente göçetmiş bir yakının yanına göndererek onların eğitimini sağlayabildiklerini ifade etmektedir. Kız çocukları için böyle bir istekte bulunamayacaklarını ifade etmeleri, toplum içerisinde kadınların daha avantajsız konumlarını ortaya koymaktadır.

Erkek çocuklarının aile için bir sigorta olması, onların ailenin devamını sağlayacağı düşüncesi, aile içerisinde erkek çocukların eğitimi için aile çeşitli özverilerde bulunmaktadır. Kız çocuklarının ise "birgün evlenip gidecek, bana ne faydası olacak" düşüncesi bu bireylerin aile içerisindeki konumlarını düşürürken aynı zamanda da bunların eğitimi için bazı özverilerde bulunmayı anlamsız hale getirmektedir.

Diğer taraftan eğitim olanaklarından yararlanmada cinsiyet farkı, hizmetlerin yetersiz olduğu kırsal kesimlerde çok yüksektir. Sosyo-ekonomik düzeyi dışa açık köylerdeki okullarda kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranının, gelişmemiş köylere oranla fazla olduğu ileri sürülmektedir (Özbay,1984/b). Gerçekten araştırmada sadece ilkokul düzeyi itibarı ile, ova köylerinde kız öğrencilerin, erkek öğrencilere oranı 1.1 iken, dağ köylerinde 0.82 olmuştur. Dolayısıyla gelişmiş kırsal alanlarda kızların okutulması daha az gelişmiş alanlara nazaran daha fazla desteklenmektedir. Ancak yine de her iki köy grubunda erkek çocuklarının bir meslek sahibi olabilmeleri ve gelir elde edebilmeleri için ilkokul bir başlangıç ola-

rak kabul görmekte ve ilkokul sonrası eğitimlerine bir ölçüde olumlu bakılmakla beraber kız çocukları için henüz aynı şeyleri söylemek mümkün olmamaktadır. Köy grupları itibarı ile farklı öneme sahip olmak üzere "kız okumaz" düşüncesi hakim olup, geleneksel namus düşüncesi nedeniyle, kızlarının kentlerde diğer kızlar gibi açılıp saçılacağı korkuları hala devam etmektedir.

Araştırma alanında aile reislerinin çocuklarının eğitimindeki temel amaçlarının (özellikle dağ köylerinde) onların kırsal kesimden kopmalarını ve tarım dışı sektörlerle geçmelerini sağlamak olduğu belirtilmektedir. Kırsal kesimde, eğitimin kendi mesleklerini geliştirici hiç bir işlevinin olmadığını da belirten ova köylüleri, çocuklarının bu konuda da eğitilmesinin faydalı olacağını ifade etmişlerdir. Bunun için de ders programlarına konu ile ilgili derslerin konulmasının faydalı olacağını belirtmişlerdir. Dağ köylerinde ise sadece eğitimin yetersiz olduğu ve bu nedenle çocuklarının bir üst okula uyum sağlamada zorlandığını, dolayısıyla okulu bitirmeden ayrıldıklarını belirtirken, tarımsal derslerin programlara konulması konusunda herhangi bir talepleri olmamıştır. Bu nedenlerden dolayı kırsal kesimde ilkokulu bitiren ve bitirmeyenler arasında fazla bir farkın olmadığını ifade eden çiftçiler bu eğitimin de anlamsız olduğunu belirtmektedirler. Hatta ilkokulu bitiren çocuklarının eğitimin kalitesiz olması nedeniyle doğru dürüst okuyup yazamadıklarını belirtenler mevcuttur. Bu durumun farklılığı kır ve kent arasında olduğu gibi kırsal kesimde, farklı gelişmişlik düzeylerindeki köyler arasında da görülebilmektedir.

5.1.3.6. Aile Reisleri ve Eşlerinin Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Tutumları

Kırsal kesimde geçerli kurallar gereği çocuklar, çok yoğun aile, akraba ve komşuluk ilişkileri içinde doğup, büyür ve gelişirler. Çocukların eğitiminde önemli etki ve katkıları bulunan bu kurumlar çocuğun baba egemenliğine bağlı bir aile yapısı fikrine sahip olmasında etkili olurlar (Yıldırak,1990)

Türkiye'de kırsal kesimde aile reisi çocuklarının eğitimi konusunda da etkinliğini sürdürmektedir. Bu nedenle çocukların okutulup, okutulmaması konusunda da en son kararı aile

reisi vermektedir. Özellikle kız çocukları üzerinde aile reisinin etkisinin fazla olduğu söylenebilir.

Aile içerisinde erkek çocuklarının konumunun kız çocuklarına göre farklı olmasının değişik nedenleri vardır. Bu nedenle erkek çocukların eğitim düzeyleri kız çocuklarına nazaran daha yüksektir. Kentsel kesimlerde bu dengesizlik bir ölçüde düzelmeye başlamakta olup kırsal kesimde hala belirgin farklılık devam etmektedir.

Gerçekten araştırma yöresinde gerek ova ve gerekse dağ köylerinde ailelerin tamamı, erkek çocuklarının okutulmasına ve hatta bir üniversite bitirmelerine taraftar olduklarını belirtmişlerdir. Ancak bunu kız çocukları için söylemek mümkün değildir. Çünkü kız çocuklarının okutulmamasını isteyenlerle birlikte belirli bir düzeye kadar okutulmasının gerekliliğine inananlar da vardır. Bu durum Çizelge 5.39'da özetlenmiştir.

Kırsal kesimdeki aile reislerinin gözünde erkek çocuklarının hayatta başarılı olmalarının eğitime bağlı olduğu ve kendisinin edinemediği bu olanağın çocuklarına sağlamak istediği söylenebilir. Bu eğilim modernleşme yönünden olumlu olmakla beraber, yüksek eğitim görenlerin çoğunlukla kentlerde ve tarım dışı mesleklerde çalışacaklarından, tarımda çalışmaya değer verilmediğine, bir isarettir (Tuğaç ve ark., 1970).

Çizelge'de görüldüğü gibi araştırma bölgesindeki toplam aile reislerinin %9.92'si ve aile reisleri eşlerinin %12.40'ı kız çocuklarının okutulmaması gerektiğini ifade etmişlerdir. Yine aile reislerinin %18.18'i ve eşlerinin %19.83'ü sadece ilkokul mezuniyetinin yeterli olduğunu ifade ederlerken, aile reislerinin %71.90'ı ve eşlerinin de %67.77'si kız çocuklarının yüksekokul eğitimi görmesini istediklerini belirtmişlerdir.

Ova köylerinde aile reislerinin % 9.86'sı ve eşlerinin %11.27'si kız çocuklarının okutulmasına gerek olmadığını ifade etmişlerdir. Yine aile reislerinin %9.86'sı ve eşlerinin % 12.68'i ilkokulu yeterli görürlerken, aile reislerinin %80.28'i ve eşlerinin %76.05'i kız çocuklarının yüksek öğre-

Cizelge 5.39. Aile Reisleri ve Eşlerinin Kız Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Tutumları

EĞİTİM KONUSUNDAKI TUTUMLAR	AİLE REİSLERİ					
	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
OKUTULMAMALI	12	9.92	7	9.86	5	10.00
SADECE İLKOKUL	22	18.18	7	9.86	15	30.00
ORTAOKUL-LİSE VE ONİVERSİTE	87	71.90	57	80.28	30	60.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
	AİLE REİSLERİ EŞLERİ					
OKUTULMAMALI	15	12.40	8	11.27	7	14.00
SADECE İLKOKUL	24	19.83	9	12.68	15	30.00
ORTAOKUL-LİSE VE ONİVERSİTE	82	67.77	54	76.05	28	56.00
	121	100.00	71	100.00	50	100.00

nim görmelerine taraftar olduklarını açıklamışlardır. Görüldüğü ova köylerinde kız çocuklarının eğitimi konusunda olumlu gelişme mevcut olup bu durum aile reislerinde eşlerine nazaran daha olumlu yöndedir. Ancak günümüzde bile kız çocuklarının okutulmamasının gerektiğine inanan ve böyle davranan ailelerin bulunması oldukça düşündürücüdür.

Dağ köylerinde aile reislerinin %10'u ve eşlerinin %14'ü kız çocuklarının okutulmaması gerektiğini ifade ederken, her iki cinsin de %30'u sadece ilkokulun yeterli olduğunu belirt-

mişlerdir. Aile reislerinin % 60'ı ve eşlerinin %56'sı da kız çocuklarının yüksek öğrenim görmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bu köy grubunda da aile reisleri eşlerine oranla kız çocuklarının eğitimi konusunda daha olumlu bir tutum içindedirler.

Köy grupları birbirleri ile karşılaştırıldığında ova köylerinin kız, çocuklarının eğitimi konusunda, dağ köylerine oranla daha iyi bir tutum içinde oldukları ortaya çıkmaktadır. Çünkü gerek kız çocuklarının okutulmamasını isteyenlerin ve gerekse sadece ilkokulu yeterli görenlerin oranı ova köylerine oranla dağ köylerinde daha yüksektir. Bu bir bakıma dağ köylerinde kız çocuklarının eğitimi konusunda geleneksel yapının önemini koruduğunun açık bir göstergesidir. Gerçekten yüksek öğrenim görmesine taraftar olan aile reislerinin dağ köylerindeki oranının %60 olması düşündürücüdür. Çünkü anket sırasında tüm olanaklarınız mevcut olsaydı diye soru sorulmuş ve buna karşılık cevaplar alınmıştır.

Her ne kadar, araştırma alanında kız çocuklarının okutulmasını istemeyen aile reisleri ve eşlerine rastlanmakla beraber, geçmişteki kırsal toplumlarla karşılaştırıldığında hızlı bir değişimin olduğu söylenebilir. Anne ve babanın çocukluk dönemlerinde, kız çocuklarını ilkokul öğrenimi için dahi okula göndermeyen kırsal toplumun, bugün çoğunluğunun kız çocuklarının üniversite tahsilini yapmasını istemeleri geçmişteki geleneksel düşünceden uzaklaşmada bir hayli yol aldıklarının göstergesi olabilir.

Aile reisleri ve eşleri her ne kadar kız çocukları için istedikleri ideal evlenme yaşını yükseltmiş olsalar da fiilen uygulanan kız çocuklarının erken yaşlarda evlendirmelerin olduğudur. Özellikle dağ köylerinde 14-15 yaşlarında kızların evlenebilecek yaşa geldiği şeklinde bir görüş hakimdir. Diğer taraftan aile reislerinin kızlarını kentlerde evlendirmek istemelerine karşın, yine uygulamadaki kızların çoğunluğunun köyden evlenmeleridir. Bir taraftan erken evlenme ve diğer taraftan köyden evlenmek, aileleri için kız çocuklarının eğitimine yapılacak yatırımın yararsız olacağı görüşünü ortaya çıkarmaktadır.

Bu nedenle kız çocukları için yapılacak her türlü yatırıma heba olmuş gözüyle bakılmaktadır. Hatta bu yüzden bazı hastalıkların tedavisinin bile evlenmeden sonraya bırakıldığı ifade edilmektedir. Diğer taraftan erkek çocuğu baba soyunu devam ettirirken, kız çocuğunun koca soyunu devam ettireceği görüşü de bu konuda önemli olabilmektedir.

Ancak bunların azınlıkta olması sevindiricidir. Çünkü, kırsal kesimdeki ailelerin çoğunluğu modern üretim toplumlarında okulun şans dağılımında ya da bazı haklardan yararlanmada çok önemli olduğunu kavramışlardır. Okulun yalnız erkek çocukları için değil kız çocukları için de önemli olduğu vurgulanmaktadır. Her ne kadar kız çocuklarının meslek seçimlerinde ev kadını önemli bir yer tutmakta ise de bunların yine de eğitilmiş olması gerektiği sonucunun ortaya çıkması sevindiricidir.

Sonuç olarak araştırma alanındaki aile reisleri ve eşlerinin köy grupları itibarı ile küçük farklılıklar olmasına karşın genellikle eğitime büyük önem verdikleri ortaya çıkmıştır. Çocuklarının ileri bir eğitim yapmalarını arzu edenlerin oranının yüksek olması bu konuda bir gösterge olarak kabul edilebilir.

5.1.3.7. Çocuklar İçin Tercih Edilen Meslekler ve Tarımsal Meslekler ile İlgili Düşünce ve Tutumlar

Türkiye'de kırsal kesimde çiftçilik mesleğinin çekiciliğini her geçen gün yitirdiğini söylemek mümkündür. Gerçekten de Türkiyenin değişik bölgelerinde yapılan çalışmalarda kırsal kesimdeki çocukların en az (%3) tercih ettikleri mesleklerden birisi çiftçilik mesleği olmuştur. (Yıldırak, 1990).

Diğer taraftan kırsal kesimde çocukların meslek seçimlerinde dahi aile reislerinin etkisinin önemli ölçüde sürdüğünü söylemek mümkündür.

Araştırma bölgesindeki aile reislerinin erkek ve kız çocukları için öngördükleri meslekler Çizelge 5.40 ve Çizelge 5.41'de verilmiştir.

Cizelge 5.40. Aile Reislerinin Erkek Çocukları İçin Öngördükleri Meslekler

TERCİH EDİLEN MESLEK	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
TÜCCAR	7	5.79	5	7.04	2	4.00
DOKTOR	52	42.98	29	40.85	23	46.00
HUKUKÇU	9	7.44	6	8.45	3	6.00
MEMUR	22	18.18	10	14.08	12	24.00
SUBAY	8	6.61	5	7.04	3	6.00
İMAM	9	7.44	5	7.04	4	8.00
MOHENDİS	3	2.48	1	1.41	2	4.00
İŞÇİ	1	0.82	1	1.41	0	0.00
ÇİFTÇİ	3	2.48	3	4.23	0	0.00
CEVAPSIZ	7	5.78	6	8.45	1	2.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00

Cizelge 5.40 incelendiğinde görüleceği gibi baba statüsünde olan deneklerin çoğunluğu (%42.98) erkek çocukları için doktorluk mesleğini tercih etmektedir. Bunu memurluk (%18.18) hukukçular ve imamlık (%7.44) meslekleri izlemektedir. Çiftçiliği tercih edenler ise ancak %2.48 oranında bulunmaktadır.

Ova köylerindeki deneklerin çoğunluğu (%40.85) yine doktorluk mesleğini erkek çocukları için tercih ederken, bunları memurluk (%14.08) ve hukukçu (%8.45) meslekleri izlemektedir. Çiftçilik mesleğini tercih edenlerin ova köyleri içindeki

oranı %4.23 olmuştur.

Dağ köylerindeki aile reislerinin yine çoğunluğu (%46.00) doktorluk mesleğini ön görürken, bunu memurluk (%24.00) ve imamlık (%8.00) meslekleri izlemektedir. Dağ köylerindeki aile reislerinin hiç birisi kendi mesleklerini erkek çocukları için öngörmemişlerdir.

Dağ ve ova köylerindeki aile reislerinin erkek çocukları için öngördükleri meslekler karşılaştırıldığında aralarında benzerlikler mevcuttur. Herşeyden önce her iki köy grubunda da en fazla oranda tercih edilen iki meslek sırasıyla doktorluk ve memurluktur. Ova köylerindeki aile reislerinin %14.08'i ve dağ köylerindeki aile reislerinin de %24'ü memurluk mesleğini tercih etmektedir. Oysa bilindiği gibi kentlerde memurluk, sosyal, ekonomik ve prestij açısından en son sırada yer alan meslek grubudur. Çiftçiler için memurluğun tercih edilmesi son derece dikkat çekicidir. Burada önemli olan husus, aile reisleri genelde kent'e kentliye ve kırsal kesimdeki uğraşları dışındaki mesleklere büyük özlem duymaktadır. Bunlar içinde doktorluktan sonra gelen memurluk mesleğinin önemli bir bölümünü öğretmenlik almaktadır. Sanırız, kırsal kesim insanı en çok gördüğü, ilişki içinde olduğu ve kırsal meslek dışında bulduğu öğretmeni bir temsilci olarak görmektedir. Çünkü bu insanların yaşama biçimleri bir ölçüde ekonomik ve sosyal olarak kendilerinden biraz daha iyidir.

Dikkate değer diğer bir olgu da ova köylerindeki aile reislerinin %95.77'si ve dağ köylerindeki aile reislerinin de %100'ü çiftçilik dışındaki meslekleri tercih etmişlerdir. Bu durum bize gerçekten, çiftçilik mesleğinin iflas etmiş olduğunu göstermektedir. Yani çiftçilik mesleğinin istenerek değil, insanların alternatifleri olmadığı için zorunlu olarak yapılan bir meslek olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla kırsal toplumun dağ köylerinde tamamı ve ova köylerinde de hemen hepsi tarımı gözden çıkarmışlardır. Böyle bir tutum sonuçta kentlere nüfus akınını kuvvetlendirecek, belki de kırsal kesimlerdeki işletme ölçeğini büyütecektir. İyimser bir gözlemlerle bunun iyi bir sonuç olabileceği düşünülebilir. Ancak nüfus hareketinin köyün itici gücünden kaynaklanması, tarım dışı istihdam hacminin yeterli olmaması sanırız daha büyük sosyal sorunlara neden olabilecektir. Bu

nedenle kırsal mesleklerin daha çekici hale getirilmesi için bölgesel planların yapılıp, önlemlerin alınması son derece önemli olacaktır.

Çizelge 5.41. Aile Reislerinin Kız Çocukları İçin Öngördükleri Meslekler

TERCİH EDİLEN MESLEK	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
DOKTOR	36	29.75	22	30.99	14	28.00
MEMUR	22	18.18	15	21.13	7	14.00
HEMŞİRE	13	10.74	6	8.45	7	14.00
EVE KADINI	43	35.54	25	35.21	18	36.00
CEVAPSIZ	7	5.79	3	4.22	4	8.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00

Çizelge'den anlaşılacağı gibi anket yapılan aile reislerinin çoğunluğu kız çocuklarının ev kadını olmalarını isterken, bunu ova köylerinde doktorluk ve memurluk mesleği izlemektedir. Dağ köylerinde ise doktorluk, memurluk ve hemşirelik meslekleri izlemektedir. Dolayısıyla kız çocukları için de her iki köy grubunda tarım ile ilgili bir meslek tercih edilmemiştir.

Kırsal kesimdeki aile reisleri çocukları için çiftçilik mesleğini tercih etmemektedirler. Yani çocuklarının köyde kalıp çiftçi olmasını istememektedirler. Bu bir bakıma aile reislerinin kendilerinin çiftçi olmaktan memnun kalmamaları ile açıklanabilir. Gerçekten aile reislerinin çiftçi olmaktan memnun olup olmadıklarını belirlemek amacıyla Çizelge 5.42 hazırlanmıştır.

Çizelgenin incelenmesinden anlaşılacağı gibi incelenen

aile reislerinin % 11.57'si çiftçi olduklarına memnun olduklarını, % 88.43'ü çiftçi olduklarına memnun olmadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 5.42. Aile Reislerinin Çiftçi Olmaktan Memnun Olup Olmama Durumu

ÇİFTÇİLİKTE MEMNUN OLMA OLMA DURUMU	GENEL		OVA KÖYO		DAĞ KÖYO	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
MEMNUN	14	11.57	13	18.31	1	2.00
MEMNUN DEĞİL	107	88.43	58	81.69	49	98.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00

Ova köylerindeki aile reislerinin %18.31'i çiftçi olduğuna memnun ve %81.69'u da memnun değildir. Dağ köylerinde ise çiftçi olmaktan memnun olanların oranı ancak %2 dir. Dolayısıyla memnun olmayanların oranı da % 98 olmuştur. Bu sonuçlar bize bir kez daha çiftçilik mesleğinin özellikle dağ köylerinde iflas etmiş olabileceğini göstermektedir.

Çizelgeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kırsal kesimdeki ailelerin hemen tamamı, çocuklarının kendilerinden daha iyi yaşama koşullarını elde etmelerini, daha fazla maddi güç elde etmelerini, çalışma koşullarının daha temiz ve daha kolay olmasını istedikleri ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle de gerek saygınlığı ve gerekse maddi gücü yüksek görülen doktörlük mesleği en fazla tercih edilmiştir. Yine, kendilerine göre sosyal konumu yüksek olan memurluk ikinci derecede tercih edilen meslek olmuştur. Benzer durum kız çocukları için de sözkonusu olmakla beraber, kız çocuklarının evinin hanımı olmasını isteyenler her iki köy grubunda da çoğunluktadır.

Bu sonuçlara göre araştırma yöresindeki aile reisleri, çocukları için meslek tercihi bulunurken, onların köyden kent'e göçlerini sağlayacak ve hatta zorunluluk haline getirecek olanakları elde etmelerini istemektedirler denilebilir. Dolayısıyla kırsal kesimde artık eskisi gibi, baba mesleğini

devam ettirmek, toprağa bağıllık gibi yapılar geçmişte kalmıştır denilebilir.

Ayrıca çocuklar için arzu edilen mesleklerin ailelerin modernleşmesi açısından önemli olduğu da söylenebilir. Çünkü yapılan bazı çalışmalarda devlet memurluğu ile ilgili mesleklerin daha çok geleneksel değerleri, serbest mesleklerin ise çoğunlukla modern eğilimi ifade ettiği belirtilmektedir. Bu koşullara göre ova köylerinin dağ köylerine nazaran daha modern olduğu söylenebilir.

5.1.4. Modernleşme Eğilimleri ve Geleneksellik

Toplumun içinde bulunduğu gelişme aşamasına göre modern sayılabilecek düşünceler demetine sahip olması da farklılıklar gösterebilecektir. Kırsal toplumların bazı genel özellikleri dikkate alındığında geleneksel ve modern ayrımını ifade eden farklılıklar belirgin bir şekilde ortaya çıkacaktır. Sosyal katılımı yüksek, dış kültüre açılabilen veya bu olanakları var olan bireylerin geleneksel yapıyı kolaylıkla terk edebilecekleri söylenebilir. Aynı zamanda modern sayılabilecek değerlere sahip olan bireylerin toplumun yararına olabilecek her türlü yeni örgütlenmeleri ve yeni oluşumları destekleyebilecekleri ifade edilmektedir. Yapılan bazı çalışmalarda modern değerleri taşımakla kooperatiflere katılma arasında bir paralelliğin olduğu belirlenmiştir (Doğanca, 1983).

Kentsel toplumların kurumsallaşmış yapısı içinde güdümlü değişimler daha kolaylıkla meydana gelirken, köylerde sosyal ve ekonomik değişmelerin oluşması, köyün sosyal yapısı ve değerler sistemine bağlı olarak bireyin davranış ve karar alışlarıyla ilgilidir (Tuğaç, 1971).

Araştırma bölgesindeki ailelerin modernleşme düzeyleri (*) Çizelge 5.43'de özetlenmiştir.

Araştırmada her iki köy grubu modernleşme düzeylerine göre, geleneksel geçiş ve modern diye üç bölüme ayrılmıştır.

(*) *Modernleşme düzeyinin belirlenmesinde kullanılan indeks ve puanlar Ek 1'de verilmiştir*

Çizelge 5.43. Ailelerin Modernleşme Düzeyi

MODERNLEŞME DÜZEYİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
GELENEKSEL	41	33.84	20	28.17	21	42.00
GİÇİS	58	47.93	33	46.48	25	50.00
MODERN	22	18.18	18	25.35	4	8.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ: ÖNEMLİ SD=2, X ² = 6.591 P≤0.05						

Genel olarak ailelerin %33.84'ünü geleneksel, %47.93'ünü geçiş halindeki ve %18.18'ini de modern aileler oluşturmaktadır.

Ova ve dağ köylerinde en büyük oranı geçiş halindeki aileler (%46.48 ve %50), alırken bunu geleneksel (% 28.17 ve %42) ve modern aileler (%25.35 ve %8) izlemektedir. Oranların önceliği olarak böyle bir benzerlik olmasına karşılık ova köylerinin, dağ köylerine göre daha modern yapıda olduğu görülebilir. Çünkü ova köylerinde modern yapıya sahip ailelerin oranı dağ köylerine nazaran daha yüksek ve geleneksel aile oranları da daha düşüktür. Nitekim yapılan khi-kare analizi sonucunda iki köy grubunda anket yapılan ailelerin modernleşme açısından farklılığın önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Yani ova ve dağ köylerinde mevcut değerler yapısı açısından farklılık sözkonusu olup, dağ köylerinde mevcut yapının korunmasına yönelik eğilimler ova köylerine nazaran daha güçlüdür.

5.1.5. Dış Kültüre Açılma Düzeyi

Dış kültüre açılma, bireyin içinde yaşadığı sosyal sistemin dışına çıkarak diğer sosyal sistemlerle ilişki kurması,

o sistemin özelliklerini algılaması ve öğrenmesi sürecidir (Rogers and Svenning, 1969).

Kırsal kesimdeki bireylerin sosyo-ekonomik yönden gelişmesinde dış kültüre açılmanın önemi yadsınamaz. Ancak, unutulmamalıdır ki dış kültüre açılma da bir ölçüde ekonomik olanaklar ve konuma bağlı olmaktadır.

Yolların gelişmesi, ulaşım araçlarının artması ile bireyler çevreleri ile olan iletişimlerini artırarak kendi yaşadığı sistemin dışındaki diğer kırsal sosyal sistemlerle ve kentsel sistemlerle ilişki içine girer ve oradaki yaşam koşulları ile kendi yaşam koşullarını karşılaştırabilir. Böylece birey yerel ve geleneksel bir yaşantıdan daha karmaşık ve görüş alanını daha da genişleten bir yaşam tarzına geçebilir (Doğanca, 1983).

Ancak, unutulmamalıdır ki bireyin çevresi ile olan ilişkilerini etkileyen bazı faktörler mevcuttur. Bunlar, ekolojik faktörler, (Kente ve anayola yakınlık gibi) sosyal yapı, eğitim vs. dir. Fakat tüm faktörlerin eşit olması durumunda dahi bazı bireylerin daha geleneksel yaşadıkları, toplumun norm ve değerlerine daha bağlı oldukları gözlenebilmektedir. Yani, bu bireylerin dış kültüre açılım düzeylerinin düşük olabileceği söylenebilir.

Anket sırasında çiftçilerin dış kültüre açılım düzeylerini belirleyebilmek amacıyla çiftçilerin bölgedeki tarımsal kuruluşlar ile, kent merkezi ile ve büyük kentlerle iletişim sıklıklarını belirleyebilecek sorular yöneltilmiş ve alınan cevaplarla dış kültüre açılma düzeyi indeksi (EK 2) hesaplanmıştır. Bu indekse göre çiftçilerin dış kültüre açılma düzeyinin köylere göre dağılımı Çizelge 5.44'de verilmiştir.

Ova ve dağ köyleri tarımsal kuruluşlarla ilişki kurma bakımından bir karşılaştırmaya tabi tutulduğunda, ova köylerindeki çiftçilerin %33.80'i tarımsal kuruluşlarla ilişki kurarlarken, dağ köylerinde bu oran %28 olmuştur. Dolayısıyla iki köy grubu arasında bu yönü ile önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir. Ancak iletişim sıklığı yönünden farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Dağ köylerinde tarımsal kuruluş-

Çizelge 5.44. Dış Kültüre Açılma Düzeyi

DIŞ KÖLTÜRE AÇILMA DÜZEYİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
DÜŞÜK	47	38.84	22	30.99	25	50.00
ORTA	54	44.63	31	43.66	23	46.00
YÜKSEK	20	16.53	18	25.35	2	4.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMLİ		SD=2	X ² = 10.851	P≤0.05	

larla ilişki kuran bireylerin %92.86'sı yılda bir kez ve %7.14'ü de yılda iki kez tarımsal kuruluşlarla ilişki kurduklarını belirtmişlerdir. Oysa ova köyünde tarımsal kuruluşlarla ilişki kuran çiftçilerin %37.50'si yılda bir, %25'i yılda iki ve %37.50'si de yılda ikiden fazla tarımsal kuruluşlarla ilişki kurduklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlara göre ova köylerinde tarımsal kuruluşlara, dağ köylerine göre daha fazla başvurulmaktadır. Yani tarımsal kuruluşlar ile ilişkiler ova köylerinde daha yoğun olmaktadır denilebilir.

Benzer farklılıklar merkez ilçeye ve büyük kentlere gidilerde de görülmektedir. Yani dağ köylerinde kent ile ilişki sıklığı da ova köylerine karşın daha düşüktür. Ancak, burada gözönünde bulundurulması gereken hususlardan biriside ova köylerinin ulaşım yönünden, dağ köylerine kıyasla daha avantajlı olmalarıdır. Ova köyleri, ana yola daha yakın ve hemen tamamının yolları asfaltdır. Ayrıca ova köylerinde her saat kent merkezine gitme olanağı mevcuttur. Oysa dağ köyleri hem ana yola uzak ve hem de yolları stabilize ve köy yoludur. Diğer taraftan hem yolun kötü olması ve hem de çok dik olması yağışlı havalarda ve özellikle kış aylarında yolların trafiğe kapanmasına da neden olabilmektedir. Ayrıca bu köy grubunda günde ancak bir araba kente gidip gelmektedir. İşte bu farklılıklarda ova ve dağ köylerinde dış kültür ile iletişim sık-

lığının farklı olmasına neden olabilmektedir.

Ova ve dağ köylerinde anket yapılan çiftçilerin il merkezi, büyük kentler ve tarımsal kuruluşlarla olan ilişki düzeylerine göre bulunan dış kültüre açılım düzeyleri karşılaştırıldığında, ova ve dağ köyleri arasında büyük farklılığın olduğu görülmüştür. Bu farklılık özellikle düşük ve yüksek dış kültüre açılma düzeylerinde olmuştur. Ova köylerinde anket yapılan bireylerin %30.99'u düşük düzeyde dış kültüre açılma düzeyine sahip iken bu oran dağ köylerinde %50'ye çıkmıştır. Diğer taraftan dış kültüre açılım düzeyi yüksek olan bireylerin ova köyleri içindeki oranları %25.35 iken, bu oran dağ köylerinde yalnız %4 olmuştur. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucu da iki köy grubunda anket yapılan aile reislerinin dış kültüre açılım düzeyleri arasında istatistikî bakımdan önemli farklılığın olduğunu göstermiştir.

5.1.6. Sosyal Katılım

Sosyal katılım, kırsal toplum bireylerinin yaşadıkları toplum içindeki ve dışındaki kuruluşlarla ilişki kurma onlara üye olma, düzenlenen toplantılara katılma ile oluşan sosyal bir eylemi ifade eder (Doğanca, 1975).

Kırsal kesimin modernleştirilmesi ve kırsal kalkınma planları ile kırsal alanların geliştirilmesi, amacının başarıya ulaşmasında en önemli faktörün yerel toplumların da böyle programlar içinde programın her aşamasına katılması ile sağlanabilir. Gerçekten yapılan bir çok araştırmada böyle programların başarı şansının, katılım oranının yüksekliği ile paralellik gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Kırsal toplumun içindeki ve dışındaki çeşitli organizasyonlara bireylerin katılması ile karşılıklı mesaj alışverişi hızlanır ve bireyin toplumla bütünleşmesi sağlanır. Böylece kırsal toplumun gelişmesi konusunda yerel bazda kararlar alınır ve toplumun iç dinamizminde canlanma görülür. Sosyal katılım oranının yüksek olduğu toplumlarda, yeni sosyal ve ekonomik organizasyonların kurulması kolay ve çabuk olmakta ve işlevlerini kısa zamanda yerine getirebilmektedirler (Black, 1957).

Araştırma alanında anket yapılan çiftçilerin sosyal katılım derecelerini saptamak amacıyla çiftçilerin köy içinde

(cami yapma ve yasaatma derneği, spor klübü, vs.) ve köy dışında (ziraat odası, meslek kooperatifi, avcılar klübü) kuruluşlara üye olup olmamaları araştırılmış ve her çiftçi için bir sosyal katılım indeksi hesaplanmıştır (EK 3). Bu indekse göre köy grupları itibarı ile çiftçilerin sosyal katılım düzeyleri Çizelge 5.45'de verilmiştir.

Çizelge 5.45. Sosyal Katılım Düzeyi

SOSYAL KATILIM DÖZEYİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
DÖŞÖK	73	60.33	35	49.30	38	76.00
ORTA	44	36.36	32	45.07	12	24.00
YÖKSEK	4	3.31	4	5.63	0	0.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ		ÖNEMLİ	SD=2	X ² = 8.728	P≤0.05	

İncelenen köylerde gerek köy içi ve gerekse köy dışındaki sosyal ve ekonomik nitelikli organizasyonlara katılım oranları incelendiğinde sosyal katılım oranının oldukça düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Örneğın, ova köylerinde tüm bireylerin %50.67'si ve dağ köylerinde %24'ü herhangi bir sosyal ve ekonomik nitelikli organizasyona katıldıklarını ifade etmişlerdir. Her iki köy grubunda da ağırlığı sosyal katılım düzeyi düşük olan bireyler oluşturmaktadır. Bunu sosyal katılım düzeyi orta olan bireyler izlemektedir. Bu bireylerin çoğunluğunu da ziraat odalarına kayıtlı olanlar oluşturmaktadır. Bilindiğı gibi gübreye verilen sübvansiyonlardan yararlanabilmek, ürününü Toprak Mahsülleri Ofisine satabilmek için çiftçilerin "çiftçilik belgesi" almaları gerekmektedir. Çiftçilik belgesi Türkiye Ziraat Odaları Birliğı tarafından verildiğinden çiftçiler bu kuruma kayıt olmak zorunda kalmaktadır. Bu zorunlu durum gözönünde tutulacak olursa gerek ova ve gerekse dağ köylerinde gönüllü sosyal katılım düzeyinin

daha da düşük olacağını söylemek mümkündür. Sosyal katılım düzeyi yüksek olan bireylerin ova köyleri içindeki oranı %5.63 iken dağ köylerinde sosyal katılım düzeyi yüksek olan bireye rastlanmamıştır.

Bütün bu sonuçlar, her iki köy grubunda da sosyal katılım düzeyinin düşük ancak, ova köylerinde sosyal katılım düzeyinin az da olsa dağ köylerine kıyasla yüksek olduğunu göstermiştir. Nitekim yapılan khi-kare testi de her iki köy grubunda anket yapılanların sosyal katılım düzeyleri arasındaki farklılığın istatistikî olarak önemli olduğunu göstermiştir.

5.1.7. Kitle İletişim Araçlarını Kullanma Düzeyi

Kitle iletişim araçlarının (radyo, televizyon, gazete, vb.) kırsal kesimde yaygınlaşması ile sosyal değişimin hızlanması ve modernleşmesi arasında sıkı bir ilişkinin olduğu yapılan bir çok araştırmada ortaya konulmuştur (Abu-lughad, 1963). Yine yapılan bir çok araştırmalar kitle iletişim araçları kullanımının kırsal alanlardaki modernleşmenin ve geleneksel yapıdan dışa dönük bir yapıya geçilmesinde büyük bir etkinliğe sahip olduklarını belirtmektedir (Lerner, 1958).

Kitle iletişim araçları içerisinde en son çıkan televizyon olmasına karşın gerek yayılma ve gerekse izlenme oranı itibarı ile en üst sırayı aldığı söylenebilir. Özellikle kırsal kesimde okuma yazma oranının düşük olması, basılı yayınlardan görsel ve işitsel araçlara yönelmeyi ve televizyonun da görsel olması bu kitle iletişim aracının hızla artmasına neden olmuştur denilebilir. Yine kırsal kesimde sinema, tiyatro vb. eğlence yerlerinin olmaması nedeniyle televizyon bu yerlerin yerini de tutmaktadır. Ayrıca kırsal kesimdeki insanlar kendisinden farklı toplumsal yaşamları da televizyon aracılığı ile öğrenmeye başlamışlardır.

Kitle iletişim araçlarının aile üzerinde bir çok etkileri mevcuttur. Bunlar, yeniliklerin benimsenmesi, eğitim ile ilgili tutum ve davranışlar, sağlıkla ilgili tutum ve davranışlar şeklinde özetlenebilir (Aziz, 1984).

Araştırma alanında anket yapılan çiftçilerin bir kısmı

televizyonun olumlu yanları yanında olumsuz yanlarının da bulunduğunu belirtmişlerdir. Özellikle geleneksel ilişki düzeyini sürdürmekten yana olan bireylerin şikayet ettikleri gözlenmiştir. Bu bireyler en çok açık-saçık filimler ile çocuklarının ahlakının bozulacağı korkusunu yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Kitle iletişim araçlarından yararlanma yönünden köyler arasında önemli farklılıklar sözkonusudur. Özellikle dağ köylerinde televizyon izleyicileri bir tek kanala mahkum olmuş iken ova köylerinde uydu antenlerle bir çok kanal izlenebilmektedir. Diğer taraftan ova köylerinin çoğunda kahvelerde en az bir tane günlük gazetenin bulunmasına karşın, dağ köylerinde böyle bir durum ile karşılaşılmamıştır.

Ova ve dağ köylerinde kitle iletişim araçlarından gazete okuma düzeyi incelendiğinde ova köylerinde gazete okuma oranının (%45.07) dağ köylerine kıyasla (%24) daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca gazete okuma sıklığı da ova köylerinde daha yüksektir. Şöyle ki, ova köylerinde hergün gazete okuyanların oranı %15.63, arasıra ve eline geçince gazete okuyanların oranı da %84.37 iken, dağ köyünde gazete okuyanların tamamı arasıra ve eline geçince gazete okumaktadır. Televizyon izleme düzeyi yönünden köy grupları bir karşılaştırmay tabii tutulduğunda ova köylerindeki anket yapılan çiftçilerin %94.37'si ve dağ köylerindedeki %94'ü televizyon izlediklerini ifade etmişlerdir. Dolayısı ile televizyon izleme düzeyi yönünden köy grupları arasında farklılık yoktur. Radyo dinleme oranında ova köylerinde dağ köylerine nazaran daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Araştırma alanındaki anket yapılan çiftçilerin kitle iletişim araçlarını kullanım sıklığına göre geliştirilen indekse göre (EK 4) her iki köyün kitle iletişim araçları kullanım düzeyleri belirlenmiştir (Çizelge 5.46).

Çizelge'de görüldüğü gibi kitle iletişim araçlarını kullanma düzeyi ova köylerinde dağ köylerine nazaran daha yüksektir. Örneğin yüksek düzeyde kitle iletişim araçlarını kullanım oranı ova köylerinde %35.21 iken, dağ köylerinde bu oran %14 dür. Diğer taraftan düşük düzeyde kitle iletişim

Çizelge 5.46. Kitle İletişim Araçları Kullanma Düzeyi

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI KULLANMA DÜZEYİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
DÜŞÜK	23	19.00	4	5.63	19	38.00
ORTA	66	54.55	42	59.16	24	48.00
YÜKSEK	32	26.45	25	35.21	7	14.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMLİ	SD=2	X ² =	21.855	P≤0.05	

araçlarından yararlanma oranı ova köylerinde %5.63 iken dağ köylerinde %38 olmuştur. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucunda, her iki köyde anket yapılanların kitle iletişim araçları kullanım düzeyleri arasında istatistikî bakımdan önemli farklılığın olduğu ortaya çıkmıştır.

5.1.8. Yaşam Standardı

Yaşam standardı, kırsal toplumun bireylerinin sosyo-ekonomik seviyelerinin bir göstergesidir. Dolayısıyla yaşama düzeyi yüksek olan bireylerin yeni teknikleri ve yöntemleri uygulamak için gerekli olan sosyal ve ekonomik yapıya sahip oldukları söylenebilir.

Kırsal toplumdaki ailelerin sahip olduğu esyalar, yaşam tarzı ve kullandığı hizmetler yaşam standardının önemli yönlerini oluşturur. Genellikle işletme genişliği ile yaşam standardı arasında olumlu bir ilişkinin olduğu ileri sürülmektedir.

Yaşam düzeyi veya yaşama standardının belirlenmesi amacıyla bir çok araştırmacı tarafından farklı yöntemler uygulanmıştır. Çalışmada yaşam düzeyinin belirlenmesi amacıyla gözönünde bulundurulmuş esyalar, ev tipi ve yasantiyı kolaylaştı-

ran olanaklar EK 5'de verilmiştir. Buna göre belirlenen yaşam standardı düzeyinin köy grupları itibarı ile dağılımı Çizelge 5.47'de verilmiştir.

Çizelge 5.47. Yaşam Standardı

YAŞAMA DÜZEYİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
DÜŞÜK	48	39.67	12	16.90	36	72.00
ORTA	40	33.06	30	42.25	10	20.00
YÜKSEK	33	27.27	29	40.85	4	8.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ		ÖNEMLİ	SD=2	X ² = 38.477	P≤0.05	

Toplanan bilgilere göre anket yapılan 121 ailenin %39,67'sinin düşük, %33.06'sinin orta ve %27.27'sinin de yüksek düzeyde yaşam düzeyine sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Ova köylerindeki yaşama düzeyi dağ köylerine nazaran daha yüksek bulunmuştur. Gerçekten de düşük düzeyde yaşama düzeyine sahip olan ailelerin ova köylerindeki oranı %16.90 iken dağ köylerinde %72 bulunmuştur. Yine yüksek düzeyde yaşama düzeyine sahip olan ailelerin oranı ova köylerinde %40.85 iken dağ köylerinde ancak %8 bulunmuştur.

Yaşam düzeyinin belirlenmesinde kullanılan bazı yaşam kolaylıkları ve ev eşyaları cinsinden köy gruplarını karşılaştırdığımızda, gerçekten dağ köylerinin güç yaşam koşulları bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Dağ köylerindeki ailelerin sadece %42'sinin evinde su bulunmakta iken ova köylerinde bu oran %84.51 olmuştur. Yine dağ köylerindeki ailelerin %26'sinin evinde telefon mevcut iken ova köylerindeki ailelerin %74.65'inin evinde telefon mevcuttur.

Ova ve dağ köyleri arasında yaşam düzeyi bakımından görülen oransal farklılığın önemli olup olmadığını test etmek

amacıyla uygulanan khi-kare testi sonucu da farklılığın önemli olduğunu ortaya koymuştur. Yani ova ve dağ köylerindeki ailelerde yaşam standardı önemli ölçüde farklı olup, ova köyleri daha yüksek bir yaşama standardına sahiptir

5.1.9. İşbirliği Eğilim Düzeyi

Kırsal kesimde yardımlaşmaya dayalı, ancak kurumlaşmamış bir işbirliği mevcuttur. İşbirliği kırsal kesimin kendi yapısından da kaynaklanabilir. Bilindiği gibi kırsal kesimde sermaye unsuru yetersizdir. Bu nedenle toplumda bulunan sermaye unsurları beraberce kullanılabilir. Çünkü kırsal toplumlardaki ekonomik faaliyetler ve nitelikleri benzerdir. Diğer taraftan ilişkilerin yüz yüze, samimi ve sürekli olması işbirliğini artırmaktadır. Bireyler işbirliği ile bir bakıma, hastalıkta, kuraklıkta, araç gereç temininde, işgücü sağlamada birbirlerine yardımcı olurlar. Bu yardımlaşma bir ölçüde sosyal güvenliktir.

Araştırma alanında anket yapılan çiftçilerin çeşitli tarımsal uğraşlarla ilgili işbirliği eğilimleri Çizelge 5.48 de verilmiştir.

Ova ve dağ köylerinde tarımsal uğraşlarla ilgili işbirliği eğilimi incelendiğinde, ova köyleri çiftçilerinin işbirliği eğilimlerinin, dağ köylülerine oranla daha kuvvetli olduğu ortaya çıkmıştır. İşbirliğinde bulunmamanın nedenleri sorulduğunda her iki köy grubunda da arazinin az olması, ve işbirliği düşüncesinin yaygın olmadığı görüşü vardır. Ancak dağ köylerinde işbirliğine gerek olmadığı düşüncesi hakim olmuştur. Arazinin az ve verimsiz olması, ürün çeşitlemesinin sınırlı olması, işletmelerin özellikle geçimlik olması ve bu yüzden de işbirliğine fazla gereksinim göstermediği yönünde beyanda bulunmuşlardır. (ova köyündeki bireyler özellikle işgücü isteyen işlerde işbirliğini istemektedir. Çünkü ürün çeşitlenmesi fazla işgücünü gerektirir. Oysa dağ köylerinde tahıl ağırlıklı üretim fazla işgücü istemez).

Çiftçilerin özellikle hangi konularda işbirliği yaptığı araştırıldığında, her iki köy grubunda da toprak hazırlama, tohum ekme, tarım ürünlerini işleme ve tarım ürünlerini pazarlama konularındaki işbirliği eğilimi en yüksektir. Yine

isbirliği eğilimi en düşük olan uğraşı ortaklaşa kredi alma konusunda olmuştur. Bunu ortaklaşa makina kullanımı izlemektedir.

Cizelge 5.48. Tarımsal Uğraşlarla İlgili İsbirliği Eğilimleri (%).

KONULAR	İSBİRLİĞİ EĞİLİM DURUMLARI					
	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	EVET	HAYIR	EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
TOPRAK HAZIRLAMA	76.86	23.14	83.10	16.90	68.00	32.00
TOHUM EKME	70.25	29.75	80.28	19.72	56.00	44.00
TARIM.MAKİ.ORT.KUL.	55.37	44.63	57.75	42.25	52.00	48.00
KREDİ ALMA	43.80	56.20	49.30	50.70	36.00	64.00
TAR.ÖRÖN.İŞLEME	71.90	28.10	76.06	23.94	66.00	34.00
TAR.ÖRÖN.PAZARLAMA	75.21	24.79	81.69	18.31	66.00	34.00

Her iki köy grubunda da çiftçilerin çeşitli tarımsal uğraşları ile ilgili isbirliği eğilimlerinin olumlu ve olumsuz olmasına göre oluşturulan indeksle (EK 6), çiftçilerin isbirliği eğilim düzeyleri saptanmıştır (Cizelge 5.49).

Arastırma alanında anket yapılan çiftçilerin kurumlaşmış isbirliği eğilim düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir. Köy grupları birbiri ile karşılaştırıldığında, yüksek düzeyde isbirliği eğiliminde olanların ova köyleri çiftçileri içindeki oranı %76.06 iken dağ köylerinde % 56 olmuştur. Diğer taraftan isbirliğine hiç taraftar olmayanların dağ köylerindeki oranı %26 iken ova köylerinde bu oran %14.08 de kalmıştır. Bu sonuçlara göre isbirliği eğilim düzeyinin ova köylerinde dağ köylerine karşın daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu kanıyı desteklemek amacıyla yapılan Khı-kare testi

Çizelge 5.49. İşbirliği Eğilim Düzeyi

İŞBİRLİĞİ EĞİLİM DÜZEYLERİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
İŞBİRLİĞİ.BULUNMAYAN	23	19.01	10	14.08	13	26.00
ORTA DÜZ.İŞBİR.BULUN.	16	13.22	7	9.86	9	18.00
YÖKSEK DÜZ.İŞB.BULUN.	82	67.77	54	76.06	28	56.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DOZEYİ	ÖNEMSİZ	SD=2	X ² = 5.414		P≤0.05	

sonuçlarına göre her iki köy grubunda anket yapılanların işbirliği eğilim düzeyleri arasında istatistikî bakımdan farkın önemli olmadığı ortaya çıkmıştır.

5.1.10. Köydeki Otorite Şekli

Toplum yapısı ile ilgili olarak köydeki otorite şeklinin de önemli olduğu ileri sürülebilir. Bu konu ile ilgili olarak köylülere sorulan "Köyünüzde sözü en çok dinlenen kişi kimdir" sorusuna verilen cevaplar köy grupları itibarı ile Çizelge 5.50'de verilmiştir.

Genel olarak çiftçiler köyde en fazla sözü dinlenen veya geçerli olan kişinin muhtar olduğunu belirtirlerken, bunu yaşlılar, imam ve kalabalık ailelerin izlediğini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla köylerdeki otorite muhtarlık olmuştur.

Bu durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde her iki köy grubunda da muhtarlık ve yaşlılar ilk sırayı almakta olup köy gruplarındaki oranlar yaklaşık birbirinin aynı olmuştur. Ova köylerinde otorite yönünden üçüncü sırayı, köyün zenginini yani bir bakıma ağalık kurumu almıştır. Dağ köylerinde ise böyle bir seçeneği belirten olmamıştır. Ancak dikkatli bir

Çizelge 5.50. Köy Grupları İtibarı İle Köydeki Otorite Şekli

SÖZÜ EN ÇOK DİNLENEN KİŞİ	OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ		GENEL	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
MUHTAR	30	42.25	21	42.00	51	42.15
KÖYDE EN ZENGİN KİŞİ	5	7.04	0	0.00	5	4.13
İMAM	4	5.63	6	12.00	10	8.26
ÖĞRETMEN VE EĞİTİMLİ KİŞİLER	4	5.63	0	0.00	4	3.31
YAŞLILAR	17	23.95	12	24.00	29	23.97
KALABALIK AİLE	2	2.82	7	14.00	9	7.44
CEVAPSİZ	9	12.68	4	8.00	13	10.74
TOPLAM	71	100.00	50	100.00	121	100.00

gözlem dağ köylerinde muhtarın varlıklı kişilerden seçildiğini göstermekte olup, anket yapılan çiftçiler de bunu doğrulamışlardır. Neden olarak da muhtarlığın kişilere bir takım masraflar getirdiğini ifade etmişlerdir. Dağ köylerinde köydeki otorite yönünden üçüncü sırayı kalabalık aileler almıştır. Gerçekten bu yapı, dağ köylerinde geleneksel yapının ova köylerine nazaran daha fazla olduğunun bir göstergesi olabilir.

Ova köylerinde köydeki otorite yönünden dördüncü sırayı imam ve öğretmen-eğitilmiş kişiler aynı oranda izlerken, dağ köylerinde dördüncü sırayı imam almıştır. Ancak oransal olarak imam diyenlerin ova köylerindeki oranı dağ köylerine göre daha düşüktür.

Görüldüğü üzere dağ köylerinde ova köylerine nazaran

köydeki otorite yönünden seçenek daha az olmuştur. Bu da, köylerin dış dünyaya açılmaları ile gelişen sosyal etkilerin bir sonucu olarak köy grupları arasında köydeki otoritenin farklı kişilerde bulunabileceğini göstermektedir.

Araştırma alanında sözü en çok dinlenen kişinin olmadığını söyleyenlerin ova köyündeki oranı %12.68 iken, dağ köylerinde %8 olmuştur. Bu cevaplar aslında köylünün mevcut otoriteye karşı bir çeşit vaziyet almasını gösterebileceği gibi demokratik bir otoriteye de işaret olabilir.

Köyde sözü en çok dinlenen kişinin neden muhtar olduğu sorusuna, ova köylerinde, seçilmiş olması ve girişimci olması cevabı ağırlıkta olup, dağ köylerinde zengin ve nüfuzlu olması cevabı ağırlıktadır.

5.1.11. Komşu ve Akrabalık İlişkileri

Kırsal kesimdeki akrabalık ve komşuluk ilişkileri kentsel kesimden önemli derecede farklılık arzeder. Kentlerde aynı binada bulunan insanlar dahi birbirlerini tanımazlarken, kırsal kesimdeki insanlar birbirini çok iyi tanırlar ve hatta bu insanların çoğu komşuluk dışında çeşitli nedenlerle akrabalarıdır. Kapalı ve küçük toplumlarda bu özellikler oldukça yoğundur. Kırsal kesimdeki insanlar arasında gerek sosyal, gerekse kültürel yönden önemli farklılık yoktur. Bu insanların hepsi tarlada çalışır, hayvanlarla uğraşır, aynı şeyleri yiyip içerler. Yani bir sosyal sınıf, sosyal tabakalanma ve mesleki farklılaşma pek görülmemektedir.

Bu özelliklerden dolayı kırsal kesimdeki akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin yoğun olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bunun zaman içerisinde değişim gösterebileceğini de tahmin etmek mümkündür. Zaman içerisinde komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin ne yönde değiştiğini belirlemek amacıyla konu ile ilgili deneklere sorular yöneltilmiş ve alınan cevaplarla çizelgeler olusturulmuştur. Önce deneklere komşu ve akrabalar arası ziyaretlerin geçmişe göre durumu sorulmuştur.

Çizelgede görüldüğü gibi deneklerin % 73.55'ini akrabalar ve komşular arası ziyaretlerin eskiye oranla azaldığını belirtirlerken, % 18.18'ini değişmediğini ve %8.27'sini de arttı-

Çizelge 5.51. Akrabalar Arası Ziyaret Konusundaki Değişim

AKRABALAR ARASI ZİYARET KONUSUNDAKI DÜŞÜNCELER	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
AZALDI	89	73.55	56	78.87	33	66.00
DEĞİŞMEDİ	22	18.18	7	9.86	15	30.00
ARTTI	10	8.27	8	11.27	2	4.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ : ÖNEMLİ SD=2 X ² = 8.626 P≤0.05						

ğını ifade etmişlerdir (Çizelge 5.51). Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere araştırma alanı genelinde komşu ve akrabalık ilişkileri azalma yolundadır. Gerçektende anket sırasında deneklerin çoğunluğunda bu konuda geçmişe bir özlem duyulduğu ortaya çıkmıştır. Geçmişte kitle iletişim araçlarının olmaması nedeniyle insanların bir yerde toplanıp, o günkü yaptıkları işlerden bahsedildiği ve çeşitli konularda tartışıldığı, birbirlerinden çeşitli konularda bilgi alındığı ifade edilmiştir. Yine insanlar arasında saygı ve sevginin bulunduğu, ortaklaşa bir takım işlerin yapıldığı da ifade edilmektedir.

Akrabalar arası ziyaret konusundaki değişme köy grupları itibarı ile incelendiğinde her iki köy grubunda da değişimin olduğu ancak ova köylerindeki değişimin dağ köylerine göre daha fazla görüldüğü belirlenmiştir. Yapılan khı-kare testi sonucu da köy grupları arasında sözkonusu konu ile ilgili farklılığın önemli olduğunu göstermektedir.

Anket yapılan bireylerin önemli bir kısmı akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin bozulmaya başlamasını çeşitli nedenlere bağlamaktadır. Özellikle televizyonların ve, köy kahvelerinin olmaması nedeniyle de geçmişte ilişkilerinin güçlü olduğunu belirtmişlerdir. TV'nin ilk gelisi bu ilişkileri

başlangıçta arttırmış ancak, yaygınlaşması ile birlikte daha fazla oranda ilişkiler azalmaya başlamıştır. Yine köy kahveleri de bu ilişkileri zayıflatmıştır. Gerçekten kahveler insanların boş zamanlarını değerlendirmek için bir toplantı yeri olmanın ötesinde, buradaki oyunların insanlar arasındaki ilişkileri gerginleştirdiği de bir gerçektir. Bütün bunların yanında çiftçiler, kırsal kesimde de sosyal ve siyasal kutuplaşmaların oluşmaya başladığını ve kutuplaşmaların insanlar arasındaki ilişkileri zayıflattığını ifade etmektedirler.

Bütün bu ilişkiler yanında, yine geçmişte komşu ve akrabalar arasında çok yönlü yardımların bulunduğu çiftçiler tarafından belirtilmiş olup özellikle 1980 sonrası dönemde karşılıksız yardım anlayışının büyük ölçüde yok olduğu ileri sürülmüştür. Hatta komşu ve akrabalar arasında borç para verme durumunun bile önemli ölçüde azaldığı ileri sürülmektedir.

Araştırma alanındaki gerek dağ ve gerekse ova köylerinde özellikle 1980 öncesi dönemde hem kişiler arasındaki ilişkilerin daha iyi olduğu ve hem de birbirine borç verme konusunda daha olumlu ilişkilerin varlığı belirtilmiştir. Çiftçilerin ifadesi ile "hangi kapıyı çalsam boş dönmezdim" ifadesi kullanılmıştır.

Cizelge 5.52. Komşu ve Akrabalara Borç Para Verme Durumu

BORÇ PARA VERME DURUMU	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
EVET	95	78.51	53	74.65	42	84.00
HAYIR	26	21.49	18	25.35	8	16.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ: ÖNEMSİZ, SD=1, X ² = 1.517 P≤0.05						

Mevcut durumda ise genelde aile reislerinin %78.51'ı hala borç verdiklerini, %21.49'u ise borç vermediklerini be-

lirtmişlerdir. Ova köylerinde borç verenlerin oranı (%74.65) dağ köylerine göre (%84.00) daha düşüktür (Çizelge 5.52). Görüldüğü gibi günümüz koşullarına ova köyleri daha hızlı bir uyum sağlamışlardır.

Borç verme durumundaki olumsuz değişme yanında borcun verilme şeklinde de bir değişimin olduğu gözlenmektedir. Bu konu ile ilgili veriler Çizelge 5.53'de gösterilmiştir.

Çizelge 5.53. Borç Para Verme Şekli

BORÇ PARA VERME ŞEKLİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
TÜRK LİRASI	40	42.11	15	28.30	25	59.52
DÖVİZ	38	40.00	30	56.60	8	19.05
ALTIN	17	17.89	8	15.10	9	21.43
TOPLAM	95	100.00	53	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ	ÖNEMLİ		SD=2	X ² = 14.216	P≤0.05	

Arastırma alanında borç para veren deneklerin %42.11'i borcu Türk Lirası olarak, %40'ı döviz olarak ve %17.89'u da altın olarak verdiklerini ifade etmişlerdir. Görüldüğü gibi borç para verenlerin %57.89'u borcu Türk Lirası dışındaki araçlarla vermektedir. Bu da insanların artık sadece olayların toplumsal yanı dışında, ekonomik yanını da düşündüğünü göstermektedir.

Köy grupları itibarı ile incelendiğinde gerçekten kent ile bütünleşmeye doğru giden ova köylerinde insanların çoğunluğunun ekonomik yönünü düşünmede ağırlık kazandığı görülmektedir. Deneklerin, ova köylerinde %28.30'u ve dağ köylerinde ise %59.52'si borcu Türk Lirası karşılığı verirken, ova köylerinde %71.70'i ve dağ köylerinde de %40.48'i borcu Türk Lirası dışındaki başka paralarla verdikleri ortaya çıkmıştır

Borç parayı, döviz ve altın karşılığı veren bireyler, bunun nedenini paranın değer kaybetmesi olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle 1980 öncesi dönemde enflasyon sözcüğünü çok az duyduklarını ve bireyler arasındaki borç alma ve verme işleminin önemli bir kısmını Türk Lirasının aldığını ve paranın değer kaybetmesi olayı dışında ellerindeki altını da borç olarak verdiklerini belirtirlerken çiftçiler bu dönemde döviz ile borç vermenin görülmediğini belirtmişlerdir. Oysa mevcut duruma bakıldığında ova köylerinde döviz ile borç vermenin %50'nin üzerinde bir oran tuttuğu belirlenmiştir. Dağ köylerinde ise hala borç para işleminde Türk Lirası önemli olmaktadır. Ancak, bu durumun, onların içinde oldukları zor ekonomik koşullarından da kaynaklanabileceği gözönünde bulundurulmalıdır. Fakat önemli olan borç para verme işlemlerinin dağ ve ova köyleri arasında farklılık arzemesidir. Nitekim yapılan khi-kare testinde de dağ ve ova köylerinde borç alma ve verme işlemi açısından önemli farklılığın olduğu doğrulanmıştır.

5.1.12. Miras Paylaşımı ve Konu ile İlgili Tutumlar

Türkiye'de Yurttaşlar Yasası, mirasın bölüşümünde eşitlik öngörmektedir. Bu yasayla İslam Hukukunun kız ve erkek evlatlara farklı işlem yapması ortadan kalkmıştır. Ancak, burada bazı ayrıcalıklar sözkonusudur. Yasada tarım işletmelerinin parçalanarak, verimli çalışamayacak duruma gelmesini önlemek amacıyla özel ve ayrıcalıklı kurallar getirilmiştir. Dolayısıyla, burada eşitlik ilkesi bozulmakta ve miras olarak bırakılan tarım işletmesinin mirasçılardan birine devri öngörülmektedir. Burada sistemin en önemli koşulu, işletmeyi devralmak için böyle bir isteğin varlığıdır. Ancak sistem zorlayıcı değil, bir mirasçının isteğine bağlıdır (Aksoy ve ark., 1988).

Fakat, bu özel kurallar Türk hukukunda önemli bir rol oynamaz ve hemen hemen hiç uygulanmaz. Uygulamada, hemen hiç bir mirasçı böyle bir istekle başvurmadığından bu konudaki yargıtay kararları yok denecek kadar azdır. Genellikle çiftçiler böyle bir sistemin varlığını bile bilmezler (Aksoy ve ark., 1988).

Araştırma alanında anket yapılan 121 çiftçiye sahip ol-

dukları arazinin, mülkiyetlerine nasıl geçtiği sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.54 hazırlanmıştır.

Çizelge 5.54. Sahip Olunan Arazinin Mülkiyete Geçme Biçimi

MOLKIYETE SAHİP OLMA ŞEKLİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
BABADAN	81	66.94	46	64.79	35	70.00
BABADAN VE SATINALDIM	37	30.58	22	30.98	15	30.00
SATINALDIM	3	2.48	3	4.23	0	0.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00

Çizelge'de görüldüğü gibi ailelerin %66.94'ü sahip oldukları arazinin kendilerine babadan kaldığını, %30.58'i babadan kalan arazi yanında bir kısım araziye de satın aldıklarını ve %2.48'i de babadan arazi kalmadığını sahip oldukları araziye satın aldıklarını belirtmiştir.

Ova ve dağ köylerindeki ailelerde araziye sahip olma biçimi yönünden benzerlikler mevcuttur. Ancak, ova köylerindeki ailelerin %4.23'ü araziye sadece satın alarak sahip olduklarını bildirirlerken, dağ köylerinde bu şekilde araziye sahip olan ailelere rastlanmamıştır.

Günümüzde kırdan kent'e göç nedeniyle gelecekte tarım işletmelerinin büyüklüğünün artabileceği yönünde görüşleri sürülmektedir. Ancak, anket yapılan aile bireylerinin yaş ortalamaları daha önceki konularda bahsedildiği gibi ova köylerinde 44.18 ve dağ köylerinde 50.62 dir. Dolayısıyla bu kişilerin miras bölüşümleri ortalama bir tahmin ile 20 yıl kadar geride olmuştur. O dönemlerde de göç olgusu olmakla beraber günümüzdeki yoğunlukta değildir. Bu nedenle geçmişte bir taraftan nüfus artışı ve bir taraftan da miras yoluyla arazi parçalanması sürmüştür.

Anket yapılan aile reislerine babadan kalan arazinin kaç mirasçı arasında bölündüğü sorulmuş ve bununla ilgili bulgular Çizelge 5.55'de verilmiştir.

Çizelge 5.55. Babadan Kalan Arazinin Mirasçılar Arasında Paylaşımı

VARİS SAYISI	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
2	17	14.41	9	13.24	8	16.00
3	23	19.49	15	22.06	8	16.00
4	36	30.51	21	30.88	15	30.00
5	11	9.32	5	7.35	6	12.00
6	14	11.86	6	8.82	8	16.00
7	10	8.47	10	14.71	0	0.00
8	4	3.39	0	0.00	4	8.00
9	3	2.55	2	2.94	1	2.00
TOPLAM	118	100.00	68	100.00	50	100.00

Çizelge'de görüldüğü gibi genelde, ova ve dağ köylerinde en fazla arazi bölünmesi dört kişi arasında olmuştur. Ağırlıklı ortalamalar alındığında genelde ortalama 4.36, ova köylerinde 4.35 ve dağ köylerinde de ortalama olarak 4.38 kişi arasında arazi bölünümü yapılmıştır. Bu rakamlara göre bugünkü arazi sahiplerinin ellerine geçmeden önce 100 dekar olarak araziyi kabul etmemiz durumunda şu anda bu arazilerin genelde 22.94 dekar, ova köylerinde 22.99 da ve dağ köylerinde de 22.83 da olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bir neslin daha bu arazileri paylaşması sonucunda işletme büyüklükleri ortalama olarak beş dekara düşecektir. Bunun yanında arazi bölünmesi sırasında bir kısım arazisinde sınır hatları oluşturulması nedeniyle boş kaldığıda bilinmektedir.

Araştırma alanında bir işletmenin mirasçı sayısı kadar parsel genişliğinin mevcut olması durumunda dahi bu parsellerin bölünerek daha küçük parseller oluşturduğu çiftçiler tarafından ifade edilmiştir. Bu durum özellikle ova köyü çiftçileri tarafından belirtilmiştir. Nedeni de parsellerin farklı

yerlerde (yol kenarı, sulama kanalı civarı, vs.) bulunması nedeniyle, rantının yüksek veriminin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Sanırız bu sorunların çözümü de arazi toplulaştırması ve yasaların tarım işletmeleri tarafından tanınan ayrıcalıkların yürürlüğe konulması ve çiftçilerin bu yönde bilinçlendirilmesinde yatmaktadır.

Arastırma alanında sahip olunan arazinin babadan kaldığını belirten aile reislerine paylaşımın nasıl yapıldığı sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.56 oluşturulmuştur.

Çizelge 5.56. Mirasın Bölüşüm Şekli

MIRASIN BÖLÜŞÜM SEKLI	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
MEDENİ KANUNA GÖRE	61	51.70	42	61.76	19	38.00
DİNİ KURALLARA GÖRE	6	5.08	4	5.88	2	4.00
YEREL KURAL. GÖRE	51	43.22	22	32.36	29	58.00
TOPLAM	118	100.00	68	100.00	50	100.00

Çizelge'de görüleceği üzere toplam çiftçilerin çoğunluğu (%51.70) mirasın medeni kanununa uygun şekilde yani erkek ve kız yarımı yapılmadan eşit olarak bölündüğünü ifade etmişlerdir. Bunu %43.22'lik oran ile yerel kurallara göre miras paylaşımı izlemiştir. Bu kurallara göre arazi paylaşımında eğer aileden ayrılan birisi varsa buna aile reisi tarafından arazi parsellerinden eşit olup olmadığına bakılmaksızın bir veya bir kaç verilmekte, kız çocuklarına genellikle arazi yerine belirli miktarda para veya hayvan verilmekte, yada kız çocuğuna hiç bir pay verilmemektedir. Genellikle dağ köylerinde bu son alternatif ön planda yer almaktadır. Yine çiftçilerin ancak, %5.08'i de miras paylaşımını dini kurallara göre yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bilindiği gibi bu şekilde miras paylaşımında erkeklere bir pay, kadınlara yarım pay verilmektedir.

Miras paylaşımı köy grupları itibarı ile incelendiğinde, ova köylerinde Medeni Kanununa göre paylaşımın ağırlıklı olduğu görülürken, dağ köylerinde yerel kurallara göre arazi paylaşımı daha ağırlıklı olmuştur. Her iki köy grubunda da dini kurallara göre arazi paylaşımı oldukça düşük oranlarda yer almıştır.

Ova köylerinde aile reisinin ölümünden sonra çoğunlukla eşi araziden belirli bir pay almaktadır. Dağ köylerinde ise eşi araziden pay almamakta ve çocuklarının birinin yanında kalmaktadır. Yerel geleneklere göre miras paylaşımında ova köylerinde çoğunlukla kız çocuğa arazi verilmez, bununla birlikte bir miktar para, hayvan vs. verilmektedir. Ayrıca kız çocuğuna hiç bir şeyin verilmediği durum da yaygındır. Dağ köylerinde ise kız çocuğa yerel kurallara göre hiç bir şey verilmez. Dolayısıyla kız ve erkek çocuğu arasındaki farklılık miras konusunda da dağ köylerinde belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Arastırma alanında çiftçilerle yapılan görüşmelerde, çiftçilerin özellikle dağ köylerinde büyük çoğunluğu geçmişte kız çocuklarının mirastan kesinlikle pay alamadıklarını, isteyemediklerini ve istemelerinin de toplum tarafından hoş karşılanmadığını ifade etmişlerdir. Mevcut durumda ise bu anlayışın bir ölçüde yıkılmaya başladığı da yine açıklamalar arasında yer almıştır. Çiftçilerin bu konudaki görüşleri Çizelge 5.57'de özetlenmiştir.

Çizelge'de görüleceği üzere toplam deneklerin %69.42'si ailede miras isteyen kızın hoş görü ile karşılanması gerektiğini belirtirken, % 30.58'i kızların miras istemesinin hoş görü ile karşılanamayacağını beyan etmişlerdir.

Bu durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde her iki köyde de kız çocuğunun miras istemesinin hoş görü ile karşılandığını söyleyen aileler çoğunluktadır. Ancak köy grupları arasında oransal farklılıklar sözkonusudur. Ova köylerindeki ailelerin %77.46'sı ve dağ köylerindeki ailelerin %58'i hoş görü ile karşılanacağını ve yine ova köylerindeki ailelerin %22.54'ü ve dağ köylerindeki ailelerinde %42'si hoşgörü ile karşılanamayacağını belirtmişlerdir. Görüldüğü gibi kız çocuğunun miras istemesi ova köylerinde dağ köylerine nazaran

Cizelge 5.57. Mevcut Durumda Kız Çocuklarının Miras İstemelerinin Ailede Hoş Karşılanıp Karşılanmama Durumu

KIZ ÇOCUKLARININ MİRAS İSTEMELERİNİN HOŞ KARŞILANIP KARŞILANMAMASI	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
EVET	84	69.42	55	77.46	29	58.00
HAYIR	37	30.58	16	22.54	21	42.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DOZEYİ: ÖNEMLİ SD=1, X ² = 5.235 P≤0.05						

daha yoğunlukta olumlu şekilde karşılanmaktadır. Yani dağ köyleri kızların miras istemesi konusunda daha geleneksel bir tutum ve anlayış içindedirler. Nitekim yapılan khi-kare testi de bu konudaki anlayışın köy grupları arasında önemli farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur.

Aile reislerinin kız çocuklarının miras istemesi konusundaki tutum ve anlayışlarının yanında önemli olan diğer bir husus da kız çocuklarının bu konudaki anlayışlarının ne olduğunun belirlenmesidir. Ova köylerinde mirasın eşit dağıtıldığını belirten aile reislerinin oranı (%61.76) oldukça yüksektir. Gerçekten araştırma sırasında bu köy grubunda eşine ait araziye işleyen aile reislerine de rastlanmıştır. Dağ köylerinde arazinin eşit bölündüğünü belirten aile reislerinin oranı %38 olmasına rağmen bu köy grubunda eşine ait araziye işleyen aile reisine rastlanmamıştır. Bu durumu çiftçiler, onlardan satın alındı, başka şeylerle bedeli ödendi şeklinde ifadeler kullanmışlardır. Bunlara karşın ova köylerinde aile reisleri geçmişte de kız çocuklarının bu günkü yoğunlukta olmasa bile mirasdan özellikle pay istediklerini ifade ederlerken, dağ köylerinde böyle bir şeyin geçmişte istenemediği vurgulanmaktadır.

Belirlenen bu sonuçlara göre günümüzde kız çocuklarının miras konusunda nasıl bir davranış içinde olduklarını belirlemek amacıyla aile reislerine uygulama itibarı ile geçmişteki ve bugünkü miras paylaşımında farkın olup olmadığı sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.58 oluşturulmuştur.

Çizelge 5.58. Miras Paylaşımında Geçmişe Göre Farklılık Durumu

MIRAS PAYLAŞIMINDA GECMİŞE GÖRE FARKLILIK VARMI?	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
FARKLILIK VAR	39	32.23	24	33.80	15	30.00
FARKLILIK YOK	82	67.77	47	66.20	35	70.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00

Çizelge'de görüldüğü gibi araştırma alanındaki deneklerin çoğunluğu (%67.77) miras paylaşımı konusunda farklılığın olmadığını belirtirlerken %32.23'ü farklılığın olduğunu belirtmişlerdir. Farklılığın olduğunu söyleyen ailelerin hemen tamamı, bu farklılığın eşit dağılım yönünde olduğu ve kız çocuklarının da açıkça mirastan pay almak istediklerini belirtir davranışlarda bulduklarını belirtmişlerdir.

Bu durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde, ova köylerindeki ailelerin %33.80'i farklılığın olduğunu ve %66.20'si de farklılığın olmadığını belirtmişlerdir. Bu köy grubunda geçmişteki miras dağılımının %61.76'sinin medeni kanununa göre eşit dağıldığı düşünülürse bu oran son çizelgeye göre biraz daha olumlu yönde değişiklik gösterecektir. Yani erkek ve kız çocukları arasında miras konusu arazinin eşit dağılması yönünde önemli ilerlemenin sağlanabileceği söylenebilir. Dağ köylerindeki ailelerin %70'i miras paylaşımı konusunda farklılığın olmadığını belirtirken ancak %30'u farklılığın olduğunu belirtmiştir. Görüldüğü gibi bu köy grubunda da kız çocuklarına miras verilmesi veya kız çocuklarının miras isteyebilmesi yönünde bir değişiklik sözkonusudur. An-

cak geçmişte mirasın eşit dağılma oranının %38 olduğu göz-önünde bulundurulur ve mevcut yapıda da bu durumun değişmediğini belirtenlerin oranı %70 olunca, bu köy grubunda ova köyleri düzeyinde bir değişimin olmadığı ve hala ağırlıklı olarak geleneksel yapının devam ettiği söylenebilir.

Araştırmada aile reislerine ve eşlerine mevcut uygulama dışında miras paylaşımı konusundaki düşünceleri sorulmuş ve görüşleri ile ilgili veriler Çizelge 5.59'da özetlenmiştir.

Çizelge 5.59. Miras Sizce Nasıl Paylaşılmalı? Sorusuna Aile Reisleri ve Eşlerinin Cevapları

AİLE REİSLERİ						
MİRAS PAYLAŞIMI KONUSUNDAKI DÜŞÜNCELER	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
EŞİT	67	55.37	45	63.38	22	44.00
ERKEK BİR PAY KIZ YARIM PAY	29	23.97	18	25.35	11	22.00
KIZ HIÇ ALMASIN	25	20.66	8	11.27	17	34.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
AİLE REİSLERİ EŞLERİ						
EŞİT	82	67.77	53	74.65	29	58.00
ERKEK BİR PAY KIZ YARIM PAY	28	23.14	14	19.72	14	28.00
KIZ HIÇ ALMASIN	11	9.09	4	5.63	7	14.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00

Çizelge'de görüldüğü gibi anket yapılan toplam 121 aile reisinin %55.37'si miras paylaşımının medeni kanununa göre, %23.97'si islam hukukuna göre ve %20.66'sı da kızlara hiç pay verilmeden yerel kurallara göre yapılması gerektiğini öne sürmüşlerdir.

Köy grupları itibarı ile durum incelendiğinde ova köylerindeki aile reislerinin %63.38'i medeni kanununa göre miras paylaşımının yapılmasını uygun görürken bu oran dağ köylerinde %44 olmuştur. Yine islam hukukuna göre paylaşımı ileri süren ailelerin ova köylerindeki oranı %25.35, dağ köylerinde ise %22 olmuştur. Yerel kurallara göre paylaşımın uygun olduğunu ifade edenlerin ova köyleri içindeki oranı %11.27 iken dağ köylerinde bu oran %34'e çıkmıştır. Dolayısıyla ova köylerinde medeni kanununu uygun görenlerin oranı %50'den fazla iken, dağ köylerinde de medeni kanununu uygun görmeyenlerin oranı %50'den fazladır. Yani aile reisleri düşünce tarzı itibarı ile bile dağ köylerinde kız çocukları ile erkek çocuklarını farklı şekilde algılamaktadır. Ova köylerinde ise bu geleneksel yapının önemli ölçüde değişmeye başladığı ortaya çıkmaktadır.

Aile reisleri eşlerinin miras paylaşımı konusundaki düşünceleri de şu şekilde açıklanabilir. Toplam aile reisleri eşlerinin %67.77'si medeni kanununa göre, %22.14'ü islam hukukuna göre ve sadece %9.09'u da yerel kurallara göre yani kız çocuklarının pay almaması şeklinde bir miras dağılımının uygun olduğunu ileri sürmektedirler. Genel olarak aile reisleri ve eşlerinin düşünceleri karşılaştırıldığında aile reislerine nazaran eşlerin daha fazla oranda medeni kanununa göre ve daha az oranda yerel kurallara göre miras paylaşımına taraf oldukları ortaya çıkmaktadır. Islam hukukuna göre miras paylaşımında aile reisleri ve eşleri aynı oranda olmuştur.

Köy grupları itibarı ile durum incelendiğinde medeni kanununa göre miras paylaşımının yapılması gerektiğini söyleyen aile reisleri eşlerinin ova köyleri içindeki oranı %74.65 ve dağ köyleri içindeki oranı da %58 olmuştur. Dolayısıyla her iki grupta da medeni kanunu savunanların oranı %50'den daha fazladır. Ancak, oran ova köylerinde dağ köylerine nazaran daha yüksektir. Diğer taraftan islam hukukuna ve yerel kurallara göre miras paylaşımının yapılması gerektiğini ifade eden

dağ köyleri aile reisleri eşlerinin oranı ova köylerine nazaran daha yüksektir.

Bu verilere göre aile reisleri eşlerinin aile reislerine nazaran ve ova köylülerinin dağ köylülerine nazaran daha fazla oranda medeni kanununa göre arazi paylaşılmasının uygun olacağı görüşündedirler.

5.1.13. Aile Planlaması Konusundaki Tutum ve Davranışlar

Türkiye'de nüfus planlaması ve nüfus kontrolü konusunda önemli mesafelerin alındığını söylemek mümkündür. Gerçekten gerek yazılı ve gerekse görsel araçlarla bu konuda önemli çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca kırsal kesimdeki sağlık evlerinin de bu konuda önemli etkileri olmuştur. Dolayısıyla insanlar artık çok çocuk yerine daha nitelikli çocuğu tercih eder duruma gelmişlerdir. Ancak, bütün bunlara karşın, hala nüfus artış hızının istenilen düzeye indirildiğini söylemek mümkün değildir. Özellikle kırsal kesimde insanların bir kısmının değişik nedenlerle veya bilgisizlik nedeniyle aile planlamasına karşı çıktıkları da bir gerçektir.

Araştırma alanında anket yapılan bireylerin aile planlaması konusundaki düşünceleri sorulmuş ve bunların vermiş oldukları cevaplarla Çizelge 5.60 oluşturulmuştur.

Çizelge 5.60. Aile Planlamasına Taraftar Olma Durumu

AILE PLANLAMASINA TARAFTAR OLMA DURUMU	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
EVET	74	61.16	48	67.61	26	52.00
HAYIR	47	38.84	23	32.39	24	48.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ : ÖNEMSİZ SD = 1, $X^2 = 3.009$ $P \leq 0.05$						

NOT: Aile Planlamasının ne olduğunu bilmeyenlere açıklama yapılarak cevap alınmıştır.

Çizelge 5.60'da görüldüğü gibi toplam aile reislerinin %61.16'sı aile planlamasına taraftar olduklarını ve %38.84'ü de taraftar olmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde ise ova köylerindeki ailelerin %67.61'i ve dağ köylerindeki ailelerinde %52'si aile planlamasına taraftar olduklarını belirtirken, ova köylerindeki ailelerin %32.39'u ve dağ köylerindeki ailelerin de %48'i aile planlamasına taraftar olmadıklarını belirtmişlerdir. Gerçekten aile planlamasına taraftar olma oranının ova köylerinde, dağ köylerine nazaran yüksek olması ilginçtir. Çünkü dağ köylerindeki insanlar daha fazla geçim sıkıntısı içindelerdir. Dolayısıyla çok çocuğun çalışacağı fazla ve verimli arazi olmadığı gibi böylece zaten var olan geçim sıkıntısı çocuk sayısının artması ile daha da artacaktır.

Bu sonuçlara göre ailelerin sahip oldukları çocuk sayısına geçim zorluklarının ekti etmediği de ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla başkaca nedenler bulmak gereği ortaya çıkacaktır. Ancak, daha önceki konulardan biliyoruz ki ova köylerinde eğitim, ulaşım, kitle iletişim araçlarından yararlanma, sağlık ocağından yararlanma gibi üstünlükler mevcuttur. Dolayısıyla aile planlamasına taraftar olmanın bu avantajlarla ilgisinin olabileceği söylenebilir. Ayrıca, konu ile ilgili bilgi eksikliğinin de etkisinin olabileceği düşünülebilir. Gerçekten, dağ köylerindeki aileler bu konuda aile planlamasının günah olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Araştırma alanında anket yapılan aile reislerine doğum kontrolünün ne olduğunu bilip bilmedikleri sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.61 hazırlanmıştır.

Çizelgede görüldüğü gibi toplam 121 hane reisinin %65.29'u doğum kontrolünün ne olduğunu bilmekte ve % 34.71'i de bilmediğini ifade etmektedir. Ova köylerindeki ailelerin ise %71.83'ü doğum kontrolünün ne olduğunu bilirken bu oran dağ köylerinde %56 olmuştur. Dolayısıyla doğum kontrolünün ne olduğunu bilmeyenlerin ova köyleri içindeki oranı % 28.17 ve dağ köylerindeki oranı da % 44 tür. Görüldüğü gibi bu konudaki yetersizlik her iki köyde de önemli olmakla beraber dağ

köylerinde son derece dikkat çekicidir.

Cizelge 5.61. Doğum Kontrolü Konusunda Bilgi Sahibi Olma Durumu

DOĞUM KONTROLÜ KONUSUNDA BİLGİ SAHİBİ OLMA DURUMU	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
EVET	79	65.29	51	71.83	28	56.00
HAYIR	42	34.71	20	28.17	22	44.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DOZEYİ : ÖNEMSİZ, SD = 1, $X^2 = 3.238$ P≤0.05						

Aile planlamasına taraftar olma, doğum kontrolü konusundaki bilgi sahibi olma yanında önemli olan bir hususta gerçek yaşamda bunun ne kadarının uygulamaya dönüştürüldüğüdür. Bunu anlamak kapalı bir toplumda oldukça güç olmasına karşın anket sırasında, doğum kontrolünün ne olduğunu bilenlere, bunu uygulayıp uygulamadıkları da sorulmuş ve alınan cevaplarla Cizelge 5.62 hazırlanmıştır.

Cizelge 5.62. Doğum Kontrolünü Uygulama Durumu

DOĞUM KONTROLÜNÜ UYGULAMA DURUMU	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
EVET	68	86.08	44	86.27	24	85.71
HAYIR	11	13.92	7	13.73	4	14.29
TOPLAM	79	100.00	51	100.00	28	100.00

Cizelge'de görüldüğü gibi doğum kontrolünü bilenlerin

%86.08'i doğum kontrolünü uyguladıklarını, %13.92'si ise uygulamadıklarını ifade etmişlerdir. Ova köylerinde ve dağ köylerinde de oranlar birbirine yakın olmakla beraber uygulamayanların oranı, dağ köylerinde ova köyelerine nazaran yüksektir.

Genel denek sayısı itibarı ile bir değerlendirme yapılacak olursa, araştırma alanında doğum kontrolü uygulayanların oranı % 56.20 ve uygulamayanların oranı da %43.80 olmaktadır. Ova köylerinde ise doğum kontrolü uygulayanların oranı %61.97 ve uygulamayanların oranı % 38.03'tür. Dağ köylerinde doğum kontrolü uygulayanların oranı %48 ve uygulamayanların oranı %52 dir. Görüldüğü gibi dağılım dağ köylerinde dengeli olurken ova köylerinde doğum kontrolü uygulayanlar oldukça yüksek düzeydedir.

Bu sonuçlara göre gerçekten doğum kontrolünü bilme ile bunu uygulama arasında pozitif bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Çünkü haberdar olanların büyük çoğunluğu uyguladıklarını da ifade etmişlerdir. Sanırız bu konuda sağlık merkezleri ve ocaklarının önemli rolü vardır. Diğer yandan çiftçilerin büyük çoğunluğu bu konuda daha ayrıntılı bilgilerin kitle iletişim araçları ile ve özellikle televizyon programları ile sık sık verilmesinin yararlı olacağını ifade etmektedirler. Bu konudaki bilgilerinin yetersiz olması nedeniyle fazla çocuk istemeyen annelerin hala ilkel yöntemlerle çocuk düşürükleride ortaya çıkmıştır.

5.1.14. Kan Davası ile İlgili Tutumlar

Türkiye'de kan davası geleneği son yıllarda önemli ölçüde zayıflamıştır. Ancak bu kan davası geleneğinin tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmemelidir. Çünkü kitle iletişim araçlarında her gün kan davası nedeniyle işlenen bir cinayeti hemen hemen görmek mümkün olmaktadır.

Kan davasının hala sürmeye devam etmesinin bir çok nedenleri olmakla beraber, kırsal kesimdeki ailelerin sosyo-ekonomik yapıları ve akrabalık sistemleri arasındaki yakın ilinti de dikkate alınmalıdır. Ekonomik bakımdan geri kalmış, sınırlı eğitim olanaklarına sahip kırsal yörelerde kişiler arasındaki anlaşmazlıkların şiddet yoluyla çözümlenmek isten-

mesi şasırtıcı bir olgu değildir (Onsal, 1984).

Kan gütme geleneği belli bir toplumsal yapının ürünüdür. Böyle bir sosyo-ekonomik, kültürel yapıda yaşayanlar için kan gütme bir suç değil, başkalarına karşı bir "nefs'i müdafaa", muhtemel düşmanlarına karşı "caydırıcı bir uyarı"dır. Çünkü global toplumun onu yeterince koruyamadığı inancındadırlar (Onsal, 1984). Bir bakıma da toplumsal konumu sağlamlaştırma aracıdır.

Kan davası, bir aile, kabile ya da aşiretin üyelerine karşı başka bir aile, kabile ya da aşiret üyelerinin çeşitli nedenlerle duydukları kin dolayısıyla birbirlerinin yaşamlarına son vermeleridir (Yasa, 1966).

Araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin kan davası konusu ile ilgili tutumları Çizelge 5.63'de verilmiştir.

Çizelge 5.63. Kan Davası ile İlgili Tutumlar

KANA DAVASI GEREKLİMİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
EVET	22	18.18	8	11.27	14	28.00
HAYIR	99	81.82	63	88.73	36	72.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DOZEYİ		ÖNEMLİ	SD=1	X ² = 5.524	P≤0.05	

Çizelge'de görüldüğü gibi araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin %18.18'i kan davasının gerekli olduğunu ve böyle bir durum ile karşılaştıklarında "öldüren öldürülür" ifadesindeki gibi davranacaklarını belirtmişlerdir. Aile reislerinin %81.82'si ise kan gütme olayına taraf olmadıklarını, kan gütme olayının artık bir aile görevi olmadığını, insanların güvenliklerinin artık devlet tarafından sağlana-

bildiğini ifade etmişlerdir.

Kan davası ile ilgili tutumlar köy grupları itibarı ile incelendiğinde ova köylerinde kan gütme olayına taraf olan ailelerin oranı % 11.27 iken, dağ köylerinde bu oran %28'e çıkmıştır. Görüleceği üzere sosyo-ekonomik ve kültürel yönden daha geri durumda olan dağ köylerinde kan davasına olumlu bakanların oranı hala önemli düzeydedir.

Kırsal kesimde bireyler arasındaki çatışmalara genellikle, arazi sınırı, su, namus gibi olaylar neden olmaktadır. Namus çoğunlukla kadınlarla ilgili bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Kırsal toplum tarafından evlilik dışı ilişkiler hoş karşılanmaz ve böyle işler numussuzluk olarak değerlendirilir. Bu tür ilişkilerde bulunan kadınların yakınları ağır bir yük altında kalırlar ve öcünün mutlaka alınması gerektiğine inanırlar. Kırsal kesimde bu tür ilişkiler çok az olmakla beraber suçlulara uygun görülen cezalandırmalar öldürmele-re kadar uzanır (GÖKÇE, 1993/a). Araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin çoğunluğu kan davasına taraf olmadıklarını ifade etmekle beraber, namus konusu gündeme geldiğinde bunların da bir kısmı böyle bir durumda suçlunun cezasını ancak kendisinin verebileceğini ifade etmişlerdir. Kan davasına karşı olan ancak, namus sözkonusu olduğunda suçluyu cezalandıracağını ifade edenlerin ova köyleri içindeki oranı %9.52, dağ köylerindeki oranı da %22.22 olmuştur. Bu sonuçlar da göstermektedirki, dağ köyleri namus kavramı konusunda da geleneksel yapılarını korumaktadırlar.

Ova ve dağ köy grupları arasında kan davası ile ilgili tutumlarda görülen farklılığın önemli olup olmadığı test edilmiş ve sonuçta farklılığın önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Yani ova köylerine nazaran dağ köylerinde kan davasına taraftar olma daha fazladır.

5.1.15. Bazı Güncel Konular ile İlgili Bilgi Düzeyleri

Araştırma alanında anket yapılan aile reislerin genel bilgi düzeylerini ölçmek amacıyla bazı güncel sorular sorulmuş ve alınan cevaplarla aile reisleri üç gruba ayrılmıştır (EK ÇİZELGE 7). Genel bilgi düzeylerine göre aile reislerinin köy grupları içindeki dağılımı Çizelge 5.64'de verilmiştir.

Arastırma alanında anket yapılan aile reislerinin %23.14'ü düşük, %42.98'i orta ve % 33.88'i de yüksek düzeyde genel bilgi düzeyine sahip olmuştur.

Çizelge 5.64. Genel Bilgi Düzeyleri

GENEL BILGI DÜZEYLERİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
DÜŞÜK	28	23.14	12	16.90	16	32.00
ORTA	52	42.98	32	45.07	20	40.00
YÜKSEK	41	33.88	27	38.03	14	28.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ		ÖNEMSİZ	SD=2	$X^2 = 3.936$	$P \leq 0.05$	

Genel bilgi düzeyleri köy grupları itibarı ile karşılaştırıldığında ova köylerinde düşük bilgi düzeyi %16.90 iken dağ köylerinde bu oran %32 olmuştur. Yine ova köylerinde yüksek bilgi oranı %38.03 iken, dağ köylerinde %28 bulunmuştur. Bu sonuçlara göre genel bilgi düzeyinin ova köylerinde dağ köylerine kıyasla daha yüksek olduğu söylenebilir. Ancak yapılan khi-kare testi sonucunda, köy grupları arasındaki genel bilgi düzeyi farklılığının istatistikî olarak önemli olmadığı ortaya çıkmıştır. Yani genel bilgi düzeyi yönünden köy grupları arasında farklılığın olmadığını söyleyebiliriz.

5.1.16. Kooperatiflere Üyelik ve Kooperatifçilik Bilinc Düzeyi

5.1.16.1. Kooperatiflere Üyelik Durumu

Türkiye'de kırsal kesimdeki nüfusun toplam nüfus içerisinde önemli bir paya sahip olduğu bilinmektedir. Ancak yine bu kesimde verimin düşük olması, işgücü fazlalığı, eğitim ve

gelirin düşüklüğü gibi bir çok sorunlar mevcuttur. Kırsal kesimde bireylerin örgütlenmemeleri nedeni ile ürünlerin pazarlanması, kredi temini, girdi satın alınması konusunda devamlı çifti aleyhine işleyen bir yapı oluşmaktadır.

Bu yoğun ve karmaşık sorunlarla dolu olan kırsal kesimdeki mevcut sorunların çözümünde, bir çok bilim adamının ortak görüşü bu kesimde yaygın ve etkin kooperatificiliğin geliştirilmesi olmuştur. Bu örgütlenme ile sermayesi az, rekabet etme olanağı bulunmayan çiftçiler daha güçlü hale gelecek, üretim, kredi, üretim girdilerinin temini ve pazarlama konusunda kendi kendilerine yardım edebilen bir grup haline gelmeleri kolaylaşabilecektir.

Araştırma alanındaki anket yapılan bireylerin kooperatife üye olup olmama durumları Çizelge 5.65'de özetlenmiştir.

Çizelge 5.65. Kooperatiflere Üye Olma Durumu

KOOPERATİFE OYELİK DURUMU	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
EVET	77	63.64	56	78.87	21	42.00
HAYIR	44	36.36	15	21.13	29	58.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ		ÖNEMLİ	SD=1	$\chi^2 = 17.240$	P≤0.05	

Çizelge'de görüleceği üzere anket yapılan 121 aile reisinin %63.64'ü kooperatife üye olduğunu, %33.36'sı da üye olmadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla kooperatiflere katılım araştırma alanında oldukça yüksektir.

Kooperatiflere katılım köy grupları itibarı ile incelendiğinde ova köylerindeki 71 çiftçinin %78,87'si ve dağ köylerindeki 50 çiftçinin de %42'si kooperatiflere üye olduklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuçlara göre ova köylerinde koopera-

atıflere katılım oldukça yüksek olup, dağ köylerinde kooperatiflere katılım %50'nin altında olmuştur. Burada önemli olan hususlardan birisi de dağ köylerinde daha önce kooperatife üye olduğu halde sonradan ayrılanların bulunmasıdır. Bu bireyler ayrılma nedenini, kooperatiflerden faydalanamadıklarını, bunun yanında gerekli gereksiz düşük de olsa kredi aldıklarını ve bunun da tüketimde kullanılması nedeniyle sürekli borç ödemek zorunda kaldıkları şeklinde yorumlamışlardır.

Araştırmada kooperatiflere üye olanların hangi kooperatife üye oldukları sorulmuş ve bunların dağılımı Çizelge 5.66' de verilmiştir.

Çizelge 5.66. Çiftçilerin Üye Olunan Kooperatiflere Göre Dağılımı.

ÜYE OLUNAN KOOPERATİF	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
PAN.EK.IHT.KOOP.	36	46.75	34	60.71	2	9.52
TARIM KREDİ	53	68.83	32	57.14	21	100.00
KÖY KALKINMA	4	5.19	4	7.14	0	0.00
TOPLAM	77		56		21	

NOT: Bir kişi birden fazla kooperatife üye olduğundan yüzdeler fazla olabilir.

Çizelgede görüleceği üzere kooperatife üye olan bireylerin %68.83'ü tarım kredi kooperatifine, %46.75'i pancar ekicileri istihsal kooperatifine ve ancak %5.19'u da köy kalkınma kooperatiflerine üye olduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla araştırma alanında anket yapılan çiftçilerin tarım kredi kooperatiflerine katıldıkları ve bölgede en yaygın kooperatifin de tarım kredi kooperatifi olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca dikkati çeken önemli bir husus da köy kalkınma kooperatiflerine katılımın çok düşük düzeyde kalmasıdır.

Ova ve dağ köylerinde kooperatiflere katılımındaki belirgin farklılık kooperatif çeşitleri arasında da gözlenmektedir. Ova köylerinde en fazla katılım (%60.71) pancar ekicileri istihsal kooperatiflerine olmuş bunu sırasıyla, tarım kredi (%57.14) ve köy kalkınma kooperatifleri (%7.14) izlemektedir. Dağ köylerinde ise kooperatife üye olan bireylerin tamamı tarım krediye üye iken %9.52'si de tarım kredinin yanında pancar ekicileri istihsal kooperatifine üye olmuşlardır. Dağ köylerinde köy kalkınma kooperatiflerine rastlanmamıştır.

Ova ve dağ köylerinde üye olunan kooperatif çeşitlerinin farklı olması sanırız önemli ölçüde iklim koşullarından ve arazinin sulanabilme durumundan kaynaklanmaktadır. Ova köylerinde arazinin önemli bir bölümünün sulanabilmesi ve ticari ürün ekimine uygun olması, ayrıca ticari ürünlerden birisinin de şeker pancarı olması bu kooperatiflere üyeliği arttırmaktadır. Dağ köylüleri ise sulu arazi ve pancar ekiminden mahrum olduklarından kooperatife katılım beklendiği gibi düşük kalmaktadır. Diğer taraftan gerçekten önemli fonksiyonları ve olumlu yönleri olan köy kalkınma kooperatiflerinin her iki köyde de yaygınlaşmamış olması, dağ köylerinde ise hiç bulunmaması son derece üzücüdür. Bunun yanında ova köylerinde daha önce mevcut olan köy kalkınma kooperatiflerinde tasfiye edildiği köylüler tarafından ifade edilmiştir.

5.1.16.2. Kooperatif Bilinç Düzeyi

Çiftçilerin kooperatifler hakkındaki bilgileri, kooperatiflerin yararları ve işlevleri hakkındaki tutum ve düşünceleri, onların kooperatiflere üye olmalarını etkileyebileceği ileri sürülebilir. Bu nedenle çiftçilerin kooperatifçilik ile ilgili bilinç düzeyleri ve kooperatifçilik hakkında değişik kaynaklardan edindikleri bilgilerin niteliği ile kooperatiflere katılmaları arasında bir ilişkiden sözedilebilir. Bu bakımdan, kooperatifçilik ile ilgili yayım çalışmaları yapanların kırsal alanlarda kooperatif hareketi yerleştirmeye çalışan kamu görevlilerinin kooperatifçilik bilinç düzeyini yükseltmek için her türlü eğitsel çabalarda bulunmaları gerektiği yaygın bir görüştür (Doğanca, 1983).

Araştırma alanında anket yapılan bireylerin kooperatif bilinç düzeyini belirlemek amacıyla kooperatif ile ilgili ba-

zı sorular sorulmuş ve alınan cevaplara puanlar verilerek suretiyle onların kooperatif bilinç indeksi oluşturulmuştur (EK ÇİZELGE 8). Bu puanlamaya göre çiftçiler, kooperatif bilinci düşük orta ve yüksek olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Bunların dağılımı Çizelge 5.67'de verilmiştir.

Çizelge 5.67. Kooperatifçilik Bilinç Düzeyi

KOOPERATİFÇİLİK BİLİNÇ DOZEYİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
DÜŞÜK	53	43.80	20	28.17	33	66.00
ORTA	41	33.88	26	36.62	15	30.00
YÜKSEK	27	22.32	25	35.21	2	4.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DOZEYİ ÖNEMLİ SD=2 $X^2 = 22.780$ $P \leq 0.05$						

Araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin genel olarak kooperatifçilik bilinç düzeylerinin düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Gerçekten de, bulgular incelendiğinde yüksek düzeyde kooperatifçilik bilincinde olan aile reislerinin oranı sadece %22.32 kadardır.

Köy grupları bu konu ile ilgili bir karşılaştırmaya tabi tutulduğunda, yine her iki köy grubunda da kooperatifçilik bilinç düzeyinin düşük olduğu söylenebilir. Ancak, oransal olarak köy grupları arasında önemli farklılıklar söz konusudur. Söyle ki, ova köylerinde kooperatifçilik bilinç düzeyi düşük olanların oranı %28.17 iken, dağ köylerinde bu oran %66'dır. Yine kooperatifçilik bilinç düzeyi yüksek olan bireylerin ova köylerindeki oranı %35.21 iken, dağ köylerinde bu oran sadece %4 kadardır. Dolayısıyla ova köylerinde kooperatifçilik bilinci düzeyinin dağ köylerine kıyasla yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Yapılan khi kare testi sonucu da, ova ve dağ köylerinde kooperatif bilinç düzeyi bakımından farklılığın

önemli olduğunu ortaya koymuştur.

Ova köylerinde gerek kooperatiflere üye olanların dağ köylerine göre daha fazla olması ve gerekse kooperatif bilincinin daha yüksek olması, kooperatiflere üyelik ile, kooperatifçilik bilinci arasında bir ilişkinin olabileceğini göstermektedir. Bu ilişkinin belirlenebilmesi amacıyla Çizelge 5.68 oluşturulmuştur.

Çizelge 5.68. Kooperatifçilik Bilinç Düzeylerine Göre Kooperatiflere Katılım

KOOPERATİFÇİLİK BİLİNÇ DÜZEYİ	KOOPERATİFLERE KATILIM											
	GENEL				OVA KÖYLERİ				DAĞ KÖYLERİ			
	EVET	%	HAYIR	%	EVET	%	HAYIR	%	EVET	%	HAYIR	%
DÜŞÜK	23	29.87	30	68.18	14	25.00	6	40.00	9	42.86	24	82.76
ORTA	30	38.96	11	25.00	20	35.71	6	40.00	10	47.62	5	17.24
YÜKSEK	24	31.17	3	6.82	22	39.29	3	20.00	2	9.52	0	0.00
TOPLAM	77	100.00	44	100.00	56	100.00	15	100.00	21	100.00	29	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMLİ SD=2, $\chi^2=18.443$ P<0.05				ÖNEMSİZ SD=2 $\chi^2=2.248$ P<0.05				ÖNEMLİ SD=1, $\chi^2=8.640$ P<0.05			

NOT: Dağ köy grubunda beklenen frekansların 1'den düşük çıkması nedeniyle yüksek ve orta satırları birleştirilmiştir.

Kooperatifçilik bilinç düzeyine göre kooperatiflere katılım durumu incelendiğinde genel olarak kooperatife ortak olanların %29.87'sinin kooperatif bilinç düzeyinin düşük ve % 31.17'sinin de yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan kooperatife üye olmayanların %68.18'inin kooperatifçilik bilinç düzeyi düşük iken %6.82'sinin de yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlara göre, kooperatif bilinç düzeyi yüksek olan bireylerin kooperatife katılım oranlarının yüksek

olduğu genellemesine varılabilir. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucunda kooperatiflere katılan veya katılmayanların kooperatif bilinç düzeyleri arasındaki farkın önemli olduğunu göstermiştir. Yani kooperatif bilinç düzeyi ile kooperatife katılım arasında bir etkileşim sözkonusudur.

Kooperatiflere katılım ile kooperatif bilinç düzeyleri köy grupları itibarı ile incelendiğinde, ova köylerinde farklılığın önemli olmadığı, dağ köylerinde ise önemli olduğu görülmüştür.

Dolayısıyla dağ köylerinde kooperatiflere katılımın artırılabilmesi için öncelikle onların kooperatif bilinç düzeylerinin artırılması yönünde çalışmaların yapılması gerektiği söylenebilir. Çünkü bu köy grubunda gerek kooperatif katılım ve gerekse kooperatif bilinç düzeyi oldukça düşüktür.

5.1.17. Kredi Kullanma ve Kullanım Biçimi

Türkiye'de kırsal kesimdeki tarım işletmelerinin, modernleşmesinde en önemli sınırlayıcı faktör sermaye yetersizliğidir. İşletmeciler gerekli olan yeni teknikleri, uygulayabilmek ve gereksinimlerini karşılamak amacıyla gelirlerine göre ya kendi tasarruflarından veya diğer kredi kuruluşlarından faydalanırlar. Bilindiği gibi kurumlaşmış kredi kaynaklarının vermiş olduğu tarımsal kredilerin faizleri ticari kredilerin faizlerinden daha düşüktür. Ancak, kırsal kesimde gelirin düşük olması ve üretimin yıllık olması, daha doğrusu tarımın kendi özelliğinden dolayı risk ve belirsizliklerin bulunması, kredi kullanma konusunda bireylerin çekimser kalmalarına neden olmaktadır.

Bir yandan özellikle küçük işletmelerin kredi kaynaklarından yeterince yararlanamamaları, diğer yandan verilen kredilerin düşük olması ve bu yüzden yatırıma değil tüketime gitmesi tarımsal kesimi kredi kullanma konusunda da kısır bir döngü içerisinde bırakmaktadır.

Araştırma alanında bireylerin kredi alma konusundaki tutumlarının belirlenmesi amacıyla kredi alıp almadıkları sorulmuş ve bununla ilgili veriler Çizelge 5.69'da özetlenmiştir.

Çizelge 5.69. Kredi Alma Durumu

KREDİ ALMA DURUMU	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
KREDİ ALDIM	68	56.20	44	61.97	24	48.00
KREDİ ALMADIM	53	43.80	27	38.03	26	52.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMSİZ		SD=1	X ² = 2.328	P≤0.05	

Araştırma alanındaki deneklerin %56.20'si kredi kullanırken % 43.80'i de kredi kullanmamıştır. Kredi kullanan deneklerin % 75'i (51 kişi) bu krediyi kooperatiflerden, %17.65'i (12 kişi) ziraat bankasından ve % 7.35'i (5 kişi) de kurumlaşmamış kredi kaynaklarından (tüccar, tefeci) kredi sağlamışlardır. Dolayısıyla kredi kullanan bireylerin %92.65'i kurumlaşmış kredi kaynaklarından kredi temin etmişlerdir. Kurumlaşmış kredi kaynakları içinde kooperatiflerin payı oldukça yüksektir. Buna karşın Ziraat Bankasından yararlanma oldukça düşük gerçekleşmiştir. Ziraat bankasından kredi konusunda yararlanmanın düşük olması sanırız bürokratik işlemlerin fazla olmasından kaynaklanabilir. Ayrıca orta ve uzun vadeli ve tarımsal yapıyı düzenleyici kredilere ayrılan plasmanlar da düşüktür. Dolayısıyla çiftçiler küçük miktardaki kredileri kendilerine daha yakın kooperatiflerden sağlama yolunu tercih etmektedir denilebilir.

Kredi alma durumu köy grupları itibarı ile incelendiğinde ova köylerindeki deneklerin %61.97'si ve dağ köylerindeki deneklerin de %48'i kredi aldıklarını ifade etmişlerdir. Ova köylerinde kredi kullanan (44 kişi) deneklerin %70.45'i (31 kişi) ve dağ köylerindeki kredi kullanan (24 kişi) deneklerin %83.33'ü (20 kişi) bu krediyi kooperatiflerden almışlardır. Yine ova köyündeki kredi kullanan deneklerin %18.18'i (8 kişi) ve dağ köylerinde kredi kullanan deneklerin %16.67'si (4

kişi) bu krediyi ziraat bankasından aldıklarını belirtmişlerdir. Dağ köylerinde aracı ve tefeciden kredi alanlar bulunmaz iken, ova köylerindeki bireylerin %11.36'sı (5 kişi) aracı ve tefeciden kredi aldıklarını ifade etmişlerdir. Aracı ve tefeciden kredi alan çiftçiler kredi olanaklarının sınırlı olması nedeniyle ürünlerini tarladayken ucuza satmak zorunda kaldıklarını da belirtmişlerdir. Böyle durumlarda serbest piyasadan kredi bulmanın avantajlı olabileceğini, ancak bunun maliyetinin de oldukça yüksek olduğunu belirtmektedirler. Bu sonuçlara göre ova köylerinde kurumlaşmış kredi kaynaklarından kredi sağlayanların oranı %88.63' iken, dağ köylerinde bu oran % 100 dür. Dağ köyü bireyleri bu durumu, gelirlerinin düşük, üretimlerinin tahıl ağırlıklı olması nedeniyle kurumlaşmamış kredi kaynaklarının kendilerine kredi vermekte iyimser olmamaları ve kendilerinin de yüksek faiz ve kısa dönem karşısında bu krediyi ödemekte zorluk çekmelerinin bu sonuç üzerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Ayrıca kırsal kesimde sermaye tüm bireyler için kısıtlı olmakla beraber dağ köylerinde zor durumda bulunan insanlara akraba ve komşular tarafından yardım edilmektedir. Yani zor durumda olana küçük te olsa yardım etmek geleneği, tüm köylerde olmasına karşın dağ köylerinde daha güçlü olmaktadır.

Köy grupları arasında kredi alıp almama konusunda oransal farklılıklar olmasına karşın, yapılan khi-kare testi sonucunda bu konudaki farklılıkların önemli olmadığı ortaya çıkmıştır.

Kredi kullanan bireylerin bu krediyi kullanma biçimleri farklılık gösterebilir. Araştırma alanındaki bireylerin krediyi kullanma biçimleri Çizelge 5.70'de verilmiştir.

Çizelgede görüleceği üzere incelenen köylerde, kredi kullananlar içerisinde bu krediyi tüketim amacıyla kullananlar oransal olarak en fazladır. Bunu sırasıyla gübre almak amacıyla kullananlar, hayvan ve hayvan yemi almak amacıyla kullananlar, alet makina almak amacıyla kullananlar ve en düşük oran ile ahır yaptırmak amacıyla kullananlar izlemektedir. Görüldüğü gibi kredi alan bireylerin %63.24'ü krediyi tarımsal faaliyetler için kullanmıştır.

Cizelge 5.70. Krediyi Kullanma Biçimi

KREDİYİ KULLANMA BİÇİMİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
HAYVAN VE HAY.YEMİ	9	13.24	8	18.18	1	4.17
GÜBRE	24	35.29	16	36.36	8	33.33
ALET MAKİNA	7	10.30	6	13.64	1	4.17
TÜKETİM	25	36.76	12	27.27	13	54.16
AHIR	3	4.41	2	4.55	1	4.17
TOPLAM	68	100.00	44	100.00	24	100.00

Kredinin kullanılma biçimi köy gruplarına göre incelendiğinde ise ova köylerinde gübre almak amacıyla kredi kullananlar (%36.36) çoğunlukta iken, dağ köylerinde krediyi tüketim amacıyla kullananlar (%54.16) çoğunluktadır. Ova köylerinde ikinci sırayı %27.27'lik bir oran ile tüketim amacıyla kredi kullananlar yer alırken, dağ köylerinde gübre almak amacıyla kredi kullananlar ikinci sırayı almaktadır. Bu sonuçlara göre ova köylerinde kredi kullananların %72.73'ü bu krediyi tarımsal amaçları için kullanırken, dağ köylerinde ancak %45.84'ü krediyi tarımsal faaliyetlerde kullanmıştır. Dolayısıyla dağ köylerinde alınan kredinin çoğunluğu tüketim amacıyla (düğün, hastalık ve günlük gereksinim) kullanılmıştır. Alınan bu kredilerin verimli alanlarda kullanılmaması, geri ödeme konusunda çiftçileri zor durumda bırakmaktadır. Ancak, şurası da bir gerçektir ki verilen kredi miktarlarının düşük olması da bu kredinin tüketimde veya sadece yem ve gübre de kullanılmasını zorunlu hale getirebilmektedir. Çiftçilerin büyük bir kısmında verilen kredilerin yetersiz olmasından şikayet etmekte olup, bunun da daha büyük amaçları için yeterli görmediklerini ve gerçekte yetmediğini ifade etmişlerdir. Bunun yanında verilen kredilerdeki faiz oranlarının

her ne kadar ticari kredilerin faiz oranlarından daha düşük olmasına karşın, daha uzun süreli ve daha düşük faizli olması gerektiğinin de altını çizerek belirtmektedirler. Yani günümüzün faiz oranlarının yüksek olması da fazla miktarda ve yatırım yapılacak oranda kredi alımını engellemektedir.

Çiftçilerin günümüz faiz oranları karşısındaki tutumlarını mevcut koşulları için nasıl değerlendirdiklerini belirlemek amacıyla, "devlet herhangi bir kısıtlama getirmeksizin (kullanım alanı ve miktarı üzerinde) günümüzdeki tarımsal kredilere uygulanan faiz ile istediğiniz kadar kredi verse alırmısınız?" diye soru yöneltilmiş ve alınan cevaplar Çizelge 5.71'de özetlenmiştir.

Çizelge 5.71. Devlet İsteddiğiniz Kadar Kredi Verse Alırmısınız? Sorusuna Çiftçilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KREDİ ALMA İSTEĞİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
EVET	49	40.50	38	53.52	11	22.00
HAYIR	72	59.50	33	46.48	39	78.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DOZEYİ: ÖNEMLİ SD= 1, X ² = 12.103 P≤0.05						

Çizelgede görüleceği üzere araştırma alanındaki çiftçilerin %40.50'si belirtilen koşullarla kredi alabileceklerini, %59,50'si ise alamayacaklarını ifade etmişlerdir. Mevcut durumda ise deneklerin %56.20'si kredi aldıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlar önceki çizelgelerle birlikte bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda, kredi alımında faiz faktörünün önemli olduğu ve kredi alanların önemli bir kısmının tüketim amacıyla kredi aldıkları bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu durumda kredi limitinin yüksek veya düşük olmasının pek önemli olmadığı da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kredi

verilirken kredinin nerede kullanılacağıının sorulmaması halinde bile kredi almak isteyenlerin düşük oranda olması düşündürücüdür. Buradan çiftçilerin ticari kredilerden daha ucuza krediyi bile almaktan çekinmeleri, onların riskler karşısında daha temkinli olmalarından, bütün faaliyetleri tarımsal faaliyet gibi görmeleri veya başka alanlarda yatırım yapamayacaklarını, daha doğrusu yatırım yapma ruhunun gelişmemesi ile açıklanabilir.

Bu durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde ova ve dağ köyleri arasında önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Gerçekten ova köylerinde belirtilen koşullar altında kredi almaya taraftar olan bireylerin oranı %53.52 iken, bu oran dağ köylerinde %22'ye düşmüştür. Dolayısıyla her iki köy grubunda da kredi alımı konusunda bazı tedirginlikler olmakla birlikte, dağ köylerinde bu tedirginlik oldukça yüksektir. Yani dağ köyündeki bireyler borçlu olmak konusunda çekimserdirler. Sanırız bu durum bir ölçüde gelir durumlarına da bağlı olabilir. Alınan kredinin geriye ödenememesi, yatırıma dönüştürülmeden tüketime gitmesi sonuçta sahip oldukları arazi, hayvan vs. sermayelerinin dahi ellerinde alınabilme korkusu bu insanların kredi karşısında tutumlu ve temkinli olmalarını zorunlu hale getirebilir. Dolayısıyla ekonomik güçleri zayıf olan bireyler böyle bir durumda çok daha fazla etkilenebileceklerdir.

Ova ve dağ köy grupları arasında kredi alma konusunda görülen farklılık khi-kare testi ile de önemli bulunmuştur.

Kırsal kesimdeki bireylere verilen kredilerin çiftçiler tarafından gerçekten tarım alanında yatırıma dönüştürülme yönündeki isteklerinin belirlenmesi amacıyla öncelikle bu krediyi tarım alanında mı yoksa tarım dışı alanlarda mı değerlendirmek istersiniz diye soru sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.72 oluşturulmuştur.

Çizelge'de görüleceği üzere kredi almaya taraf olan 49 çiftçinin %57.14'ü bu krediyi tarım alanında, %42.86'sı da tarım dışı alanlarda kullanmak istediğini ifade etmiştir. Görüldüğü gibi istekli olarak tarım alanında kredi kullanmak isteyenler çoğunluktadır ve bu sonuç bir bakıma Türkiye Tarımının gelişmesi açısından önemli kabul edilebilir.

Çizelge 5.72. Alınan Kredinin Kullanılmak İstenen Alanı

KREDİNİN KULLANILMAK İSTENDİĞİ ALAN	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
TARIM ALANINDA	28	57.14	25	65.79	3	27.27
TARIM DIŞINDA	21	42.86	13	34.21	8	72.73
TOPLAM	49	100.00	38	100.00	11	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ ÖNEMLİ SD=1 X ² = 5.182 P≤0.05						

Ancak, köy grupları bu açıdan bir karşılaştırmaya tabi tutulduğunda çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ova köylerinde kredi alma taraftarı olan 38 denneğin %65.79'u bu krediyi tarım alanında kullanmaya niyetli olduğunu belirtirken, dağ köylerinde bu oran % 27.27 olmuştur. Bu sonuçlara göre gerçekten, arazinin verimsiz, susuz, alt yapısı eksik kırsal alanlarda insanlar için tarımsal faaliyetler iflas etmek üzeredir. Bu nedenle insanlar hangi durum sözkonusu olursa olsun tarımsal alanda istekli olarak yatırım yapmak eğiliminde değillerdir. Bu gerçekten günümüz Türkiyesinin bir gerçeğidir ve bu sonuçlardan dolayı, da her geçen gün kırdan kente göç hareketleri hızla sürüp gitmektedir.

Kredinin kullanılmak istendiği alan yönünden köy grupları arasındaki farklılığın önemli olduğu khi-kare testinde de ortaya çıkmıştır. Yani ova köylülerinin çoğunluğu krediyi tarım alanında kullanırlarken, dağ köylerinde ise tarım dışı alanlarda kredi kullanma eğilimi daha fazladır.

5.1.18. Nüfus Hareketleri (Göç Olgusu)

Göç, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere, tamamen yahut geçici bir süre için bir yerleşim biriminden (şehir, köy) diğerine yerleşmek kaydıyla yaptığı coğrafi yer değiştirme olayıdır

(Akkayan, 1979).

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından 1950'li yıllara kadar gerek köylerin kente olan fiziki uzaklığı, gerekse köy ve kent toplumunu ayıran çok kalın toplumsal çizgiler köylüye içinde bulunduğu toplum dışında ilişki olanağı tanımamıştır. Bu durum ise köylüyü yeni bir dünyaya açılmaktan çok kendisiyle yetinmeye zorlamıştır. Çağdaş dünyadaki gelişmeleri pek izleyemediği ve kendi yaratıcı gücü ile daha iyi bir teknik ve yaşam biçimi geliştiremediği için hep yerinde saymıştır (Yıldırak ve Olhan, 1993).

Türkiye'de 1927-1950 yılları arasında toplam nüfus içindeki kırsal nüfusun payı pek değişmemiştir. 1950'yi takip eden her sayım yılında köy nüfusu mutlak olarak artmasına karşın oransal olarak azalmıştır. Hatta 1985 yılından itibaren mutlak olarak azalmaya başlamıştır. Bu durum kırsal kesimde nüfus artışının durmasından değil göç olayından kaynaklanmaktadır denilebilir.

Araştırma bölgesindeki köy gruplarında göç hareketleri ve göç etme istekleri incelenmiştir. Bu nedenle göç olgusu aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir.

5.1.18.1. Aile İçinde Göç Olgusu

Araştırma alanında anket yapılan aile reislerine ailelerinden yakın birinin köyden göç edip etmedikleri sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.73 hazırlanmıştır.

Çizelge'de görüldüğü gibi anket yapılan toplam ailelerden %69.42'sinde göç olgusu yaşanmış olup %30.58'inde yaşanmamıştır.

Köy grupları itibarı ile durum incelendiğinde ova köylerindeki ailelerin %61.97'sinde ve dağ köylerindeki ailelerinde %80'inde göç olgusu yaşanmıştır. Görüldüğü gibi ova köylerinde göç olayı yaşayan ailelerin oranı, dağ köylerinden yaklaşık %18 oranında daha azdır. Yani göç olgusu dağ köylerinde daha fazla görülmektedir.

Çizelge 5.73. Aile İçinden Göç Olayı Olup Olmama Durumu

AİLE İÇİNDE GÖÇ OLAYI YAŞANMA DURUMU	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
EVET	84	69.42	44	61.97	40	80.00
HAYIR	37	30.58	27	38.03	10	20.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DOZEYİ: ÖNEMLİ SD=1, X ² = 4.493 P≤0.05						

Gerçekten Türkiye'de yaşanan göç olgusunun kırsal iticiliğinden kaynaklandığı düşünülecek olursa, dağ köylerinden yani ekonomik yapısı bozuk, kente uzak, alt yapısı olmayan bölgelerden göçün daha fazla olması beklenir. Çizelge 5.73'de ki veriler de bu sonucu doğrulamaktadır.

Ova ve dağ köylerindeki ailelerde görülen farklı göç olgusunun önemli olup olmadığı khi-kare testine tabi tutulmuştur. Sonuçta, göç olayının ova ve dağ köylerinde farklı boyutlarda olduğu, yani farklılığın önemli olduğu ortaya çıkmıştır.

5.1.18.2. Göçetme Yaşı

Kırsal kesimden kentlere olan göç olgusu genellikle çalışabilir yaşdaki erkekler ile olmaktadır ve özellikle bu yaşın ekonomik durumları bozuk olan yörelerde daha düşük olduğu ileri sürülmektedir.

Anket yapılan aile reislerine ailelerinden ayrılıp kente giden bireylerin kaç yaşında göç ettikleri sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.74 hazırlanmıştır.

Çizelgede görüldüğü gibi anket yapılan ailelerde en fazla göç 20-24 yaşları arasında gerçekleşmekte ve yaş ilerledikçe göç olgusu azalmaktadır.

Çizelge 5.74. Göç Etme Yaşı

GÖÇETME YAŞI	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
15-19	14	16.67	5	11.37	9	22.50
20-24	47	55.95	21	47.73	26	65.00
25-29	12	14.29	9	20.45	3	7.50
30-34	11	13.09	9	20.45	2	5.00
TOPLAM	84	100.00	44	100.00	40	100.00
FARKLILIK DOZEYİ: ÖNEMLİ SD=3, X ² = 8.952 P≤0.05						

Köy grupları karşılaştırıldığında yine yaş ilerledikçe göç olgusu azalmakta, ancak oranlar büyük farklılıklar göstermektedir. Ova köylerindeki ailelerin %59.1'inde göç olgusu 15-24 yaşlarında görülürken dağ köylerinde aynı yaşlardaki göç olgusu yaşayan ailelerin oranı %77.50 olmuştur. Dolayısıyla dağ köylerinde göç olgusu çok erken yaşlarda başlamakta ve 24 yaşından sonra göç eden çok az olmaktadır.

Bu göç olgusu sonuçta kırsal kesimdeki nüfusun yaşlılardan oluşmasına neden olmaktadır. Tarımsal nüfusun yaşlanması kırsal kesimi durgunluğa itmektedir. Çünkü genç nüfus yeniliklere daha yatkındır ve tarımdaki verim artışı, tarımın teknolojik değişmelere ayak uydurması ve yeni teknolojilerin tarımda kullanılması ile mümkün olacaktır. Yaşlı nüfus ise daha çok geleneksel yöntemlerle üretim yapmak eğilimindedir.

Bir yandan hızlı bir göçün yaşanması, diğer yandan göç olgusunun erken yaşlarda olması kırsal kesimi durgunluğa itmektedir. Ayrıca yerleşim yerinin avantaj ve dezavantajları nedeniyle dağ ve ova köyleri arasındaki farklılıklar göç nedeniyle her geçen gün daha da artabilecektir.

Dağ ve ova köylerindeki yaşa göre göç olgusunda görülen oransal farklılıkların önemli olup olmadığı khi-kare testine tabi tutulmuştur. Sonuçta farklılığın önemli olduğu, yani dağ köylerinde göç olgusunun ova köylerine nazaran daha erken yaşlarda ve daha fazla olduğu belirlenmiştir.

5.1.18.3. Göçeden Bireylerin Eğitim Durumları

Kırsal kesimdeki göç olgusu erken yaşlarda başlamakta, sonuçta tarımsal nüfus yaşlanmaktadır. Ayrıca göç edenlerin önemli kısmını da eğitim düzeyi yüksek olan bireyler oluşturmaktadır. Bu iki faktör bir araya geldiğinde gerçekten kırsal kesim daha durgun, içe kapanık bir toplum olmaktadır.

Araştırma bölgesinde göç eden bireylerin eğitim durumları Çizelge 5.75'de verilmiştir.

Çizelge 5.75. Göç Eden Bireylerin Eğitim Durumu

EĞİTİM DOZEYİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
OKUR-YAZ.DEĞİL	4	4.76	2	4.55	2	5.00
OKUR YAZAR	6	7.14	2	4.55	4	10.00
İLKOKUL MEZUNU	49	58.34	27	61.35	22	55.00
ORTAOKUL MEZUNU	2	2.38	1	2.27	1	2.50
LİSE MEZUNU	8	9.52	6	13.64	2	5.00
ÜNİVERSİTE MEZUNU	15	17.86	6	13.64	9	22.50
TOPLAM	84	100.00	44	100.00	40	100.00

Çizelge'de görüldüğü gibi göç eden bireylerin büyük çoğunluğunu ilkokul mezunları oluşturmakta, bunu ilkokul üzeri eğitim gören bireyler izlemektedir. Okur yazar olmayan birey-

ler ise göç olgusu içinde en düşük düzeyde kalmaktadır. İlk- okul sonrası eğitime sahip olup göç edenlerin çoğunluğunu üniversite mezunları oluşturmakta olup bunların zaten köyde kalmaları beklenemez. Kırsal kesimde eğitimin önemli ölçüde ilkokul mezuniyeti ile sınırlı olması ve bu bireylerinde her ne pahasına olursa olsun önemli bir kısmının köyden göç etme eğiliminde olmaları bu kesimde eğitimin düşük kalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla köyde kalan nüfus okur-yazar olmayanların çoğunlukta olduğu bir toplumu oluşturmaktadır.

Ova ve dağ köylerinde göç edenlerin eğitimi benzerlik göstermektedir. Farklı olan dağ köylerinde okur-yazar olmayanların da göçü zorladığı ve üniversite mezunlarının tamamının köyden göç ettiği'dir. Yani genel eğilim aynı olmakla birlikte sadece oransal farklılıklar söz konusudur.

5.1.18.4. Göçeden Bireylerin Medeni Durumları

Daha önceki konularda değinildiği gibi göç edenlerin genç ve erkeklerden oluşması kırsal kesimde cinsiyet dengesizliğine neden olmaktadır. Bu dengesizlik dolayısıyla daha yoğun göçün olduğu kesimlerde daha yüksek olacaktır. Araştırma'da göç eden bireylerin, köyden ayrıldıklarında evli veya bekar olma durumları sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.76 hazırlanmıştır.

Çizelge 5.76. Göç Eden Bireylerin Medeni Durumları

MEDENİ DURUMLARI	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
EVLI	34	40.48	21	47.73	13	32.50
BEKAR	50	59.52	23	52.27	27	67.50
TOPLAM	84	100.00	44	100.00	40	100.00

Kırsal kesimden kent'e göç eden tüm bireylerin %59.52'si evlenmeden önce ve %40.48'i de evlendikten sonra göç etmiş-

tir. Dolayısıyla genelde evlilik öncesi göç olgusu daha yoğun olmuştur.

Köy grupları karşılaştırıldığında, yine her iki köy grubunda da evlilik öncesi göçün yoğun olduğu görülmektedir. Ancak, ova köylerinde evlilik öncesi ve sonrası göç edenler birbirine yakındır. Dağ köylerinde ise evlilik öncesi göç edenler, evlilik sonrası göç edenlerin iki katı kadardır. Dolayısıyla dağ köylerinde göç edenlerin önemli çoğunluğunu bekarlar oluşturmaktadır. Bu sonuç, daha önce verilmiş olan cinsiyet dengesizliğini doğrular niteliktedir.

Kırdan kente göç olgusu Türkiye'de 1960'larda hızla başlamış ve günümüzde de devam etmektedir. Araştırma bölgesindeki ova köylerinde anket yapılan bireylerin %22.73'ü 1970 öncesi, %18.18'i 1970-1980 döneminde ve %59.09'u da 1980 sonrası köyden kente göç etmişlerdir. Dağ köylerinde ise anket yapılan bireylerin %12.50'si 1970 öncesi, %7.5'i 1970-1980 dönemi ve %80'i de 1980 sonrası göç etmişlerdir. Görüldüğü gibi her iki köy grubunda da 1980 sonrası göç hızlanmış olup, dağ köylerinde başlangıçta yavaş ancak 1980 sonrası hızlı bir göç yaşanmıştır.

5.1.18.5. Göçetme Nedenleri

Türkiye'de tarımdan tarım dışına göçe neden olan faktörler, köyün itici gücü, iletici güçler ve kentin çekici gücü olarak sıralanmaktadır. Bu faktörler çeşitli dönemlerde farklı ağırlıkta önem kazanmıştır. Özellikle 1950-1960 yılları arasında kırsal kesimden kentlere göç olgusunda daha çok köyün itici nedenleri ilk sıralarda olmuştur. 1960'lardan itibaren kentin çekici ve iletici güçler daha fazla önem kazanmıştır (Civi, 1991).

Araştırma bölgesinde göç olgusu yaşayan ailelere göç eden bireylerin neden göç ettikleri sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.77 hazırlanmıştır.

Bilindiği üzere kırdan kente göçe etki eden bir çok faktör vardır. Bunlar özetle, kırsal itici gücü, kentin çekici gücü ve iletici güçler olarak özetlenmektedir. Araştırma bölgesindeki köy grupları bu faktörlere göre değerlendirilecek

Cizelge 5.77. G c Etme Nedenleri

G�C ETME NEDENLERİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
DAHA İYİ BİR HAYAT İÇİN	36	42.86	26	59.09	10	25.00
ARAZİ AZLIĞI VE VERİMSİZLİ.	19	22.62	7	15.91	12	30.00
FAKİRLİK	14	16.67	5	11.36	9	22.50
MESLEĞİ VARDI	15	17.85	6	13.64	9	22.50
TOPLAM	84	100.00	44	100.00	40	100.00
FARKLILIK D�ZEYİ: ÖNEMLİ SD=3, $X^2 = 9.992$ P ≤ 0.05						

olursa farklı sonuçların ortaya cıktığı görülmektedir. Söyle ki, ova köylerinde daha iyi bir yaŖam sağlamak amacıyla kente g c edenlerin oranı % 59.09 iken dağ köylerinde bu oran %25 olmuŖtur. Kırsal kesimdeki bireylerin daha iyi bir yaŖam sağlamak amacıyla kente g c etmelerini kentin çekici gücü ve iletici güclerinin etkisi olarak değerlendirmek sanırız yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla ova köylerinde g c eden bireylerin %50'sinden fazlası kentin çekici gücü nedeniyle kente g c etmektedir denilebilir. Yine araŖtırmada g c nedeni olarak belirtilen ve nedeni tamamen ekonomik olan arazi azlığı ve fakirlik de kırsal itici gücü olarak değerlendirilebilir. Bu iki faktör nedeniyle g c eden bireylerin oranı dağ köylerinde %52.50 iken ova köylerinde bu oran %27.27 olmuŖtur. Bu sonuca göre'de dağ köylerinde kırsal itici gücünün g c olayındaki etkisi ova köyelerine nazaran daha fazladır.

Bütün bu olguların yanında belirli bir mesleği olupta bunu tarım kesiminde değerlendirme imkanı olmadığından Ŗehre g c edenlerde mevcut olup bunların oranı dağ köyelerinde ova

köylerine nazaran daha yüksektir. Bu sonuç bir ölçüde, üniversite mezunları ova köylerinde kalabilirlerken dağ köylerinde üniversite mezunlarının kalmadığı gerçeğini ortaya koymaktadır.

Yapılan değerlendirmeler özetlenecek olursa kırdan kente göç etme nedenlerinden kentin çekici ve iletici güçlerin etkisi ova köylerinde dağ köylerine göre daha yüksek, kırın itici gücü de dağ köylerinde daha fazla olmuştur. Yani kırın itici gücü dağ köylerinde en önemli faktör olarak görülmektedir.

5.1.18.6. Göçedilen Yer

Daha önce bahsedildiği gibi Türkiye'de 1950 'lerden itibaren büyük bir göç ve şehirleşme olgusu yaşanmaktadır. Bu göç olayı uygulanan devlet politikaları nedeniyle her kente eşit oranda dağılım göstermemiştir. Göçün özellikle Ankara, İzmir, İstanbul, Bursa gibi büyük kentlere olmasının nedeni, sanayi tesislerinin, kamu kurumlarının, ticaretin ve diğer işbulma olanaklarının bu kentlerin çevresinde kurulmuş olmasındandır. Dolayısıyla bu olgu Türkiye'de dengesiz bir kentleşmeye neden olmaktadır. Göç olgusu sürekli üç büyük kente yönelmiş olmakla beraber son yıllarda yeni göç çeken kentlerde ortaya çıkmıştır. 1975-1985 yılları arasında en fazla göç çeken iller sıralamısında İstanbul, Ankara ve İzmir ilk üç sıraya girerlerken, 1990'da bu durum değişmiş olup İstanbul ve İzmir ilk on dört il içinde yer almıştır (Yücel, 1994).

Araştırma bölgesinde anket yapılan ailelere göç edenlerin nereye yerleştikleri sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.78 oluşturulmuştur.

Çizelgede görüleceği gibi toplam göç edenlerin büyük çoğunluğu (%47.62) üç büyük kente göç etmiştir. Tokat İl Merkezine göç edenler ise %36.91 olmuştur.

Ova köylerinde göç edenlerin %43.18'i Tokat İl Merkezine, %38.64'ü de üç büyük kente göç etmiştir. Dağ köylerinde ise üç büyük kente göç edenler %57.50, Tokat ili Merkezine göç edenler ise %30 olmuştur. Dolayısıyla ova köylerinden göç edenler kırsal kesim ile ilişkilerini de bir ölçüde kesmemiş,

belki bu yüzden Tokat il merkezini tercih etmiş olabilirler.

Çizelge 5.78. Göç Edilen Yer

GÖÇ EDİLEN YER	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
OÇ BOYOK KENT	40	47.62	17	38.64	23	57.50
MERKEZ İLÇE	31	36.91	19	43.18	12	30.00
ÇEVRE İLLER	6	7.14	3	6.82	3	7.50
DiĞER	7	8.33	5	11.36	2	5.00
TOPLAM	84	100.00	44	100.00	40	100.00
FARKLILIK DOZEYİ (*): ÖNEMSİZ SD=2, $X^2= 3.009$ $P \leq 0.05$						

(*). Çevre iller ve Diğer satırları birleştirilmiştir.

Ova ve dağ köylerinde, göç edenlerin yerleşmiş oldukları yerlerde görülen oransal farklılıkların önemli olup olmadığı test edilmiş, ancak farklılığın önemli olmadığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla dağ ve ova köylerinden göç edenlerin göç ettikleri yer itibarı ile aralarında bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

5.1.18.7. Göçedenlerin Şuandaki Meslekleri

Türkiye'de göç yoluyla kente gelmiş nüfus örgütlü, düzenli gelir getiren, sosyal güvenlik kapsamında yer alan çalışma koşullarına kavuşmamaktadır. Bu nüfusun çalışma koşulları ve tutmuş oldukları işlerin niteliği incelendiğinde marjinal kesimi oluşturdukları görülebilir. Çünkü Türkiye'deki kırdan kente göç olgusu istihdam hacmine paralel bir gelişme izlememektedir.

Araştırma alanında anket yapılan bireylere ailelerinden göç eden bireylerin şu anda ne iş yaptıkları sorulmuş ve alı-

nan cevaplarla Cizelge 5.79 oluşturulmuştur.

Cizelge 5.79. Göç Eden Bireylerin Meslekleri

GÖÇEDEN BİREYLERİN MESLEKLERİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
DÜZENLİ, SÜREK. VE SOS.GÖV.KAP. BİR İŞ	33	39.29	18	40.91	15	37.50
MARJINAL İŞ(*)	51	60.71	26	59.09	25	62.50
TOPLAM	84	100.00	44	100.00	40	100.00

(*). Boyacı, sıvacı, hamam tellağı, işportacı, pazarcı vs.

Cizelge'de görüleceği üzere araştırma alanından göç eden bireylerin büyük çoğunluğu (%60.71) Türkiye genelinde olduğu gibi marjinal işlerde çalışmaktadır. Düzenli, sürekli ve sosyal güvenlik kapsamında gelir getiren bir işte çalışanların oranı ancak %39.29 olmuştur.

Köy grupları itibarı ile durum incelendiğinde yine her iki köy grubunda da marjinal işlerde çalışanlar dağ köylerinde daha ağırlıklı olmak üzere önemli yer tutmaktadır. Çünkü ova köylerine göre, dağ köylerinden göç edenler daha niteliksiz bir emeğe sahiplerdir.

5.1.18.8. Göçeden Bireylerin Toprak ile Olan İlişkileri

Araştırma alanında kente göç eden bireylerin bir kısmı kendilerine ait araziye satıp köy ile ilişkisini kesmiş, bir kısmı ise hala köy ile ilişkisine devam etmektedir. Anket sırasında edinilen bilgilere göre ova köylerinde, göç eden kişilerin ve hatta ondan sonra gelen kuşağın dahi araziye satmaları çok nadir görülmektedir. Oysa dağ köylerinde göç eden kişi ya araziye satmakta, ya da aileden köyde kalan birisi varsa ona bırakmaktadır. Bir kuşak sonra ise köy ile ilişki tamamen kesilmektedir.

Araştırma alanında anket yapılan bireylere göç eden aile fertlerinin toprak ile olan ilişkilerinin sürüp sürmediği sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.80 oluşturulmuştur.

Çizelge 5.80. Göçeden Bireylerin Toprak ile olan ilişkileri

GÖÇEDEN BİREYİN TOPRAK İLE OLAN İLİŞKİSİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
ARAZIYI SATTI	28	33.33	9	20.46	19	47.50
ARAZIYI SATMADI	42	50.00	27	61.36	15	37.50
ARAZI YOKTU(*)	14	16.67	8	18.18	6	15.00
TOPLAM	84	100.00	44	100.00	40	100.00
FARKLILIK DOZEYİ: ÖNEMLİ SD=2, $\chi^2 = 7.098$ P≤0.05						

(*) *Arazinin bölünmeme durumu ve hiç arazisinin olmaması.*

Çizelgeden görüleceği üzere araştırma alanında göç eden bireylerin yarısı kırsal kesim ile ilişkilerini kesmemişlerdir. Ancak köy grupları itibarı ile durum incelendiğinde farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin; ova köylerinden göç eden bireylerin ancak %20.46'sı arazisini satarken, dağ köylerinde bu oran %47.50'ye çıkmıştır. Dolayısıyla dağ köylerinden göç edenlerin önemli bir kısmı köy ile ilişkilerini kesmektedirler. Gerçekten köylülerin ifadesi ile bir kuşak daha ileri gidildiğinde kırsal kesim ile ilişkiler büyük ölçüde kesilmiş olacaktır.

Ova ve dağ köylerinde kente göç edenlerin toprak ile olan ilişkilerindeki farklılık test edilmiş ve yapılan kiki-kare testi sonucunda bu farklılığın önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Yani dağ köylerinden göç edenler ova köylerinden göç edenlere nazaran toprak ile olan ilişkilerini daha fazla oranda kesmektedirler denilebilir.

Kırsal kesimden kente göç eden ve toprak ile olan iliş-

kisini kesmeyen insanların bu ilişkileri kiracılık, ortaklık veya bizzet kendisinin işlemesi şeklinde devam edecektir. Araştırma alanından göç eden ve arazilerini satmayan bireylerin toprak ile olan ilişkileri Çizelge 5.81'de verilmiştir.

Çizelge 5.81. Arazisini Satmayan Bireylerin Araziyi Kullanma Biçimi

ARAZİYİ KULLANMA BİÇİMİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
KIRA	18	42.86	13	48.15	5	33.33
ORTAK	11	26.19	5	18.52	6	40.00
KENDİ	13	30.95	9	33.33	4	26.67
TOPLAM	42	100.00	27	100.00	15	100.00
FARKLILIK DOZEYİ : ÖNEMSİZ SD=2, X ² = 1.781 P≤0.05						

Çizelgeden görüleceği üzere göç eden tüm bireylerin yaklaşık 1/3'ü ancak araziyi kendileri işlerlerken, 2/3'ü ortak veya kiracı şeklinde arazi işlemektedir. Ova köylerinde yine bireylerin 1/3'ü araziyi kendisi işlerken, dağ köylerinde 1/4'ü ancak araziyi kendisi işlemektedir. Bu sonuçlarda bize bir kez daha göç eden bireylerin toprak ile olan ilişkilerinin dağ köylerinde ova köylerine nazaran daha zayıf olduğunu kanıtlamaktadır. Çünkü toprak verimsiz ve yetersizdir.

Araştırma alanında anket yapılan ova köyleri grubundaki bireylerin %97.18'i göçün en büyük nedeninin fakirlik olduğunu ifade ederken, %2.82'si de köyde belirli bir sermaye oluşturup bunu kentlerde değerlendirme isteğinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Dağ köyleri grubundaki bireylerin tamamı ise göçün en büyük ve tek nedeninin fakirlik olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yine ova köy grubundaki bireylerin % 85.92'si göç edenlerin ekonomik durumlarının köyden daha iyi olduğunu, %14.08'si ise daha kötü olduğunu ifade etmişlerdir. Dağ köyle-

rinde ise bireylerin %96'sı göç edenlerin ekonomik durumlarının daha iyi ve %4'ü de daha kötü olduğunu belirtmişlerdir. Göçün eğilimi konusunda ova köy grubundaki bireylerin %76.06'sı ve dağ köylerindeki bireylerin de tamamı göçün git-tikçe arttığını ifade etmişlerdir.

5.1.18.9. Göçetme Eğilimleri

Anket yapılan bireylerin göç etme konusundaki tutumlarını belirlemek amacıyla "köyden göç etmek ister misiniz" biçiminde sorulan soruya verdikleri cevaplar Çizelge 5.82'de özetlenmiştir.

Çizelge 5.82. Aile Reislerinin Göç Etmek İsteyip İstememe Durumu

GÖÇETME İSTEKLERİ	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
EVET	47	38.84	15	21.13	32	64.00
HAYIR	74	61.16	56	78.87	18	36.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ : ÖNEMLİ SD=1, X ² = 27.707 P≤0.05						

Çizelgeden görüleceği üzere anket yapılan tüm bireylerin çoğunluğu (%61.16) göç etmeyi düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Ancak, bu durum köy grupları arasında farklılıklar arz etmektedir. Ova köyleri grubundaki aile reislerinin %21.13'ü göç etmeyi düşünürken dağ köyleri grubunda bu oran %64 olmuştur. Dolayısıyla bu sonuçlar dağ köylerinde göç olgusunun yaşlısıyla, genciyle uzun yıllar devam edeceğini göstermektedir. Göç olgusu ova köylerinde de mevcut olmakla birlikte yoğun olarak dağ köylerinde daha fazla olmaktadır. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucuda göç etmeyi isteme yönünden köy grupları arasında önemli farklılıkların olduğunu göstermiştir. Yani dağ köylerinde göç etme isteği ova köyle-

rine nazaran daha yüksektir.

Araştırma alanında göç olayına etki eden hem itici ve hem de çekici faktörlerin önemli etkisinin olduğu söylenebilir. Özellikle dağ köylerinde itici faktörler ağırlığı oluşturmakla beraber, daha önce kente göç eden ve yılın belirli mevsiminde dost ve akraba ziyaretine gelen kişilerin giyimleri, davranışları ve hatta onların kentteki yaşamlarını biraz da abartarak anlatmaları kentin çekici gücünü ortaya koymaktadır. Bunun sonucunda bireyler kentin çekiciliğine kapılıp göç etmeyi denemektedirler. Ova köylerinde göç etmek isteme oranının düşük olması bu köylerin kent yaşam biçimine ve olanaklarına daha yakın olmasından kaynaklanmaktadır. Dağ köylerinde de göç etmek istemediğini belirten aile reisleri bunun nedeninin yaşlarının geçmiş olmasından ve bu yüzden yeni bir topluma uyum sağlayamamaktan, daha doğrusu o yaşamdan korktuklarını belirtmektedirler. Dolayısıyla aile reisleri mevcut durumda göç etmek istemediklerini ancak, daha genç olsalardı göç edebileceklerini de ifade etmişlerdir.

Gerek ova ve gerekse dağ köyleri grubundaki aile reislerinin görüş birliği içinde oldukları yıllar önce göç etmelerinin gerektiği olmuştur. İlk göç edenlerin yaşama koşullarının çok iyi olduğunu da ifade etmektedirler. Yine son zamanlarda göç etmenin çok zor olduğunu, özellikle televizyonlar aracılığı ile son yıllarda göç eden ailelerin gerek ekonomik ve gerekse sosyal yönden durumlarının iyi olmadığını söyleyenlere de rastlanmıştır. Ancak şurası bir gerçek ki, dağ köyünden göç etmek isteyen bireylerin tamamı " bundan daha kötüsü de olamaz" düşüncesi ile göç etmek istediklerini ifade etmektedirler.

Araştırma alanından göç etmek isteyen aile reislerinin %63.83'ü İstanbul, Ankara ve İzmir kentlerine gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu istekde bulunanların ova köyleri içindeki oranı %66.67 ve dağ köylerindeki oranı da %62.50 olmuştur.

5.1.19. Satınalma Güçlerinin Değişimi Konusundaki Düşünceler

Tarım ürünleri fiyat indeksinin sanayi ürünleri fiyat indeksine bölünmesi ile elde edilen ve belirli bir baz yılına göre çiftçilerin satınalma güçlerindeki değişimi gösteren iç ticaret hadlerinin, yapılan bir çok araştırmalarda özellikle 1980 sonrası dönemde tarım ürünleri aleyhine geliştiği belirlenmiştir. Yani çiftçilerin satınalma güçleri azalmıştır (Dinler, 1985).

Araştırma alanında anket yapılan çiftçilerin satınalma güçlerinin değişimi konusundaki düşüncelerini belirlemek amacıyla "son 10 yıl içindeki satın alma gücünüzde nasıl bir değişim oldu" diye sorulmuş ve alınan cevaplarla Çizelge 5.83 hazırlanmıştır.

Çizelge 5.83. Satınalma Güçlerindeki Değişim Konusundaki Düşünceler

SATINALMA GÜÇLERİNDEKİ DEĞİŞME	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
DAHA İYİ	26	21.49	23	32.39	3	6.00
DEĞİŞMEDİ	15	12.40	9	12.68	6	12.00
DAHA KÖTÜ	80	66.11	39	54.93	41	82.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
FARKLILIK DOZEYİ : ÖNEMLİ SD=2, $X^2=12.76$ P≤0.05						

Anket yapılan çiftçilerin çoğunluğu (%66.11) son on yıl içinde satınalma güçlerinin daha kötüye gittiğini belirtmişlerdir. Bunu %21.49'luk oran ile daha iyiye gittiğini ve %12.40'lık oranla değişmediğini belirtenler izlemektedir.

Satınalma güçlerinin kötüye gittiğini belirten çiftçilerin bir kısmı geçmişe olan özlemlerini dile getirerek anlat-

maya çalışırlarken, bazı çiftçiler de gerçekten gübre ve akaryakıt gibi tarımsal girdilerin fiyatları ile kendi ürettikleri ürünlerin (buğday, şekerpancarı gibi) fiyatlarını karşılaştırmak suretiyle açıklamaya çalışmışlardır. Deneklerin, tamamı ise tarımsal girdilerin fiyatlarının yükselişinden yani maliyet artışlarından şikayet etmişlerdir.

Köy grupları itibarı ile durum karşılaştırıldığında her iki köy grubunda da satınalma güçlerinin gittikçe azaldığını söyleyen çiftçiler çoğunluktadır. Ancak, oransal olarak büyük farklılıklar söz konusudur. Örneğin, ova köylerinde satınalma güçlerinin kötüye gittiğini söyleyen çiftçilerin oranı %54.93 iken dağ köylerinde bu oran %82'ye çıkmıştır. Yine satınalma güçlerinin iyiye gittiğini belirten çiftçilerin ova köyündeki oranı %32.39 iken dağ köylerinde bu oran %6'ya düşmüştür. Bu sonuçlara göre izlenen politikalardan en fazla hoşnutsuz olanlar dağ köylerinde yaşamaktadır denilebilir. Daha önce belirtildiği üzere satınalma güçlerinin daha kötüye gittiğini belirten çiftçiler buna maliyet artışlarını örnek gösterirken durumlarının daha iyi olduğunu belirten çiftçiler kullanmaya başladıkları bazı ev eşyalarını örnek göstermişlerdir.

Köy grupları arasındaki satınalma güçlerinin ne yönde değiştiği konusunda açıklanan düşüncelerin oransal farklılığı test edilmiş ve sonuçta bu farklılığın önemli olduğu görülmüştür. Yani satınalma gücü ova köyelerine nazaran dağ köylerinde daha fazla azalma göstermiştir. Çünkü toprak-nüfus dengesi dağ köylerinde daha fazla bozulmaktadır.

5.1.20. Arazi Alım-Satımı

Araştırma alanında arazi alım ve satımı şeklinde toprak hareketliliğine de rastlamak mümkündür. Bu konu ile ilgili olarak sorulan sorulara çiftçilerin vermiş oldukları cevaplar çizelge 5.84'de özetlenmiştir.

Çizelge'de görüldüğü gibi toplam ailelerin %33.06'sı arazi satın aldıklarını, %66.94'ü de arazi satın almadıklarını ifade etmişlerdir. Arazi satın alınan ailelerin %65'i bu araziyi köyden göçeden kişilerden ve %35'i de hala köyde çiftçilik yapan ailelerden satın aldıklarını beyan etmişlerdir.

Çizelge 5.84. Arazi Satınalma ve Satma Durumu

ARAZI SATINALMA DURUMU						
	GENEL		OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
EVET	40	33.06	25	35.21	15	30.00
HAYIR	81	66.94	46	64.79	35	70.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00
ARAZI SATMA DURUMU						
EVET	10	8.26	8	11.27	2	4.00
HAYIR	111	91.74	63	88.73	48	96.00
TOPLAM	121	100.00	71	100.00	50	100.00

Arazi satınalma durumu köy grupları itibarı ile incelendiğinde ova köylerindeki ailelerin %35.21'i arazi satınaldıklarını belirtirlerken %64.79'u da arazi satınalmadıklarını ifade etmişlerdir. Arazi satınalan ailelerin % 40'ı bu araziyi köyden göç edenlerden satınaldıklarını belirtmişlerdir. Dağ köylerindeki ailelerin %30'u arazi satın aldıklarını, %70'i ise arazi satınalmadıklarını belirtmişlerdir. Yine bu ailelerin tamamı araziye köyden göç edenlerden satınaldıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırma alanındaki ailelerin %8.26'sı arazilerinin bir kısmını satmak zorunda kaldıklarını da belirtmişlerdir. Ova köyleri içinde arazi satanların oranı %11.27 iken, dağ köylerinde bu oran %4 olmuştur. Görüldüğü gibi dağ köylerinde arazi satma olayı ova köylerine nazaran daha düşüktür. Çünkü verimsiz nitelikteki araziye müşteri bulmak zordur. Mevcut arazi ise aileye yetersizdir.

Bu sonuçlardan görüleceği gibi dağ köylerinde arazi alım satımı genellikle göç eden ailelerin arazilerini satması ve bu ailelerin yakınları tarafından da arazinin satın alınması şeklinde gerçekleşmektedir. Yani, köyde kalanlar arasında arazi satılması çok düşük bir oranda gerçekleşmiştir. Diğer taraftan alım-satıma konu olan arazilerdeki bu hareketlilik de en az 10 yıl öncesine dayanmakta olup, arazisini satan bireylerin tamamı araziyi çocuk evlendirmek için sattığını beyan etmiştir. Dolayısıyla bu köy grubunda arazi satımını borçlular ve köyü terkedenler gerçekleştirmektedir. Dağ köylerindeki çiftçilerin çoğunluğu son 10 yıl içinde toprak hareketliliğinin durduğunu ifade etmekte ve bunun nedeninin de arazinin fazla bir değer ifade etmediğini belirtmektedirler. Hatta son yıllarda göç edenlerin arazi satmak istemelerine rağmen, arazilerin genelde susuz ve verimsiz olması nedeniyle alıcı bulunmadığını da belirtmektedirler. Mevcut durumda arazilerin dekar fiyatlarında 1995 yılı itibarı ile 500 000 - 1 000 000 TL arasında değiştiği belirlenmiştir.

Ova köylerinde ise toprak hareketliliği dağ köyelerine nazaran daha yüksek bulunmuş olup bu hareketliliğin %40'ı göç edenler tarafından oluşturulmuştur. Ova köylerinde köyde kalıpta arazi satanların (8 kişi), %62.50'si traktör almak için, %25'i hayvan almak için ve %12.50'si de düğün için arazilerini sattıklarını ifade etmişlerdir. Görüldüğü gibi ova köylerinde arazi satışı yapanların çoğunluğu ya makinalaşma ya da hayvancılık faaliyetlerini geliştirme amacıyla arazi satmışlardır. Dolayısıyla arazi satışları yeni yatırımların finansman kaynağı olarak kullanılmıştır. Diğer taraftan ova köylerindeki arazi fiyatları 1995 yılı itibarı ile mevkiine göre 1 000 000-100 000 000 TL/da arasında değişmekte olup, sadece kiralama bedeli bile dağ köylerindeki arazi satışlarını aşabilmektedir. Bu nedenle çiftçiler satmaya karar verdikleri günü arazinin alıcısının bulunabileceğini belirtmişlerdir. Çünkü ova köyü arazileri, kent merkezine, yola yakın ve en önemlisi de sulanabilme olanağına sahiptir. Bu nedenle fiyatları da oldukça yüksek olmakta olup, göç edenlerin dahi çoğunluğu arazisini satmamaktadır.

Bütün bu sonuçlara göre ova köylerinde köyde oturan ve arazi satanların oranı dağ köyelerinden daha yüksektir. Ova köylerinde arazi satanlar bunu başka yatırımlar için satar-

larken, satınalanlar da işletme ölçeğini büyütüp çocukları için yeterli arazi bırakmak istediklerini belirtmişlerdir.

Dağ köylerinde ise arazi satışları genellikle düşün için olmakta, arazi alanların amaçları da ova köyelerine benzemektedir.

5.2. EKONOMİK YAPI

5.2.1. İşletme Büyüklükleri

Kırsal kesimde sosyal tabakalanma kentlerdeki gibi belirgin olmamaktadır. Yani toplumun değişik gelir düzeylerinde kümelenmiş olması ve farklı zenginlik tabakalarına ayrılması olayı belirgin değildir. Ancak, her toplumda o toplumun yapısına göre küçük farklılıklar olmakla beraber, farklı gelişmişlik düzeyindeki kırsal toplumlarda sosyal tabakalanma ortaya çıkabilmektedir.

Kırsal kesimdeki sosyal tabakalanma, sosyal farklılaşmanın da az olması nedeniyle, genelde ailelerin sahip olduğu arazi varlığından kaynaklanmaktadır denilebilir. Ancak, burada önemli olan hususlardan birisi de arazi çeşitlerinin de dikkate alınmasıdır. Araştırma alanında anket yapılan köy gruplarının ortalama arazi genişlikleri ve arazi çeşitlerinin dağılımı Çizelge 5.85'de verilmiştir.

Çizelge 5.85. Köy Grupları İtibarı İle Ortalama İşletme Arazisi (Dekar)

ARAZİ	GENEL	OVA KÖYLERİ	DAĞ KÖYLERİ	t _{TABLO}	t _{HESAP}	SONUÇ
SULU	12.216	19.703	1.584	1.984	6.242	ÖNEMLİ
KURU	20.876	11.514	34.170	1.984	5.277	ÖNEMLİ
TOPLAM	33.092	31.217	35.754	1.984	0.833	ÖNEMSİZ

Çizelgede görüleceği üzere araştırma alanında anket yapılan toplam 121 işletmede ortalama işletme büyüklüğü 33.092

da dır. Yine işletme arazisinin %63.08'ini kuru ve %36.92'sini de sulanabilen arazi oluşturmaktadır. Ova köylerine nazaran dağ köylerinde ortalama işletme büyüklüğü 4.53 da daha büyüktür. Ancak yapılan t testi sonucu ova ve dağ köyleri arasında ortalama işletme büyüklüğü yönünden farklılığın olmadığını göstermiştir.

Ova köylerinde ortalama işletme büyüklüğü 31.217 da olup bu arazinin %63.12'sini sulanabilen ve %36.88'ini de kuru arazi oluşturmaktadır.

Dağ köylerinde ise ortalama işletme büyüklüğü 35.754 da dır. Bu arazinin %95.57'si kuru arazi olup, ancak %4.43'ü sulanabilmektedir.

Bu sonuçlara göre, ova ve dağ köylerinde ortalama işletme büyüklüğü yönünden farklılık önemli olmamakla beraber dağ köylerinde ortalama işletme büyüklüğü ova köylerinden daha büyüktür. Ancak arazi çeşitlerine göre incelendiğinde sulanan arazi oranı ova köylerinde dağ köylerine nazaran daha fazladır. Yapılan t testi sonuçları da gerek sulu ve gerekse kuru arazi itibarı ile köy grupları arasında farklılığın önemli olduğunu göstermiştir.

5.2.2. Arazi Mülkiyeti ve Tasarruf Şekli

Araştırma alanında az olmakla beraber kiracılık ve ortakçılık ilişkilerine de rastlanmaktadır.

Kiracılık, toprağın kullanım hakkının mülk sahibi tarafından kiracıya bir bedel karşılığı devredilmesi olarak tanımlanabilir. Kiracılıkta arazi sahibi ürün üzerinde herhangi bir hak iddia edemediği gibi, ortaya çıkacak risklerden de etkilenmez. Dolayısıyla tüm sorumluluk ve risk kiracıya aittir.

Ortakçılıkta ise masraflar ortaklaşa bölünür, meydana gelecek risk mal sahibi ve ortakçı tarafından ortak olarak karşılanır ve elde edilen ürün ortak bölüşülür.

Cizelge 5.86'da anket yapılan işletmelerdeki arazi mülkiyeti ve tasarruf şekli verilmiştir.

Çizelge 5.86. Arazi Mülkiyeti ve Tasarruf Şekli

ARAZİ KULLANIM ŞEKLİ	OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ		GENEL	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
SADECE MÜLK ARAZI	64	90.14	47	94.00	111	91.74
MÜLK VE ORTAK	2	2.82	3	6.00	5	4.13
MÜLK VE KİRA	5	7.04	0	0.00	5	4.13
TOPLAM	71	100.00	50	100.00	121	100.00

Çizelgede görüldüğü gibi incelenen işletmelerde %90'dan fazla mülk arazinin işlenmesi sözkonusu olup, ortakçılık ve kiracılık sonderece düşüktür.

Ova köylerinde düşük olmakla beraber hem ortakçılık ve hem de kiracılık ilişkileri sözkonusu iken, dağ köylerinde kiracılık ilişkisine rastlanmamıştır. Dağ köylerinde kiracılık ilişkisine rastlanmamasının nedeni, verim düşüklüğü ve tek ürün yetistirme riskinin fazla olması denilebilir. Gerçekte ortakçılık yapan üç işletmeci de bu araziyi köyden göçetmiş aile yakınlarının zorlaması ile ortağa aldıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla dağ köylerinde ortakçılık ilişkisinin de olmadığı ifade edilmektedir.

Ova köylerinde ise gerek ortakçılar ve gerekse kiracılar işletme arazilerinin yetersiz olması veya daha fazla kazanç elde etmek amacıyla arazi kiraladıklarını ifade etmektedirler. Dolayısıyla buradaki ortakçılık ve kiracılık ilişkileri dağ köylerindeki gibi bir zorlama olmaksızın gerçekleşmektedir. Burada dikkati çeken özelliklerden birisi de gerek kiracılık ve gerekse ortakçılık ilişkilerinin özellikle sulu arazilerde olmasıdır. Kiracılık ve ortakçılık ilişkilerinin yaygın olmamasının nedeni ise çiftçilerin arazilerini kendileri işlemek istemelerinden kaynaklanmaktadır. Görüldüğü gibi dağ köylerinde arazi sahibi arazisini ortak ve kiraya vermek isterken ortakçı ve kiracı bulunmamakta, ova köylerinde ise

ortakçı ve özellikle kiracı var, ancak arazisini bu amaçla kullanmak isteyen işletmeci yoktur.

Özel kişilerce arazinin kiralanması, kapitalist ekonomi ilişkilerinin yoğun ve kazanç düşüncesinin yerleşmiş olduğu gelişmiş bölgelerde görülür. Ancak, daha az gelişmiş bölgelerde, verim düşüklüğü nedeniyle kira bedelini ödeyememe korkusu vardır. Bu nedenle bu bölgelerde arazi bulmak gerekiyorsa rızıkoyu toprak sahibi ile ortak bir şekilde taşımak için ortakçılık yapılmaktadır (Aksoy ve ark., 1988).

Gerçekten araştırma sonuçları da bu olguya doğrular nitelikte bulunmuştur.

5.2.3. Uğraşı Alanı ve Gelir Kaynakları

Araştırma alanında anket yapılan çiftçilerin bir kısmı sadece bitkisel üretim faaliyetinde bulunurlarken, bir kısmı da bitkisel üretim yanında hayvancılıkta yapmaktadır. Bunların dağılımı köyler itibarı ile Çizelge 5.87'de verilmiştir.

Çizelge 5.87. Ailelerin Uğraşı Alanlarına Göre Dağılımı

UĞRAŞI ALANI	OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ		GENEL	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
BITKİSEL ÜRETİM	7	9.86	9	18.00	16	13.22
BITKİSEL VE HAYVANSAL ÜRETİM	64	90.14	41	82.00	105	86.78
TOPLAM	71	100.00	50	100.00	121	100.00
FARKLILIK DOZEYİ	ÖNEMSİZ		SD=1, X ² = 1.697		P≤0.05	

Çizelgede görüldüğü gibi anket yapılan 121 ailenin büyük çoğunluğu (%86.78) bitkisel üretim yanında hayvansal üretim faaliyetinde de bulunmaktadır. Dolayısıyla ailelerin ancak %13.22'si sadece bitkisel üretim faaliyeti ile uğraşmaktadır.

Uğraşı alanı köy grupları itibarı ile incelendiğinde, her iki köy grubunda da bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte sürdüren aileler çoğunluktadır. Ancak dağ köylerinde sadece bitkisel üretimde bulunanların oranı ova köylerine nazaran daha fazla olmuştur.

Köy grupları arasında uğraşı alanı yönünden önemli farklılık bulunmayıp, ailelerin çoğunluğu bitkisel üretim yanında hayvansal üretim faaliyetini sürdürmektedirler.

Dağ köylerinde arazinin verimsiz olması, kurak ve erozyona açık bulunması nedeniyle buralarda hayvancılık üretim faaliyetlerinin daha yoğun olabileceği düşünülmüş, ancak veriler bunu doğrulamamıştır. Çiftçiler genellikle mera alanlarının da sınırlı olduğunu ve buna karşılık yem masraflarının fazla olması nedeniyle hayvancılık faaliyetlerini geliştiremediklerini ifade etmişlerdir.

Kırsal kesimdeki bireyler tarım yanında tarım dışından da gelir sağlamaktadırlar. Araştırma alanındaki köy grupları itibarı ile tarım ve tarım dışından gelir elde edenlerin dağılımı Çizelge 5.88'de verilmiştir.

Çizelge 5.88. Köy grupları itibarı ile Gelir Kaynakları

GELİR KAYNAKLARI	OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ		GENEL	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
YALNIZ TARIM	49	69.01	34	68.00	83	68.59
TARIM VE TARIM DIŞI	22	30.99	16	32.00	38	31.41
TOPLAM	71	100.00	50	100.00	121	100.00

Araştırma alanındaki ailelerin %68.59'u geçimini sadece tarımdan sağlarken, %31.41'i tarım yanında tarım dışından da gelir elde etmektedir. Dolayısıyla araştırma alanında esas geçim kaynağı tarımdır.

Geçimini yalnız tarımdan sağlayanların oranı ova köylerinde %69.01 iken, dağ köylerinde de %68 olmuştur. Tarım yanında tarım dışı işlerden gelir temin edenlerin oranı ova köylerinde %30.99 ve dağ köylerinde de %32 dir. Görüldüğü gibi her iki köy grubunda da gelir kaynakları yönünden benzerlik olup, esas geçim kaynağı her iki köyde de tarımdır denilebilir.

Ova ve dağ köylerinde tarım dışı gelirlerin sağlanmasında bazı önemli farklılıklar sözkonusu olmaktadır. Ova köylerinde tarım dışı gelir elde edenlerin (22 kişi), %18.18'i inşaat işçiliğinden, %27.27'si emeklilikten (bağkur, sosyal sigorta) %31.82'si de taşımacılıktan, diğerleride el sanatları, yurtiçi veya dışındaki aile bireylerinin gönderdiği yardımlardan sağlamaktadır. Oysa dağ köylerinde emeklilikten ve el sanatlarından gelir sağlayanlara rastlanmamış olup, % 37.50'si inşaat işçiliğinden, %37.50'si yurtiçi veya dışındaki aile bireylerinden, %6.25'i taşımacılıktan gelir elde etmektedir. Bu sonuçlar, ova köyünde kentsel ilişkilerin, dağ köylerine nazaran daha fazla olduğunu göstermektedir.

5.2.4. Parasal Gelir Düzeyleri

Araştırma alanında anket yapılan ailelerin parasal gelirlerine ait veriler köy grupları itibarı ile Çizelge 5.89' da verilmiştir.

Çizelge 5.89. Ova ve Dağ Köylerinde Ortalama Parasal Gelir(*)
(TL/YIL)

GELİR KAYNAĞI	GENEL	OVA KÖYLERİ	DAĞ KÖYLERİ	tTABLO DEĞERİ	tHESAP DEĞERİ	SONUÇ
TARIMSAL GELİR	80520360	113498741	33690800	1.984	5.73	ÖNEMLİ
TARIM DIŞI GELİR	14856198	16966000	11860000	1.984	0.88	ÖNEMSİZ
TOPLAM GELİR	95376558	130464741	45550800	1.984	5.02	ÖNEMLİ

(*). Parasal gelir, 1995 yılı itibarı ile ailenin tarım ürünleri satış tutarları ve tarım dışından elde edilen gelirler toplamından oluşmaktadır.

Çizelgede görüldüğü gibi araştırma alanında aile başına ortalama gelir 95376558 TL olup, bu gelirin %84.42'si tarımsal üretimden, % 15.58'i de tarımdışı faaliyetlerden elde edilmiştir.

Köy grupları itibarı ile incelendiğinde, ova köylerinde aile başına ortalama gelir 130464741 TL olup, bu gelirin %87'si tarımsal üretimden, %13'ü de tarımdışından elde edilmiştir.

Dağ köylerinde ise aile başına ortalama 45550800 TL gelir düşmekte olup, bu gelirin %73.96'si tarımsal üretimden, %26.04'ü de tarım dışından elde edilmektedir.

Görüldüğü üzere elde edilen ortalama gelir bakımından köy grupları arasında farklılıklar sözkonusudur. Bu farklılıkların önemli olup olmadıkları t testine göre belirlenmiştir. Bu sonuca göre ova ve dağ köyleri arasında, tarımsal gelir ve toplam gelir bakımından ortaya çıkan farklılıkların önemli olduğu, tarım dışı gelir yönünden ortaya çıkan farklılığın ise önemli olmadığı belirlenmiştir. Konuya aile başına ortalama yıllık gelir olarak bakıldığında, ova köyleri dağ köylerine göre üç katına yakın gelir elde etmektedirler.

5.2.5. Makinalaşma

Makinalaşma, teknik düzeyin önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Makinalaşma düzeyi denildiğinde ilk akla gelen traktör sayısı olmaktadır.

Araştırma alanında anket yapılan ailelerin köyler itibarı ile traktöre sahip olma durumları Çizelge 5.90'da verilmiştir.

Çizelgede görüldüğü gibi araştırma alanı genelinde anket yapılan çiftçilerin ortalama olarak yarısı traktör sahibidir. Yine toplam işlenen alan 4004.1 da olduğuna göre, 100 da işlenen alana düşen traktör sayısı 1.50 dir. Yani bir traktör ortalama olarak yılda 66.735 da alanı işlemektedir.

Çizelge 5.90. Traktöre Sahip Olma Durumu

TRAKTÖRE SAHİP OLMA DURUMU	OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ		GENEL	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
TRAKTÖR VAR	45	63.38	15	30.00	60	49.59
TRAKTÖR YOK	26	36.62	35	70.00	61	50.41
TOPLAM	71	100.00	50	100.00	121	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ	ÖNEMLİ		SD=1, X ² = 13.068		P≤0.05	

Köy grupları itibarı ile çiftçilerin traktöre sahip olma durumları incelendiğinde, ova köylerindeki çiftçilerin %63.38'i ve dağ köylerindeki çiftçilerin de %30'u traktör sahibidir. Buna göre ova köylerinde tarımda teknoloji kullanımının daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu sonuç gerçekte normal olarak kabul edilebilir. Çünkü köy grupları arasında arazi özelliklerinin farklı olması, traktör kullanımını da farklılaştıracaktır. Yani ova köylerinde sulu arazinin de bulunması veya dağ köylerine nazaran sulu arazi fazlalığı, bu köy grubunda daha fazla traktör kullanımını gerektirmektedir.

Ova köylerinde anket yapılan işletmelerin toplam işlenen alanları 2216.4 da olduğuna göre 100 da araziye düşen traktör sayısı 2.03 adettir. Dağ köylerinde ise toplam işlenen arazi 1787.7 da olup 100 da araziye 0.84 adet traktör düşmektedir. Bu sonuçlarda yukarıdaki değerlendirmeleri doğrulamaktadır.

Ova ve dağ köyleri arasında traktöre sahip olma durumu yönünden ortaya çıkan farklılık açıkça görülmektedir. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucu da bunu doğrulamaktadır. Yani makinalaşma düzeyi ova köylerinde dağ köylerine nazaran daha fazladır.

Traktöre sahip olma durumu bir ölçüde işletmecilerin ekonomik güçlerine de bağlı olmaktadır. Dağ köylerindeki bi-

reylerin büyük bir kısmı traktör satın alabilecek güçte olmadıkları gibi, bunun getireceği ekonomik güçlüklerin fazla olması da böyle bir isteği sınırlamaktadır. Yeterli veya hiç tasarruf edemeyen bu işletmecilerin traktör sahibi olabilmeleri mevcut arazi veya hayvanlarının satılması ile sağlanabilecektir. Bu da yeterli olmamakta yeterli olan çiftçiler için de riski fazla olmaktadır.

Burada şunuda belirtmek gerekir ki, ekonomik güçleri yeterli olmayan bireylerin traktör sahibi olabilmelerinin bir yolu da ortaklaşa traktör almaktır. Bu da çiftçilerin müteşebbis ruhlu olduklarını göstermektedir. Ancak böyle bir durum dağ köylerinde rastlanmamış olup, ova köylerinde sadece iki çiftçinin ortaklaşa traktör aldıkları gözlenmiştir.

5.2.6. Pazara Dönüklük Oranı ve Uzmanlaşma Düzeyi

Tarımsal ürünler insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için zorunlu olarak tüketilmesi gereken maddelerdir. Tarımdan elde edilen ürünler aynı zamanda yeniden üretim amacıyla işletmede kullanılmaktadır. İşte bu nedenlerle, üretici ürettiği ürünün bir kısmını aile içinde tüketir, bir kısmını işletmede kullanır ve artan kısmını da pazara arzeder.

Üretilen tarımsal ürünlerin önemli bir kısmının pazara arz edilmesi, o ürünün üretim miktarına bağlı olduğu gibi, niteliğine de bağlıdır. Ancak, üreticinin pazar ile olan ilişkisinin önemli olması, üreticinin ekonomik çıkarlarını koruma bilincinin yayılmasına neden olabilir. Diğer taraftan pazarla olan ilişkilerinin güçlülüğü ölçüsünde üretici bir çok yeniliklerden, üretim tekniklerinden ve hatta tüketici isteklerinden haberdar olmak suretiyle, kendi işletmesinde yeni üretim planlamasına da gidebilir.

Bu bakımdan araştırma alanında anket yapılan işletmelerin pazara dönüklük oranları (EK ÇİZELGE 9) belirlenerek köy grupları itibarı ile karşılaştırma yoluna gidilmiştir.

Köy grupları itibarı ile pazara dönük işletmelerin pazara dönüklük oranları Çizelge 5.91'de verilmiştir.

Çizelge 5.91. Köy Grupları İtibarı İle İşletmelerin Pazara Dönüklük Oranları

PAZARA DÖNÜKLÜK ORANI	OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ		GENEL	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
% 51 - 70	16	23.88	17	62.96	33	35.10
% 71 - 90	38	56.72	9	33.33	47	50.00
% 91 +	13	19.40	1	3.71	14	14.90
TOPLAM	67	100.00	27	100.00	94	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMLİ SD = 2, X ² = 13.657					P ≤ 0.05

Araştırma alanında anket yapılan 121 işletmenin %77.69'u üretilen ürünlerin %50'sinden fazlasını pazara arz etmekte olup, %22.31'inin pazara arz ettiği ürünlerin toplam üretim değeri içindeki oranı %50'nin altındadır. Pazara dönüklük oranı %50'nin üzerinde olan işletmelerin köy gruplarına göre dağılımı şu şekilde olmuştur.

Ova köylerinde anket yapılan toplam 71 işletmenin %94.37'si pazara dönüktür. Dağ köylerinde ise toplam 50 işletmenin %54'ü pazara dönüktür. Dolayısıyla sadece pazar için üretim yapan işletmelerin oranının ova köylerinde daha yüksek olduğu söylenebilir.

Ova köylerinde işletmelerin %76.12'si ürettiği ürünlerin %71'inden fazlasını pazara arz ederken, dağ köylerinde bu oran %37.04 olmuştur. Ova köylerinde pazara dönük işletmelerin çoğunluğu üretilen ürünlerin %71-90'ını pazara arz ederken, dağ köylerinde pazara dönük işletmelerin çoğunluğu üretilen ürünlerin ancak %51-71'ini pazara sürmektedir. Bu sonuçlara göre ova köylerinde pazara dönüklük oranının dağ köylerine nazaran daha yüksek olduğu öne sürülebilir. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucunda da köy gruplarındaki çiftçilerin pazara dönüklük oranları arasındaki farkın önemli oldu-

ğu görülmüştür. Çünkü ova köylerinde ürün çeşidi fazla ve üretilen ürün ticari niteliktedir. Dağ köylerinde ise az sayıda geçimlik ürün üretimi söz konusudur.

Anket yapılan köylerdeki işletmelerin uzmanlaşma düzeyi (EK ÇİZELGE 10) Çizelge 5.92'de verilmiştir.

Çizelge 5.92. İhtisaslaşma Düzeyleri

UZMANLAŞMA DÜZEYİ	OVA KÖYLERİ		DAĞ KÖYLERİ		GENEL	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
UZMANLAŞMIS İŞLETMELER	24	33.80	28	58.33	52	43.70
YARI UZMANLAŞMIS İŞLET.	26	36.62	13	27.08	39	32.77
KARMA İŞLETMELER	21	29.58	7	14.59	28	23.53
TOPLAM	71	100.00	48*	100.00	119	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMLİ SD=2, $X^2 = 7.486$ $P \leq 0.05$					

(*). Dağ köylerindeki iki işletme pazara ürün arz etmemektedir

Araştırma alanındaki işletmelerin genel olarak uzmanlaşma düzeyleri incelendiğinde, uzmanlaşmış işletmelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir (Çizelge 5.92). Bunu sırası ile yarı uzmanlaşmış ve karma işletmeler izlemektedir.

Köy grupları itibarı ile uzmanlaşma düzeyleri incelendiğinde, ova köylerindeki işletmelerde, yarı uzmanlaşmış işletmeler (%36.62) çoğunlukta iken dağ köylerinde uzmanlaşmış işletmeler (%58.33) çoğunlukta'dır. Dolayısıyla dağ köylerindeki işletmelerin, ova köyündekilere nazaran oldukça uzmanlaşmış olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucuda ova ve dağ köylerindeki işletmelerde uzmanlaşma düzeyleri bakımından ortaya çıkan farklılığın önemli olduğunu göstermiştir.

Ancak, uzmanlaşma düzeyinin, üreticilerin buldukları yerin doğal koşullarına da bağlı olduğu dikkate alınmalıdır. Bilindiği gibi tarım ürünlerinin doğal koşulların etkisi altında bulunması, ürünlerin belirli, ısı, nem, gibi faktörleri istemesi, bunların her yerde yetiştirilmesine olanak vermemektedir. Diğer taraftan üreticiler doğal koşullardan kaynaklanabilecek riski azaltmak amacıyla ürün çeşitlemesine de gitmektedirler. Bütün bunların yanında ürün nöbetlemesi de önem arz etmektedir. Bu olgular ova köyündeki işletmeciler açısından büyük ölçüde mevcut olmakla beraber, dağ köyündeki işletmeler için uygulanması oldukça zordur. Çünkü herşeyden önce arazi kuraktır. Bu nedenle susuz arazide yetiştirilebilecek ürünler sınırlı olduğundan istenmeden veya zorunlu olarak uzmanlaşma gerçekleşmektedir. Gerçekten bu yönü ile ova ve dağ köyleri karşılaştırıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ova köylerinde uzmanlaşmış işletmelerin %62.50'si sebze, %25'i meyve, %8.33'ü hububat ve %4.17'si de pancar işletmeleridir. Dağ köylerinde uzmanlaşmış işletmelerin ise %78.58'i hububat, %10.71'i hayvan, %7.14'ü pancar ve %3.57'si de meyve işletmeleridir. Görüldüğü gibi dağ köylerindeki uzmanlaşmış işletmeler planlanmış olarak değil, zorunluluktan kaynaklanan bir uzmanlaşmaya gitmişlerdir. Çünkü uzmanlaşmış işletmelerin 2/3'ü hububat işletmeleridir.

6. BAZI SOSYO-EKONOMİK FAKTÖRLERLE TOPLUMSAL YAPI FAKTÖRLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

6.1. Arazi Genişliği ve Aile Biçimi Arasındaki İlişkiler

Araştırmada genel ve köy grupları itibarı ile ailelerin sahip olduğu işletme büyüklüğü ve aile biçimleri arasındaki ilişkiler de incelenmiştir.

Bilindiği üzere kırsal kesimde ailelerin ekonomik güçlerini belirleyen en önemli faktör onların sahip oldukları arazi genişliğidir. Çizelge 6.1'de aile biçimleri ve arazi büyüklüğü (da) ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Çizelgeden görüleceği üzere araştırma alanındaki toplam 64 çekirdek aile ortalama 24.66 da araziye sahip iken, geçici geniş aileler 37.56 da ve ataerkil geniş aileler 44.51 da araziye sahip olup, genel olarak aile başına ortalama arazi genişliği 33.09 da olmuştur. Dolayısıyla işletme genişliği çekirdek aileden ataerkil aileye doğru bir artış göstermektedir.

Sözkonusu ortalamalar arasında önemli bir fark bulunup bulunmadığının anlaşılabilmesi amacıyla varyans analizine başvurulmuştur. Hesaplamalar sonucu, sözkonusu farklılık önemli bulunmuştur. O halde arazi büyüklüğü ve aile biçimi arasında bir etkileşimin olduğu söylenebilir.

Bu sonuçlar, geniş ailenin çözülmesi sonucunda, arazinin bölündüğü ve işletme ölçeğinin de küçüldüğünü ortaya çıkarmaktadır. Kırsal kesimde geçim zorluklarının ortaya çıkmasına ilk tepki olarak geniş ailenin parçalanıp çekirdek aileye dönüşmesi şeklinde olmaktadır. Bu da çekirdek ailelerde işletme genişliğinin azalmasına neden olmaktadır.

Kıray'ın Çukurova Bölgesinde birbirinden sosyo ekonomik gelişme açısından farklı olan dört ayrı köyde toprak büyüklüğü ile aile biçimi arasındaki ilişkiyi belirten gözlemleri (Kıray, 1982), Timur'un Türkiye genelinde toprak büyüklüğü ile aile biçimi arasındaki ilişkiyi belirten bulguları (Timur, 1972) ve Merter'in Malatya köylerinde yapmış olduğu araştırma sonucu elde ettiği bulgular (Merter, 1990) verile-

Cizelge 6.1. Araştırma Alanındaki Aile Biçimleri İtibarı İle Arazi Genişliği (da) Buna İlişkin Varyans Analizi ve En Küçük Önemli Fark (LSD) Kontrolü Hesap Sonuçları

	AİLE BİÇİMİ			TOPLAM
	ÇEKİRDEK AİLE	GEÇİCİ GENİŞ AİLE	ATAERKİL GENİŞ AİLE	
TOPLAM	1578.10	601.00	1825.00	4004.10
GÖZLEM SAYISI	64	16	41	121
ORTALAMA	24.66	37.56	44.51	33.09
VARYANS ANALİZ TABLOSU				
VARYASYON KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	SERBESTLİK DEREJESİ	KARELER ORTALAMASI	F
GRUPLAR ARASI	10221.14	2	5110.57	6.42
GRUPLAR İÇİ	93875.56	118	795.56	
GENEL	104096.70	120		
SONUÇ : GRUPLAR ARASI FARK 0.05'E GÖRE ÖNEMLİDİR				
LSD KONTROLÜ TABLOSU				
KARŞILAŞTIRILAN GRUPLAR	ORTALAMALAR FARKI	ORTALAMA. ST.HATASI	LSD _{0.05}	SONUÇ
1	2	3 (*)	4=3xt	5 (**)
ATAERKİL-ÇEKİRDEK	19.850	5.640	11.170	ÖNEMLİ
ATAERKİL-GEÇİCİ	6.950	8.314	16.460	ÖNEMSİZ
GEÇİCİ- ÇEKİRDEK	12.900	7.880	15.600	ÖNEMSİZ

$$(*) . S_{x_1-x_2} = \sqrt{\frac{\text{Hata KO}}{n_1} + \frac{\text{Hata KO}}{n_2}}$$

(**). 4. Sütunda Verilen LSD değeri, 2. sütunda verilen ortalamalar arasındaki farktan mutlak değerce büyükse fark önemsiz, aksi durumda önemli olarak değerlendirilmiştir

rimizi doğrular niteliktedir.

Araştırmada aile biçimleri arasında ortalama arazi büyüklüğünde ortaya çıkan farklılıkların hangi aile biçimleri arasında sözkonusu olabileceği hususunun ortaya konulabilmesi için LSD kontrolü yapılmıştır. Buna göre bu önemli farklılığın, ataerkil geniş ile çekirdek aileler arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Ataerkil geniş ve geçici geniş aileler ile çekirdek ve geçici geniş aileler arasında, sahip oldukları ortalama arazi miktarı yönünden önemli bir fark bulunmamıştır.

Araştırma alanındaki köy grupları itibarı ile aile biçimleri ve işletme genişlikleri arasında bir etkileşimin olup olmadığını belirlemek amacıyla her köy grubu için bu ilişkiler ayrı ayrı incelenmiştir.

Ova köylerinde, aile biçimi ve arazi genişliği arasındaki ilişki Çizelge 6.2'de özetlenmiştir.

Ova köylerinde, anket yapılan toplam 71 ailenin ortalama arazi genişliği 31.22 da olup, çekirdek ailelerde ortalama 21.26 da, geçici geniş ailelerde 33.89 da ve ataerkil geniş ailelerde 50.93 da olmuştur. Bu sonuçlara göre ova köylerinde de ortalama arazi genişliği çekirdek ailelerde en düşük, ataerkil ailelerde en yüksek olmuştur.

Belirlenen ortalamalar arasında önemli bir farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan varyans analiz sonuçlarına göre farklılığın önemli olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla ova köylerinde arazi büyüklüğü ve aile biçimi arasında bir etkileşimin olduğunu söyleyebiliriz.

Önemli bulunan bu farklılıkların hangi aile biçimleri arasında sözkonusu olabileceği hususunun belirlenmesi amacıyla yapılan LSD kontrolüne göre ataerkil geniş aile ile çekirdek aile arasında farklılığın önemli olduğu, buna karşın ataerkil geniş aile ile geçici geniş aile ve geçici geniş aile ile çekirdek aile arasındaki farklılığın önemli olmadığı ortaya çıkmıştır.

Cizelge 6.2. Ova Köylerinde Aile Biçimleri İtibarı İle Arazi Genişliği (da) Buna İlişkin Varyans Analizi ve En Küçük Önemli Fark (LSD) Kontrolü Hesap Sonuçları

	AİLE BİÇİMİ			TOPLAM
	ÇEKİRDEK AİLE	GECİCİ GENİŞ AİLE	ATAERKİL GENİŞ AİLE	
TOPLAM	892.90	305.00	1018.50	2216.40
GÖZLEM SAYISI	42	9	20	71
ORTALAMA	21.26	33.89	50.93	31.22
VARYANS ANALİZ TABLOSU				
VARYASYON KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	SERBESTLİK DERECESESİ	KARELER ORTALAMASI	F
GRUPLAR ARASI	11989.841	2	5994.920	7.5519
GRUPLAR İÇİ	53980.431	68	793.830	
GENEL	65970.272	70		
SONUC : GRUPLAR ARASI FARK 0.05'E GÖRE ÖNEMLİDİR				
LSD KONTROLÜ TABLOSU				
KARŞILAŞTIRILAN GRUPLAR	ORTALAMALAR FARKI	ORTALAMA. ST.HATASI	LSD _{0.05}	SONUC
1	2	3(*)	4=3xt	5 (**)
ATAERKİL-ÇEKİRDEK	29.665	7.655	15.157	ÖNEMLİ
ATAERKİL-GEÇİCİ	17.035	11.309	22.552	ÖNEMSİZ
GEÇİCİ- ÇEKİRDEK	12.630	10.349	20.491	ÖNEMSİZ

$$(*) . S_{x_1-x_2} = \sqrt{\frac{\text{Hata KO}}{n_1} + \frac{\text{Hata KO}}{n_2}}$$

(**). 4. Sütunda Verilen LSD değeri, 2. sütunda verilen ortalamalar arasındaki farktan mutlak değerce büyükse fark önemsiz, aksi durumda önemli olarak değerlendirilmiştir

Dağ köylerindeki aile biçimleri ve arazi genişlikleri arasındaki ilişkiler Çizelge 6.3'de özetlenmiştir.

Çizelge 6.3. Dağ Köylerindeki Aile Biçimleri İtibarı İle Arazi Genişliği (da) Buna İlişkin Varyans Analizi

	AİLE BİÇİMİ			TOPLAM
	ÇEKİRDEK AİLE	GEÇİCİ GENİŞ AİLE	ATAERKİL GENİŞ AİLE	
TOPLAM	685.20	296.00	806.50	1787.70
GÖZLEM SAYISI	22	7	21	50
ORTALAMA	31.14	42.29	38.40	35.75
VARYANS ANALİZ TABLOSU				
VARYASYON KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	SERBESTLİK DERECESESİ	KARELER ORTALAMASI	F
GRUPLAR ARASI	913.452	2	456.726	0.586
GRUPLAR İÇİ	36595.213	47	778.622	
GENEL	37508.664	49		
SONUÇ : GRUPLAR ARASI FARK 0.05'E GÖRE ÖNEMSİZDİR				

Buna göre dağ köylerinde anket yapılan toplam 50 ailedeki ortalama arazi genişliği 35.75 da olup, çekirdek ailelerde 31.14 da, geçici geniş ailelerde 42.29 da ve ataerkil geniş ailelerde 38.40 da olmuştur. Bu sonuçlara göre dağ köylerinde çekirdek aileler yine en küçük araziye sahip iken, geçici geniş aileler en büyük araziye sahip olmuşlardır.

Belirlenen ortalamalar arasında farklılığın önemli olup olmadığını kontrol etmek amacıyla yapılan varyans analizi de

farklılığın önemli olmadığını göstermiştir. Yani dağ köylerinde aile biçimleri arasında arazi genişliği yönünden önemli farklılık yoktur denilebilir. Bu durum, dağ köylerindeki arazi genişliğinin ova köyleri gibi önemli gelir farklılıklarına neden olmamasına da bağlanabilir. Gerçekten bu köy grubundaki çiftçilerin hemen tamamı, zenginlik için arazinin bir ölçü olmadığını belirtmişlerdir. Diğer taraftan aile biçimleri arasında ortalama işletme genişliği yönünden ortaya çıkan farklılıkların önemli olmaması bu köy grubunda çekirdek aile oluşumunun yeni evlenen kişilerin yeni bir ev açmaları şeklinde değilde çoğunlukla göç sonucu oluşmasından kaynaklanabilir.

6.2. Tarımsal Ürünlerin Yıllık Satış Tutarları ve Aile Biçimi Arasındaki İlişkiler

Tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları, yani pazara arzedilen ürünlerin yıllık satış tutarları işletmeler için bir ekonomik performans göstergesi olarak kabul edilebilir.

Bu nedenle aile biçimi ile tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları genel ve köy grupları itibarı ile ayrı ayrı incelenmiştir.

Çizelge 6.4'de araştırma alanındaki ailelerin aile biçimleri itibarı ile tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları arasındaki ilişki özetlenmiştir.

Araştırma alanında anket yapılan çekirdek ailelerde yıllık ortalama tarım ürünleri satış tutarı 67300988 TL iken, geçici geniş ailelerde 90844725 TL'ye ve ataerkil geniş ailelerde 97126459 TL'ye çıkmıştır. Dolayısıyla tarım ürünleri yıllık satış tutarı çekirdek ailelerden ataerkil geniş ailelere doğru bir artış göstermektedir. Aslında bu sonuç daha önce incelenmiş olan aile biçimi ve işletme genişliği arasındaki ilişki ile birlikte ele alındığında beklenen bir sonuçtur. Çünkü işletme genişliği de çekirdek ailelerde en düşük, ataerkil geniş ailelerde ise en yüksek bulunmuştur.

Ancak, aile biçimleri arasında işletme genişliği yönünden önemli farklılıklar sözkonusu olmakla beraber, yapılan varyans analizi sonucunda aile biçimleri arasında ortalama

tarım ürünlerinin yıllık satış tutarları arasındaki farklılığın önemli olmadığı ortaya çıkmıştır.

Cizelge 6.4. Araştırma Alanındaki Aile Biçimleri İtibarı İle Tarımsal Ürünlerin Yıllık Satış Tutarları (TL) ve Buna İlişkin Varyans Analizi

	AİLE BİÇİMİ			TOPLAM
	ÇEKİRDEK AİLE	GEÇİCİ GENİŞ AİLE	ATAERKİL GENİŞ AİLE	
TOPLAM	4307263200	1453515600	3982184800	9742963600
GÖZLEM SAYISI	64	16	41	121
ORTALAMA	67300988	90844725	97126459	80520360
VARYANS ANALİZ TABLOSU				
VARYASYON KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	SERBES. DERECE.	KARELER ORTALAMASI	F
GRUPLAR ARASI	2.419585 *10 ¹⁶	2	1.2097925*10 ¹⁶	1.700
GRUPLAR İÇİ	8.3987072*10 ¹⁷	118	7.1175485*10 ¹⁵	
GENEL	8.6406657*10 ¹⁷	120		
SONUC	: GRUPLAR ARASI FARK 0.05'E GÖRE ÖNEMSİZDİR			

Ova köylerindeki ailelerin tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları ve aile biçimleri arasındaki ilişki Cizelge 6.5'de özetlenmiştir.

Cizelgede görüldüğü gibi ova köylerinde tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarı ortalaması çekirdek aileden ataerkil aileye doğru artmaktadır. Çekirdek ailelerde 88756767 TL olan ortalama satış tutarı, geçici geniş ailelerde 135148956 ve ataerkil geniş ailelerde 155714940 TL'ye çıkmıştır.

Cizelge 6.5. Ova Köylerindeki Aile Biçimleri İtibarı İle Tarımsal Ürünlerin Yıllık Satış Tutarları (TL) ve Buna İlişkin Varyans Analizi ve En Küçük Önemli Fark (LSD) Kontrolü Hesap Sonuçları

	AİLE BİÇİMİ			TOPLAM
	ÇEKİRDEK AİLE	GEÇİCİ GENİŞ AİLE	ATAERKİL GENİŞ AİLE	
TOPLAM	3727784200	1216340600	3114298800	8058423600
GÖZLEM SAYISI	42	9	20	71
ORTALAMA	88756767	135148956	155714940	113498924
VARYANS ANALİZ TABLOSU				
VARYASYON KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	SERBEST. DERECESESİ	KARELER ORTALAMASI	F
GRUPLAR ARASI	6.5525236*10 ¹⁶	2	3.2762618*10 ¹⁶	3.911
GRUPLAR İÇİ	5.6970096*10 ¹⁷	68	8.3779553*10 ¹⁵	
GENEL	6.3522627*10 ¹⁷	70		
SONUC : GRUPLAR ARASI FARK 0.05'E GÖRE ÖNEMLİDİR				
LSD KONTROLÜ TABLOSU				
KARŞILAŞTIRILAN GRUPLAR	ORTALAMALAR FARKI	ORTALAMA. ST. HATASI	LSD _{0.05}	SONUÇ
1	2	3 (*)	4=3xt	5 (**)
ATAERKİL-ÇEKİRD	66958173	24867105	49236867	ÖNEMLİ
ATAERKİL-GEÇİCİ	20565984	36739375	72743963	ÖNEMSİZ
GEÇİCİ- ÇEKİRD.	46392189	33620813	66569209	ÖNEMSİZ

$$(*) . S_{x_1-x_2} = \sqrt{\frac{\text{Hata KO}}{n_1} + \frac{\text{Hata KO}}{n_2}}$$

(**). 4. Sütunda Verilen LSD değeri, 2. sütunda verilen ortalamalar arasındaki farktan mutlak değerce büyükse fark önemsiz, aksi durumda önemli olarak değerlendirilmiştir

Tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarlarının aile biçimlerine göre farklılık göstermesi, bu farklılıkların raslantısal mı olduğu yoksa gerçekten aile biçimi ile tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları arasında bir ilişki bulunmasından mı kaynaklandığının araştırılması amacıyla varyans analizi-ne başvurulmuştur. Elde edilen sonuçlar, ortalamalar arasındaki farklılıkların önemli olduğunu göstermektedir.

Aile biçimleri itibarı ile ortalama tarım ürünlerin yıllık satış tutarları arasında yukarıda ortaya konulan önemli farklılığın hangi aile biçimleri arasında kaynaklandığının ortaya konulabilmesi için, aile biçimlerine ait ortalama tarım ürünleri yıllık satış tutarları ikiser ikiser ele alınarak LSD kontrolü uygulanmıştır. Bu kontrol sonucunda adı geçen farklılığın ataerkil geniş aile ile çekirdek aile arasında olduğu anlaşılmaktadır. Ataerkil geniş aile ile geçici geniş ve geçici geniş aile ile çekirdek ailelerin ortalama tarım ürünleri yıllık satış tutarları arasında önemli fark bulunmamıştır.

Ova köylerinde aile biçimleri ve ortalama tarım ürünleri yıllık satış tutarları arasındaki ilişki, aile biçimi ve işletme genişliği arasındaki ilişki ile benzerlik göstermektedir. Bu sonuçlardan yola çıkarak sözkonusu köy grubunda aile biçimi ile tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları arasında da bir ilişkinin varlığından sözedilebilir.

Dağ köylerindeki aile biçimleri ve ortalama tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları arasındaki ilişkiler Çizelge 6.6'da özetlenmiştir.

Çizelgede görüldüğü gibi dağ köylerinde anket yapılan toplam 50 işletmede ortalama tarım ürünleri yıllık satış tutarı 33690800 TL olmuştur. Bu durum aile biçimleri itibarı ile incelendiğinde, ova köylerinde olduğu gibi sözkonusu değer çekirdek ailede en düşük ve ataerkil geniş ailede de en yüksektir. Oysa bu köy grubunda işletme genişliği çekirdek ailede en düşük, geçici geniş ailede ise en yüksek idi. Ancak farklılık belirgin olmamıştır.

Dağ köylerinde aile biçimleri arasında ortalama tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları arasındaki farklılığın önem-

Cizelge 6.6. Dağ Köylerindeki Aile Biçimleri İtibarı İle Tarımsal Ürünlerin Yıllık Satış Tutarları (TL) ve Buna İlişkin Varyans Analizi

	AİLE BİÇİMİ			TOPLAM
	CEKİRDEK AİLE	GEÇİCİ GENİŞ AİLE	ATAERKİL GENİŞ AİLE	
TOPLAM	579479000	237175000	867886000	1684540000
GÖZLEM SAYISI	22	7	21	50
ORTALAMA	26339955	33882143	41327905	33690800
VARYANS ANALİZ TABLOSU				
VARYASYON KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	SERBEST. DERECESESİ	KARELER ORTALAMASI	F
GRUPLAR ARASI	$2.4138562 \cdot 10^{15}$	2	$1.2069281 \cdot 10^{15}$	1.434
GRUPLAR İÇİ	$3.9557641 \cdot 10^{16}$	47	$8.4165193 \cdot 10^{14}$	
GENEL	$4.1971497 \cdot 10^{16}$	49		
SONUC : GRUPLAR ARASI FARK 0.05'E GÖRE ÖNEMSİZDİR				

li olup olmadığının saptanması amacıyla yine varyans analizi yapılmıştır. Sonuçta dağ köylerinde aile biçimi ve tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları arasında bir ilişki bulunmamıştır. Yani aile biçimleri arasında tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları yönünden ortaya çıkan farklılık önemli değildir.

6.3. Tarımda Makinalaşma ve Aile Biçimi Arasındaki İlişki

Değişik araştırmacılar aile biçimini etkileyen faktörleri farklı şekilde açıklamaktadır.

Bazı araştırmacılar toplumun sahip olduğu teknolojik düzeyin, o toplumun sahip olduğu aile biçimini etkilediğini ileri sürmektedir. Karşıt görüşü savunanlar ilkel toplumlarda da aile biçiminin bağımsız çekirdek aile olduğunu ileri sürmektedirler.

Araştırma alanında teknolojik düzeyin (tarımda traktöre sahip olma) aile biçimini etkileyip etkilemediğini belirlemek amacıyla aile biçimleri ve traktöre sahip olma durumları Çizelge 6.7'de verilmiştir.

Çizelge 6.7'de görüldüğü gibi araştırma alanında traktöre sahip olan bireylerin %41.67'sinin çekirdek, %15'inin geçici geniş ve %43.33'ünün de ataerkil geniş aile olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan aile biçimleri içerisinde traktöre sahip olma durumu incelendiğinde çekirdek ailelerin %39.06'sı, geçici geniş ailelerin %56.25'i ve ataerkil geniş ailelerinde %63.41'i traktör sahibidir. Bu sonuçlara göre aile biçimleri içerisinde traktöre sahip olma oranı çekirdek aileden ataerkil aileye doğru artmaktadır.

Geçmiş yıllara nazaran günümüzdeki traktörlerin fonksiyonları önemli ölçüde değişmiştir. Çünkü artık traktörler, ekim, sürüm ve taşıma fonksiyonlarının yanında, gübreleme, ilaçlama, saman yapma, biçme gibi bir takım yeni donanımlara da sahip olmuştur. Diğer taraftan traktörler insan gücünü ikame ederek üç ila dokuz tarım işçisinin yerini almaktadır (Dinler, 1985).

Bir taraftan insan işgücünü ikame etmesi, diğer taraftan daha fazla işlevleri olmasına karşın, traktörün araştırma alanında, daha kalabalık nüfusu olan ataerkil ailelerde yoğun kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki ataerkil ailelerde ortalama işletme büyüklüğü daha fazladır. Daha önce incelenen aile biçimi ve işletme genişliği arasındaki ilişki bu verilerimizi desteklemektedir. Traktörün Türkiye'de tarımda ilk kullanılmaya başlaması ile bir yandan bir kısım insanların tarım dışına itilmesine neden olurken, diğer yandan da ataerkil geniş ailelerin parçalanması sonucunu doğurmuştur. Diğer taraftan traktör sahipleri yeni toprakları

Cizelge 6.7. Araştırma Alanında Anket Yapılan Ailelerin Traktöre Sahip Olma Durumu ve Aile Biçimlerinin Dağılımı

GENEL											
TRAKTÖRE SAHİP OLMA DURUMU	ÇEKİRDEK AİLE			GEÇİCİ GENİŞ AİLE			ATAERKİL GEN.AİLE			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)
EYET	25	39.06	41.67	9	56.25	15.00	26	63.41	43.33	60	100.00
HAYIR	39	60.94	63.93	7	43.75	11.48	15	36.59	24.59	61	100.00
TOPLAM	64	100.00	52.89	16	100.00	13.23	41	100.00	33.88	121	100.00
FARKLILIK DOZEYİ	ÖNEMLİ SD = 2, $X^2 = 6.217$, $P \leq 0.05$										
OVA KÖYLERİ											
EYET	22	52.38	48.89	5	55.56	11.11	18	90.00	40.00	45	100.00
HAYIR	20	47.62	76.92	4	44.44	15.38	2	10.00	7.69	26	100.00
TOPLAM	42	100.00	59.15	9	100.00	12.68	20	100.00	28.17	71	100.00
FARKLILIK DOZEYİ	ÖNEMLİ SD = 2, $X^2 = 8.535$, $P \leq 0.05$										
DAĞ KÖYLERİ											
EYET	3	13.64	20.00	4	57.14	26.67	8	38.10	53.33	15	100.00
HAYIR	19	86.36	54.29	3	42.86	8.57	13	61.90	37.14	35	100.00
TOPLAM	22	100.00	44.00	7	100.00	14.00	21	100.00	42.00	50	100.00
FARKLILIK DOZEYİ	ÖNEMSİZ SD = 2, $X^2 = 4.794$, $P \leq 0.05$										

(*) Aile Biçimi İçindeki Oranı

(**) Traktöre sahip olup olmama durumu içindeki oranı

işletmeye açarak ve traktör sahibi olmayanların topraklarını işleyerek veya satın alarak işletme genişliklerini artırmışlardır.

Günümüzde de traktörler daha fazla oranda geniş ailelerde kullanılmakla beraber bir yandan traktörün sağladığı prestij ve diğer taraftan da çiftçilerin traktörü bir tasarruf aracı olarak görmeleri nedeniyle, küçük işletme genişliğine sahip çekirdek ailelerde de ataerkil ailelerdeki kadar olmakla beraber traktör kullanımının yaygın olduğu söylenebilir.

Çizelgeden görüleceği üzere ova köylerinde traktör sahibi olan ailelerin %48.89'u çekirdek, %11.11'i geçici geniş ve %40'ı da ataerkil ailedir.

Aile biçimleri içerisinde traktöre sahip olma oranı en fazla ataerkil, en az ise çekirdek ailelerdedir. Ataerkil ailelerin %90'ı, geçici geniş ailelerin % 55.56'sı ve çekirdek ailelerinde %52.38'i traktör sahibidir. Görüldüğü gibi geçici geniş aileler ve çekirdek ailelerdeki farklılık çok azdır. Ancak, daha önce incelendiği üzere geçici geniş aile ve çekirdek ailelerin ortalama işletme büyüklüğü arasındaki farklılık da önemsiz bulunmuştur.

Yapılan khi-kare testi sonucunda ova köylerindeki aile biçimleri arasında traktöre sahip olma durumu bakımından görülen farklılığın önemli olduğu belirlenmiştir. Yani ova köylerinde ataerkil ailelerde traktöre sahip olma diğer aile biçimlerine nazaran daha fazladır.

Dağ köylerindeki traktöre sahip olma durumu ve aile biçimi incelendiğinde ise traktöre sahip olan ailelerin %53.33'ü ataerkil, %26.67'si geçici geniş aile ve %20'si de çekirdek ailedir. Dolayısıyla traktöre sahip olan aileler içinde aile biçimlerinin oranı çekirdek aileden ataerkil geniş aileye doğru artış göstermektedir.

Diğer taraftan bu köy grubunda çekirdek ailelerin %13.64'ü, geçici geniş ailelerin % 57.14'ü ve ataerkil geniş ailelerin de %38.10'u traktör sahibidir. Görüldüğü gibi trak-

töre sahip olma oranı en fazla geçici geniş aile en düşük çekirdek aile içerisinde olmuştur.

Aile biçimleri arasında traktöre sahip olma oranlarında görülen oransal farklılığa karşın yapılan khi-kare testi, aile biçimleri arasında traktöre sahip olma bakımından farklılığın önemli olmadığını göstermiştir.

6.4. Aile Reislerinin Yaşları ve Aile Biçimleri Arasındaki İlişkiler

Kırsal kesim ile kentler arasındaki önemli farklılıklardan birisi de aile biçimlerinin farklı olmasıdır. Kırsal kesimde faaliyetlerin sınırlı ve mülkiyetin babaya ait olması, babanın önemli bir otoriteye sahip olmasını sağlar. İşte bu nedenler kırsal kesimde geniş ailenin kentlere nazaran daha fazla olmasını gündeme getirebilecektir.

Ancak, kırsal kesim ve kentler arasındaki farklılıkların gerek sosyal ve gerekse ekonomik açıdan azalması, bu kesimdeki bireylerin de geleneksel yapıdan uzaklaşmalarına olanak sağlamaktadır. Gelişmelerden bir tanesinde bireylerin daha özgür kararlar alabildiği çekirdek aile oluşumudur denilebilir. Ayrıca bu oluşuma kırdan kente göç olgusu da etki edebilir. Gerçekten geçmiş ve günümüz aile biçimleri karşılaştırıldığında geniş aile oranının azaldığı, çekirdek aile oranının arttığı görülebilecektir. Bu olgu genç kuşakların çekirdek aile isteklerinin yoğun olduğu görüşünü kuvvetlendirecektir.

Bu varsayımlardan hareketle, araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin yaşları ile sahip oldukları aile biçiminin dağılımı incelenmiş olup bu durum Çizelge 6.8'de özetlenmiştir.

Çizelge'de görüldüğü üzere araştırma alanındaki toplam çekirdek aileler içinde en büyük oranı % 43.75 ile 36-50 yaş grubu oluştururken, en düşük oranı 51 ve daha yukarı yaş grubu oluşturmaktadır. Geçici geniş aile içinde en büyük oranı ise 19-35 yaş grubu oluşturmaktadır. Ataerkil geniş ailede ise 51 ve daha yukarı yaş grubu en büyük oranı oluşturmakta olup bu aile biçiminde 19-35 yaş grubundaki aile reisine rastlanmamıştır.

Cizelge 6.B. Araştırma Alanında Anket Yapılan Aile Reislerinin Yaşları ve Aile Biçimlerinin Dağılımı

GENEL											
YAŞ	ÇEKİRDEK AİLE			GEÇİCİ GENİŞ AİLE			ATAERKİL GEN.AİLE			TOPLAM	
	SAYI	Z(*)	Z(**)	SAYI	Z(*)	Z(**)	SAYI	Z(*)	Z(**)	SAYI	Z(**)
19-35	19	29.69	76.00	6	37.50	24.00	0	0.00	0.00	25	100.00
36-50	28	43.75	60.87	5	31.25	10.87	13	31.71	28.26	46	100.00
51- +	17	26.56	34.00	5	31.25	10.00	28	68.29	56.00	50	100.00
TOPLAM	64	100.00	52.89	16	100.00	13.23	41	100.00	33.88	121	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMLİ SD = 4, $\chi^2 = 24.435$, $P \leq 0.05$										
OVA KÖYLERİ											
19-35	15	35.71	78.95	4	44.45	21.05	0	0.00	0.00	19	100.00
36-50	19	45.24	73.08	3	33.33	11.54	4	20.00	15.38	26	100.00
51- +	8	19.05	30.77	2	22.22	7.69	16	80.00	61.54	26	100.00
TOPLAM	42	100.00	59.15	9	100.00	12.68	20	100.00	28.17	71	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMLİ SD = 4, $\chi^2 = 23.461$, $P \leq 0.05$										
DAĞ KÖYLERİ											
19-35	4	18.18	66.67	2	28.57	33.33	0	0.00	0.00	6	100.00
36-50	9	40.91	45.00	2	28.57	10.00	9	42.86	45.00	20	100.00
51- +	9	40.91	37.50	3	42.86	12.50	12	57.14	50.00	24	100.00
TOPLAM	22	100.00	44.00	7	100.00	14.00	21	100.00	42.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ(***)	ÖNEMSİZ SD = 2, $\chi^2 = 1.150$, $P \leq 0.05$										

(*). Aile Biçimi İçindeki Oranı

(**). Yaş Grubu İçindeki Oranı

(***). Dağ köylerinde beklenen frekansın 1'den düşük çıkması nedeniyle geçici geniş ve ataerkil geniş aile sütunları birleştirilmiştir.

Çizelge'de görüleceği üzere 19-35 yaş grubunda toplam 25 aile reisi bulunmakta olup, bu ailelerin %76'sı çekirdek ailedir. Çekirdek aile oranı, aile reislerinin yaşları arttıkça azalmakta olup 51 ve daha yukarı yaş grubunda çekirdek aile oranı %34'e düşmektedir.

Geçici geniş aile biçimi %24 ile en yüksek oranda 19-35 yaş grubunda kümelenirken, 36-50 ve 51 ve daha yukarı yaş grubunda %10 oranında görülmektedir. Geçici geniş ailenin de en fazla oranda 19-35 yaş grubunda olmasının nedeni, anne veya babanın, yaşlandıklarında en küçük evli çocuklarının yanında kalmak istemeleri olabilir.

Ataerkil geniş aile biçimine 19-35 yaş grubunda rastlanılmamıştır. Ataerkil geniş aile oranı aile reislerinin yaşlarındaki artışa paralel olarak yükselmektedir. 36-50 yaş grubundaki ataerkil geniş aile oranı %28.26 iken, 51 ve daha yukarı yaş grubundaki ataerkil geniş aile oranı %56'ya yükselmıştır.

Araştırma alanındaki toplam 121 aile reisinin aritmetik olarak ortalama yaşları 46.32'dir. Bu ailelerin %52.89'u (64 aile) çekirdek aile olup yaş ortalaması 42.50'dir. Geçici geniş aile oranı %13.23 (16 aile) olup yaş ortalaması 42.50'dir. Ataerkil geniş aile oranı % 33.88 (21 aile) olup, yaş ortalaması 53.78'dir. Görüleceği üzere ataerkil geniş ailelerdeki ortalama yaş, diğer aile biçimlerinden belirgin bir şekilde yüksek olmuştur.

Bütün bu değerlendirmeler aile reislerinin yaşları ile aile biçimi arasında bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Nitekim yapılan khi-kare testi'de bu sonucu doğrular niteliktedir. Yani aile reislerinin yaşları aile biçimini etkilemektedir denilebilir. Aile reislerinin yaşları ile aile biçimi arasında bulunabilecek maksimum ilişki (*) %82 olup, hesaplanan kontenjans katsayısı ise %41 olmuştur. Dolayısıyla hane reislerinin yaşları %41 oranında aile biçimini etkilemektedir

$$(*) . C_{max} = \sqrt{\frac{(k-1)}{k}} = \sqrt{\frac{(3-1)}{3}} = 0.82$$

Aile reislerinin yaşları ve aile biçimleri arasındaki ilişkiler ova ve dağ köyleri ayrımı yapılarak da incelenmiştir. Buna göre ova köylerindeki çekirdek aileler içinde en büyük oranı 36-50 yaş grubu ve en düşük oranı da 51 ve daha yukarı yaş grubu almaktadır. Dağ köylerinde ise çekirdek aile içinde en düşük oranı 19-36 yaş grubu almaktadır. Ova köylerinde, geçici geniş aile içerisindeki yaş gruplarının payı yaş gruplarının artışına paralel olarak azalırken, dağ köylerinde ise artmakta olduğu söylenebilir. Diğer taraftan oranlar farklı olmakla beraber gerek ova ve gerekse dağ köylerinde, ataerkil geniş aile içerisindeki ailelerin oranları yaş gruplarına paralel olarak yükselmektedir.

Cizelge'de görüleceği üzere gerek ova ve gerekse dağ köylerinde 19-35 yaş grubunda en yüksek oranda çekirdek aile biçimi mevcuttur. Bunu geçici aile biçimi izlemekte olup, bu yaş grubunda her iki köy grubunda da ataerkil geniş aile biçimine rastlanmamıştır. Ancak, köy gruplarında aile biçimlerinin oranlarında farklılıklar sözkonusudur. 19-35 yaş grubunda ova köylerindeki çekirdek aile biçimi dağ köylerinden daha yüksek iken, bu yaş grubundaki geçici geniş aile oranı da, dağ köylerinde ova köylerine nazaran daha yüksek bulunmuştur. Ataerkil geniş aile biçimine her iki köy grubunda da en yüksek oranda 51 ve daha yukarı yaş grubunda rastlanmış olup, yine oransal farklılıklar sözkonusudur.

Her iki köy grubunda da yaş ve aile biçimi arasında benzerlikler sözkonusu olup, farklılıklar oransaldır. Örneğin, yaş gruplarındaki artışa paralel olarak, bu yaş grubundaki çekirdek aile biçiminin oranı azalırken, ataerkil geniş ailenin oranı artmıştır. Ova köylerinde çekirdek aile biçiminin oransal azalışı özellikle 51 ve daha yukarı yaş grubunda gerçekleşirken, dağ köylerinde düzenli bir azalış sözkonusudur. Yine ataerkil aile biçiminin yaş grubuna bağlı artışı 51 ve daha yukarı yaş grubunda ani olarak gerçekleşirken, dağ köylerinde 36-50 yaş grubu ve 51 ve daha yukarı yaş grubu arasındaki fark sadece %5 olmuştur.

Ova köylerinde çekirdek ailelerde ortalama yaş 39.83, geçici geniş ailelerde 40.67 ve ataerkil geniş ailelerde 55.75 olarak belirlenmiştir. Bu köylerde genel yaş ortalaması

44.42 dir. Görüldüğü üzere ova köylerinde çekirdek ve ataerkil aile biçimleri arasındaki yaş farklılığı oldukça yüksektir. Bunun nedeni, ataerkil geniş ailenin, sahip olduğu ekonomik güce bağlı olarak günümüz modern koşullarına daha kolay ulaşmaları nedeniyle çözümlerinden kaynaklanabilir. Diğer taraftan yine ataerkil geniş aileler evlenen çocukları için yeni bir ev yapabilme ve onları kendi ekonomik güçlerine kavuşturabilme olanaklarına sahip olduklarından çözülmeye elverişlidirler. Bu nedenle genç evlilerin yeni bir aile oluşturmaları, çekirdek ailedeki ortalama yaşı düşürürken, ataerkil ailedeki yaş ortalaması da sürekli yüksek kalmaktadır denilebilir. Gerçekten daha önce bahsedilen ve Çizelge 5.2'de özetlenen verilerde bu sonucu desteklemektedir. Ova köylerinde geçici geniş aile ve çekirdek aile arasındaki yaş farklılığı önemsenmeyecek düzeydedir. Bu aile biçimindeki yaşın düşük olması da anne ve babanın ataerkil geniş ailenin çözülme aşamasının son safhasında artık yaşlanmış olmaları ve en küçük evli çocuklarının yanında kalmaları ile açıklanabilir. Burada önemli olan bir nokta da çekirdek ailenin yeniden geçici aileye dönüşebilmesidir. Baba veya annenin bakıma muhtaç kalmaları veya birisinin ölmesi sonucunda daha önceden ayrılan çocuklarla birleşerek geçici ailenin oluşmasıdır. Bu da genelde son evlenen çocukla olduğundan yaş ortalaması düşük kalmaktadır. Çünkü artık aile reisi baba değil oğuldur.

Bütün bu veriler ova köylerinde aile reislerinin yaşları ile sahip oldukları aile biçimleri arasında bir etkileşimin olduğunu göstermektedir. Nitekim yapılan hesaplamalar sonucunda kontenjans katsayısı da %50 bulunmuştur. Yani incelenen yaş ile aile biçimi arasındaki ilişki %50 dir. ($C_{max} = \%82$)

Dağ köylerinde çekirdek ailelerdeki ortalama yaş 47.59, geçici geniş ailelerde 44.86 ve ataerkil geniş ailelerde 51.90 olmuştur. Bu grup köylerde genel yaş ortalaması 49.02 olmuştur. Görüleceği üzere bu grup köylerde de ataerkil geniş ailede yaş ortalaması en yüksektir. Çekirdek aile ve ataerkil geniş aile arasındaki yaş farklılığı ova köylerine nazaran daha azdır. Bunun nedeni bu köy grubunda, ailelerin ekonomik koşulları ova köyleri kadar iyi olmadığından, yeni evlenen kişiler yeni bir aile oluşturmak yerine geniş ailenin içinde kalmaktadırlar. Diğer yandan oluşan çekirdek aileler ya evdeki gençlerin göç etmesi veya aile reisinin vefatıyla, yani

bir bakıma zorunlu çekirdek aile oluşumu sözkonusu olmaktadır. Dağ köylerindeki ailelerin aile biçimi ve yaş arasında bir ilişki varmış gibi görünmekle beraber yapılan khi-kare testi dağ köylerinde aile reisinin yaşı ile aile biçimi arasında bir ilişkinin olmadığını göstermektedir.

Bu verilerden anlaşıldığı gibi ova köylerindeki genel yaş ortalaması dağ köylerine nazaran daha düşüktür. Bunun nedeni genç nüfusun göç etme eğiliminin dağ köylerinde daha yüksek olması ve buna bağlı olarak köydeki nüfusun ihtiyarlanması olabilir.

Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kırsal kesim ve kentsel kesim arasında, ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden çok derin farklılıklar sözkonusu olabilmektedir. Bu durum nüfus hareketliliğine neden olmaktadır. Nüfus hareketleri dünyanın her tarafından olmaktadır. Ancak, Türkiye ve benzeri ülkelerin koşullarında göç, gel-git olmaktan çıkarak, tek yönlü bir nüfus hareketi özelliği kazanmıştır. Çünkü sürekli olarak göç alan yerleşmeler kentler, verenler ise kırsal yerleşme birimleridir.

Kırsal kesim ve kentsel kesim arasındaki farklılık, yerleşim yerlerinin vermiş olduğu avantaj ve dezavantaj nedeniyle ova ve dağ köyleri arasında da görülmektedir. Bu farklılık nedeniyle bu kesimlerden kentsel kesimlere doğru farklı yoğunlukta nüfus hareketleri gerçekleşmektedir ki, bu yoğunluk dağ köylerinde daha fazladır. Gerçekten yapısal değişmelerin bir ürünü olan göç olgusu az gelişmiş ülkelerde aile yapısını etkileyen önemli bir etmen olarak sayılabilir.

Ekonomik yetersizlikler nedeniyle başlayan nüfus hareketlerine özellikle genç erkekler katılmaktadır. Bu da bu kesimdeki yeni çekirdek aile oluşumunu engellerken (Çizelge 5.1'de görüldüğü gibi ova köylerinde çekirdek aile oranı %59.15 iken, dağ köylerinde % 44 olmuştur) diğer taraftan da mevcut çekirdek ailelerin yaş ortalamasının yüksek olmasına neden olabilmektedir. Ataerkil geniş ailede bulunduğu üzere söz sahibi yaşlı ve toprak mülkiyetini elinde bulunduran kişi olduğundan işletmeci her zaman babadır. Dolayısıyla bu aile biçimindeki ortalama yaşın diğer aile biçimlerinden daha yüksek olması doğaldır. Geçici geniş ailelerde yaşın dağ köyle-

rinde çekirdek aileden daha düşük olması bu köy grubunda anne-baba ölmeden evlenen çocuklardan en az birinin ayrı ev açma olgusunun ova köyleri gibi kurumsallaşmış olmamasından ileri gelebilir. Bu nedenle gecici aile oranı da ova köylerinde dağ köylerine nazaran daha düşüktür. Bu olgu bir yandan ekonomik güçlerinin zayıf olmasına, diğer taraftan da yaşlıların bakıma muhtaç oldukları dönemde üyelerin birbirine yardımcı olma geleneğinin farklı olmasına bağlanabilir.

Yapılan karşılaştırma özetlenecek olursa ova köylerinde çekirdek aile oluşumu genellikle evlenen çocukların geniş aileden ayrılarak yeni ev açmalarıyla oluşmaktadır. Bu nedenle bu grup köylerde hane reislerinin yaşları ile aile biçimi arasında bir ilişki mevcuttur. Dağ köylerinde ise çekirdek aile oluşumu genellikle çocukların göç etmeleri sonucu ataerkil geniş ailenin çekirdek aileye dönüşümü ile oluşmaktadır. Yani yeni çekirdek aile oluşumu azdır. Bu nedenle bu köy grubunda aile reisinin yaşı ile aile biçimi arasında bir etkileşim olmamaktadır denilebilir.

6.5. Aile Reislerinin Eğitim Durumları ve Aile Biçimleri Arasındaki İlişkiler

Eğitim hizmetlerinin kırsal kesimlerde yaygınlaşması, bu kesimdeki bireylerin eğitim düzeylerinin yükselmeye başlamasına olanak sağlamaktadır. Bireylerin eğitim düzeylerinin yükselmesi, onları bireysel karar vermeye, baba otoritesinden kurtulmaya, içinde bulunduğu toplumun geleneksel değerlerine karşı çıkmaya ve hatta aile içerisinde baba oğul çatışmalarına yol açabilecektir. Bütün bu olguların geniş aileyi parçalayıp çekirdek aile oluşumunu güçlendirebileceği düşünülebilir. Bu varsayımdan hareketle aile biçimi ile aile reislerinin eğitim düzeyi arasında bir ilişkinin olduğu ileri sürülebilir.

Bu varsayımların araştırma alanında da geçerli olup olmadığını incelemek amacıyla anket yapılan aile reislerinin eğitim durumları ve aile biçimlerinin dağılımı Çizelge 6.9' da verilmiştir.

Çizelgede görüleceği üzere araştırma alanında anket yapılan toplam 121 ailenin 64'ü çekirdek aile olup, bu aile grubunun %75'ini okuryazar ve ilköğretim mezunları oluşturmakta-

Cizelge 6.9. Araştırma Alanında Anket Yapılan Aile Reislerinin Eğitim Düzeyleri ve Aile Biçimlerinin Dağılımı

EĞİTİM DOZREYİ	ÇEKİRDEK AİLE			GEÇİCİ GENİŞ AİLE			ATAERKİL GEN.AİLE			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)
OKUR YAZAR DEĞİL	10	15.63	30.30	2	12.50	6.06	21	51.22	63.64	33	100.00
OKUR YAZAR VE İLKOKUL MEZUNU	48	75.00	60.76	12	75.00	15.19	19	46.34	24.05	79	100.00
ORTAOKUL VE LİSE MEZUNU	6	9.37	66.67	2	12.50	22.22	1	2.44	11.11	9	100.00
TOPLAM	64	100.00	52.89	16	100.00	13.22	41	100.00	33.88	121	100.00
PARKLILIK DOZREYİ	ÖNEMLİ SD = 4, $\chi^2 = 17.169$, $P \leq 0.05$										
OVA KÖYLERİ											
OKUR YAZAR DEĞİL	1	2.38	9.09	1	11.11	9.09	9	45.00	81.82	11	100.00
OKUR YAZAR VE İLKOKUL MEZUNU	36	85.71	69.23	6	66.67	11.54	10	50.00	19.23	52	100.00
ORTAOKUL VE LİSE MEZUNU	5	11.91	62.50	2	22.22	25.00	1	5.00	12.50	8	100.00
TOPLAM	42	100.00	59.15	9	100.00	12.68	20	100.00	28.17	71	100.00
PARKLILIK DOZREYİ	ÖNEMLİ SD = 4, $\chi^2 = 16.991$, $P \leq 0.05$										
DAĞ KÖYLERİ											
OKUR YAZAR DEĞİL	9	40.91	40.91	1	14.29	4.55	12	57.14	54.55	22	100.00
OKUR YAZAR VE İLKOKUL MEZUNU	12	54.55	44.44	6	85.71	22.22	9	42.86	33.33	27	100.00
ORTAOKUL VE LİSE MEZUNU	1	4.54	100.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	1	100.00
TOPLAM	22	100.00	44.00	7	100.00	14.00	21	100.00	42.00	50	100.00
PARKLILIK DOZREYİ(***)	ÖNEMSİZ SD = 2, $\chi^2 = 3.005$ $P \leq 0.05$										

(*)- Aile Biçimi İçindeki Oranı

(**)- Eğitim Grubu İçindeki Oranı

(***)- Beklenen Frekansların 1'den düşük çıkması nedeniyle khi-kare testi hesaplanırken Okur yazar değil ve Okur yazar olmak üzere iki grup halinde incelenmiştir.

dır. Benzer durum geçici geniş ailede de mevcut olup, ataer-
kil geniş ailenin ise çoğunluğunu (%51.22) okuryazar olmayan-
lar oluşturmaktadır. Diğer taraftan her üç aile grubunda da
ortaokul ve lise mezunlarının oranı en düşük düzeydedir. Bu
sonuçlara göre çekirdek aile ve geçici geniş ailede eğitim
düzeyleri benzer özellikler gösterirken, ataerkil geniş aile
önemli farklılıklar arz etmektedir.

Anket yapılan toplam 121 hane reisinden 33'ü okur yazar
olmayan grupta bulunmakta olup, bu ailelerin %30.30'u çekir-
dek ailededir. Okuryazar ve ilkököl mezunlarının %60.76'sı ve
ortaokul ve lise mezunlarının da %66.67'si çekirdek ailedir.
Buna göre eğitim düzeyi grupları içindeki çekirdek aile ora-
nı, eğitim düzeyinin artışına paralel olarak artış göstermek-
tedir.

Araştırma alanı genelinde en düşük geçici geniş aile
oranı %6.06 ile okuryazar olmayan grupta bulunurken, bu oran
hane reislerinin öğrenim düzeylerindeki artışa paralel olarak
artmakta ve geçici geniş aile oranı, okuryazar ve ilkököl
mezunları arasında %15.19, ortaokul ve lise mezunları arasın-
da ise en yüksek orana, %22.22'ye yükselmektedir. Dolayısıyla
geçici geniş aile oranları ile çekirdek aile oranları benzer-
lik göstermektedir.

Bunlara karşın ataerkil geniş aile oranı en yüksek oran-
da (%63.64) okuryazar olmayan grupta bulunmakta olup, bu oran
eğitim düzeyindeki artışa paralel olarak azalmaktadır. Ataer-
kil geniş ailenin okuryazar ve ilkököl mezunları içindeki
oranı %24.05 ve ortaokul ve lise mezunları içindeki oranı da
%11.11 ile en düşük düzeyde olmuştur.

Bütün bu sonuçlardan sonra aile biçimi ile eğitim düzeyi
arasında bir etkileşimin olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim
yapılan khi-kare testi sonucu da bunu doğrulamaktadır. Yani
çekirdek ve geçici geniş ailede eğitim düzeyi, ataerkil geniş
aileye nazaran daha yüksek olup, eğitim düzeyinin artması
çekirdek aile oluşumunu hızlandırmaktadır. Yapılan hesaplama-
lar sonucu kontenjans katsayısı %35 bulunmuştur. Dolayısıyla
hane reislerinin eğitim düzeyi aile biçimini %35 oranında
etkilemektedir. Aile biçimi ile eğitim düzeyi arasındaki
ilişkinin nedeni hane reislerinin yaşlarına da bağlanabilir.

Toplumdaki sosyo-ekonomik değişmeler, bireylerin eğitim düzeylerinin artmasına neden olurken, özellikle aile içindeki en küçük erkek bireyin okuma şansı diğerlerinden daha fazla olmaktadır. Önceki bölümde görüldüğü gibi ataerkil aile grubunda yaş ortalaması diğer aile gruplarına göre daha yüksek bulunmuştur. Dolayısıyla çekirdek ve geçici geniş ailedeki eğitim düzeyinin, ataerkil geniş aileye nazaran daha yüksek olması da doğal karşılanabilir.

Aile reislerinin eğitim düzeyleri ve aile biçimleri arasındaki ilişkiler ova ve dağ köyleri ayırımına tabi tutularak da incelenmiştir. Buna göre ova ve dağ köylerindeki çekirdek ailelerin çoğunluğunu okuyazar ve ilkokul mezunları oluştururken, bunu ova köylerinde ortaokul ve lise mezunları, dağ köylerinde ise okur-yazar olmayanlar izlemektedir. Dolayısıyla ova köylerinde çekirdek aileler içinde en düşük oranı okur-yazar olmayanlar, dağ köylerinde ise ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Ova ve dağ köylerinde geçici geniş ailedeki eğitim durumu çekirdek aileye benzer özellikler göstermektedir. Yani, ova köylerindeki geçici geniş ailelerin oransal olarak büyükten küçüğe sıralanması, okur-yazar ve ilkokul mezunları, ortaokul ve lise mezunları ve okur-yazar olmayanlar şeklinde iken, dağ köylerinde yine okur-yazar ve ilkokul mezunları ilk sırada yer alırken, bunu okur-yazar olmayanlar izlemekte olup, ortaokul mezunu aile reisi geçici geniş ailede bulunmamıştır. Ova köylerinde ataerkil geniş ailelerin yarısını okur-yazar ve ilkokul mezunları oluşturmakta olup bunu okur-yazar olmayanlar ve ortaokul ve lise mezunları izlemektedir. Dağ köylerinde ise ataerkil geniş ailenin yarısından çoğunu okur-yazar olmayanlar oluşturmakta olup, bunu okur-yazar ve ilkokul mezunları oluşturmaktadır.

Eğitim grupları içindeki aile biçimlerinin dağılımı incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ova köylerinde okur-yazar olmayan grup içerisinde en yüksek oranda (%81.82) ataerkil geniş aile biçimi mevcut olup bunu çekirdek ve geçici geniş aile (%9.09) izlemektedir. Dağ köylerinde de okur-yazar olmayan grup içerisinde en yüksek oranda (%54.55) ataerkil geniş aile biçimi mevcut olup, bunu çekirdek aile (%40.91) ve geçici geniş aile biçimi (4.55) izlemektedir. Dolayısıyla bu eğitim grubunda dağ köylerinde geçici geniş aile en düşük oranda yer almaktadır. Okur-yazar ve ilkokul mezunu

grubu içerisinde ova köylerinde en yüksek oranda (%69.23) çekirdek aile biçimi mevcut olup, bunu ataerkil geniş aile (%19.23) ve geçici geniş aile biçimi (%15.54) izlemektedir. Dağ köylerinde de bu eğitim grubundaki aile biçimleri oranları farklı olmakla beraber aynı sırayı izlemektedir. Ortaokul ve lise mezunu grup içerisinde ova köylerinde en yüksek oranda (%62.50) çekirdek aile biçimi mevcut olup, bunu geçici geniş aile (%25) ve ataerkil geniş aile (%5) izlemektedir. Dağ köylerinde ise bu eğitim grubunda bir aile reisi mevcut olup o da çekirdek aile içinde bulunmaktadır.

Bütün bu sonuçlara rağmen ova ve dağ köylerinde oransal farklılıklar olmakla beraber eğitim grupları içerisinde çekirdek ve geçici geniş aile biçimi oranları eğitim düzeyine paralel olarak artarken, ataerkil geniş aile biçimi oranları azalması biçiminde bir benzerlikten sözedilebilir. Ancak bu benzerliğin yanında bazı oranlarda belirgin ayrılıklar söz konusudur. Örneğin ova köylerinde okur-yazar olmayan grup içerisinde çekirdek aile oranı ile ataerkil aile oranı arasındaki fark çok yüksek iken, aynı farklılığı dağ köylerinde görmek mümkün değildir. Dolayısıyla burada da sonuç köy gruplarındaki aile biçimleri arasındaki yaş farklılığına dayanmaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi, dağ köylerinde yaş ortalaması ova köylerinden daha yüksek bulunmuştur.

Ova ve dağ köylerindeki aile biçimleri ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişkiler ayrı ayrı test edilmiştir. Buna göre ova köylerinde eğitim düzeyi ile aile biçimi arasında bir etkileşimin olduğu, dağ köylerinde ise olmadığı ortaya çıkmıştır. Yani ova köylerinde ataerkil geniş ailedeki eğitimin diğer aile biçimlerine nazaran daha düşük olduğu ve eğitim düzeyi artışının ataerkil aile parçalanmasına neden olduğu söylenebilir. Yine ova köylerinde kontenjans katsayısı %44 olup, bu oran bu köy grubunda eğitim düzeyinin aile biçimi oluşumu üzerindeki etkisinin %44 olduğunu göstermektedir. Dağ köylerinde ise bulunan sonuca göre eğitim düzeyinin ataerkil ailenin parçalanması ve çekirdek aile oluşumu üzerinde etkisi yoktur denilebilir.

6.6. Dış Kültüre Açılma ve Aile Biçimi Arasındaki İlişkiler

Kent ile kırsal kesimin birbirine yaklaşması, gerek ulaşım araçlarındaki artışlar ve gerekse yolların iyileşmesi ile kırsal toplumların dış kültürle ilişkilerinin artmasına, bazı kentsel özelliklerin kırsal kesime taşınmasına neden olmuştur. Ancak, aynı toplumdaki tüm bireylerin aynı ölçüde dış kültüre açılmaları da beklenemez. İşte bu nedenle toplum içerisindeki bireylerde farklı düşünce ve eğilimlerin ortaya çıkması da kaçınılmazdır. Bu farklılaşmalar köyün sosyo-kültürel yapısında değişiklikler meydana getirebilir. Bu değişimlerden en çok etkilenen kurumda aile olmaktadır. Çünkü kentsel değerlerin köye girmesi baba otoritesinden kurtulma, geleneksel değerlerden uzaklaşma ve sonuçta ataerkil ailenin parçalanmasına neden olabilir.

İşte bu varsayımdan hareketle araştırma alanındaki anket yapılan ailelerin aile biçimleri ve dış kültüre açılma düzeyleri genel ve köyler itibarı ile Çizelge 6.10'da özetlenmiştir.

Çizelge'de görüldüğü gibi genelde ailelerin dış kültüre açılma düzeyleri ile aile biçimleri arasında farklılıklar bulunmakta olup yapılan khi-kare testi sonucuda bu farklılıkların önemli olduğunu göstermektedir. Ancak, burada geçici geniş aile gerek çekirdek ve gerekse ataerkil aileden daha düşük dış kültüre açılım düzeyine sahiptir. Çekirdek ailede en fazla oranda orta düzeyde dış kültüre açılan aileler var iken ataerkil ailede düşük düzeyde dış kültüre sahip aileler çoğunluktadır. Diğer taraftan ataerkil ailelerde yüksek dış kültüre açılma düzeyine sahip ailelerin oranı, çekirdek aileye nazaran daha fazla olmuştur.

Dış kültüre açılma düzeyleri içindeki aile biçimlerinin oranlarına bakıldığında ise, dış kültüre açılma düzeyi düşük olan ailelerin %36.17'sini çekirdek aileler, %21.28'ini geçici geniş aileler ve %42.55'ini de ataerkil geniş aileler oluşturmaktadır. Dış kültüre açılma düzeyi orta-yüksek olan ailelerin ise %63.51'ini çekirdek aileler, %8.11'ini geçici geniş aileler ve %28.38'ini de ataerkil geniş aileler oluşturmaktadır. Bütün bu sonuçlar çekirdek ailenin diğer iki aile biçimine nazaran, dış kültüre açılma düzeyinin daha yük-

Cizelge 6.10. Araştırma Alanında Anket Yapılan Aile Reislerinin Dış Kültüre Açılma Düzeyleri ve Aile Biçimlerinin Dağılımı

GENEL											
DIŞ KÜLTÜRE AÇILMA DÜZEYLERİ	ÇEKİRDEK AİLE			GEÇİCİ GENİŞ AİLE			ATAERKİL GEN.AİLE			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)
DÜŞÜK	17	26.56	36.17	10	62.50	21.28	20	48.78	42.55	47	100.00
ORTA	39	59.38	70.73	5	31.25	9.26	11	26.83	20.37	54	100.00
YÜKSEK	9	14.06	45.00	1	6.25	5.00	10	24.39	50.00	20	100.00
TOPLAM	64	100.00	52.89	16	100.00	13.22	41	100.00	33.88	121	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMLİ SD = 4, $\chi^2 = 15.296$, $P \leq 0.05$										
OVA KÖYLERİ											
DÜŞÜK	7	16.67	31.82	6	66.67	27.27	9	45.00	40.91	22	100.00
ORTA	26	61.90	83.87	2	22.22	6.45	3	15.00	9.68	31	100.00
YÜKSEK	9	21.43	50.00	1	11.11	5.56	8	40.00	44.44	18	100.00
TOPLAM	42	100.00	59.15	9	100.00	12.68	20	100.00	28.17	71	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMLİ SD = 4, $\chi^2 = 16.369$, $P \leq 0.05$										
DAĞ KÖYLERİ											
DÜŞÜK	10	45.45	40.00	4	57.14	16.00	11	52.38	44.00	25	100.00
ORTA	12	54.55	52.17	3	42.86	13.04	8	38.10	34.78	23	100.00
YÜKSEK	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	2	9.52	100.00	2	100.00
TOPLAM	22	100.00	44.00	7	100.00	14.00	21	100.00	42.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ(***)	ÖNEMSİZ SD = 2, $\chi^2 = 0.222$, $P \leq 0.05$										

(*). Aile Biçimi İçindeki Oranı

(**). Dış kültüre açılma düzeyi içindeki oranı

(***). Dış kültüre açılma düzeyi orta ve yüksek olanlar birleştirilerek khi-kare testi yapılmıştır.

sek olduğunu göstermektedir.

Dış kültüre açılma düzeyi ve aile biçimi, köy grupları itibarı ile incelendiğinde, ova köylerinde farklılığın önemli olduğu, dağ köylerinde ise önemli olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Ova köylerinde çekirdek ailelerin % 16.67'si düşük, %83.33'ü de orta ve yüksek dış kültüre açılma düzeyine sahiptir. Sözkonusu köydeki geçici geniş ailelerde bu oranlar %66.67 ve %33.3 iken, ataerkil geniş ailelerde %45 ve %55 olmuştur. Dış kültüre açılma düzeyleri içerisinde aile biçimlerinin oranlarına bakıldığında ise, dış kültüre açılma düzeyi düşük olan ailelerin %31.82'si çekirdek aile, %27.27'si geçici geniş aile ve %40.91'i de ataerkil ailedir. Dış kültüre açılma düzeyi orta ve yüksek olan ailelerin %71.43'ü çekirdek, %6.12'si geçici ve %22.45'i de ataerkil ailedir. Dolayısıyla çekirdek aile en fazla dış kültüre açılma düzeyine sahiptir denilebilir.

Dağ köylerinde çekirdek ailelerin % 45.45'i düşük, %54.55'i de orta düzeyde dış kültüre açılma düzeyine sahiptir. Geçici geniş ailelerde bu oranlar %57.14 ve %42.86 olmuştur. Ataerkil ailelerde ise ailelerin %52.38'i düşük, %38.10'u orta ve %9.52'si de yüksek dış kültüre açılma düzeyine sahiptir. Dış kültüre açılma düzeyleri içerisinde aile biçimlerinin oranına bakıldığında ise, dış kültüre açılma düzeyi düşük olan ailelerin %40'ı çekirdek, %16'sı geçici ve %44'ü de ataerkil geniş ailedir. Dış kültüre açılma düzeyleri orta ve yüksek olan ailelerin %48'i çekirdek, %12'si geçici ve %40'ı da ataerkil geniş ailedir. Bütün bu sonuçlara göre dış kültüre açılma düzeyleri bakımından aile biçimleri arasında farklılıklar sözkonusudur. Ancak yapılan khi-kare testi bu farklılıkların önemli olmadığını göstermiştir.

6.7. Aile Reislerinin Yaşları ve Aile İçerisinde Karar Verme Bakımından Modernleşme

Araştırma alanında genç aile reislerinin, daha eğitilmiş olmaları, çekirdek aileye yönelimin bu bireylerde daha yoğun olması, yaş ile ailede karar verme yetkisi yönünden bir ilişkinin mevcut olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu amaçla elde

edilen veriler ışığında aşağıdaki Çizelge oluşturulmuştur.

Çizelge 6.11. Aile Reislerinin Yaşları ve Aile İçerisindeki Karar Verme Yetkisi Bakımından Modernleşme

AİLE REİSLERİNİN YAŞ GRUPLARI	GENEL								
	GELENEKSEL			ÇAĞDAS			TOPLAM		
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)	
GENÇ (<35)	9	10.98	36.00	16	41.03	64.00	25	100.00	
ORTAYAŞLI (36-50)	31	37.80	67.39	15	38.46	32.61	46	100.00	
YAŞLI (51- +)	42	51.22	84.00	8	20.51	16.00	50	100.00	
TOPLAM	82	100.00	67.77	39	100.00	32.23	121	100.00	
FARKLILIK DÜZEYİ		ÖNEMLİ SD = 2, X ² = 17.583						P ≤ 0.05	
OVA KÖYLERİ									
GENÇ (<35)	8	17.39	42.11	11	44.00	57.89	19	100.00	
ORTAYAŞLI (36-50)	17	36.96	65.38	9	36.00	34.62	26	100.00	
YAŞLI (51 +)	21	45.65	80.77	5	20.00	19.23	26	100.00	
TOPLAM	46	100.00	64.79	25	100.00	35.21	71	100.00	
FARKLILIK DÜZEYİ		ÖNEMLİ SD = 2, X ² = 7.194						P ≤ 0.05	
DAĞ KÖYLERİ									
GENÇ (<35)	1	2.78	16.67	5	35.71	83.33	6	100.00	
ORTAYAŞLI (36-50)	14	38.89	70.00	6	42.86	30.00	20	100.00	
YAŞLI (51- +)	21	58.33	87.50	3	21.43	12.50	24	100.00	
TOPLAM	36	100.00	72.00	14	100.00	28.00	50	100.00	
FARKLILIK DÜZEYİ		ÖNEMLİ SD = 2 X ² = 9.474						P ≤ 0.05	

(*). Geleneksel ve çağdaş aile biçimleri içindeki yaş grupları oranı
(**). Yaş grupları içindeki çağdaş ve geleneksel aile oranları

Cizelgede görüleceği üzere araştırma alanı genelinde, geleneksel aileler içinde en fazla oranda (%51.22) yaşlı aile reisleri bulunurken, çağdas aileler içerisinde de genç aile reisleri (%41.03) oransal olarak daha fazladır. Dolayısıyla geleneksel aileler yaş artışına paralel artarken, çağdas aileler yaş grubu artışına paralel olarak azalmaktadır. Nitekim yapılan khi-kare testi de bunu doğrular sonuç vermiş olup ailerde yaş grupları arasındaki farklılığın önemli olduğunu göstermektedir.

Ova ve dağ köylerinde de benzer sonuçlar görülmektedir. Ova köylerindeki geleneksel aileler içerisinde yaşlılar %45.65 ile en fazla oranda yer alırken, genç aile reisleri %17.39 ile en az oranda bulunmaktadır. Çağdas ailelerin ise %44.00'ünü genç aile reisleri oluştururken, yaşlı aile reislerinin oranı ancak %20.00 olmuştur. Dolayısıyla bu köy grubunda da genç aile reisleri daha demokratik karar verme eğilimindedir. Nitekim yapılan khi-kare testi de farklılıkların önemli olduğunu göstermektedir.

Oranlar farklı olmakla beraber dağ köylerinde de benzer sonuçlar elde edilmiş olup, yapılan khi kare testi de bu sonucu doğrulamıştır. Yani bu köy grubunda da yaşlı aile reisleri geleneksel karar verme otoritesini kullanmaya devam ederlerken, genç aile reislerinde aile içerisindeki kararlar daha katılımcı yani karı-kocanın ortak kararıyla alınmaktadır.

6.8. Aile Reislerinin Eğitim Durumu ve Aile İçerisinde Karar Verme Bakımından Modernleşme İlişkisi

Aile içerisinde eğitim düzeyinin artması, geleneksel değerlerin terk edilmesine ve aile içerisinde kadının da otorite yönünden belirli bir duruma gelmesine neden olabilir. Dolayısıyla eğitim ile birlikte aile içerisinde alınan kararlar ortak olacaktır.

Araştırma alanındaki aile reislerinin eğitim durumları ile aile içerisinde karar alma durumu Cizelge 6.12'de gösterilmiştir.

Cizelge 6.12. Aile Reislerinin Eğitim Durumu ve Aile İçerisindeki Karar Verme Yetkisi Bakımından Modernleşme

AİLE REİSLERİNİN EĞİTİM DURUMU	GENEL							
	GELENEKSEL			ÇAĞDAS			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)
OKUR-YAZAR DEĞİL	32	39.02	96.97	1	2.56	3.03	33	100.0
OKUR YAZAR	50	60.98	56.82	38	97.44	43.18	88	100.0
TOPLAM	82	100.00	67.77	39	100.00	32.23	121	100.0
FARKLILIK DÖZEYİ	ÖNEMLİ SD = 1, X ² = 17.725							P ≤ 0.05
OVA KÖYLERİ								
OKUR-YAZAR DEĞİL	10	21.74	90.91	1	4.00	9.09	11	100.00
OKUR YAZAR	36	78.26	60.00	24	96.00	40.00	60	100.00
TOPLAM	46	100.00	64.79	25	100.00	35.21	71	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ	ÖNEMSİZ SD = 1, X ² = 3.208							P ≤ 0.05
DAĞ KÖYLERİ								
OKUR-YAZAR DEĞİL	22	61.11	100.00	0	0.00	0.00	22	100.00
OKUR YAZAR	14	38.89	50.00	14	100.00	50.00	28	100.00
TOPLAM	36	100.00	72.00	14	100.00	28.00	50	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ	ÖNEMLİ SD = 1 X ² = 15.278							P ≤ 0.05

(*) . Geleneksel ve çağdaş aile içindeki okuryazarlık oranları

(**) . Okur-yazarlık grubu içinde aile biçimlerinin oranı

Cizelgeye bakıldığında araştırma alanındaki aile reislerinin eğitim düzeylerinde meydana gelen değişimin aile içe-

risindeki karar alma sürecini değiştirdiği ortaya çıkmaktadır

Arastırma alanında aile içerisindeki kararların aile büyüklüğü ve erkekler tarafından alındığını ifade eden geleneksel ailenin %60.98'ini ve kararların erkek ve kadın tarafından ortak olarak alındığını ifade eden çağdaş ailenin de %97.44'ünü okur-yazarlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla okur-yazarlık oranı geleneksel aileden, çağdaş aileye doğru artarken, okur-yazar olmayanların oranı da azalmaktadır. Yani aile reislerinin eğitim durumundaki yükselmeye paralel olarak geleneksel aile oranı azalırken, çağdaş aile oranları artmaktadır. Nitekim yapılan khi-kare testi de bu sonucu doğrular nitelikte olup, aile içerisinde karar verme durumuna göre belirlenen aile biçimleri arasında okur-yazarlık durumu bakımından farklılıkların önemli olduğunu göstermiştir.

Ova köylerinde, okur-yazarların %60'ı geleneksel %40'ı da çağdaş ailelerden oluşmaktadır. Diğer taraftan çağdaş ailelerin %96'sı, geleneksel ailelerin de %78.26'sı okur-yazardır. Yani aileler içindeki okur-yazarlık durumu, geleneksel aileden, çağdaş aileye doğru bir artış göstermektedir. Ancak yapılan khi-kare testi, aile içerisinde karar verme durumuna göre belirlenmiş aile biçimleri arasında okur-yazarlık yönünden görülen farklılığın önemli olmadığını ortaya koymaktadır. Yani ova köylerinde aile reislerinin eğitim düzeyleri ile aile içerisinde karar alma durumu bakımından anlamlı bir ilişkinin olmadığı söylenebilir.

Dağ köylerinde ise, geleneksel ailelerin %61.11'i okur-yazar olmayan aile reislerinden oluşurken, çağdaş ailelerde okur yazar olmayan aile reisi yoktur. Dolayısıyla bu aile şeklinde aile reislerinin tamamı okur-yazardır. Diğer yandan okur-yazar olmayan aile reislerinin tamamı geleneksel aileler içinde bulunmakta olup, okur-yazar olan aile reislerinin de %50'si geleneksel aile içerisinde bulunmaktadır. Yani okur-yazarlık artışına paralel olarak geleneksel aile oranı azalırken, çağdaş aile oranı artmaktadır. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucuda aile reislerinin eğitim durumları ile aile içerisinde karar alma duruma arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu ifade etmektedir.

6.9. Aile Biçimine Göre Aile İçerisinde Karar Alma Durumu Bakımından Modernleşme

Aile biçimleri ile aile içerisinde karar alma durumu arasındaki ilişkiler ile ilgili olarak şöyle bir varsayım ileri sürülebilir. Ataerkil geniş ve geçici geniş ailelerde, aile içerisinde karar alma sürecinde ağırlığı erkek otoritesine dayalı geleneksel yapı alırken, çekirdek ailelerde, kararların karı-koca tarafından ortaklaşa alındığı çağdaş yapı ağırlık kazanacaktır.

Bu varsayımın araştırma alanı genelinde ve ayrı ayrı köy grupları için geçerliliğini araştırmak amacıyla Çizelge 6.13 hazırlanmıştır.

Çizelgeye bakıldığında araştırma alanı genelinde, aile içerisinde kararların aile reisi tarafından alındığını ifade eden geleneksel ailelerin %43.90'ını çekirdek, %12.20'sini geçici geniş ve %43.90'ını da ataerkil geniş aileler oluşturmaktadır. Diğer yandan aile içerisindeki kararların karı-koca tarafından ortak olarak alındığı çağdaş ailelerin de %71.80'ini çekirdek, %15.38'ini geçici geniş ve %12.82'sini de ataerkil geniş aileler oluşturmaktadır. Yine geleneksel karar alma süreci çekirdek aileden ataerkil aileye doğru artarken, çağdaş karar alma süreci de çekirdek aileden ataerkil aileye doğru azalmaktadır. Yani aile içerisindeki kararların aile reisi tarafından alındığını ifade eden aile reisleri en fazla oranda (87.80) ataerkil ailede bulunurken, aile içerisindeki kararların karı-koca tarafından ortaklaşa alındığını söyleyen aile reislerinin en yüksek oranı (%43.75) çekirdek ailede bulunmaktadır.

Bütün bu sonuçlar aile biçimleri ile aile içerisinde karar alma durumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucu da bu görüşü doğrular niteliktedir.

Çizelgede, köy grupları itibarı ile durum incelendiğinde, aile içerisindeki bütün kararların aile reisleri tarafından alındığını ifade eden aile reislerinin en yüksek oranı ova köylerinde %95 ve dağ köylerinde %80.95 ile ataerkil geniş ailelerde olduğu görülmektedir. Yani her iki köy grubunda

Cizelge 6.13. Aile Biçimi ve Aile İçerisindeki Karar Verme Yetkisi Bakımından Modernleşme

AILE BİÇİMİ	GENEL							
	GELENEKSEL			ÇAĞDAS			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)
ÇEKİRDEK AİLE	36	43.90	56.25	28	71.80	43.75	64	100.00
GEÇİCİ GEN.AİLE	10	12.20	62.50	6	15.38	37.50	16	100.00
ATAERK.GEN.AİLE	36	43.90	87.80	5	12.82	12.20	41	100.00
TOPLAM	82	100.00	67.77	39	100.00	32.23	121	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ	ÖNEMLİ SD = 2, X ² = 11.615							P ≤ 0.05
OVA KÖYLERİ								
ÇEKİRDEK AİLE	22	47.83	52.38	20	80.00	47.62	42	100.00
GEÇİCİ GEN.AİLE	5	10.87	55.56	4	16.00	44.44	9	100.00
ATAERK.GEN.AİLE	19	41.30	95.00	1	4.00	5.00	20	100.00
TOPLAM	46	100.00	64.79	25	100.00	35.21	71	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ	ÖNEMLİ SD = 2, X ² = 10.982							P ≤ 0.05
DAĞ KÖYLERİ								
ÇEKİRDEK AİLE	14	38.89	63.64	8	57.14	36.36	22	100.00
GEÇİCİ GEN.AİLE	5	13.89	71.43	2	14.29	28.57	7	100.00
ATAERK.GEN.AİLE	17	47.22	80.95	4	28.57	19.05	21	100.00
TOPLAM	36	100.00	72.00	14	100.00	28.00	50	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ	ÖNEMSİZ SD = 2 X ² = 1.706							P ≤ 0.05

(*). Geleneksel ve çağdas aile içerisindeki aile biçimleri oranı
 (**). Aile biçimleri içinde geleneksel ve çağdas ailelerin oranı

da ataerkil geniş ailelerde aile içerisindeki kararlar büyük ölçüde aile reisleri tarafından alınmaktadır.

Bunun yanında aile içerisinde kararların aile reisleri tarafından alındığını ifade eden aile reislerinin en düşük oranı ova köylerinde %52.38 ve dağ köylerinde de %63.64 ile çekirdek ailelerde görülmektedir.

Aile içerisinde kararları eşleriyle birlikte aldıklarını ifade eden aile reislerinin en yüksek oranı ova köylerinde %47.62 ve dağ köylerinde %36.36 ile çekirdek ailelerde görülürken, en düşük oranda ova köylerinde %5 ve dağ köylerinde de %19.05 ile ataerkil geniş ailelerde görülmektedir.

Bu sonuçlar varsayımımızı ova ve dağ köyleri için de doğrulamaktadır. Ancak yapılan khi-kare testi sonucu dağ köylerinde farklılığın önemli olmadığını göstermektedir.

6.10. Ailelerin Yıllık Gelirleri ile Aile İçerisinde Karar Alma Durumları Arasındaki İlişkiler

Aile reislerinin yıllık gelirlerinin artması, onun aile içerisindeki otoritesini artırabileceği düşünülebilir. Diğer yandan yıllık geliri yüksek olan ailelerin ataerkil geniş aile biçimini sürdürmeleri, aile içerisinde aile reisinin otoritesini geliştirebilecektir. Dolayısıyla varsayım olarak aile reislerinin yıllık gelirleri arttıkça, aile içerisinde karar alma konusunda geleneksel aile normları devam edecektir. Yıllık gelirin azalmasına paralel olarak, aile içerisinde eşiyle birlikte karar alma davranışı olan çağdaş davranış artacaktır.

Böyle bir varsayımın araştırma alanı genelinde ve köy grupları içerisinde olup olmadığını belirlemek amacıyla geleneksel ve çağdaş normları taşıyan ailelerin ortalama yıllık gelirleri belirlenerek Çizelge 6.14'de verilmiştir.

Çizelgede görüldüğü araştırma alanı genelinde ve hatta köy gruplarında aile reislerinin yıllık ortalama gelirleri geleneksel normları sürdüren, yani aile içerisindeki kararları tek başına aile reisinin aldığı ailelerde, aile içerisindeki kararları ortaklaşa alan ailelere nazaran daha yüksektir.

Çizelge 6.14. Aile Reislerinin Yıllık Gelirlerine Göre Aile İçerisinde Karar Alma Durumu

	GELENEKSEL	ÇAĞDAS	t TABLO	t HESAP	SONUÇ
OVA	144237524	105122820	1.990	4.189	ÖNEMLİ
DAĞ	48475722	38029571	2.008	0.961	ÖNEMSİZ
GENEL	102195757	81038064	1.984	1.078	ÖNEMSİZ

Dolayısıyla sonuçlar öne sürülen versayımı doğrular niteliktedir.

Ancak yapılan t testi sonucunda, ova köylerinde, aile içerisinde karar alma durumu bakımından farklı ailelerin yıllık gelirleri arasındaki farkın önemli olduğunun ortaya çıkmasına karşın, dağ köylerinde ve araştırma alanı genelinde bu farklılıkların önemli olmadığı görülmüştür.

Dağ köylerine ait bu sonuç şöyle yorumlanabilir; daha önceki bölümde incelendiği üzere bu köy grubunda aile biçimleri ve yıllık gelirleri arasında da farkın önemli olmadığı belirlenmiştir. Dolayısıyla sözkonusu köy grubunda gelir bakımından önemli bir sosyal tabakalaşmanın olmadığı söylenebilir. Bunun sonucu olarak, gelir ile karar alma davranışı arasında bir ilişki bulunamamıştır.

6.11. İşletme Büyüklüğü ve Aile Reislerinin Çocuklarına Eş Seçme Konusundaki Tutumları

Araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin erkek çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları ve ortalama işletme büyüklüğü arasındaki ilişkiler Çizelge 6.15'de verilmiştir. Ayrıca durum ova ve dağ köyleri itibarı ile de ayrı ayrı incelenerek Çizelge 6.16 ve Çizelge 6.17'de gösterilmiştir.

Çizelgelerden görüleceği üzere araştırma alanı genelinde ve ova köylerinde erkek çocuklarının eşini anne-baba seçmeli

Cizelge 6.15. Araştırma Alanındaki Aile Reislerinin Erkek Çocuklarına Eş Seçme Konusundaki Tutumları İtibarı İle İşletme Genişliği (da) ve Buna İlişkin Varyans Analizi

	AİLE REİSLERİNİN TUTUMLARI			TOPLAM
	ANNE-BABA	YALNIZ KENDİ	ANNE-BABA-KENDİ	
TOPLAM	809	2309.6	855.5	4004.1
GÖZLEM SAYISI	22	67	32	121
ORTALAMA	36.8	34.5	27.7	33.1
VARYANS ANALİZ TABLOSU				
VARYASYON KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	SERBESTLİK DERECESESİ	KARELER ORTALAMASI	F
GRUPLAR ARASI	1364.96	2	682.48	0.780
GRUPLAR İÇİ	102731.74	118	870.60	
GENEL	104096.70	120		
SONUÇ	: GRUPLAR ARASI FARK 0.05'E GÖRE ÖNEMSİZDİR			

diyen aile reislerinde ortalama işletme genişliği en fazla iken, anne-baba-kendi seçmeli diyen aile reislerinde en düşüktür. Yani araştırma alanı genelinde ve ova köylerinde orta büyüklükteki işletme sahipleri erkek çocuklarının evlenmesi konusunda onlara daha fazla özgürlük tanımaktadır denilebilir. Ancak her iki durumda da yapılan varyans analizi sonuçları, aile reislerinin erkek çocuklarına eş seçme konusundaki tutumlarına göre sahip oldukları ortalama işletme genişlikleri arasındaki farkın önemli olmadığını göstermiştir. Yani aile reislerinin erkek çocuklarını evlendirmeleri konu-

sundaki tutumları ile sahip oldukları işletme genişlikleri arasında bir ilişki yoktur.

Dağ köylerinde ise, erkek çocuklarına eş seçme konusunda daha fazla serbestlik tanıyan aile reislerinde ortalama işletme genişliği en yüksektir. En küçük ortalama işletme genişliğine sahip aile reisleri ise anne-baba-kendi seçmeli demistir. Ancak bu köy grubunda da yapılan varyans analizi sonucu aile reislerinin erkek çocuklarını evlendirme konusundaki tutumlarına göre sahip oldukları işletme genişlikleri arasındaki farkın önemsiz olduğu, yani bu iki değişken arasında bir etkileşimin olmadığı ortaya çıkmıştır.

Cizelge 6.16. Ova Köylerindeki Aile Reislerinin Erkek Çocuklarına Eş Seçme Konusundaki Tutumları İtibarı İle İşletme Genişliği (da) ve Buna İlişkin Varyans Analizi

	AILE REISLERİNİN TUTUMLARI			TOPLAM
	ANNE-BABA	YALNIZ KENDİ	ANNE-BABA-KENDİ	
TOPLAM	447.5	1355.4	413.50	2216.40
GOZLEM SAYISI	12	43	16	71
ORTALAMA	37.29	31.52	25.84	31.22
VARYANS ANALİZ TABLOSU				
VARYASYON KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	SERBESTLİK DERECESESİ	KARELER ORTALAMASI	F
GRUPLAR ARASI	901.87	2	450.94	0.471
GRUPLAR İÇİ	65068.40	68	956.89	
GENEL	65970.27	70		
SONUÇ	: GRUPLAR ARASI FARK 0.05'E GÖRE ÖNEMSİZDİR			

Cizelge 6.17. Dağ Köylerindeki Aile Reislerinin Erkek Çocuklarına Eş Seçme Konusundaki Tutumları İtibarı İle İşletme Genişliği (da) ve Buna İlişkin Varyans Analizi

	AİLE REİSLERİNİN TUTUMLARI			TOPLAM
	ANNE-BABA	YALNIZ KENDİ	ANNE-BABA-KENDİ	
TOPLAM	361.5	954.2	472	1787.70
GÖZLEM SAYISI	10	24	16	50
ORTALAMA	36.15	39.76	29.50	35.75
VARYANS ANALİZ TABLOSU				
VARYASYON KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	SERBESTLİK DERECESESİ	KARELER ORTALAMASI	F
GRUPLAR ARASI	1012.20	2	506.10	0.652
GRUPLAR İÇİ	36496.46	47	776.52	
GENEL	37508.66	49		
SONUÇ	: GRUPLAR ARASI FARK 0.05'E GÖRE ÖNEMSİZDİR			

Sonuçlar burada verilmemekle beraber, aynı sonuçlara kız çocuklarına eş seçme konusundaki tutumlarda da rastlanmıştır.

6.12. Aile Reislerinin Yaşları ve Erkek Çocuklarına Eş Seçme Konusundaki Tutumları

Kırsal kesimde aynı yaşta olan bireylerin genellikle benzer davranışlar içinde buldukları ifade edilmektedir. Genç insanlar, yaşlılardan farklı olarak değişik değer, davranış ve amaçlara sahiptir (Oakley and Garforth, 1988).

Bu görüs noktasından hareketle, genç ve orta yaşlı hane reislerinin yaşlı hane reislerine göre değismeye daha açık olabilecekleri ve bu yüzden çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları da evlenecek olan gençlerin lehine olacak şekilde değisebileceği düşünülebilir.

Arastırma alanında aile reislerinin yaşları ile çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları arasındaki ilişki Çizelge 6.18'de verilmiştir.

Çizelgede görüleceği üzere genç aile reislerinin %8'i erkek çocuklarının ve %20'si de kız çocuklarının eşlerinin anne-baba tarafından seçilmesinin uygun olacağını ifade ederken bu oranlar yaşlı aile reislerinde sırası ile %22 ve %38 olmuştur. Görüldüğü gibi genç aile reisleri yaşlılara göre çocuklarına eş seçimi konusunda daha az müdahaleci iken, erkek çocuklarına tanınan serbestlik de kız çocuklarından daha fazladır. Gerçekten çocuklarının eşlerinin kendileri tarafından seçilmesi gerektiğini ifade eden aile reislerinin oranları yaş gruplarına paralel azalırken, erkek çocuklarındaki oran kız çocuklarından daha fazladır.

Ancak, bütün bu sonuçlara karşın yapılan khi-kare testi sonucu, aile reislerinin yaşları ile çocuklarına eş seçimi konusundaki tutumları arasında istatistiksel bir ilişkinin olmadığını ortaya çıkarmıştır.

Söz konusu inceleme dağ ve ova köyleri için ayrı ayrı yapılmıştır. Çizelge 6.19 incelendiğinde, ova köylerindeki genç aile reislerinin %73.68'i erkek çocuklarının eşlerini kendilerinin seçmesi gerektiğini ifade ederlerken yaşlıların ise %53.85'i bu fikri benimsemiştir. Dolayısıyla genç aile reisleri söz konusu tutum itibarı ile yaşlılara nazaran daha çağdaş bir tutum izlemektedir. Bu köy grubunda erkek çocuklardaki kadar yüksek olmamakla beraber, genç ve yaşlılar arasında kız çocuklarının eş seçimi konusunda da benzer durum söz konusudur. Ancak yapılan khi-kare testi sonucunda ova köylerindeki aile reislerinin yaşları ile erkek ve kız çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Cizelge 6.18. Anket Yapılan Aile Reislerinin Yaşları ve Çocukları İçin Eş Seçme Konusundaki Tutumları

AİLE REİSLERİNİN YAŞ GRUPLARI	AİLE REİSLERİNİN ERKEK ÇOCUKLARINA EŞ SEÇME KONUSUNDAKİ TUTUMLARI										
	ANNE-BABA			YALNIZ KENDİ			ANNE-BABA VE KENDİ			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)
GENÇ (<35)	2	9.09	8.00	17	25.37	68.00	6	18.75	24.00	25	100.00
ORTAYAŞLI(36-50)	9	40.91	19.57	24	35.82	52.17	13	40.63	28.26	46	100.00
YAŞLI (51- +)	11	50.00	22.00	26	38.81	52.00	13	40.63	26.00	50	100.00
TOPLAM	22	100.00	18.18	67	100.00	55.37	32	100.00	26.45	121	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ	ÖNEMSİZ SD = 4, $X^2 = 2.905$ $P < 0.05$										
AİLE REİSLERİNİN KIZ ÇOCUKLARINA EŞ SEÇME KONUSUNDAKİ TUTUMLARI											
GENÇ (<35)	5	13.51	20.00	14	25.45	56.00	6	20.69	24.00	25	100.00
ORTAYAŞLI(36-50)	13	35.14	28.26	23	41.82	50.00	10	34.48	21.74	46	100.00
YAŞLI (51- +)	19	51.35	38.00	18	32.73	46.36	13	44.83	26.00	50	100.00
TOPLAM	37	100.00	30.58	55	100.00	45.45	29	100.00	23.97	121	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ	ÖNEMSİZ SD = 4, $X^2 = 3.882$ $P < 0.05$										

(*) . Tutumlar içindeki oranı

(**) . Yaş grupları içindeki oranı

Dağ köylerinde aile reislerinin yaşları ile çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları arasındaki ilişki ova köyüne nazaran daha farklı bir görünüm arz etmektedir. Söyleki, bu köy grubunda erkek çocuklarına eş seçme konusunda genç ve

Cizelge 6.19. Kby Grupları İtibarı İle Aile Reislerinin Yaşları ve Erkek Çocukları İcin Eş Seçme Konusundaki Tutumları

AİLE REİSLERİNİN YAŞ GRUPLARI	OVA KOYLARI										
	ANNE-BABA			YALNIZ KENDİ			ANNE-BABA VE KENDİ			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)
GENÇ (<35)	1	8.33	5.26	14	32.56	73.68	4	25.00	21.05	19	100.00
ORTAYAŞLI(36-50)	4	33.33	15.38	15	34.88	57.69	7	43.75	26.92	26	100.00
YAŞLI (51- +)	7	58.34	26.92	14	32.56	53.85	5	31.25	19.23	26	100.00
TOPLAM	12	100.00	16.90	43	100.00	60.56	16	100.00	22.54	71	100.00
PARKLILIK DÖZİYİ(***)	ÖNEMSİZ SD = 2, X ² = 2.163 P≤0.05										
DAĞ KOYLARI											
GENÇ (<35)	1	10.00	16.67	3	12.50	50.00	2	12.50	33.33	6	100.00
ORTAYAŞLI(36-50)	5	50.00	25.00	9	37.50	45.00	6	37.50	30.00	20	100.00
YAŞLI (51- +)	4	40.00	16.67	12	50.00	50.00	8	50.00	33.33	24	100.00
TOPLAM	10	100.00	20.00	24	100.00	48.00	16	100.00	32.00	50	100.00
PARKLILIK DÖZİYİ(***)	ÖNEMSİZ SD = 2, X ² = 0.206 P≤0.05										

(*) . Tutumlar içindeki oranı

(**) . Yaş grupları içindeki oranı

(***) . Anne-baba ve Anne-baba-kendi sütunları birleştirilmiştir.

yaşlı aile reisleri aynı tutumu göstermiş olup orta yaşlı aile reislerine rağmen daha serbestçi bir tutum içinde bulunmuşlardır. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucu da aile reislerinin yaşları ile erkek çocuklarına eş seçimi konusundaki

tutumları arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Cizelge 6.20. Köy Grupları İtibarı İle Aile Reislerinin Yaşları ve Kız Çocukları İçin Eş Seçme Konusundaki Tutumları

AİLE REİSLERİNİN YAŞ GRUPLARI	OVA KÖYLERİ										
	ANNE-BABA			YALNIZ KENDİ			ANNE-BABA VE KENDİ			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)
GENÇ (<35)	3	15.00	15.79	12	32.43	63.16	4	28.57	21.05	19	100.00
ORTAYAŞLI(36-50)	6	30.00	23.08	16	43.24	61.54	4	28.57	15.38	26	100.00
YAŞLI (51- +)	11	55.00	42.31	9	24.32	34.62	6	42.86	23.08	26	100.00
TOPLAM	20	100.00	28.17	37	100.00	52.11	14	100.00	19.72	71	100.00
PARKLILIK DÖZİYİ(***)	ÖNEMSİZ SD = 2, $\chi^2 = 5.046$ $P \leq 0.05$										
DAĞ KÖYLERİ											
GENÇ (<35)	2	11.76	33.33	2	11.11	33.33	2	13.33	33.33	6	100.00
ORTAYAŞLI(36-50)	7	41.18	35.00	7	38.89	35.00	6	40.00	30.00	20	100.00
YAŞLI (51- +)	8	47.06	33.33	9	50.00	37.50	7	46.67	29.17	24	100.00
TOPLAM	17	100.00	34.00	18	100.00	36.00	15	100.00	30.00	50	100.00
PARKLILIK DÖZİYİ(***)	ÖNEMSİZ SD = 2, $\chi^2 = 4.927$ $P \leq 0.05$										

(*) . Tutumlar içinde yaş gruplarının oranı

(**) . Yaş grupları içinde tutumların oranı

(***) . Anne-baba ve anne-baba-kendi sütunları birleştirilmiştir.

Dağ köylerinde aile reislerinin yaşları ile kız çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları arasında bir ilişkinin

olmadığı ortaya çıkmıştır. Nitekim sözkonusu köy grubunda yaşlı aile reislerinin genç aile reislerine nazaran kız çocuklarına eş seçme konusunda onları daha serbest bırakma eğiliminde oldukları gözlenmektedir. Ancak böyle bir sonucun ortaya çıkmasında bu köy grubunda yaş ortalamasının yüksek olması ve bu yüzden genç aile reisi sayısının az olması önemli bir etken olabilir.

6.13. Aile Reisleri ve Eşlerinin Eğitim Düzeyleri ve Çocuklarına Eş Seçme Konusundaki Tutumları

Genelde aile reislerinin ve eşlerinin öğrenim düzeylerindeki farklılıklar bu kişilerin çocukları için eş seçme konusundaki tutumlarında da farklılıklar doğurabilir. Yani anne ve babanın eğitim düzeylerindeki artışa paralel olarak, onların çocuklarının eşlerini seçme konusundaki etkileri azalır. Dolayısıyla çocuklar kendi eşlerini seçme konusunda daha özgür karar alabilirler. Anne ve babanın eğitim düzeyi azaldıkça bu özgürlük de azalmaya başlar.

Gerçekten araştırma alanında anket yapılan aile reisleri ve eşlerinde de bu varsayımın geçerli olup olmadığını araştırmak amacıyla önce genel sonrada köy grupları itibarı ile durum belirlemesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla çizelgeler oluşturulmuştur.

Çizelge 6.21'den görüleceği üzere anket yapılan aile reislerinin erkek çocuklarını evlendirirken eş seçimini, anne ve babanın yapması gerektiğini söyleyenlerin oranı % 18.18 iken, evlenecek kişinin bu kararı vermesi gerektiğini söyleyenlerin oranı %55.37 ve anne-baba ve kendisinin yapması gerektiğini ifade edenlerin oranında %26.45 olmuştur. Bu sonuçlara göre araştırma alanında aile reislerinin çoğunluğu eş seçimi konusunda erkek çocukların daha bağımsız olması gerektiğini belirtmişlerdir. Yine çizelgede görüldüğü gibi erkek çocuklarının eş seçimi konusundaki tutumları aile reislerinin eğitim düzeylerine göre farklılıklar arz etmektedir. Eğitim grupları içerisinde, erkek çocukların eşlerini anne ve babanın seçmesi gerektiğini ifade eden aile reislerinin oranı, eğitim düzeyinin artışına paralel olarak azalma göstermiştir.

Cizelge 6.21. Anket Yapılan Aile Reislerinin Eğitim Durumları ve Çocukları İçin Es Seçme Konusundaki Tutumları

AILE REİSLERİNİN EĞİTİM DÖZEYLERİ	AILE REİSLERİNİN ERKEK ÇOCUKLARINA ES SEÇME KONUSUNDAKİ TUTUMLARI										
	ANNE-BABA			YALNIZ KENDİ			ANNE-BABA VE KENDİ			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)
OKUR-YAZAR DEĞİL	11	50.00	33.33	11	16.42	33.33	11	34.38	33.33	33	100.00
OKUR-YAZAR	6	27.27	26.09	10	14.93	43.48	7	21.88	30.43	23	100.00
İLKOKUL MEZUNU	5	22.73	8.93	38	56.72	67.86	13	40.63	23.21	56	100.00
ORTAOKUL MEZUNU	0	0.00	0.00	6	8.96	85.71	1	3.13	14.29	7	100.00
LİSE MEZUNU	0	0.00	0.00	2	2.99	100.00	0	0.00	0.00	2	100.00
TOPLAM	22	100.00	18.18	67	100.00	55.37	32	100.00	26.45	121	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ(***)	ÖNEMLİ SD = 4, $\chi^2 = 15.183$, $P \leq 0.05$										
AILE REİSLERİNİN KIZ ÇOCUKLARINA ES SEÇME KONUSUNDAKİ TUTUMLARI											
OKUR-YAZAR DEĞİL	17	45.95	51.52	8	14.55	24.24	8	27.59	24.24	33	100.00
OKUR-YAZAR	9	24.32	39.13	5	9.09	21.74	9	31.03	39.13	23	100.00
İLKOKUL MEZUNU	10	27.03	17.86	35	63.64	62.50	11	37.93	19.64	56	100.00
ORTAOKUL MEZUNU	1	2.70	14.29	6	10.91	85.71	0	0.00	0.00	7	100.00
LİSE MEZUNU	0	0.00	0.00	1	1.82	50.00	1	3.45	50.00	2	100.00
TOPLAM	37	100.00	30.58	55	100.00	45.45	29	100.00	23.97	121	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ(***)	ÖNEMLİ SD = 4, $\chi^2 = 24.899$, $P \leq 0.05$										

(*). Tutumlar içindeki oranı

(**). Eğitim grupları içindeki oranı

(***). İlkokul ve sonraki eğitim düzeyleri birleştirilmiştir.

Örneğin okur-yazar olmayan aile reislerinin %33.33'ü erkek çocuklarının eşini anne ve babanın seçmesi gerektiğini ifade ederken, bu oran ilkökul mezunları içerisinde %8.93'e düşmüş ve daha ileriki eğitim grupları içerisinde böyle bir tutum belirten aile reisi bulunmamıştır. Diğer taraftan erkek çocukları eşlerini kendileri seçmeli görüşünde olan aile reislerinin eğitim grupları içindeki oranları, eğitim düzeyinin artışına paralel olarak artış göstermiştir. Örneğin, okur yazar olmayan aile reislerinin %33.33'ü erkek çocuklarının eşini kendilerinin seçmesi gerektiğini ifade ederlerken, lise mezunu aile reislerinin tamamı bu görüşü belirtmişlerdir.

Bütün bu sonuçlar, anket yapılan aile reislerinin eğitim düzeylerine paralel olarak, erkek çocuklarının eş seçimi konusundaki tutumlarında değişimin olduğunu göstermektedir. Nitekim yapılan khi-kare testi sonuçları da bu görüşü doğrulamaktadır.

Anket yapılan aile reislerinin kız çocuklarını evlendirirken, onların eşlerinin seçimi konusundaki tutumları incelendiğinde, %30.58'i anne ve babanın, %45.45'i sadece kendilerinin ve %23.97'si de ortaklaşa karar verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Görüleceği üzere kız çocuklarının eşlerini seçme konusundaki serbestlik, erkek çocuklarıkinden daha azdır.

Kız çocuklarının eşlerinin seçilmesinde aile reislerinin tutumları onların eğitim durumlarına göre incelendiğinde, erkek çocuklarında olduğu gibi eğitim düzeyi arttıkça anne-baba ve anne-baba-kendi, diyenlerin oranı azalmakta, yalnız kendisi diyenlerin oranı ise artmaktadır. Örneğin okur-yazar olmayanların %51.52'si kız çocuğunun eşini anne-baba belirlemeli derken, bu oran ortaokul mezunlarında %14.29'a düşmüştür. Oysa kendisi karar vermeli diyenler, okur yazar olmayanların %24.24'ünü oluştururken, ortaokul mezunları içinde bu oran %85.71 olmuştur.

Aile reislerinin kız çocuklarının evleneceği kişiyi seçmesi konusundaki tutumları ile eğitim düzeyi arasında ilişkinin olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim yapılan khi-kare testi de

bu sonucu doğrulamıştır.

Araştırmada dikkati çeken hususlardan birisi de aynı öğrenim düzeyindeki aile reislerinin, kız ve erkek çocukları için eş seçimi konusundaki tutumlarında farklılıkların olmasıdır. Çizelge 6.21'de görüleceği üzere okur yazar olmayan aile reislerinin %33.33'ü erkek çocuklarının evleneceği kişiyi annesi ve babasının seçmesi gerektiğini ifade ederken, okur-yazar olmayan aile reislerinin %51.52'si kız çocuklarının evleneceği kişiyi anne ve babasının seçmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Benzer farklılıklar diğer gruplarda da gözlenmektedir.

Bütün bu olgulara rağmen, aile reislerinin eğitim düzeylerinde oluşan gelişmenin, aile reislerinin erkek ve kız çocuklarına, eş seçimi konusunda daha fazla serbestlik tanınmalarına neden olduğu söylenebilir. Ancak, aile reislerinin erkek ve kız çocuklarına sağladığı serbetliğin farklı olduğuda bir gerçektir. Yani erkek çocuklarına tanınan serbetlik kız çocuklarından daha fazladır. Bunun nedeni, kız çocuklarının özellikle kırsal kesimde bir namus ölçüsü olarak görülmesi, ayrıca ailelerin kız çocukları üzerindeki etkisinin daha fazla olması gösterilebilir.

Aile reisleri eşlerinin eğitim düzeyi ve çocuklarının eşlerinin seçilmesi konusundaki tutumları Çizelge 6.22 'de özetlenmiştir.

Çizelgede görüldüğü gibi anket yapılan aile reisleri eşlerinin %28.93'ü erkek çocuklarının evleneceği kişiyi anne ve babanın, %38.02'si kendilerinin ve %33.06'sı da ortak kararlarla seçilmesinin gerektiğini ifade etmişlerdir.

Aile reisleri eşlerinin eğitim durumlarına göre, erkek çocuklarının evleneceği kişiyi seçme konusundaki tutumları incelendiğinde, okur-yazar olmayan aile reisleri içerisinde en fazla oran (%40.30) anne-baba ve kendisinin seçmesi gerektiğini ifade edenlerde olmuştur. Okur-yazar grup içerisinde ise en fazla oranda anne-baba seçmeli diyenler, ilkökul ve ortaokul mezunları içerisinde ise yalnız kendisi seçmeli diyenler daha fazla olmuştur.

Çizelge 6.22. Anket Yapılan Aile Reislere Eşlerinin Eğitim Durumları ve Çocukları İçin Eş Seçme Konusundaki Tutumları

AİLE REİSLERİ EŞLERİNİN EĞİTİM DÜZEYLERİ	AİLE REİSLERİ EŞLERİNİN ERKEK ÇOCUKLARINA EŞ SEÇME KONUSUNDAKİ TUT.										
	ANNE-BABA			YALNIZ KENDİ			ANNE-BABA VE KENDİ			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)
OKUR-YAZAR DÜZEİL	17	48.57	25.37	23	50.00	34.33	27	67.50	40.30	67	100.00
OKUR-YAZAR	8	22.86	47.06	6	13.04	35.29	3	7.50	17.65	17	100.00
İLKOKUL MEZUNU	10	28.57	27.78	16	34.78	44.44	10	25.00	27.78	36	100.00
ORTAOKUL MEZUNU	0	0.00	0.00	1	2.18	100.00	0	0.00	0.00	1	100.00
TOPLAM	35	100.00	28.93	46	100.00	38.02	40	100.00	33.06	121	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ(***)	ÖNEMSİZ SD = 4, X ² = 5.839 P ≤ 0.05										
AİLE REİSLERİ EŞLERİNİN KIZ ÇOCUKLARINA EŞ SEÇME KONUSUNDAKİ TUTUM.											
OKUR-YAZAR DÜZEİL	35	60.35	52.24	12	41.38	17.91	20	58.83	29.85	67	100.00
OKUR-YAZAR	10	17.24	58.82	3	10.34	17.65	4	11.76	23.53	17	100.00
İLKOKUL MEZUNU	13	22.41	36.11	13	44.83	36.11	10	29.41	27.78	36	100.00
ORTAOKUL MEZUNU	0	0.00	0.00	1	3.45	100.00	0	0.00	0.00	1	100.00
TOPLAM	58	100.00	47.93	29	100.00	23.97	34	100.00	28.10	121	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ(***)	ÖNEMSİZ SD = 4, X ² = 6.122 , P ≤ 0.05										

(*) . Tutumlar içindeki oranı

(**) . Eğitim grupları içindeki oranı

(***) . Beklenen frekansların birçok gözde 5'den düşük çıkması nedeniyle ilkökul ve son-
raki eğitim düzeyleri birleştirilmiştir.

Aile reisleri eşlerinin erkek çocuklarının evleneceği kişiyi seçme konusundaki tutumu ve eğitim düzeyi arasındaki ilişki Çizelge 6.22 'de de görüldüğü üzere belirgin olmamıştır. Her ne kadar eğitim düzeyi grupları içerisinde kendisi eşini seçmeli diyenlerin oranı eğitime paralel olarak artmakla beraber diğer gruplardaki artış ve azalışlar süreklilik göstermemiştir. Örneğin okur-yazar olmayan aile reisleri eşlerinin %25.37'si erkek çocuklarının eşlerini anne ve babanın seçmesi gerektiğini ifade ederken, okur-yazarlar içinde bu oran %47.06'ya çıkmıştır. Benzer artma ve azalmalar anne-baba ve kendisi seçmeli diyenlerde de görülmektedir. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucunda, aile reisleri eşlerinin eğitim durumları ile erkek çocuklarının eşlerinin seçimi konusundaki tutumları arasında önemli bir farklılığın olmadığını göstermiştir.

Aile reisleri ve aile reisleri eşlerinin erkek çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları karşılaştırıldığında aile reislerinin, eşlerine nazaran eş seçme konusunda daha fazla serbestlik tanımaktadır denilebilir. Bunun nedeni özellikle annenin erkek çocuklarının yanında kalmak istemeleri ve bu nedenle de gelin kaynana anlaşmazlığını ortadan kaldırarak yaşlandığında kendisine bakacak bir gelin istemesinden kaynaklanabilir. Bu nedenle erkek çocuğunu evlendirirken, önce akraba, komşu ve tanıdık birisini alma eğilimi aile reislerine nazaran daha fazladır.

Aile reisleri eşlerinin eğitim durumuna göre, kız çocuklarının evleneceği kişiyi seçme konusundaki tutumları incelendiğinde okur-yazar olmayan ve okur yazar aile reisleri eşleri içerisinde en fazla oranda kız çocuklarının eşlerini, anne ve baba seçmeli diyenler olmuştur. ilkokul mezunları içerisinde anne-baba ve yalnız kendi seçmeli diyenler ilk sırayı oluştururken, ortaokul mezunlarının tamamı yalnız kendi seçmeli demıştır.

Aile reisleri eşlerinin eğitim düzeyleri ile kız çocukları için eş seçimi konusundaki tutumları arasında oransal farklılıklar sözkonusu olmakla beraber, yapılan khi-kare testi sonucu, farklılıkların önemli olmadığını göstermiştir.

Aile reisleri ve aile reisleri eşlerinin kız çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları karşılaştırıldığında aile reislerinin %45.45'i ve eşlerinin de %23.97'si kız çocuklarının eşlerini yalnız kendilerinin seçmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Diğer taraftan kız çocukların eşlerini anne-baba seçmeli diyenlerin oranı aile reislerinde %30.58, eşlerinde ise %47.93 olmuştur. Bu sonuçlar, kız çocuklarının eş seçmeleri konusunda da aile reislerinin eşlerine oranla daha serbest bir tutum içinde bulduklarını göstermektedir. Oysa, aile reisleri eşlerinin önemli bir kısmı evlenmelerinde kendi görüşlerinin fazla etkili olmadığını, istemeden evlendirildiklerini ve hatta bazılarının kocalarını evlendikten sonra gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu koşullar altında evlendirilen aile reisleri eşlerinin, kendi kız çocuklarının evlenmeleri esnasında daha serbest bir tutum içinde bulunmaları beklenebilirdi. Ancak sonuçlar bu şekilde olmamıştır. Bunun nedeni aile reisleri eşlerinin eğitim düzeylerinin çok düşük olmasından kaynaklanabilir.

Diğer yandan aile reisleri eşleri de erkek çocuklarına, kız çocuklarından daha fazla serbestlik tanımaktadır.

Aile reisleri ve eşlerinin eğitim düzeyleri ve erkek ve kız çocukları için eş seçimi konusundaki tutumları köy grupları itibarı ile ayrı ayrı değerlendirilip karşılaştırma yoluna gidilmiştir.

Aile reislerinin köy grupları itibarı ile eğitim düzeyleri ve çocuklarının eş seçimi konusundaki tutumları Çizelge 6.23'de verilmiştir.

Çizelgede görüldüğü gibi gerek ova ve gerekse dağ köylerinde aile reislerinin erkek çocukları için eş seçme konusundaki tutumlarında geçmiş nesile nazaran değişmeler olmuştur. Ancak, ova ve dağ köylerinde aynı eğitim düzeyine sahip aile reislerinin erkek çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları farklılık arz etmektedir. Ova köylerinde okur-yazar olmayan aile reislerinin %54.55'i erkek çocukların evleneceği kişiyi annesi ve babasının seçmesi gerektiğini belirtirken, dağ köylerinde bu oran %22.73 olmuştur. Diğer taraftan sözkonusu

Çizelge 6.23. Köy Grupları İtibarı İle Aile Reisleri ve Eslerinin Eğitim Durumları ve Erkek Çocukları İçin Eş Seçme Konusundaki Tutumları

AİLE REİSLERİNİN EĞİTİM DÖZEYLERİ		AİLE REİSLERİNİN ERKEK ÇOCUKLARINA EŞ SEÇME KONUSUNDAKİ TUTUMLARI																							
		OVA KÖYÜ						DAĞ KÖYÜ																	
		ANNE-BABA		YALNIZ KENDİ		ANNE-BABA VE KENDİ		TOPLAM		ANNE-BABA		YALNIZ KENDİ		ANNE-BABA VE KENDİ		TOPLAM									
SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)								
OKUR-YAZAR DEĞİL	6	50.00	54.55	2	4.65	18.18	3	18.75	27.27	11	100.00	5	50.00	22.73	9	37.50	40.91	8	50.00	36.36	22	100.00			
OKUR-YAZAR	4	33.33	40.00	4	9.30	40.00	2	12.50	20.00	10	100.00	2	20.00	15.38	6	25.00	46.15	5	31.25	38.46	13	100.00			
İLKOKUL MEZUNU	2	16.67	4.76	30	69.77	71.43	10	62.50	23.81	42	100.00	3	30.00	21.43	8	33.33	57.14	3	18.75	21.43	14	100.00			
ORTAOKUL MEZUNU	0	0.00	0.00	5	11.63	83.33	1	6.25	16.67	6	100.00	0	0.00	0.00	1	4.17	100.00	0	0.00	0.00	1	100.00			
LİSE MEZUNU	0	0.00	0.00	2	4.65	100.00	0	0.00	0.00	2	100.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00			
TOPLAM	12	100.00	16.90	43	100.00	60.56	16	100.00	22.54	71	100.00	10	100.00	20.00	24	100.00	48.00	16	100.00	32.00	50	100.00			
FARKLILIK DÖZEYİ (***)		ÖNEMLİ SD = 2, $\chi^2 = 12.660$						P<0.05						ÖNEMSİZ SD = 2, $\chi^2 = 0.712$						P<0.05					
AİLE REİSLERİ ERKEK ÇOCUĞUNA EŞ SEÇME KONUSUNDAKİ TUTUMLARI		AİLE REİSLERİ ERKEK ÇOCUĞUNA EŞ SEÇME KONUSUNDAKİ TUTUMLARI																							
		OKUR-YAZAR DEĞİL		OKUR-YAZAR		İLKOKUL MEZUNU		ORTAOKUL MEZUNU		LİSE MEZUNU		TOPLAM		OKUR-YAZAR DEĞİL		OKUR-YAZAR		İLKOKUL MEZUNU		ORTAOKUL MEZUNU		LİSE MEZUNU		TOPLAM	
		SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)	SAYI	% (**)
OKUR-YAZAR DEĞİL	7	36.84	21.21	15	45.45	45.45	11	57.89	33.33	33	100.00	10	62.50	29.41	8	61.54	23.53	16	76.19	47.06	34	100.00			
OKUR-YAZAR	4	21.05	57.14	3	9.094	42.86	0	0.00	0.00	7	100.00	4	25.00	40.00	3	23.08	30.00	3	14.29	30.00	10	100.00			
İLKOKUL MEZUNU	8	42.11	26.67	14	42.43	46.67	8	42.11	26.67	30	100.00	2	12.50	33.33	2	15.38	33.33	2	9.52	33.33	6	100.00			
ORTAOKUL MEZUNU	0	0.00	0.00	1	3.03	100.00	0	0.00	0.00	1	100.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	100.00			
TOPLAM	19	100.00	26.76	33	100.00	46.48	19	100.00	26.76	71	100.00	16	100.00	32.00	13	100.00	26.00	21	100.00	42.00	50	100.00			
FARKLILIK DÖZEYİ (***)		ÖNEMSİZ SD = 2, $\chi^2 = 1.719$						P<0.05						ÖNEMSİZ SD = 2, $\chi^2 = 0.977$						P<0.05					

(**). Tutumlar içindeki oranı (**). Eğitim grupları içindeki oranı (***) . Kâı-kare testi okur-yazar ve okur-yazar değil olarak yapılmıştır.

eğitim grubundaki ailelerin ova köylerinde %18.18'i ve dağ köylerinde de %40.91'i erkek çocukların eşlerini yalnız kendilerinin seçmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Benzer farklılıklar diğer eğitim gruplarında da görülmektedir. Her iki köy grubunda da erkek çocukların eşlerinin evlenen kişi tarafından seçilmesini söyleyenlerin eğitim grupları içindeki oranı eğitim düzeyi artışına paralel olarak artmıştır. Ancak, bu artışlar ova köylerinde daha bariz olmuştur. Erkek çocukların eşlerinin anne-baba tarafından karar verilmesi gerektiğini söyleyenlerin eğitim grupları içindeki oranı eğitim düzeyinin artışına paralel olarak ova köylerinde sürekli bir azalma gösterirken, dağ köylerinde belirgin bir düşüş sözkonusu olmamıştır.

Bütün bu sonuçlar, ova köylerinde aile reislerinin erkek çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları, eğitim düzeyleri artışına paralel olarak çocuklara daha fazla serbestlik tanımak yönünde değişmektedir. Yani aile reisinin eğitim düzeyi arttıkça, erkek çocuklarının eşlerini kendilerinin seçmesi gerekir. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucu da bunu doğrulamaktadır.

Dağ köylerinde ise aile reislerinin erkek çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları, yine onların eğitim düzeyleri artışına paralel olarak, çocuklara biraz daha serbestlik tanımak yönünde olmasına rağmen, eğitim düzeyi ve tutumları arasındaki farklılık açık değildir. Yani dağ köylerinde aile reislerinin eğitim düzeyi, onların çocukları için eş seçme konusundaki tutumları üzerinde etkili olmamıştır denilebilir. Nitekim yapılan khi-kare testi sonuçları da bu değerlendirmeyi doğrulamaktadır.

Yapılan bazı çalışmalarda, eğitim düzeyi artışına paralel olarak aile reislerinin çocuklarının eş seçimi konusunda onlara daha fazla serbestlik tanıdığı ortaya çıkmıştır. Araştırmada ova köylerinde de benzer sonuçlar bulunmuş olmasına rağmen, dağ köylerinde bu sonuçlar doğrulanmamıştır.

Dağ köylerinde aile reislerinin eğitim düzeyleri ile çocuklarına eş seçme tutumları arasında bir etkileşimin bulunmamasının nedenleri çeşitlilik azedebilir. Bilindiği üzere sözkonusu köylerde ailelerin önemli bir kısmının ekonomik

güçleri oldukça düşüktür. Eğitim düzeyi düşük, ekonomik güçleride az olan aileler, özellikle evlenmemiş erkek çocukların da kente göç etme isteklerinin fazla olması nedeniyle, kendilerine maddi yük getirmeyen bir evliliğe taraf olmaktadır. Bu da erkek çocuğa evleneceği kişiyi seçme konusunda daha fazla serbestlik tanıdığından aile reislerinin eğitim düzeyinin tutumları üzerindeki etkisini azaltabilmektedir. Bunun aksine eğitim düzeyi yüksek olan aile reislerinin de kendilerinin de gelecekte yaşlandıklarında bir güvence görmeleri sonucu erkek çocuklarının eşlerini anne-babanın seçmesi ile bu güvenciyi sağlayabilecekleri düşüncesi mevcuttur. Bunların benzeri zıtlıklarda çocuklarına eş seçme konusunda aile reislerinin tutumları üzerinde etki etmektedir.

Çizelge 6.23'de aile reisleri eşlerinin de köy grupları itibarı ile eğitim düzeyleri ve erkek çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları özetlenmiştir.

Gerek ova köylerinde ve gerekse dağ köylerinde aile reisi eşlerinin eğitim düzeyleri ile erkek çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları arasında bir etkileşimin olmadığı yapılan khi-kare testi sonucunda ortaya konulmuştur.

Kadınların ve özellikle kırsal kesimdeki kadınların bir namus sembolü olarak görülmeleri, onların gerek aile ve gerekse toplum içindeki konumu üzerinde etkili olmaktadır. Toplumda, kadının kocasının vefat etmesi durumunda yalnız kalması hoş karşılanmamaktadır. Bu nedenle kadın için erkek çocuğu bir güvence olmaktadır. Erkek çocuğunun evlenmesi durumunda, bu güvenceyi kaybedebileceğini düşünen kadın, erkek çocuğunun eş seçmesi aşamasında etkili olmak istemektedir. Bunu da, kendi bildiği, tanıdığı, anlayabileceği ve hatta ileride kendisine bakıp, oğlunu elinden almayacak birini seçmek suretiyle kullanacaktır. Eğitim düzeyinin de son derece düşük olması bütün bunlara eklendiğinde eğitim düzeyi ile aile reislerinin erkek çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları arasında bir etkileşimin olmamasına neden olabilir. Ancak, aile reislerinde olduğu gibi aile reisleri eşlerinde de erkeklere eş seçimi konusunda tanınan serbestlik ova köylerinde, dağ köylerine nazaran daha yüksektir.

Çizelge 6.23 ve 6.24'de görüleceği üzere gerek ova ve gerekse dağ köylerinde aile reislerinin kız çocuklarına eş

seçme konusundaki tutumlarında erkek çocuklarına nazaran daha fazla müdahaleci görünmektedir. Ancak bu müdahalecilik, ova köylerine nazaran dağ köylerinde daha fazladır.

Ova köylerinde aile reislerinin eğitim düzeyleri ile kız çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları incelendiğinde, kız çocuğunun eşinin anne ve baba tarafından seçilmesi gerektiğini ifade edenlerin eğitim grupları içindeki oranı, eğitim düzeyi artışına paralel olarak azalma göstermiştir. Kız çocuğunun eşini kendisi seçmeli diyenlerin eğitim grupları içindeki oranları, eğitim düzeyinin artışına paralel azalma göstermiş, ancak lise mezunları içindeki bu oran ortaokul mezunlarından daha düşük olmuştur. Eğitim grupları içerisinde, kız çocuklarının eşinin anne-baba ve kendisinin ortak kararıyla alınması gerektiğini ifade edenlerin oranı en fazla okur-yazarlar içinde görünürken, en düşük oranda okur-yazar olmayanlarda olmuştur.

Aile reislerinin okur-yazar olup olmamalarına göre kız çocuklarının eş seçme konusundaki tutumları arasında bir ilişkinin olup olmadığı khi-kare analizi ile test edilmiş ve sonuçta eğitim ile kız çocuklarına eş seçme konusundaki tutumlar arasında bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır. Yani okur-yazar olan aile reisleri, okur-yazar olmayan aile reislerine nazaran kız çocuklarını eş seçme konusunda daha serbest bıraktıkları gözlenmektedir.

Dağ köylerindeki aile reislerinin eğitim düzeyleri ile kız çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları incelendiğinde, eğitim düzeyindeki artışa paralel olarak bu köy grubunda da kız çocuklarını bu konuda daha serbest bırakma eğilimi gözlenmektedir. Ancak bu eğilim belirgin olmamaktadır. Okur-yazar olmayan aile reislerinin %40.91'i kız çocuğunun eşini anne baba seçmeli derken, bu oran ilkokul mezunlarında %21.43'e düşmüştür. Oysa aynı oranlar ova köylerinde %72.73 den %16.67'ye düşmüştür. Belirgin farklılıklar diğer tutum gruplarında da sözkonusudur. İşte bu sonuçlardan dolayı, dağ köylerindeki aile reislerinin eğitim düzeyleri ile kız çocuklarının eşini seçme konusundaki tutumları arasında bir ilişkinin yani etkileşimin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim

Cizelge 6.24. Köy Grupları İtibarı İle Aile Reisleri ve Eşlerinin Eğitim Durumları ve Kız Çocukları İçin Eş Seçme Konusundaki Tutumları

EĞİTİM DÜZEYLERİ	AİLE REİSLERİNİN KIZ ÇOCUKLARINA EŞ SEÇME KONUSUNDAKİ TUTUMLARI																								
	OVA KÖYÜ					DAĞ KÖYÜ																			
	ANNE-BABA		YALNIZ KENDİ		ANNE-BABA VE KENDİ		TOPLAM		ANNE-BABA		YALNIZ KENDİ		ANNE-BABA VE KENDİ		TOPLAM										
SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)									
OKUR-YAZAR DEĞİL	8	40.00	72.73	1	2.70	9.09	2	14.29	18.18	11	100.00	9	52.94	40.91	7	38.89	31.82	6	40.00	27.27	22	100.00			
OKUR-YAZAR	4	20.00	40.00	3	8.11	30.00	3	21.43	60.00	10	100.00	5	29.41	38.46	2	11.11	15.38	6	40.00	46.15	13	100.00			
İLKOKUL MEZUNU	7	35.00	16.67	27	72.97	64.29	8	57.14	19.05	42	100.00	3	17.65	21.43	8	44.44	57.14	3	20.00	21.43	14	100.00			
ORTAKUL MEZUNU	1	5.00	16.67	5	13.51	83.33	0	0.00	0.00	6	100.00	0	0.00	0.00	1	5.56	100.00	0	0.00	0.00	1	100.00			
LİSE MEZUNU	0	0.00	0.00	1	2.70	50.00	1	7.14	50.00	2	100.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	-			
TOPLAM	20	100.00	28.17	37	100.00	52.11	14	100.00	19.72	71	100.00	17	100.00	34.00	18	100.00	36.00	15	100.00	30.00	50	100.00			
PARKULIK DÜZEYİ(***)	ÖNEMLİ					P<0.05					ÖNEMSİZ					SD = 2, Y ² = 12.338									
AİLE REİSLERİ EŞLERİNİN KIZ ÇOCUĞUNA EŞ SEÇİMİ KONUSUNDAKİ TUTUMLARI																									
SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)		
OKUR-YAZAR DEĞİL	15	48.39	45.45	10	43.48	30.36	8	47.06	24.24	33	100.00	20	74.07	58.82	2	33.33	5.88	12	70.59	35.29	34	100.00			
OKUR-YAZAR	5	16.13	71.43	1	4.35	14.29	1	5.88	14.29	7	100.00	5	18.52	50.00	2	33.33	20.00	3	17.65	30.00	10	100.00			
İLKOKUL MEZUNU	11	35.48	36.67	11	47.83	36.67	8	47.06	26.67	30	100.00	2	7.41	33.33	2	33.33	33.33	2	11.76	33.33	6	100.00			
ORTAKUL MEZUNU	0	0.00	0.00	1	4.35	100.00	0	0.00	0.00	1	100.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	100.00			
TOPLAM	31	100.00	43.66	23	100.00	32.39	17	100.00	23.94	71	100.00	27	100.00	54.00	6	100.00	12.00	17	100.00	34.00	50	100.00			
PARKULIK DÜZEYİ(***)	ÖNEMSİZ					SD = 2, Y ² = 0.132					P<0.05					ÖNEMSİZ					SD = 2, Y ² = 2.422				

(*) . Tutumlar içindeki oranı

(**) . Eğitim grupları içindeki oranı

(***) . Beklenen frekansların birçok gözde 5'den düşük çıkması nedeniyle okur-yazar ve okur-yazar değil olarak yapılmıştır.

yapılan khi-kare testi değeri de bu sonucu doğrulamaktadır.

Ova ve dağ köylerindeki aile reislerinin eğitim düzeyleri ile kız çocuklarına eş seçimi konusundaki tutumları kısaca karşılaştırılacak olursa, ova köylerindeki kız çocukları eş seçme konusunda dağ köylerine nazaran daha serbest hareket etmektedir ve ova köylerinde kız çocukları babanın eğitimine paralel olarak daha fazla serbestlik kazanırken, dağ köylerinde aile reislerinin eğitim düzeyi, kız çocuklarının eş seçimi konusundaki tutumlarını etkilememektedir denilebilir.

Köy grupları itibarı ile aile reisleri eşlerinin eğitim düzeyleri ile kız çocuklarının eş seçme konusundaki tutumları incelendiğinde, her iki köy grubunda da eğitim düzeyi ile sözkonusu tutumlar arasında bir ilişki bulunamamıştır. Ancak, ova köylerindeki aile reislerinin, dağ köylerine nazaran kız çocuklarını eş seçme konusunda daha serbest bıraktıkları bir gerçektir.

6.14. Aile Reislerinin Dış Kültüre Açılma Düzeyleri ve Çocuklarına Eş Seçme Konusundaki Tutumları

Araştırma alanı ve köyler itibarı ile aile reislerinin dış kültüre açılma düzeyleri ve çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları Çizelge 6.25 ve Çizelge 6.26'da verilmiştir.

Çizelge 6.25 ve Çizelge 6.26 ya bakıldığı zaman araştırma alanındaki ailelerde aile reislerinin dış kültüre açılma düzeyi yüksek olan aile reislerinin eş seçme konusunda erkek ve kız çocuklarına daha fazla serbestlik tanıdıkları ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan dış kültüre açılma düzeyi azaldıkça çocuklarına eş seçme konusunda serbestlik azalmaktadır. Ancak kız çocuklarına tanınan serbestlik orta düzeyde dış kültüre açılanlara nazaran düşük düzeyde dış kültüre açılan aile reislerinde daha fazladır. Dış kültüre açılma düzeyleri içindeki ailelerin erkek ve kız çocuklarına eş seçme konusundaki bu farklılıklara karşın yapılan khi-kare testi bu farklılıkların önemli olmadığını yani dış kültüre açılma düzeyinin aile reislerinin çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları üzerinde önemli bir etki oluşturmadığını göstermiştir.

Cizelge 6.25. Aile Reislerinin Dış Kültüre Açılma Düzeyleri ve Erkek Çocuklarına Es Seçme Konusundaki Tutumları

AİLE REİSLERİNİN DİŞ KÜLTÖRE AÇILMA DÖZEYLERİ	GENEL										
	ANNE-BABA			YALNIZ KENDİ			ANNE-BABA VE KENDİ			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)
DOŞOK	10	45.45	21.28	22	32.84	46.81	15	46.87	31.91	47	100.00
ORTA	10	45.45	18.52	31	46.27	57.41	13	40.63	24.07	54	100.00
YÖKSEK	2	9.10	10.00	14	20.89	70.00	4	12.50	20.00	20	100.00
TOPLAM	22	100.00	18.18	67	100.00	55.37	32	100.00	26.45	121	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ	ÖNEMSİZ SD = 4, $\chi^2 = 3.386$ $P \leq 0.05$										
OVA KÖYLERİ											
DOŞOK	5	41.67	22.73	13	30.23	59.09	4	25.00	18.18	22	100.00
ORTA	5	41.67	16.13	17	39.54	54.84	9	56.25	29.03	31	100.00
YÖKSEK	2	16.66	11.11	13	30.23	72.22	3	18.75	16.67	18	100.00
TOPLAM	12	100.00	16.90	43	100.00	60.56	16	100.00	22.54	71	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ(***)	ÖNEMSİZ SD = 2, $\chi^2 = 1.471$ $P \leq 0.05$										
DAĞ KÖYLERİ											
DOŞOK	5	50.00	20.00	9	37.50	36.00	11	68.75	44.00	25	100.00
ORTA	5	50.00	21.74	14	58.33	60.87	4	25.00	17.39	23	100.00
YÖKSEK	0	0.00	0.00	1	4.17	50.00	1	6.25	50.00	2	100.00
TOPLAM	10	100.00	20.00	24	100.00	48.00	16	100.00	32.00	50	100.00
FARKLILIK DÖZEYİ	YORUMLANAMADI										

(*). Tutumlar içindeki oranı

(**). Dış kültüre açılma düzeyleri içindeki oranı

(***). Anne-baba ve anne-baba-kendi sütunları birleştirilmiştir.

Cizelge 6.26. Aile Reislerinin Dış Kültüre Açılma Düzeyleri ve Kız Çocuklarına Eş Seçme Konusundaki Tutumları

AİLE REİSLERİNİN DIŞ KÜLTÜRE AÇILMA DÜZEYLERİ	GENEL										
	ANNE-BABA			YALNIZ KENDİ			ANNE-BABA VE KENDİ			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)
DOŞOK	14	37.84	29.78	21	38.18	44.68	12	41.38	25.53	47	100.00
ORTA	20	54.05	37.03	23	41.82	42.59	11	37.93	20.37	54	100.00
YOKSEK	3	8.11	15.00	11	20.00	55.00	6	20.69	30.00	20	100.00
TOPLAM	37	100.00	30.58	55	100.00	45.45	29	100.00	26.45	121	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMSİZ SD = 4, $\chi^2 = 3.488$ $P < 0.05$										
OVA											
DOŞOK	4	20.00	18.18	13	35.14	59.09	5	35.72	22.73	22	100.00
ORTA	13	65.00	41.94	14	37.84	45.16	4	28.56	12.90	31	100.00
YOKSEK	3	15.00	16.67	10	27.02	55.56	5	35.72	27.78	18	100.00
TOPLAM	20	100.00	28.17	37	100.00	52.11	14	100.00	19.72	71	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ (***)	ÖNEMSİZ SD = 2, $\chi^2 = 1.115$ $P < 0.05$										
DAĞ											
DOŞOK	10	58.82	40.00	8	44.44	32.00	7	46.67	28.00	25	100.00
ORTA	7	41.18	30.43	9	50.00	39.13	7	46.67	30.43	23	100.00
YOKSEK	0	0.00	0.00	1	5.56	50.00	1	6.66	50.00	2	100.00
TOPLAM	17	100.00	34.00	18	100.00	36.00	15	100.00	30.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	YORUMLANMADI										

(*) . Tutumlar içindeki oranı

(**) . Dış kültüre açılma düzeyleri içindeki oranı

(***) . Anne-baba ve anne-baba-kendi sütunları birleştirilmiştir.

Ova köyleri ailelerinde erkek çocuklarına seçilecek eşin anne ve baba tarafından seçilmesi gerektiğini belirtenler en düşük oranda (%16.66) dış kültüre açılma düzeyi yüksek olan aile reisleri içinde görülürken, en yüksek oranda orta ve düşük düzeyde dış kültüre açılma düzeyindeki aile reislerinde görülmektedir. Buna karşılık evlenecek erkek çocuğun evleneceği kişiyi kendisinin seçmesi gerektiğini belirten aile reisleri en yüksek oranda (%72.22) dış kültüre açılma düzeyi yüksek olan aile reisleri içerisinde görülürken, en düşük oranda (54.84) orta düzeyde dış kültüre açılan aile reisleri içerisinde görülmüştür. Bu sonuçlara göre dış kültüre açılma düzeyi yüksek olan ova köyündeki aile reislerinin erkek çocuklarına eş seçme konusunda onlara daha fazla serbestlik tanıdığı ortaya çıkmaktadır. Ancak yapılan khi-kare testi, aile reislerinin dış kültüre açılma düzeyleri ile erkek çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları arasında güçlü bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Dağ köylerinde ise erkek çocukların eşlerinin anne ve baba tarafından seçilmesini isteyenlere, dış kültüre açılma düzeyi yüksek olan aile reisleri içinde rastlanmaz iken, en yüksek oranda, orta düzeyde dış kültüre açılan aile reisleri içinde rastlanmıştır. Diğer taraftan erkek çocuklara sözkonusu konu ile ilgili en fazla serbestlikte yine orta düzeyde dış kültüre açılan aile reisleri tarafından verilmiştir. Bunu yüksek ve düşük düzeyde dış kültüre açılan aile reisleri izlemektedir.

Ova köyü ailelerinde kız çocuklarına seçilecek eşin anne ve baba tarafından seçilmesi gerektiğini belirten aile reislerine en düşük oranda yüksek düzeyde dış kültüre açılan aile reisleri içinde rastlanırken, en yüksek oranda orta düzeyde dış kültüre açılan aile reislerinde rastlanmıştır. Buna karşılık evlenecek kız çocuğun eşini kendisinin seçmesinin uygun olacağını ifade eden aile reislerine en fazla oranda düşük düzeyde, en düşük oranda ise orta düzeyde dış kültüre açılan aile reisleri içinde rastlanmıştır. Bu sonuçlara göre orta düzeyde dış kültüre açılan aile reisleri kız çocuklarına eş seçme konusunda daha geleneksel bir yapı arz etmektedir. Nitekim yapılan khi-kare testi sonuçları dış kültüre açılma düzeyi ile kız çocuklarına eş seçme konusundaki tutumlar arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Dağ köylerinde aile reislerinin dış kültüre açılma düzeyleri ile kız çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları arasında bir ilişkinin varlığı gözlenmekle beraber, beklenen frekansların 1'den düşük çıkması nedeniyle sonuç istatistiksel olarak yorumlanamamıştır. Bu köy grubunda dış kültüre açılma düzeyleri içinde, kız çocuğunun eşini kendisinin seçmesi gerektiğini ifade eden aile reislerinin oranı dış kültüre açılma düzeyindeki artışı paralel olarak artarken, anne-baba seçmeli diyenlerin oranı da dış kültüre açılma düzeyleri artışına paralel olarak azalmıştır.

6.15. Aile Reisleri ve Eşlerinin Eğitimi ve Çocuklarının Eğitimi ile İlgili Tutumları

Araştırma alanında aile reislerine ve eşlerine "çocuklarınızın hangi düzeye kadar okumasını istersiniz" biçiminde sorulan soruya verilen cevaplarda, gerek ova ve gerekse dağ köylerinde aile reisi ve eşlerinin tamamı erkek çocuklarının bir üniversiteyi bitirmesini istediklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla gerek aile reislerinin ve gerekse eşlerinin eğitim durumlarına bakılmaksızın erkek çocuklarının üniversiteyi bitirmelerini istemeleri olumlu bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Ancak, bu olumlu gelişmeyi kız çocukları için göstermek mümkün olmamıştır. Çünkü, kız çocuklarının okumasına karşı çıkan aile reisleri ve eşlerine de rastlanmıştır.

Araştırma alanında aile reisleri ve eşlerinin eğitim düzeyleri ile kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları Çizelge 6.27'de verilmiştir.

Kız çocukları için üniversite eğitimi isteyen aile reislerinin başında %100 ile lise mezunu aile reisleri gelmektedir. Bunu sırası ile ilkokul mezunları (%73.21), ortaokul mezunları (%71.43), okur-yazarlar (%60.87) ve okur-yazar olmayanlar (%51.52) izlemektedir. Görüldüğü gibi ilkokul ve ortaokul mezunları arasında küçük değişme olmakla beraber, kız çocukları için üniversite eğitimi isteyen aile reislerinin oranı, aile reislerinin eğitimine paralel olarak artmaktadır.

Cizelge 6.27. Aile Reisleri ve Eşlerinin Eğitim Durumları ve Kız Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Tutumları

AİLE REİSLERİNİN EĞİTİM DURUMU	AİLE REİSLERİNİN KIZ ÇOCUKLARININ EĞİTİMİ KONUSUNDAKİ TUTUMLARI														
	OKUTMAMALI			YALNIZ İLKOKUL			ORTAOKUL VE LİSE			ÜNİVERSİTE			TOPLAM		
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%	
OKUR-YAZAR DEĞİL	3	25.00	9.09	12	54.55	36.36	1	12.50	3.03	17	21.52	51.52	33	100.00	
OKUR-YAZAR	4	33.33	17.39	4	18.18	17.39	1	12.50	4.35	14	17.72	60.87	23	100.00	
İLKOKUL MEZUNU	4	33.33	7.14	6	27.27	10.71	5	62.50	8.93	41	51.90	73.21	56	100.00	
ORTAOKUL MEZUNU	1	8.33	14.29	0	0.00	0.00	1	12.50	14.29	5	6.33	71.43	7	100.00	
LİSE MEZUNU	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	2	2.53	100.00	2	100.00	
TOPLAM	12	100.00	9.92	22	100.00	18.18	8	100.00	6.61	79	100.00	65.29	121	100.00	
AİLE REİSLERİ EŞLERİNİN EĞİTİM DURUMU	AİLE REİSLERİ EŞLERİNİN KIZ ÇOCUKLARININ EĞİTİMİ KONUSUNDAKİ TUTUMLARI														
	OKUR-YAZAR DEĞİL	12	80.00	17.91	16	66.66	23.88	3	50.00	4.48	36	47.37	53.73	67	100.00
	OKUR-YAZAR	1	6.67	5.88	4	16.67	23.53	0	0.00	0.00	12	15.79	70.59	17	100.00
İLKOKUL MEZUNU	2	13.33	5.56	4	16.67	11.11	3	50.00	8.33	27	35.53	75.00	36	100.00	
ORTAOKUL MEZUNU	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	1	1.31	100.00	1	100.00	
TOPLAM	15	100.00	12.40	24	100.00	19.83	6	100.00	4.96	76	100.00	62.81	121	100.00	

(*)). Tutumlar içindeki oranı

(**). Eğitim Grupları içindeki oranı

Kız çocuklarının üniversite eğitimi görmesini isteyen

aile reisleri eşlerinde de benzer sonuçları görmek mümkündür. Kız çocuklarının üniversite eğitimi görmesini isteyen aile reisleri eşlerinin başında %100 ile ortaokul mezunu aile reisleri gelmekte olup, bunu sırasıyla ilkokul mezunları (%75), okur-yazarlar (%70.59) ve okur-yazar olmayanlar izlemektedir. Yani, kız çocuklarının üniversite eğitimi görmesini isteyen aile reisleri eşleri oranı eğitim düzeyleri artışına paralel olarak artmaktadır.

Diğer yandan kız çocuklarının okumasına karşı çıkan aile reisleri ve eşlerine de rastlanmıştır. Kız çocuğunun okutulmasını istemeyen aile reislerinin başında %17.39'ile okur-yazar aile reisleri yer alırken, ikinci sırayı %14.29 ile ortaokul mezunları almaktadır. Bunları okur-yazar olmayan (%9.09) ve ilkokul mezunları izlemektedir.

Kız çocuklarının okumasını istemeyen aile reisleri eşlerinin başında % 17.91 ile okur-yazar olmayan aile reisleri eşleri gelmekte olup, bunu %5.88 ile okur-yazarlar ve %5.56 ile ilkokul mezunu aile reisleri eşleri izlemektedir. Görüldüğü gibi kız çocuklarının okumasına karşı çıkan aile reisleri eşlerinin eğitim grubu içindeki oranları, eğitim düzeyi artışına paralel olarak azalmaktadır.

Bütün bu sonuçlar aile reislerinin ve eşlerinin eğitim durumları ile kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları arasında bir ilişkinin olabileceğini göstermektedir. Ancak, beklenen frekansların bazı gözlerde uygun satır ve sütunların birleştirilmesi halinde dahi 1'den düşük çıkması nedeniyle khi-kare değeri istatistiksel olarak yorumlanamamıştır.

Araştırma alanında köy grupları itibarı aile reislerinin ve eşlerinin eğitim durumları ile kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları Çizelge 6.28 ve Çizelge 6.29 'da verilmiştir.

Aile reislerinin eğitim düzeyi ile kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları incelendiğinde, ova köylerinde lise mezunu ve dağ köylerinde de ortaokul mezunu aile reislerinin tamamı, kız çocuklarının üniversite öğrenimi görmesini istemektedirler. Her iki köy grubunda da kız çocuklarının üniversite öğrenimini yapmalarını isteyen aile reisleri en az oranda okur-yazar olmayan aile reisleri içerisinde bulun-

Cizelge 6.28. Köy Grupları İtibarı İle Aile Reislerinin Eğitim Durumları ve Kız Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Tutumları

AİLE REİSLERİNİN EĞİTİM DOZEYLERİ	AİLE REİSLERİNİN KIZ ÇOCUKLARININ EĞİTİMİ KONUSUNDAKİ TUTUMLARI													
	OVA KÖYÜ													
	OKUTMAMALI			YALNIZ İLKOKUL			ORTAOKUL VE LİSE			ONİVERSİTE			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%
OKUR-YAZAR DEĞİL	1	14.29	9.09	3	42.86	27.27	1	12.50	9.09	6	12.24	54.55	11	100.00
OKUR-YAZAR	2	28.57	20.00	1	14.28	10.00	1	12.50	10.00	6	12.24	60.00	10	100.00
İLKOKUL MEZUNU	3	42.85	7.14	3	42.86	7.14	5	62.50	11.90	31	63.27	73.81	42	100.00
ORTAOKUL MEZUNU	1	14.29	16.67	0	0.00	0.00	1	12.50	16.67	4	8.16	66.67	6	100.00
LİSE MEZUNU	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	2	4.08	100.00	2	100.00
TOPLAM	7	100.00	9.86	7	100.00	9.86	8	100.00	11.27	49	100.00	69.01	71	100.00
DAĞ KÖYÜ														
OKUR-YAZAR DEĞİL	2	40.00	9.09	9	60.00	40.91	-	-	-	11	36.67	50.00	22	100.00
OKUR-YAZAR	2	40.00	15.38	3	20.00	23.08	-	-	-	8	26.67	61.54	13	100.00
İLKOKUL MEZUNU	1	20.00	7.14	3	20.00	21.43	-	-	-	10	33.33	71.43	14	100.00
ORTAOKUL MEZUNU	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	-	-	-	1	3.33	100.00	1	100.00
TOPLAM	5	100.00	10.00	15	100.00	30.00	-	-	-	30	100.00	60.00	50	100.00

(*) . Tutumlar içindeki oranı

(**) . Eğitim Grupları içindeki oranı

maktadır. Görüleceği üzere her iki köy grubunda da aile reislerinin eğitim düzeylerinin artışına paralel olarak, kız çocuklarının üniversite eğitimini yapması gerektiği konusundaki tutumları artmaktadır.

Kız çocuklarının okula gönderilmemesi gerektiğini söyleyen aile reisleri en fazla ova köylerinde %20 ve dağ köylerinde de %15.38 oran ile okur-yazar aile reisleri içinde yer almaktadır. İkinci sırayı ova köylerinde ortaokul mezunu ve dağ köylerinde de okur-yazar olmayan aile reisleri almaktadır. Ova köylerinde ortaokul mezunu aile reislerinin kız çocuklarını okutmak istememesi ilgi çekicidir. Diğer önemli bir gözlem de dağ köylerinde aile reisleri kız çocuklarının eğitimi konusunda üç farklı tutum belirtmişlerdir. Yani kız çocukları ya okutulmamalı, ya zorunlu eğitim tamamlanmalı ya da üniversite öğrenimini tamamlamalıdır. Yani kız çocukları için orta ve lise eğitimi ile son bulacak bir eğitim istenmemiştir

Bütün bu sonuçlar özetlenecek olursa her iki köy grubunda da kız çocuklarının üniversite öğrenimi ile aile reislerinin eğitim düzeyi arasında bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Ancak bu ilişki aile reislerinin eğitim düzeyleri ile kız çocuklarının okumaması gerektiği şeklindeki tutumları arasında özellikle ova köylerinde görülmemektedir.

Aile reisleri eşlerinin eğitim durumları ve kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları Çizelge 6.29' da özetlenmiştir.

Buna göre gerek ova ve gerekse dağ köylerinde aile reisleri eşlerinin eğitim düzeylerindeki artışa paralel olarak kız çocuklarının üniversite öğrenimini görmesi gerektiğini ifade eden aile reislerinin oranı artmaktadır. Buna karşın ova köylerinde okur-yazar ve ilkokul mezunu eşlerin bir kısmı da kız çocuklarının okutulmasına karşı olduklarını ifade ederken, dağ köylerinde sadece okur-yazar olmayan eşler bu görüşü ifade etmişlerdir. Diğer taraftan dağ köylerindeki aile reisleri eşlerinin de hiç birisi kız çocukları için orta öğretimle bitecek bir eğitimi istememiştir.

Bu sonuçlara göre ova köylerine nazaran dağ köylerinde, aile reisleri eşlerinin eğitim düzeyi ile kız çocuklarının

eğitimi konusundaki tutumları arasındaki ilişki daha yüksek - tir denilebilir.

Çizelge 6.29. Köy Grupları İtibarı İle Aile Reisleri Eşlerinin Eğitim Durumları ve Kız Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Tutumları

AİLE REİSLERİ EŞLERİNİN EĞTİM DÖZEYLERİ	AİLE REİSLERİ EŞLERİNİN KIZ ÇOCUKLARININ EĞTİMİ KONUSUNDAKİ TUTUMLARI													
	OVA KÖYLERİ													
	OKUTMAMALI			YALNIZ İLKOKUL			ORTAOKUL VE LİSE			ÜNİVERSİTE			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%
OKUR-YAZAR DEĞİL	5	62.50	15.15	4	44.44	12.12	3	50.00	9.09	21	43.75	63.64	33	100.00
OKUR-YAZAR	1	12.50	14.29	1	11.11	14.29	0	0.00	0.00	5	10.42	71.43	7	100.00
İLKOKUL MEZUNU	2	25.00	6.67	4	44.44	13.33	3	50.00	10.00	21	43.75	70.00	30	100.00
ORTAOKUL MEZUNU	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	1	2.08	100.00	1	100.00
TOPLAM	8	100.00	11.27	9	100.00	12.68	6	100.00	8.45	48	100.00	67.61	71	100.00
DAĞ KÖYLERİ														
OKUR-YAZAR DEĞİL	7	100.00	20.59	12	80.00	35.29	-	-	-	15	53.57	44.12	34	100.00
OKUR-YAZAR	0	0.00	0.00	3	20.00	30.00	-	-	-	7	25.00	70.00	10	100.00
İLKOKUL MEZUNU	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	-	-	-	6	21.43	100.00	6	100.00
TOPLAM	7	100.00	14.00	15	100.00	30.00	-	-	-	28	100.00		50	100.00

(*) . Tutumlar içindeki oranı

(**) . Eğitim grupları içindeki oranı

Dağ köylerinde gerek aile reisleri ve gerekse eşleri kız çocuklarını ya okutmak istemiyor, ya zorunlu eğitimin yeterli

olduğunu söylüyor veya üniversite eğitimi görmesi gerektiği belirtiyor. Bu sonuç sözkonusu köylerde aile reisleri ve eşlerinin artık sadece erkek çocuklarını değil kız çocuklarını da köyden uzaklaştırmak istemelerinden kaynaklanabilir. Bunu gerçekleştirmek için onların eğitimlerini sürdürerek meslek sahibi olmalarını sağlayacak veya kentden birileriyle evlendirecektir. Kapalı bir toplumda kız çocuklarının kentden birisini görmesi veya kentden birinin kızı görme olanağının düşük olması bu yolla kız çocuğunun kente gitmesini bir ölçüde sınırlamaktadır. Bu nedenle eğitim en büyük çare olarak görülebilir.

6.16. Aile Reislerinin Yaşları ve Çocuklarının Eğitimi ile İlgili Tutumları

Özellikle gelişmekte olan toplumlarda her yastaki bireylerin eğitime olan gereksinimleri (Mosher,1966) dün olduğu gibi bugün de kırsal alanda yaşayanlara eğitim hizmetlerinin sunulmasını zorunlu kılmaktadır.

Ancak zorunlu eğitim dışında, diğer eğitimin kırsal kesimlerde sürdürme olanağının olmaması, bu kesimdeki bireylerin eğitimlerinin düşük kalmasına neden olmaktadır.

Araştırmada bu olumsuzluğu giderebilmek, yani aile reislerinin eğitim konusundaki tutumlarını öğrenmek amacıyla "olanağınız olsa" idi diye soru sorulmuştur. Böylece tüm faktörlerin mevcut olduğu durumda aile reislerinin çocuklarının eğitimi ile ilgili tutumları ölçülmüştür.

Buna göre araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin yaşları ve kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları Çizelge 6.30'da verilmiştir.

Çizelgede görüldüğü gibi araştırma alanı genelinde genç aile reisleri içerisinde kız çocuklarının okumasını istemeyen aile reisleri de bulunmakta olup, %80'i üniversiteyi bitirmelerini istemektedir. Orta yaşlı aile reislerinde bu oranlar sırasıyla %13.04 ve %65.22 iken, yaşlı ailelerde, %12 ve %58 olmuştur. Dolayısıyla genç aile reisleri, orta ve yaşlı aile reislerine göre kız çocuklarının eğitimi konusunda daha olumlu bir tutum sergilemektedir. Kız çocuklarının, üniversite

eğitimi görme istekleri, anne-babaların, orta öğrenimin yararlarına inanmamalarından kaynaklanabilir.

Çizelge 6.30. Aile Reislerinin Yaşları ve Kız Çocuklarının Eğitimi ile İlgili Tutumları

AİLE REİSLERİNİN YAŞLARI	GENEL													
	OKUTMAMALI			YALNIZ İLKOKUL			ORTAOKUL VE LİSE			ÜNİVERSİTE			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	
GENEÇ (<35)	0	0.00	0.00	2	9.09	8.00	3	37.50	12.00	20	25.32	80.00	25	100.00
ORTAYAŞLI(36-50)	6	50.00	13.04	8	36.36	17.39	2	25.00	4.35	30	37.97	65.22	46	100.00
YAŞLI (51- +)	6	50.00	12.00	12	54.55	24.00	3	37.50	6.00	29	36.71	58.00	50	100.00
TOPLAM	12	100.00	9.92	22	100.00	18.18	8	100.00	6.61	79	100.00	65.29	121	100.00
OVA KÖYLERİ														
GENEÇ (<35)	0	0.00	0.00	1	14.29	5.26	3	37.50	15.79	15	30.62	78.95	19	100.00
ORTAYAŞLI(36-50)	4	57.14	15.38	2	28.57	7.69	2	25.00	7.69	18	36.73	69.23	26	100.00
YAŞLI (51- +)	3	42.86	11.54	4	57.14	15.38	3	37.50	11.54	16	32.65	61.54	26	100.00
TOPLAM	7	100.00	9.86	7	100.00	9.86	8	100.00	11.27	49	100.00	69.01	71	100.00
DAĞ KÖYLERİ														
GENEÇ (<35)	0	0.00	0.00	1	6.67	16.67	-	-	-	5	16.67	83.33	6	100.00
ORTAYAŞLI(36-50)	2	40.00	10.00	6	40.00	30.00	-	-	-	12	40.00	60.00	20	100.00
YAŞLI (51- +)	3	60.00	12.50	8	53.33	33.33	-	-	-	13	43.33	54.17	24	100.00
TOPLAM	5	100.00	10.00	15	100.00	30.00	-	-	-	30	100.00	60.00	50	100.00

(*) . Tutumlar içindeki oranı

(**) . Eğitim grupları içindeki oranı

Köy gruplarındaki aile reislerinin yaşları ile kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları incelendiğinde ova ve dağ köylerindeki genç aile reislerinin tamamı kız çocuklarının eğitimine taraf olduklarını ileri sürmektedir. Yine genç aile reislerinin tamamı kız çocuklarının eğitimine taraf olduklarını ileri sürmektedir. Yine genç aile reislerinin ova köylerinde %78.95'i ve dağ köylerinde de %83.33'ü kız çocuklarının üniversite eğitimi görmesine taraf olduklarını beyan etmişlerdir. Her iki köy grubunda da aile reislerinin kız çocuklarının üniversite eğitimi görmeleri yönündeki tutumları yaş gruplarındaki artışa paralel olarak azalmaktadır. Kız çocukları için ilkokulu bitirmenin yeterli olduğunu söyleyen aile reislerinin her yaş grubundaki oranı ova köylerinde dağ köylerine nazaran daha düşüktür.

Bütün bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde her iki köy grubunda da aile reislerinin çoğunluğu kız çocuklarının bir üniversite eğitimi görmesini istediklerini ifade etmişlerdir. Ancak oran olarak genç aileler yaşlılara nazaran daha olumlu tutum sergilemektedir. Diğer taraftan genç aileler içerisinde yüksek öğrenim görmesini isteyen aile reislerinin oranı dağ köylerinde ova köylerine nazaran daha yüksek iken, aynı tutumu gösteren orta ve ileri yaştaki aile reislerinin oranı ova köylerinde dağ köylerinden daha yüksektir.

6.17. Aile Reislerinin Yıllık Gelirleri ve Kız Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Tutumları

Araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin yıllık gelirleri ile, kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları arasında ilişkinin olup olmadığını belirleme amacıyla varyans analizi yapılmış olup sonuçlar ova ve dağ köyleri için Çizelge 6.31 ve Çizelge 6.32'de verilmiştir.

Çizelge 5.121'de görüleceği üzere ova köylerinde kız çocuklarının hiç okumaması gerektiğini ifade eden ailelerde ortalama yıllık gelir en az iken, ilkokulun yeterli olduğunu söyleyen ailelerde en yüksektir. Kız çocuklarının orta öğretim ve üniversite öğrenimi görmesini isteyen ailelerde ise ortalama gelir birbirine yakın olmuştur. Bu sonuçlara göre

Cizelge 6.31. Ova Köylerinde Aile Reislerinin Kız Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Tutumları ve Yıllık Ortalama Gelirleri (TL) ve Buna İlişkin Varyans Analizi

	TUTUMLAR				TOPLAM
	OKUTULMAMALI	YALNIZ ILKOKUL	ORTAOKUL LİSE	ÜNİVERSİTE	
TOPLAM	509387300	1131165000	1089442400	6533028900	9262996611
GÖZLEM	7	7	8	49	71
ORTALAMA	72769614	161595000	136180300	133327120	130464741
VARYANS ANALİZ TABLOSU					
VARYANS KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	S.D.	KARELER ORTALAMASI	F	
GRUPLAR ARASI	3.0747637 *10 ²⁶	3	1.0249212 *10 ²⁶	0.743	
GRUPLAR İÇİ	9.233175 *10 ²⁷	67	1.3780858 *10 ²⁶		
GENEL	9.54065 *10 ²⁷	70			
SONUÇ	GRUPLAR ARASI FARK 0.05'E GÖRE ÖNEMSİZDİR				

kız çocuklarının eğitimi konusunda en yüksek ve en düşük gelirli aile reislerinin geleneksel tutumlarını sürdürdükleri, orta gelirli aile reislerinin ise daha çağdas bir tutum içinde buldukları söylenebilir.

Ancak bütün bu farklılıklara nazaran yapılan varyans analizi sonucu, kız çocuklarının eğitimi konusunda farklı tutumlarda bulunan aile reislerinin yıllık gelirleri bakımından bir farklılık görülmediği veya farklılığın önemli olmadığı ortaya çıkmıştır.

Cizelge 6.32 'de görüleceği üzere dağ köylerinde de ova köylerine benzer sonuçlar elde edilmiştir. Yani ortalama yıl-

Çizelge 6.32. Dağ Köylerinde Aile Reislerinin Kız Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Tutumları ve Yıllık Ortalama Gelirleri (TL) ve Buna İlişkin Varyans Analizi

	TUTUMLAR				TOPLAM
	OKUTULMAMALI	YALNIZ İLKOKUL	ORTAOKUL LİSE	ÜNİVERSİTE	
TOPLAM	160990000	800272000	-	1316278000	2277540000
GÖZLEM	5	15		30	50
ORTALAMA	32198000	53351467	-	43875933	45550800
VARYANS ANALİZ TABLOSU					
VARYANS KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	S.D.	KARELER ORTALAMASI	F	
GRUPLAR ARASI	1.888405 *10 ²⁵	2	9.442025 *10 ²⁴	0.786	
GRUPLAR İÇİ	5.643558 *10 ²⁶	47	1.200757 *10 ²⁵		
GENEL	5.832398 *10 ²⁶	49			
SONUÇ	GRUPLAR ARASI FARK 0.05'E GÖRE ÖNEMSİZDİR				

lık gelir enaz, kız çocuklarının okutulmasına karşı olan aile reislerinde iken, en yüksek gelir ilkokulun yeterli olduğunu ifade eden aile reislerinde olmuştur. Bu sonuçlar yine, kız çocuklarının eğitimi konusunda orta düzeyde gelire sahip aile reislerinin daha istekli olduğunu göstermektedir. Ancak yapılan varyans analizi sonucu, farklı tutumlardaki aile reislerinin gelirleri arasındaki farklılığın önemli olmadığını göstermiştir.

Kız çocuklarının eğitimi konusunda aile reislerinin tutumları yıllık gelirleri itibarı ile genel bir değerlendirmeye tabi tutulacak olursa şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Yıllık geliri ortalama gelirin altında olan ve ortalama geli-

rin üzerinde olan aile reisleri genelde daha geleneksel bir yapı gösterirken, orta düzeyde gelire sahip olan aile reisleri geleneksel tutumlarını değiştirmektedir denilebilir.

6.18. İşletme Genişliği ve Kız Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Aile Reislerinin Tutumları

Kırsal kesimde ailelerin ekonomik güçlerinin en önemli göstergesi işletme büyüklüğü faktörüdür.

Bu nedenle araştırma alanında anket yapılan aile reislerinin kız çocuklarının eğitim konusundaki tutumlarına göre sahip oldukları işletme genişlikleri arasında bir farklılığın olup olmadığını test etmek amacıyla varyans analizi yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları köy grupları itibarı ile Çizelge 6.33 ve Çizelge 6.34'de verilmiştir.

Çizelge 6.33. Ova Köylerinde Aile Reislerinin Kız Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Tutumları ve Ortalama İşletme Genişliği (da) ve Buna İlişkin Varyans Analizi

	TUTUMLAR				TOPLAM
	OKUTULMAMALI	YALNIZ ILKOKUL	ORTAOKUL LİSE	UNİVERSİTE	
TOPLAM	128	342	234.7	1511.7	2216.6
GÖZLEM	7	7	8	49	71
ORTALAMA	18.29	48.86	29.34	30.85	31.22
VARYANS ANALİZ TABLOSU					
VARYANS KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	S.D.	KARELER ORTALAMASI	F	
GRUPLAR ARASI	3390.53	3	1130.18	1.210	
GRUPLAR İÇİ	62585.35	67	934.11		
GENEL	65975.88	70			
SONUC	GRUPLAR ARASI FARK 0.05'E GÖRE ÖNEMSİZDİR				

Cizelge 6.34. Dağ Köylerinde Aile Reislerinin Kız Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Tutumları ve Ortalama İşletme Genişliği (da) ve Buna İlişkin Varyans Analizi

	TUTUMLAR				TOPLAM
	OKUTULMAMALI	YALNIZ İLKOKUL	ORTAOKUL LİSE	ÜNİVERSİTE	
TOPLAM	80	598	-	1109.7	1787.7
GÖZLEM	5	15	-	30	50
ORTALAMA	16	39.87	-	36.99	35.75
VARYANS ANALİZ TABLOSU					
VARYANS KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	S.D.	KARELER ORTALAMASI	F	
GRUPLAR ARASI	2252.64	2	1126.32	1.502	
GRUPLAR İÇİ	35256.03	47	750.13		
GENEL	37508.67	49			
SONUÇ	GRUPLAR ARASI FARK 0.05'E GÖRE ÖNEMSİZDİR				

Cizelge 6.33 'de görüleceği üzere ova köylerinde kız çocuklarının okutulmasına karşı olan ailelerde ortalama işletme genişliği en düşük iken, sadece ilkokulun yeterli olacağını ifade eden ailelerde en yüksektir. Orta büyüklüğe sahip işletmelerdeki aile reisleri ise genelde orta öğretim ve yüksek öğretimden yana bir tutum izlemişlerdir. Dolayısıyla işletme genişliği yönünden iki uç noktada bulunan aile reislerine nazaran, orta büyüklükte işletmeye sahip aile reisleri kız çocuklarının eğitimi konusunda daha olumlu bir tutum içinde bulunmaktadır. Cizelgede görüldüğü gibi kız çocuklarının eğitimi konusunda farklı tutum içinde bulunan aile reislerinin işletme genişliklerinde de farklılıklar görülmektedir. Ancak yapılan varyans analizi sonucunda bu farklılığın ista-

tıstiksel olarak önemli olmadığı ortaya çıkmıştır.

Dağ köyleri için durum incelendiğinde benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Çizelge 6.34 'de görüldüğü gibi bu köy grubunda da orta büyüklükteki işletme sahipleri, en büyük ve en küçük işletme sahiplerine göre kız çocuklarının eğitilmesi gerektiği yönünde tutum izlemektedir. Ancak bu köy grubunda da yapılan varyans analizi sonuçları, farklı tutumlardaki aile reislerinin sahip oldukları ortalama işletme genişlikleri arasındaki farkın önemli olmadığını göstermiştir.

6.3.19. Aile Reislerinin Yaşları ve Kooperatife Oyelik

Kırsal alanlarda yapılan çalışmalarda, çiftçilerin sosyal ve ekonomik amaçlı örgütlenmelere katılımları ile yaşları arasında neegatif yönlü bir ilişkinin bulunduğunu ortaya koyan çalışmalar (Beal, 1954, Gasson, 1977, Foskett, 1955) yanında pozitif bir ilişkinin olduğunu söyleyen çalışmalar (Tarietz and Larson, 1956, John, 1943) da mevcuttur.

Bütün bunların yanında kooperatiflere katılım düzeyi ile yaş arasında ilişkinin bulunmadığını ortaya çıkaran çalışmalar da mevcuttur (Doğanca, 1983).

Araştırma alanında anket yapılan bireylerin, genel, dağ, ova ayrımı ile yaşları ve kooperatiflere üyeliği arasındaki ilişki Çizelge 6.35'de verilmiştir.

Buna göre araştırma genelinde, kooperatife üye olanlar içerisinde en fazla oranda orta yaşlı ve yaşlılar bulunurken, kooperatife üye olmayanların çoğunluğunu yaşlılar oluşturmaktadır.

Diğer yandan kooperatiflere üye olanların yaş grupları içindeki oranları yaş artışına paralel azalma gösterirken, üye olmayanların yaş grupları içindeki oranları da yaş artışına paralel olarak artmıştır. Bütün bu sonuçlar kooperatife üyelik ile yaş arasında negatif yönlü bir ilişkiyi göstermektedir. Ancak yapılan khi-kare testi sonucunda çiftçilerin kooperatife üyelikleri ile yaş grupları arasında bir ilişkinin yokluğunu, yani farklılığın önemli olmadığını göstermiştir.

Cizelge 6.35. Araştırma Alanında Anket Yapılan Aile Reislerinin Yaşları ve Kooperatiflere Üyelik Durumlarının Dağılımı

GENEL								
YAŞ GRUBU	KOOPERATİFE ÜYE			KOOPERA.ÜYE DEĞİL			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)
GENÇ (<35)	17	22.08	68.00	8	18.18	32.00	25	100.00
ORTAYAŞLI (36-50)	30	38.96	65.22	16	36.36	34.78	46	100.00
YAŞLI (51 +)	30	38.96	60.00	20	45.46	40.00	50	100.00
TOPLAM	77	100.00	63.64	44	100.00	36.36	121	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMSİZ SD = 2, X ² = 0.542 P ≤ 0.05							
OVA KÖYLERİ								
GENÇ (<35)	15	26.79	78.95	4	26.67	21.05	19	100.00
ORTAYAŞLI (36-50)	22	39.29	84.62	4	26.67	15.38	26	100.00
YAŞLI (51 +)	19	33.92	73.08	7	46.66	26.92	26	100.00
TOPLAM	56	100.00	78.87	15	100.00	21.13	71	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMSİZ SD = 2, X ² = 1.039 P ≤ 0.05							
DAĞ KÖYLERİ								
GENÇ (<35)	2	9.52	33.33	4	13.79	66.67	6	100.00
ORTAYAŞLI (36-50)	8	38.10	40.00	12	41.38	60.00	20	100.00
YAŞLI (51 +)	11	52.38	45.83	13	44.83	54.17	24	100.00
TOPLAM	21	100.00	42.00	29	100.00	58.00	50	100.00
FARKLILIK DÜZEYİ	ÖNEMSİZ SD = 2, X ² = 0.178 P ≤ 0.05							

(*). Kooperatife Üyelik İçindeki Oranı

(**). Yaş Grubu İçindeki Oranı

Ova ve dağ köylerinde durum incelendiğinde, ova köylerinde kooperatife üye olanlar içerisinde orta yaşlılar ve dağ köylerinde de yaşlılar daha fazla oranda bulunmaktadır. Yine her iki köy grubunda da kooperatife üye olmayanlar arasında en fazla oranda yaşlılar oluşturmaktadır.

Ova köylerinde yaş grupları içerisinde kooperatife üye olan ve olmayanlar bir süreklilik izlemez iken, dağ köylerinde yaş grupları içerisinde üye olanların oranı yaş grubu artışına paralel olarak artmakta, üye olmayanların oranı da azalma görülmektedir. Ancak yapılan khi-kare testi, her iki köy grubunda da kooperatife üyelik ile yaş grupları arasındaki farklılığın önemli olmadığını göstermiştir.

6.20. Aile Reislerinin Eğitim Düzeyleri ve Kooperatife Üyelik

Kırsal kesimde aile reislerinin eğitim düzeylerinin genelinde ilköğretim öğrenimi ile sınırlı olduğu bilinmektedir. Bu nedenle kooperatife üyelik ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelenirken okur-yazar olmayan ve okur-yazar olanlar şeklinde eğitim gruplandırılması yapılmıştır.

Yapılan bazı çalışmalarda eğitim ile gelişmişlik arasında pozitif bir ilişkinin olduğu ileri sürülmektedir (Smith and Zoph,1970). Dolayısıyla eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin daha yenilikçi olduğu, sosyo-ekonomik nitelikli kuruluşlar ile daha fazla iletişimde bulunabileceği ve hatta kooperatiflere üye olmaya daha yatkın olabileceği düşünülebilir.

Bu amaçla önce genel ve sonra da köy gruplarında bu varsayımın geçerli olup olmadığını belirlemek amacıyla Çizelge 6.36 oluşturulmuştur.

Çizelge'de görülebileceği gibi araştırma alanı genelinde kooperatife üye olanların %20.78'i hiç bir şekilde okuma yazma bilmezlerken, %79.22'si okur-yazar dır. Kooperatife üye olmayanların ise %38.64'ü okur-yazar değil iken,%61.36'sı okur-yazar dır. Görüldüğü gibi her iki grupta da okur-yazar olanların oranı, okur yazar olmayanlara göre daha fazladır. Ancak, kooperatife üye olanlar içerisindeki okur-yazarların oranı, kooperatife üye olmayanların okur-yazar oranından daha yüksek iken, okur-yazar olmayanların oranı da daha düşüktür.

Cizelge 6.36. Araştırma Alanında Anket Yapılan Aile Reislerinin Eğitim ve Kooperatiflere Oyelik Durumlarının Dağılımı

GENEL								
EĞİTİM DURUMU	KOOPERATİFE OYE			KOOPERA.OYE DEĞİL			TOPLAM	
	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(*)	%(**)	SAYI	%(**)
OKUR-YAZAR DEĞİL	16	20.78	48.48	17	38.64	51.52	33	100.00
OKUR-YAZAR	61	79.22	69.32	27	61.36	30.68	88	100.00
TOPLAM	77	100.00	63.64	44	100.00	36.36	121	100.00
FARKLILIK DOZEYİ	ÖNEMLİ			SD = 1, X ² = 4.500			P ≤ 0.05	
OVA KÖYLERİ								
OKUR-YAZAR DEĞİL	8	14.29	72.73	3	20.00	27.27	11	100.00
OKUR-YAZAR	48	85.71	80.00	12	80.00	20.00	60	100.00
TOPLAM	56	100.00	78.87	15	100.00	21.13	71	100.00
FARKLILIK DOZEYİ	ÖNEMSİZ			SD = 1, X ² = 0.113			P ≤ 0.05	
DAĞ KÖYLERİ								
OKUR-YAZAR DEĞİL	8	38.10	36.36	14	48.28	63.64	22	100.00
OKUR-YAZAR	13	61.90	46.43	15	51.72	53.57	28	100.00
TOPLAM	21	100.00	42.00	29	100.00	58.00	50	100.00
FARKLILIK DOZEYİ	ÖNEMSİZ			SD = 1, X ² = 0.512			P ≤ 0.05	

(*) . Kooperatife Oyelik İcindeki Oranı

(**) . Eğitim Grubu İcindeki oranı

Bütün bu sonuçlar kooperatife üye olan ve olmayanlar arasında eğitim durumu bakımından farklılıkların olduğunu göstermektedir. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucuda bu farklılığın önemli olduğunu göstermektedir.

Ova köylerinde, kooperatife üye olanların %14.29'u okur-yazar değil iken kooperatife üye olmayanlar içinde bu oran %20 olmuştur. Kooperatife üye olanların %85.71'i okur-yazar iken, kooperatife üye olmayanların %80'i okur-yazardır. Dolayısıyla bu köy grubunda da kooperatife üye olanlar ile olmayanlar arasında eğitim yönünden farklılıklar söz konusudur. Ancak yapılan khi-kare testi sonucu bu farklılığın önemli olmadığını göstermiştir.

Dağ köylerinde her iki grupta da okur-yazar olanların oranı okur-yazar olmayanlara nazaran daha fazla olmakla beraber oransal farklılıklar söz konusudur. Yani kooperatife üye olanlar içinde okur-yazar olanların oranı, kooperatife üye olmayanlar içindeki okur-yazarların oranından daha yüksek iken, okur-yazar olmayanların oranı daha düşüktür. Ancak, bu köy grubunda da yapılan khi-kare testi sonucu, kooperatife üye olanlar ve olmayanlar arasında, eğitim yönünden ortaya çıkan farklılığın önemli olmadığını göstermiştir.

6.21. İşletme Genişliği ve Kooperatife Üyelik

İşletme genişliği kırsal toplumların refah düzeylerini gösteren önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir.

İşletme genişliği aynı zamanda kooperatiflere katılımı da etkili olabilmektedir. A.B.D.'de yapılan bir araştırmada, kooperatife ortak olan çiftçilerin kooperatife ortak olmayanlara göre daha geniş arazi işledikleri ortaya konulmuştur (Call and Feltwer, 1967). Ancak, Türkiyede bu konularda yapılan bazı araştırmalarda, işletme büyüklüğü ile kooperatiflere katılma arasında bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir (Aras ve Ark., 1977, Tatlıdil, 1978).

Araştırma alanında da kooperatife üye olan ve olmayan çiftçilerin ortalama işletme genişlikleri Çizelge 6.37'de verilmiştir.

Cizelge 6.37. Kooperatiflere üyelik ve Ortalama İşletme Genişliği (da)

	KOOPERATİFE OYE	KOOPERATİFE OYE DEĞİL	tTABLO DEĞERİ	tHESAP DEĞERİ	SONUÇ
OVA	32.59	26.10	1.990	0.725	ÖNEMSİZ
DAĞ	40.76	32.13	2.008	1.090	ÖNEMSİZ
GENEL	34.82	30.07	1.984	0.852	ÖNEMSİZ

Cizelgeye göre araştırma genelinde, kooperatife üye olan çiftçilerin ortalama arazi genişliği 34.82 da iken, kooperatife üye olmayan çiftçilerin ortalama arazi genişliği 30.07 da olmuştur. Görüldüğü gibi kooperatife üye olan çiftçilerin ortalama arazi genişliği, üye olmayanlara göre biraz daha fazladır. Ancak yapılan t testi, kooperatife üye olan ve olmayan aileler arasında ortalama işletme genişliği yönünden ortaya çıkan farklılığın önemli olmadığını göstermiştir.

Benzer durum ova ve dağ köyleri içerisinde de görülmektedir. Ova köylerinde ortalama işletme genişliği, kooperatife üye olan çiftçiler için 32.59 da ve kooperatife üye olmayan çiftçiler için de 26.1 da olmuştur. Dağ köylerinde ise ortalama işletme genişliği kooperatife üye olanlarda 40.76 da ve kooperatife üye olmayanlarda 32.13 da olmuştur.

Görüldüğü gibi her iki köy grubunda da kooperatife üye olanların ortalama işletme genişliği, kooperatife üye olmayanlara kıyasla daha yüksektir. Ancak, yapılan t testi, kooperatife üye olan ve olmayanlar arasında işletme genişliği yönünden görülen bu farklılığın önemli olmadığını göstermektedir. Yani işletme genişliği ile kooperatiflere katılma arasında bir ilişkinin bulunmadığı söylenebilir.

6.22. Tarımsal Ürünlerin Yıllık Satış Tutarları ve Kooperatife Üyelik

Tarım sektöründe üreticilerin ekonomik göstergelerinden bir tanesi de tarım ürünlerinin yıllık satış tutarıdır. Üreticilerin pazarla olan ilişkilerinin sıklığı ölçüsünde ekonomik çıkarlarında daha bilinçli olabilecekleri düşünülebilir. Bu yüzden, üretim girdilerinin satın alınması, ürünlerin pazarlanması ve hatta kredi aşamalarında kendilerine yardımcı olacak kooperatiflere daha fazla oranda üye olabilecekleri düşünülebilir.

Araştırma alanında kooperatife üye olan ve üye olmayan çiftçilerin ortalama tarım ürünleri yıllık satış tutarları karşılaştırılmıştır. Buna göre araştırma alanı genelinde kooperatife üye olan ailelerin ortalama yıllık tarım ürünleri satış tutarı 94577470 TL iken kooperatife üye olmayanlarda 55920410 TL olmuştur (Çizelge 6.38).

Çizelge 6.38. Kooperatiflere Üyelik ve Tarım Ürünlerinin Yıllık Satış Tutarları (TL)

	KOOPERATİFE ÜYE	KOOPERATİFE ÜYE DEĞİL	tTABLO DEĞERİ	tHESAP DEĞERİ	SONUÇ
OVA	115661686	105424613	1.990	0.367	ÖNEMSİZ
DAĞ	38352900	30314790	2.008	1.740	ÖNEMSİZ
GENEL	94577470	55920410	1.984	2.460	ÖNEMLİ

Görüldüğü gibi tarım ürünleri yıllık satış tutarı ortalaması kooperatife üye olan çiftçilerde üye olmayanlara nazaran yaklaşık 1.7 kat daha fazladır. Nitekim yapılan t testi de bu sonucu doğrular niteliktedir. Yani araştırma alanı genelinde kooperatife üyelik ile tarım ürünleri yıllık satış tutarı arasında bir ilişki vardır denilebilir.

Ova köylerinde tarım ürünleri yıllık satış tutarı, koo-

peratife üye olan çiftçilerde 115661686 TL iken, kooperatife üye olmayanlarda 105424613 TL olmuştur. Dolayısıyla kooperatife üye olan ve olmayanlar arasında farklılık söz konusu olup, üye olanlarda, üye olmayanlara göre daha yüksektir. Ancak yapılan t testi bu sonucu yani farklılığın önemli olmadığını göstermektedir.

Dağ köylerinde de benzer durum mevcuttur. Yani kooperatife üye olan çiftçilerin tarım ürünleri yıllık satış tutarı, üye olmayan çiftçilerden daha fazladır. Ancak yapılan t testi sonucu bu farklılığın önemli olmadığını göstermektedir. Tarım ürünleri yıllık satış tutarı ortalaması, kooperatife üye olan ve olmayan çiftçiler arasında önemli bir farklılık oluşturmamaktadır.

7. ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Türkiye Tarımının yapısal durumu ve gelişmeleri ana hatlarıyla özetlendikten sonra, Tokat İli Merkez İlçeye bağlı ova ve dağ köylerinde toplumsal yapıyı oluşturan öğeler ve bu öğelerdeki değişimler, toplumsal gelişme ve oluşumun belirli bir kesitinde ele alınarak karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

Bu amaçla, araştırma alanındaki, aile yapısı, hane büyüklüğü, doğurganlık, nüfus, eğitim ve eğitim ile ilgili tutumlar, meslek seçimi, modernleşme, dış kültüre açılma, kitle iletişim araçlarını kullanma, yaşama biçimi, miras paylaşımı ve konu ile ilgili tutumları, kan davası ile ilgili tutumlar, kooperatife üyelik ve kooperatıfçılık bilinc düzeyleri, nüfus hareketleri ve ekonomik yapı gibi faktörler değişmeyi oluşturan etmenler olarak saptanmıştır.

Gerek tarımsal nüfusun ve gerekse bu nüfusun uğraşı alanı olan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin ülke kalkınmasındaki rolü yadsınamaz. Kırsal kesimlerdeki sosyo-ekonomik değişmeye gerek ekonomik ve gerek toplumsal yapı faktörleri birlikte etki etmektedir. Bunların yanında bu toplumların kapalılıktan kurtulup, çeşitli gelişmeler ile birlikte kendileri dışındaki toplumların düşüncelerini, davranışlarını öğrenmeleri, onlarla ilişki kurmaları, kısacası dış dünyaya açılmaları sonucunda, toplumsal yapılarında, değer sistemlerinde değişmeler olabilmektedir. Ancak, bu değişmeler her toplum için aynı hızda gerçekleşmemektedir. Çünkü toplumların yerleşim birimlerinde görülen farklılıklar, bu yerleşim birimlerinin günümüz gelişmelerinden eşit şekilde yararlanmalarını engellemektedir. Bu nedenle yerleşim birimleri arasında, altyapı, modern teknoloji ve tarımsal üretim gibi ekonomik değişkenler bakımından farklılıklar ortaya çıkmaktadır. İşte bu faktörlerin farklı olması toplumsal değişimin de farklı toplumlarda farklı yoğunlukta değişmesine neden olabilecektir.

Bu temel varsayım çerçevesinde, incelenen ova ve dağ köylerindeki toplumsal ve ekonomik yapı değişimleri şöyle özetlenmiştir.

Arastırma alanı genelinde egemen olan aile biçimi çekirdek ailedir. Köy gruplarında da çekirdek aile egemen olmakla beraber, oransal olarak ova köylerindeki çekirdek aile oranı dağ köylerinden daha yüksektir. Dolayısıyla çekirdek aile oranının, diğer aile biçimlerine nazaran daha fazla olması, yavaş da olsa geniş ailenin çözülüp çekirdek aileye dönüştüğünü göstermektedir. Ancak, bu dönüşüm ova köylerinde dağ köylerine nazaran daha hızlıdır.

Bütün bu sonuçlara karşın istatistiksel olarak aile biçimleri yönünden köy grupları arasındaki farklılık önemli bulunmamıştır.

Arastırma alanı genelinde aile biçimleri, işletme büyüklüğünden, makinalaşma düzeyinden, aile reislerinin yaşlarından, aile reislerinin eğitim durumlarından, dış kültüre açılma düzeyinden etkilenmektedir. Ailelerin sahip oldukları ortalama işletme büyüklüğü, makinalaşma düzeyi arttıkça, aile reislerinin yaşları yükseldikçe, eğitim durumları ve dış kültüre açılma düzeyi azaldıkça ataerkil geniş aile oranı yükselmektedir.

Ancak durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Ova köylerinde ortalama işletme genişliği ile aile biçimi arasında bir ilişki olmakla beraber, dağ köylerinde böyle bir ilişki bulunmamıştır. Diğer taraftan gerek araştırma alanında ve gerekse dağ köylerinde tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarları ile aile biçimleri arasında bir ilişki bulunmamasına karşın, ova köylerinde ataerkil geniş ailelerde tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarı diğer aile biçimlerinden yüksek olmuş ve çekirdek aile biçimi ile ataerkil aile biçimi arasındaki farklılık önemli bulunmuştur. Yine ova köylerinde makinalaşma ile aile biçimi arasında bulunan ilişki, dağ köylerinde önemsiz çıkmıştır. Benzer durum aile reislerinin yaşlarında ve eğitim durumlarında da görülmektedir.

Arastırma alanındaki çekirdek ailelerin %50'si kuruluşta ve %50'si de sonradan çekirdek aileye dönüşmüşlerdir. Ancak, çekirdek ailelerin önemli bir kısmı ova köylerinde kuruluşta oluşurlarken (%59.52), dağ köylerinde sonradan oluşmuştur (%68.18). Bu yönüyle köy grupları arasındaki farklılık ista-

tıstiki olarak da önemli bulunmuştur.

Sonradan çekirdek aileye dönüşen ailelerin geniş aileden ayrılma nedenleri de köy grupları arasında farklılıklar oluşturmuştur. Ova köylerinde en büyük neden, aile içi anlaşmazlıklar ve babanın ölümü olurken, dağ köylerindeki ayrılmalar toprak yetersizliğine bağlı olarak oluşan ekonomik nedenler ve bunun sonucu oluşan göç olgusudur.

Araştırma alanında aile reislerinin çoğunluğunu yaşlılar oluştururken, aile reisleri eşlerindeki yoğunluk orta yaşlılardadır. Köy grupları itibarı ile durum incelendiğinde, dağ köylerinde yaşlı aile reislerinin oransal olarak ova köylerine göre daha fazla ve genç aile reislerinde daha az olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla dağ köylerinde yaş ortalaması ova köylerine nazaran daha yüksektir. Ancak gerek aile reisleri ve gerekse aile reisleri eşleri yaşlarında, köy grupları arasında görülen farklılığın istatistiki olarak önemli olmadığı hesaplanmıştır.

Araştırma alanında aile reislerinde ilk evlenme yaşı ortalama 20.83 iken, kadınlarda 17.31 dir. Ova köylerinde ilk evlenme yaşı erkeklerde 20.73 iken, kadınlarda 17.44 ve dağ köylerinde erkeklerde 20.98 ve kadınlarda 17.14 olmuştur. Ancak ova köylerinde erkeklerin çoğunluğu 18-23 yaşlarında evlenirlerken, dağ köylerinde çok erken ve çok geç evlenenler yoğunluktadır. Diğer yandan gerek erkeklerde ve gerekse kadınlarda yasal yaşın altındaki evlenmeler dağ köylerinde daha fazladır.

Aile reislerinin ova köylerinde %1.41'i ve dağ köylerinde de %6'sı kız çocuklarının yasal yaşın altında evlenmesinin uygun olacağını belirtmelerine karşılık bu oranların düşük olması sevindiricidir. Ova köylerinde uygun evlenme yaşı ortalama olarak erkeklerde 20.29, kızlarda 17.93 ve dağ köylerinde de sırası ile 20.84 ve 17.80 olarak belirlenmiştir.

Ailelerin çoğunluğu kendi köylerinden evli olmakla beraber, zamanla bu düşüncenin değiştiği gözlenmiştir. Her iki köy grubunda da aile reislerinin önemli bir kısmı kız çocuklarını kente gelin vermek istediklerini belirtirlerken, bu istek dağ köylerinde oldukça yoğundur.

Ailelerde akraba evliliği %33.06 oranında görülürken, ova köylerinde bu oran %29.58 ve dağ köylerinde de %38 olmuştur. Her ne kadar akraba evlilikleri sonucu sakat çocukların doğacağı konusunda kitle iletişim araçlarından bazı bilgileri edinmiş olmalarına karşın, akraba evliliğine hala taraftar olanlar %14.08 oranındadır. Dağ köylerinde akraba evliliğine taraftar olanlar, bunun nedenlerini namus ve ahlak kavramları ve büyüklere saygı olarak belirtirlerken, ova köylerinde miras, namus ve ahlak kavramları ön plana geçmektedir.

Aile büyüklerinin bir yandan toprak mülkiyetini ellerinde bulundurmaları, diğer yandan, büyüklerin sözlerinden çıkmanın toplum tarafından ahlaksızlık olarak algılanması, bireylerin bir çok konuda özgür davranmalarını büyük ölçüde engellemektedir. Bu tutum nesilden nesile değişmekle beraber bazı kırsal toplumlarda tamamen yok olmuş değildir. Hatta sözkonusu nedenlerden dolayı bireyler kendi eşlerini seçme konusunda dahi tamamen özgür davranmamaktadır.

Ova köylerinde aile reislerinin ancak %33.80'i ve dağ köylerinde de %16'sı kendi eşlerini kendileri seçerlerken, ova köylerinde %50.70'inin ve dağ köylerinde de %58'i nin eşlerini anne-baba seçmiştir. Bu durum aile reisleri eşleri için incelendiğinde sonuçlar daha da gelenekseldir. Ancak bu geleneksel yapının değişmekte olduğu, aile reisleri ve eşlerinin çocuklarını evlendirmeleri sırasında takındıkları tutumlarda görülmektedir. Aile reislerinin ova köylerinde %60.56'sı ve dağ köylerinde de %48'i erkek çocuklarının, yine ova köylerinde %52.11'i ve dağ köylerinde de %36'sı kız çocuklarının eşlerini kendi özgür düşünceleri ile seçmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Diğer taraftan aile reisleri eşlerinin ova köylerinde %46.48'i ve dağ köylerinde %26'si erkek çocuklarının ve ova köylerinde %32.39'u ve dağ köylerinde de %12'si kız çocuklarının eşlerini kendilerinin seçmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla çocuklarına kendi eşlerini seçme konusunda tanınan serbestlik ova köylerinde dağ köylerine, erkek çocuklarda, kız çocuklarına ve aile reislerinde, aile reisleri eşlerine göre daha yüksektir. Bütün bu sonuçlara karşın ebeveynlerin, evlenmeleri ile, onların çocukları için aldıkları tutumlar karşılaştırıldığında gelenekselliğin azaldığı söylenebilir.

Arastırma alanı genelinde aile reislerinin çocuklarına eş seçme konusundaki tutumları üzerinde eğitim düzeylerinin etkisinin olduğu belirlenmiştir. Buna göre eğitim düzeyinin yükselmesine paralel olarak aile reisleri gerek erkek ve gerekse kız çocuklarını, eş seçimi konusunda daha serbest bırakmaktadır.

Durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde ise sadece ova köylerinde aile reislerinin eğitim durumları ile erkek çocuklarına eş seçimi konusundaki tutumları arasında bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

Ailelerin oluşumunda, ilk yapılan nikah şekli ağırlıklı olarak ova köylerinde hem resmi ve hemde dini nikah birlikte olurken, dağ köylerinde ağırlığı dini nikah oluşturmaktadır. Evliliğin mesruluğu için sadece resmi nikahı yeterli görenlerin oranı oldukça düşük olup, dağ köylerinde %6 civarındadır. Yine aile reisleri eslerinin resmi nikah konusunda, aile reislerine karşın daha kararlı görüldükleri ortaya çıkmıştır. Her iki köy grubunda da resmi nikah lehine bir gelişme gözlenmekle beraber, bu gelişme ova köylerinde dağ köylerine nazaran daha yüksektir.

Çoğu kez ekonomik açıdan aileleri zor durumda bırakan başlık uygulamasının, her iki köy grubunda da son 10 yıl içinde kaybolma yönünde bir gelişme olduğu ifade edilmektedir. Ancak bazı aile reislerinin bu geleneğin sürdürülmesi yanında bir tutum içinde oldukları da belirlenmiştir. Aile reislerinin ova köylerinde %52.11'i ve dağ köylerinde de %64'ü evlenirlerken başlık verdiklerini ifade ederlerken, ova köylerinde %16.90'ı ve dağ köylerinde de %48'i bu geleneğin devam etmesini istemektedirler. Görüldüğü gibi bu konudaki geleneksel yapı dağ köylerinde bir süre daha devam edecek gibi görünmektedir.

Diğer yandan başlığın, her iki köy grubunda da ailelerin sosyal konumlarına göre belirlendiği ortaya çıkmaktadır. Yani ekonomik durumları iyi olan aileler kızları için daha fazla miktarda başlık istemektedirler.

Köy grupları arasında hane büyüklüğü yönünden önemli farklılıklar olmamasına karşın, hane büyüklüğü araştırma ala-

nı genelinde 6.45, ova köylerinde 6.13 ve dağ köylerinde de 6.90 kişiden oluşmaktadır. 101 dekar va daha büyük işletmeler ihmal edilecek olursa ova köylerinde hanede bulunan kişi sayısı işletme büyüklüğü ile paralel bir artış gösterirken, dağ köylerinde en kalabalık hane 26-50 dekar araziye sahip ailelerde görülmüştür.

Araştırma alanı genelinde bir anne ortalama olarak beş doğum yapmıştır. Ova köylerinde bu sayı 4.54 iken, dağ köylerinde 5.62 olmuştur. Yani dağ köylerindeki bir anne ortalama olarak ova köyündeki bir anneden yaklaşık bir doğum fazla yapmıştır.

Yine araştırma alanı genelinde ortalama aile başına 1.47 bebek ve çocuk ölümü düşmekte olup, bu sayı ova köylerinde 1.28 ve dağ köylerinde de 1.74 olarak hesaplanmıştır. Bütün bu sonuçlara göre, doğan her 100 çocuktan araştırma alanı genelinde 29.52'si, ova köylerinde 28.26'sı ve dağ köylerinde de 30.96'sı çeşitli nedenlerle ölmektedir. Böylece ova köylerinde gerek doğum ve gerekse ölüm oranınının dağ köylerine nazaran daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada doğurganlığı etkileyebileceği düşünülerek çeşitli faktörler ele alınmış ve bunların etki payları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Buna göre, her iki köy grubunda da babanın eğitim durumu, kitle iletişim araçlarından faydalanma ve ilk erkek çocuğa sahip olma sırası, doğurganlığı ortak olarak etkileyen faktörler olurken, ova köylerinde annenin eğitimi, dış kültüre açılma düzeyi ve doğum kontrolü konusundaki tutumları, dağ köylerinde de, traktöre sahip olma durumu diğer köy grubundan farklı olarak etki eden faktörler olmuştur. Doğurganlığı etkileyen en önemli faktör ova köylerinde babanın eğitimi olurken, dağ köylerinde ilk erkek çocuğa sahip olma sırasındır. Annenin eğitiminin dağ köylerinde etkili olmaması, bu köy grubunda erkek otoritesine bağlı bir aile şeklinin egemenliğini gösterebildiği gibi, kadınların eğitim düzeylerinin son derece düşük olması da bu sonuca etki edebilir. Dolayısıyla eğitim düzeyinin gerek erkeklerde ve gerekse kadınlarda yükseltilmesi yönünde çalışmaların yapılması, doğurganlığı azaltabilecektir. Diğer taraftan kitle iletişim araçları ile konu hakkında açıklayıcı bilgilerin verilmesi doğum oranını düşürebilir. Çünkü özellikle dağ köylerinde,

doğum kontrolü konusundaki bilgiler yetersiz olduğu gibi, doğum kontrolünün günah olarak değerlendirilmesi, onların geleneksel yapıyı sürdürmelerine neden olmaktadır. Bunlara ek olarak sağlık evleri ve ocaklarının hatta ebelerin dahi bazı köylere ulaşamamaları, kadınların doğum kontrolü konusunda erkek doktorlara başvurmamaları ve bunun ayıp olarak değerlendirilmesi, doğum sayısını artırdığı gibi, ilkel yöntemlerle çocuk düşürme olaylarına rastlanmakta ve hatta anne ölümleri ortaya çıkabilmektedir.

Yine eğitim düzeyinin düşük olması, aile ve hatta toplum içerisinde erkek ve kız çocuğu doğuran annelerin konularında farklılıklar göstermektedir. Bu geleneksel yapı dağ köylerinde ağırlıklı olmak üzere her iki köy grubunda da görülmektedir. Dolayısıyla erkek çocuğa ulaşıncaya kadar çocuk sahibi olma isteği sürmektedir.

Türkiye'de geleneksel değerler sisteminin egemen olduğu özellikle kırsal toplumlarda, aile içerisinde erkek çocuğa, kız çocuğundan daha farklı bir gözle bakılır. Erkek çocuk aile içerisinde düzenleyici bir rol üstlenmekte ve yaşlı kuşak için bir sigorta olmaktadır. Ancak bütün bu olgulara karşın erkek çocuk aile içerisinde bir takım sorunlar çıkaracak rolleri de üstlenir. Bu roller özellikle dış açılma, dış toplumu tanıma ve onlar gibi davranma istekleri ile daha belirgin olarak ortaya çıkar ve sonuçta geniş ailenin parçalanmasına neden olabilir. Gerçekten bu gibi sonuçlar araştırma alanındaki ova ve dağ köylerinde çekirdek aileye dönüşümü farklılaştırmaktadır.

Bütün bu olgulara karşın aile reisleri ve eşleri için eski geleneksel yapı idealdir. Bu nedenle erkek çocuklarının aileden ayrılmaları istenmez.

Gerek ova ve gerekse dağ köylerinde aile içerisindeki çatışmaların farklı olmasına karşın erkek çocuğun evden ayrılmasını istemeyen aile reisleri ve eşlerinin oranı fazladır. Ancak bu oranlar dağ köylerinde ova köyelerine nazaran daha yüksektir. Ekonomik durumları daha kötü olan ailelerde diğer ailelere göre erkek çocuğu daha çok, sosyal güvenlik aracı olarak düşünülürken, ekonomik durumları iyi olan köylerde aile reisleri kendileri için sosyal güvence oluşturacak yeni

arayışlara başlamış ve bunu bir ölçüde Bağkur, yaşlılık maaşı ve tarım sigortası gibi olaylarla çözümlenmeye çalışmaktadırlar.

Bütün bunlara karşın her iki köy grubunda da gerek aile reisleri ve gerekse aile reisleri eşlerinin çoğunluğu ilk çocuklarının erkek olmasını istediklerini belirtmişlerdir. Ova köylerindeki aile reislerinin %63.38'i ve eşlerinin %40.85'i, dağ köylerindeki aile reislerinin %80'i ve eşlerinde %70'i ilk çocuklarının erkek olmasını istemişlerdir. Yine erkek çocuğunu tercih etme nedenleri arasında ağırlıklı olarak her iki köy grubunda da yaşlandıklarında kendilerine bakmaları olmuştur. Ancak oransal farklılıklar sözkonusudur. Bu nedeni belirten aile reislerinin ova köylerindeki oranı %40 iken dağ köylerinde %47.50 dir. Aile reisleri eşlerinde ise bu oranlar sırası ile %75.87 ve %82.86 olarak hesaplanmıştır.

Türkiye'de gerek kent, gerekse köy ailelerinde olsun aile içinde otorite, aile biçimlerine göre farklılıklar göstermekle beraber, genellikle erkeğe aittir.

Gerçekten bu olgu araştırma alanındaki her iki köy grubunda da görülmektedir. Gerçi çekirdek aileye dönüşe paralel olarak bu yapı değişmekle beraber, aile içerisinde kararların erkek ve aile büyüğü tarafından alındığı geleneksel aile oranı hala ova köylerinde %64.79 iken, dağ köylerinde %72 olarak belirlenmiştir.

Araştırma alanı genelinde aile içerisinde karar alma bakımından ailelerin modernleşmesi üzerine, aile reislerinin yaşları, eğitim düzeyleri ve aile biçimleri etki etmektedir. Genç ve eğitimli aile reislerinin bulunduğu ve çekirdek aile biçiminde olan ailelerde kararlar daha çok, tüm aile bireylerinin ortak katılımı ile alınmaktadır. Aile reislerinin eğitim düzeyleri düşük, aile reisleri yaşlı ve aile biçimi geniş aileye yaklaştıkça kararlar daha çok erkekler ve aile büyükleri tarafından alınmaktadır.

Bu durum köy grupları itibarı ile ayrı ayrı incelendiğinde bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Her iki köy grubunda da aile içerisinde karar verme yetkisi bakımından mo-

dernlemeye, aile reislerinin yaşları etki etmekle birlikte, aile reislerinin eğitim durumları, ova köylerinde önemsiz, dağ köylerinde ise önemli bulunmuştur. Yine aile içerisinde karar verme bakımından modernleşme üzerinde, aile biçimleri ova köylerinde etkili olurken, dağ köylerinde etkisi önemsiz bulunmuştur. Diğer taraftan ailelerin ortalama yıllık gelirleri, araştırma alanında ve dağ köylerinde etkisiz olurken, ova köylerinde önemli olarak hesaplanmıştır. Ova köylerinde aile içerisindeki kararların erkekler ve aile büyükleri tarafından alındığı geleneksel ailelerde yıllık ortalama gelir, kararların tüm aile bireyleri tarafından ortak olarak alındığı çağdaş ailelere nazaran daha yüksek olarak belirlenmiştir.

Araştırma genelinde nüfusun % 51.33'ünü erkekler ve %48.67'sini kadınlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla 100 erkeğe 94.81 kadın düşmektedir. Ova köylerinde toplam nüfusun %53.15'ini erkekler ve %46.85'ini kadınlar oluştururken, dağ köylerinde bu oranlar sırası ile %48.99 ve %51.01 dir. Bu sonuçlara göre ova köylerinde 100 erkeğe 88.14 kadın düşerken, dağ köylerinde 104.14 kadın düşmektedir. Türkiye geneli ile bir karşılaştırma yapıldığında, ova köylerindeki nüfusun cinsiyetlere göre dağılımı kentsel oranlarla benzerlik gösterirken, dağ köylerindeki oranlar köy oranları ile benzerlik göstermektedir. Sanırız bunun en önemli nedeni dağ köylerinde daha yoğun bir nüfus hareketinin görülmesidir.

Araştırma alanında faal nüfus oranı her iki köy grubunda da diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olmakla beraber, bağımlılık oranı ova köylerinde binde 547 ve dağ köylerinde de binde 675 olarak hesaplanmıştır. Bu farklılığın nedeni dağ köylerinde genç nüfus (0-14 yaş) ve yaşlı nüfus (65 ve daha yukarı)'un ova köylerinden daha yüksek ve aktif nüfusun (15-64 yaş) daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Toplumsal değişmeler, eğitimi değiştirmeye zorladığı gibi, eğitim yolu ile toplumun istenen yönde değiştirilmesi de söz konusu olabilmektedir. İşte bu nedenle toplumun eğitim düzeyinin belirlenmesi önem taşımaktadır.

Kırsal toplumlarda gerek aile içerisinde ve gerekse işletme ile ilgili kararların alınmasında aile reisinin etkili

olduğu bilinmektedir. Bu nedenle araştırmada öncelikle aile reislerinin eğitim düzeyleri köy grupları itibarı ile incelenmiştir. Böyle bir değerlendirmede köy grupları itibarı ile aile reislerinin eğitim düzeyleri arasında önemli farklılıklar belirlenmiştir. Ova köylerindeki aile reisleri içerisinde ilkokul mezunları en yüksek oranda bulunurken, dağ köylerinde okur-yazar olmayan aile reisleri en yüksek orandadır. Diğer taraftan ilkokul sonrası eğitim gören aile reislerinin oranı ova köylerinde %11.46 iken, dağ köylerinde sadece %2 dir.

Aile reisleri eşlerinin eğitim düzeyleri ise oldukça düşüktür. Her iki köy grubunda da ağırlığı okur-yazar olmayan aile reisleri eşleri oluşturmaktadır. Ancak ova ve dağ köyü karşılaştırılması yapıldığında, dağ köylerinde eğitimin daha düşük olduğu da bir gerçektir. Nitekim yapılan khi-kare testi sonucu da farklılığın önemli olduğunu göstermiştir.

Tüm aile bireylerinin dikkate alındığı bir karşılaştırmada ise eğitim düzeyinin ova köylerinde, dağ köylerine nazaran ve erkeklerde kadınlara nazaran daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak eğitim durumunun her iki köyde de büyük ölçüde ilkokul ile sınırlı olduğu da bir gerçektir. Ova köylerinde okur-yazarlık oranı %82.75 iken, dağ köylerinde %72.53 tür. Fakat ilkokul sonrası eğitim görenlerin oranı ova köylerinde %10.75 ve dağ köylerinde de %5.87 olmuştur. Diğer taraftan cinsiyetler arasında da eğitim yönünden farklılıklar görülmektedir. Ova köylerinde okur-yazarlık oranı erkeklerde %90.61 ve kadınlarda %73.79 iken, dağ köylerinde bu oranlar sırası ile %80.38 ve %65.06 olarak hesaplanmıştır. Bütün bu sonuçlar ova köylerindeki okur-yazarlık oranının Türkiye ortalamasının üzerinde, dağ köylerinde ise altında olduğunu göstermektedir.

Bütün bu sonuçlara karşın bugünkü yaşlıların önemli bir kısmının artık eğitimin öneminin bilincine varmış oldukları, yaş grupları arasındaki eğitim yönünden farklılık ile anlaşılmaktadır. Ancak, yine de erkeklerde eğitim kadınlardan daha yüksek olmaktadır. Erkek çocuklarının aile için bir siqorta olması, onların ailenin devamını sağlayacağı düşüncesi, aile içerisinde erkek çocuklarına bazı özverilerde bulunmayı gerektirmektedir. Kız çocuklarının ise evlenip evden ayrılacağı ailesinin değil, kocasının soyunu devam ettireceği

düşüncesi, onlar için bazı özverilerde bulunmayı anlamsız hale getirebilmektedir.

Türkiye'de kırsal kesimde, aile reisleri, çocuklarının eğitimi konusunda da ağırlığını sürdürmektedir. Bu nedenle çocukların okutulup, okutulmaması konusunda en son kararı aile reisi vermektedir. Özellikle kız çocukları üzerinde aile reisinin etkisinin fazla olduğu söylenebilir.

Araştırma alanında gerek ova ve gerekse dağ köylerinde ailelerin tamamı, erkek çocuklarının bir üniversite bitirmelerini istemeleri yanında, kız çocukları için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir.

Ova köylerindeki aile reislerinin %80.28'i ve dağ köylerindeki aile reislerinin de %60'ı kız çocuklarının bir üniversite mezunu olmalarını isterlerken, ova ve dağ köylerindeki aile reislerinin ortalama %10'u kız çocuklarının okutulmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Kız çocuklarının eğitimi konusunda, aile reisleri eşlerinin, aile reislerine göre daha geleneksel düşünmeleri de ilginçtir.

Araştırma alanında kız çocuklarının okutulmasını istemeyen aile reisleri ve eşlerine rastlanmakla beraber, geçmişteki kırsal toplumlarla karşılaştırıldığında hızlı bir değişimin olduğu da söylenebilir. Anne ve babanın çocukluk döneminde, kız çocuklarını ilkökul öğrenimi için dahi okula göndermeyen kırsal toplumun, bugün çoğunluğunun kız çocuklarının üniversite tahsilini yapmasını istemeleri geçmişteki geleneksel düşünceden uzaklaşmada bir hayli yol aldıklarını göstermektedir.

Gerek aile reislerinin ve gerekse aile reisleri eşlerinin her iki köy grubunda da eğitim düzeylerinin artışına paralel olarak kız çocuklarının eğitimi konusundaki çağdaş tutumları artmaktadır. Diğer taraftan aile reislerinin yaşlarının da çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre, genç aile reislerinin daha fazla oranda kız çocuklarını okutmak istedikleri gözlenmiştir. Diğer taraftan ailelerin yıllık gelirleri ve işletme büyüklüklerinin çocuklarının eğitimi konusundaki aile reislerinin tutumları üzerinde etkisi olmamıştır.

Türkiye'de kırsal kesimde çiftçilik mesleğinin çekiciliğini her geçen gün yitirdiğini söylemek mümkündür. Diğer taraftan kırsal kesimdeki çocukların meslek seçimlerinde de aile reisleri etkin rol oynamaktadır.

Araştırma alanındaki ova köylerinde aile reislerinin %95.77'si ve dağ köylerinde de %100'ü çocukları için çiftçilik dışındaki meslekleri istemektedirler. Bu sonuçlar çiftçilik mesleğinin gözden düştüğünü, yani isteyerek değil zorunlu olarak yapılan bir meslek olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kırsal toplumun dağ köylerinde tamamı ve ova köylerinde de tamamına yakın bir kısmı bu mesleği gözden çıkarmıştır. Gerçektende ova köylerindeki aile reislerinin %18.31'i ve dağ köylerindeki aile reislerinin de ancak %2'si çiftçilik mesleğinden memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Bu sonuçlara göre araştırma alanındaki aile reisleri çocukları için meslek seçiminde bulunurlarken, onların köyden kente göçlerini sağlayacak ve hatta zorunluluk haline getirecek olanakları elde etmelerini istemektedirler. Dolayısıyla kırsal kesimde artık eskisi gibi baba mesleğini devam ettirmek, toprağa bağlılık gibi yapılar geçmiste kalmıştır denilebilir.

Böyle bir tutum sonuçta kentlere nüfus akışını kuvvetlendirecek, belki de kırsal kesimlerde işletme ölçeğini büyütebilecektir. İyimser bir gözlemlerle bunun olumlu bir sonuç olabileceği düşünülebilir. Ancak, nüfus hareketinin köyün itici gücünden kaynaklanması, tarım dışı istihdam hacminin yeterli olmaması sanırız daha büyük sosyal sorunlara neden olabilecektir. Bu nedenle kırsal mesleklerin daha çekici hale getirilmesi için bölgesel planların yapılıp, gerekli önlemlerin alınması yerinde olacaktır.

Aile reislerinin çocukları için arzu ettikleri mesleklerin ailelerin modernleşmesi açısından da önemli olduğu söylenebilir. Çünkü yapılan bazı çalışmalarda devlet memurluğu ile ilgili mesleklerin daha çok geleneksel değerleri, serbest mesleklerin ise göreceli olarak modern eğilimi gösterdiği ifade edilmektedir. Bu koşullara göre ova köylerinin dağ köylerine nazaran daha modern olduğu söylenebilir.

Toplumun içinde bulunduğu gelişme aşamasına göre modern sayılabilecek düşünceler demetine sahip olması da farklılıklar arzedecektir.

Araştırma bölgesindeki ailelerin modernleşme düzeyleri köy grupları itibarı ile incelendiğinde önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Modern sayılabilecek düşünce demetine sahip olan aileler ova köylerinde, dağ köylerine göre daha fazla iken, geleneksel düşünce demetine sahip ailelerin oranı da dağ köylerinde fazladır. Dolayısıyla ova ve dağ köylerinde mevcut değerler yapısı itibarı ile farklılıklar sözkonusu olup, dağ köylerinde mevcut yapının korunmasına yönelik eğilimler ova köylerine nazaran daha güçlüdür.

Kırsal kesimdeki bireylerin sosyo-ekonomik yönden gelişmesinde dış kültüre açılmanın önemi yadsınamaz. Ancak unutulmamalıdır ki dış kültüre açılma da bir ölçüde ekonomik olanaklar ve toplumsal konuma bağlı olmaktadır.

Yolların gelişmesi, ulaşım araçlarının artması ile bireyler çevreleri ile olan iletişimlerini artırarak, kendi yaşadığı sistemin dışındaki diğer kırsal sosyal sistemlerle ve kentsel sistemlerle ilişki içine girer ve oradaki yaşam koşulları ile kendi yaşam koşullarını karşılaştırabilirler. Böylece birey yerel ve geleneksel bir yaşantıdan daha karmaşık ve görüş alanını daha da büyüten bir yaşam tarzına geçmeyi arzu edebilir.

Araştırmada mevcut koşullar altında ova ve dağ köylerinde aile reislerinin dış kültüre açılma düzeyleri incelenmiş ve sonuçta bu konuda köy grupları arasında önemli sayılabilecek farklılıklar bulunmuştur. Bu farklılıklar özellikle düşük ve yüksek dış kültüre açılma düzeylerinde görülmüştür. Aile reislerinin ova köylerinde %30.99'u ve dağ köylerinde de %50'si düşük düzeyde dış kültüre açılma düzeyine sahip iken, aile reislerinin ova köylerinde %25.35'ini ve dağ köylerinde de %4'ü yüksek düzeyde dış kültüre açılma düzeyine sahip olmuştur.

Kırsal kesimin modernleştirilmesi ve kırsal kalkınma planları ile kırsal alanların gelişmesinin sağlanmasında önemli bir faktör de, kırsal kesim insanların yaşadıkları

toplum içinde ve dışındaki kuruluşlarla ilişki kurmaları, onlara üye olmaları ile oluşan sosyal bir eylemi ifade eden sosyal katılım düzeylerinin yükseltilmesidir.

Kırsal toplumun içinde ve dışındaki çeşitli organizasyonlara bireylerin katılması ile karşılıklı bilgi alış veriş hızlanır ve bireyin toplumla bütünleşmesi sağlanır. Böylece kırsal toplumun gelişmesi konusunda yerel bazda kararlar alınır ve toplumun iç dinamiklerinde canlanma görülür. Sosyal katılımın yüksek olduğu toplumlarda, yeni sosyal ve ekonomik organizasyonların kurulması kolay ve çabuk olmakta ve bu kuruluşlar işlevlerini kısa zamanda yerine getirebilmektedir.

Araştırma alanındaki köy grupları sosyal katılım düzeyleri yönünden karşılaştırıldığında, her iki köy grubunda da sosyal katılım düzeyinin düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak oransal olarak farklılıklar önemli bulunmuştur. Ova köylerinde sosyal katılım düzeyi düşük olan aile reisleri %49.30 oranında iken, dağ köylerindeki aile reislerinin %76'sı düşük düzeyde sosyal katılıma sahiptir. Yine ova köylerindeki aile reislerinin %5.63'ü yüksek düzeyde sosyal katılıma sahip iken dağ köylerinde yüksek sosyal katılım düzeyine sahip olan aile reislerine rastlanmamıştır.

Kitle iletişim araçlarının kırsal kesimde yaygınlaşması ile sosyal değişimin hızlanması ve modernleşmesi arasında sıkı bir ilişkinin olduğu ifade edilmektedir. Kitle iletişim araçlarının aile üzerinde de yeniliklerin benimsenmesi, eğitim ile ilgili tutum ve davranışlar, sağlıkla ilgili tutum ve davranışlar gibi bir çok etkileri mevcuttur.

Araştırma alanındaki çiftçiler kitle iletişim araçlarından özellikle görsel ve işitsel olması nedeniyle televizyonun bir çok olumlu yönleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak televizyondan geleneksel ilişki düzenini sürdürmekten yana olan bireylerin şikayet ettikleri de gözlenmiştir. Bu bireyler özellikle açık-saçık filimler ile çocuklarının ahlakının bozulacağı korkusunu yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Kitle iletişim araçlarını kullanma olanakları yönünden köy grupları arasında önemli farklılıklar söz konusudur. Dağ köylerinde televizyon izleyicileri tek bir kanala mahkum

olurlarken, ova köylerinde uydu antenlerle bir çok kanalı izleme olanakları mevcuttur. Diğer yandan aynı eğilim gazete okumada da görülmektedir. Bazı ova köylerinde köy kahvelerinde günlük bir gazete bulma olanağı mevcut iken dağ köylerinde böyle bir durum ile karşılaşılmamıştır.

Bu olgularla birlikte köy grupları için kitle iletişim araçları kullanma düzeyleri incelendiğinde aralarında önemli ölçüde farklılıklar ortaya çıkmıştır. Yani kitle iletişim araçlarını kullanma düzeyi ova köylerinde dağ köylerine nazaran daha yüksek olmuştur.

Kırsal toplumun bireylerinin sosyo-ekonomik gelişme düzeylerinin bir göstergesi olan yaşama alışkanlıkları bu bireylerin yeni teknikleri ve yöntemleri uygulamak için gerekli olan sosyal ve ekonomik yapıya sahip olup olmadıklarının da bir göstergesi olabilir.

Bu nedenle araştırmada köy grupları itibarı ile bireylerin yaşama düzeyleri incelenmiş ve sonuçta köy grupları arasında yaşama düzeyleri yönünden önemli sayılabilecek farklılıklar ortaya konulmuştur. Buna göre ova köylerindeki ailelerin %16.90'ı ve dağ köylerindeki ailelerin de %72'si düşük derecede yaşama düzeyine sahip iken, yaşama düzeyi yüksek olan ailelerin ova köylerindeki oranı %40.85 ve dağ köylerindeki oranı da %8 bulunmuştur.

Kırsal kesimde yardımlaşmaya dayalı, ancak kurumlaşmamış bir işbirliği mevcuttur. Araştırma alanındaki köy gruplarında işbirliği eğilimi ova köylerinde daha fazla olmakla beraber her iki köy grubunda da yüksek sayılabilir. Bu bakımdan köy grupları arasındaki farklılık önemli bulunmamıştır.

Toplum yapısı ile ilgili olarak köydeki otorite şeklinin de önemli olduğu ileri sürülebilir. Bu durum köy grupları itibarı ile incelendiğinde her iki köy grubunda da muhtarlar ve yaşlılar ilk sırayı almakta olup, köy gruplarındaki oranlar yaklaşık birbirinin aynısıdır. Ancak dağ köylerinde, ova köylerine nazaran köydeki otorite yönünden seçenek daha azdır. Bu da, köylerin dış dünyaya açılmaları ile gelişen sosyal etkilerin bir sonucu olarak köy grupları arasında köydeki otoritenin farklı kişilerde bulunabileceğini göstermektedir.

Köyde sözü en çok dinlenen kişinin neden muhtar olduğu sorusuna, ova köylerinde, seçilmiş olması ve girişimci olması cevabı, dağ köylerinde de zengin ve nüfuzlu olması cevabı ağırlıkta olmuştur.

Kırsal kesimde akrabalık ve komşuluk ilişkileri kentsel kesimden önemli derecede farklılık arzeder. Kırsal kesimdeki insanlar birbirlerini çok iyi tanırlar ve hatta bu insanların çoğu komşuluk dışında çeşitli nedenlerle akrabalarıdır. Bu nedenle kırsal kesimde komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin yoğun olduğu söylenebilir. Ancak bu ilişkilerde de zaman içinde değişmelerin olabileceği ifade edilmektedir.

Araştırma alanındaki her iki köy grubunda da komşu ve akrabalık ilişkilerinin giderek zayıfladığı yönünde bir kanı egemendir. Ancak bu ilişkilerdeki zayıflama ova köylerinde dağ köylerine göre daha yüksek olmuştur. Bu yönüyle köy grupları arasındaki farklılık istatistiksel olarak önemli bulunmuştur.

Anket yapılan bireylerin önemli bir kısmı akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin bozulmasını çeşitli nedenlere bağlamaktadırlar. Özellikle televizyonun olmaması ve köy kahvelerinin bulunmaması geçmişte ilişkileri daha kuvvetlendirmiştir. Televizyonun ilk gelişi bu ilişkileri başlangıçta artırmış ancak, yaygınlaşması ile birlikte bu ilişkiler azalmaya başlamıştır. Bunların yanında çiftçiler, kırsal kesimde de sosyal ve siyasal kutuplaşmaların oluşmaya başladığını ve bunların da insanlar arasındaki ilişkileri zayıflattığını belirtmişlerdir.

Özellikle 1980 sonrası dönemde komşu ve akrabalık ilişkilerinin zayıfladığı görüşü egemen olup, bu dönemde kişiler arasındaki borç verme konusunda dahi değişmelerin olduğu gözlenmiştir. Kişilerin birbirlerine borç verme şekli köy grupları itibarı ile incelendiğinde, kent ile bütünleşmeye doğru giden ova köylerinde insanların çoğunluğunun ekonomik yanını düşünmede ağırlık kazandığı ortaya çıkmıştır. Borç verme şeklinde ova köylerinde döviz ön plana geçerken, dağ köylerinde Türk Lirası şeklindeki borç verme ön plandadır. Ancak bu durumun onların içinde oldukları zor ekonomik koşullarından da kaynaklanabileceği gözönüne alınmalıdır.

Arastırma alanında miras yoluyla oldukça yoğun bir arazi parçalanması yaşanmaktadır. Özellikle ova köylerinde arazi çeşitlerinin farklı olması bu parçalanmayı dahada artırmaktadır. Tarım işletmelerinin rasyonel şekilde çalışmasını önleyecek parçalanmaya engel olmak amacıyla miras hukukunda tarım işletmeleri için tanınan ayrıcalıkların kırsal kesim insanı tarafından bilinmemesi ve uygulanmaması da bu parçalanmayı artırmaktadır. Bu nedenle arazi toplulaştırmasının yapılması, ve yasaların tarım işletmeleri tarafından tanınan ayrıcalıkların yürürlüğü konulması ve çiftçilerin bu yönde motive edilmesi önem arz etmektedir.

Arastırma alanındaki köy grubunda da miras paylaşım şeklinde bazı farklılıklar söz konusudur. Ova köylerinde mirasın paylaşımı genelde Medeni Kanununa göre yapılırken, dağ köylerinde yerel kurallara göre miras paylaşımı ağırlıkta olmuştur. Bu kurallara göre kız çocuklarına genelde, arazi yerine belirli miktarda para, hayvan verilmekte veya mirastan hiç pay verilmemektedir.

Ancak, mirasın dağıtımı konusunda da günümüzde bazı gelişmeler söz konusu olmaktadır. Geçmişte kız çocuklarının miras istemelerinin hoş karşılanmadığı belirtilirken günümüzde, özellikle ova köylerinde bu anlayışın değiştiği ve kız çocuklarının miras istemesinin de toplum tarafından anlayışla karşılandığı belirtilmektedir. Bu görüşü savunan ailelerin oranı ova köylerinde %77.46 iken, dağ köylerinde %58 olmuştur. Bu yönüyle ova ve dağ köyleri arasında önemli farklılıklar söz konusudur. Yine geçmişteki miras paylaşımı ile günümüzdeki miras paylaşımı arasında değişiklikler söz konusu dur. Bu konudaki değişiklikler özellikle kız çocuklarının da mirastan pay istemeleri şeklinde gelişmiştir. Ancak bu olgu da ova köylerinde dağ köylerine nazaran daha yoğun olmaktadır.

Miras paylaşımı konusunda aile reisleri ve eşlerinin tutumları da önem arz etmektedir. Bu itibarla köy grupları incelendiğinde aile reislerinin ova köylerinde %63.38'i ve dağ köylerinde de %44.00'ü mirasın eşit olarak paylaşılmasının uygun olacağını ifade ederlerken, ova köylerinde %11.27'si ve dağ köylerinde de %34.00'ü mirasın kız çocuklarına verilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Diğer yandan aile reisleri

eşleri, aile reislerine nazaran ova köylerinde daha ağırlıklı olmak üzere her iki köy grubunda da daha eşitçi bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Bütün bu sonuçlara göre miras paylaşımı konusunda ova köyleri, dağ köylerine nazaran ve aile reisleri eşleri, aile reislerine göre daha fazla oranda Medeni Kanun ölçülerinde arazi paylaşılmasının uygun olacağı görüşündedirler.

Araştırma alanındaki her iki köy grubunda da aile reisleri eşlerinin büyük çoğunluğu aile planlamasını benimsediklerini söylemişlerdir. Yine aile reisleri eşlerinin %50'inden fazlası doğum kontrolü konusunda bilgi sahibi olduklarını belirtmektedirler. Köy grupları arasında bu konulardaki farklılıklar istatistikî olarak önemli bulunmamasına karşın ova köylülerinin bu konularda daha fazla bilgi sahibi oldukları ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan doğum kontrolü konusunda bilgi sahibi olanların %80'inden fazlası doğum kontrolünü uyguladıklarını söylemişlerdir. Dolayısıyla doğum kontrolü konusunda bilgi sahibi olma ile doğum kontrolünü uygulama arasında pozitif yönlü bir ilişkinin mevcudiyetinden sözedilebilir. Bu konuda sağlık merkezleri ve evlerinin önemli rolü olduğu ileri sürülebilir. Bu nedenle konu ile ilgili bilgilerin kitle iletişim araçları ve özellikle televizyon aracılığı ile kırsal kesimlere iletilmesinin faydalı olacağı söylenebilir.

Türkiye'de kan davasının özellikle kırsal kesimlerde devam etmesinin bir çok nedeni vardır. Ekonomik bakımdan geri kalmış, sınırlı eğitim olanaklarına sahip kırsal yörelerde kişiler arasındaki anlaşmazlıkların şiddet yoluyla çözümlenmek istenmesi şaşırtıcı bir olgu değildir.

Araştırma alanındaki bireylerin %81,82'si kan gütme olayını doğru bulmadıklarını, bu olayın artık bir aile görevi olmadığını, insanların güvenliklerinin devlet tarafından sağlanabildiğini belirtmişlerdir. Ancak her iki köy grubunda da bu düşünceyi paylaşanların çoğunlukta olmasına karşılık köy grupları arasında farklılıklar sözkonusudur. Kan gütme olayını doğru bulanların oranı ova köylerinde %11.27 iken, dağ köylerinde %28'e çıkmıştır.

Bütün bu olgulara karşın araştırma alanındaki kan davasına karşı olanların bir kısmı da namus sözkonusu olduğunda kan davasının gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Bu düşüncüyü paylaşanların ova köylerindeki oranı %9.52 iken dağ köylerindeki oranı da %22.22 dir. Dolayısıyla araştırma alanında her ne sebeple olursa olsun kan davasını benimseyenlerin oranı biraz daha artmaktadır. Bu artış dağ köylerinde ova köylerine göre daha yüksektir.

Kırsal kesimde mevcut olan yoğun ve karmaşık sorunların çözümünde, bir çok bilim adamının ortak görüşü bu kesimde yaygın ve etkin bir kooperatıfçılığın geliştirilmesidir.

Bir çiftçi örgütlenmesi olan kooperatıfçılığın araştırma alanında, çiftçiler tarafından ne kadar desteklendiğini belirlemek amacıyla kooperatıfe üye olma durumları araştırılmıştır. Buna göre köy grupları arasında önemli farklılıklar vardır. Ova köylerindeki çiftçilerin büyük çoğunluğu kooperatıfe üye oldukları halde dağ köylerinde kooperatıfe üye olanlar azınlıkta kalmıştır. Hatta dağ köylerindeki bireylerin bazıları da daha önce üye oldukları halde kooperatıflardan ayrıldıklarını açıklamışlardır. Bu bireyler ayrılma nedenlerini, kooperatıflardan faydalanamadıklarını ve özellikle kooperatıflara sadece kredi almak amacıyla baş vurduklarını, alınan kredilerin de özellikle tüketime gitmesi nedeniyle sürekli borç ödemek zorunda kalmalarını göstermişlerdir.

Ova köylerinde kooperatıfe üye olanların büyük çoğunluğu Pancar Ekicileri Kooperatıfine üye olduklarını belirtirken, bunu Tarım Kredi ve Köy Kalkınma Kooperatıfları izlemektedir. Dağ köylerinde ise ilk sırayı Tarım Kredi Kooperatıfları almakta olup, bunu pancar ekicileri istihsal kooperatıfları izlemektedir. Dağ köylerinde köy kalkınma kooperatıflarına üye olan bireylere rastlanmamıştır.

Çiftçilerin kooperatıf bilinç düzeyleri ile kooperatıflara katılımları arasında bir ilişki olduğu ileri sürülebilir. Gerçekten bu yönleriyle köy grupları incelendiğinde kooperatıf bilinç düzeyinin ova köylerinde daha yüksek ve köy grupları arasında bu konu ile ilgili farklılıkların önemli olduğu belirlenmiştir. Kooperatıf bilinç düzeyleri ile kooperatıflara katılım arasında araştırma genelinde önemli

bir ilişki vardır. Bu ilişki ova köylerinde önemsiz, dağ köylerinde ise önemli bulunmuştur. Dolayısıyla dağ köylerinde kooperatiflere katılımın artırılabilmesi için öncelikle onların kooperatif bilinç düzeylerinin artırılması yönünde çalışmaların yapılması lazımdır.

Araştırma alanı genelinde çiftçilerin eğitim düzeyleri onların kooperatiflere üyelikleri üzerinde etkili olurken, köy gruplarında önemsiz bulunmuştur. Buna göre araştırma alanı genelinde eğitim düzeyleri yüksek olan bireylerin daha fazla oranda kooperatiflere üye oldukları ortaya çıkmıştır. Aynı durum, ortalama tarım ürünleri yıllık satış tutarları ile kooperatiflere üyelik durumunda da görülmüştür. Genellikle kooperatiflere üye olanlarda ortalama yıllık tarımsal gelir kooperatiflere üye olmayanlara göre daha yüksektir.

Kırsal kesimdeki tarım işletmelerinin, modernleştirilmesinde en önemli sınırlayıcı faktör sermaye yetersizliğidir. Sermaye temininde önemli ve ucuz kaynak kurumlaşmış kredi kaynaklarıdır. Ancak, kırsal kesimde gelirin düşük olması, üretimin yıllık olması, daha doğrusu tarımın kendi özelliğinden dolayı risk ve belirsizliklerin çokluğu, kredi kullanma konusunda bireylerin çekimser kalmasına neden olmaktadır.

Araştırma alanındaki köy gruplarında kredi kullanma oranının oldukça düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak bu oran dağ köylerinde daha fazladır. Alınan kredilerin önemli bir kısmı ova köylerinde tarımsal girdiler amacıyla kullanılırken, dağ köylerinde tüketim amacıyla kullanılmıştır. Görüldüğü gibi bu yönüyle de köy grupları arasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan kredi alma konusundaki çekimserlik dağ köylerinde daha fazladır. Herhangi bir kısıtlama getirilmeksizin ve herhangi bir ön koşul olmaksızın kredi verilse dahi bu krediyi almayacaklarını ifade edenlerin oranı ova köylerinde %46.48 iken dağ köylerinde %78 dir. Diğer taraftan bu krediyi kullanım biçimi bakımından da köy grupları arasında önemli farklılıklar göstermektedir. Ova köylerinde kredi almak isteyenlerin %65.79'u bu krediyi tarım alanında kullanmak istediklerini belirtirlerken dağ köylerinde ancak çiftçilerin %27.27'si tarım alanında kullanacaklarını söylemişlerdir. Bu sonuçlara göre gerçekten, arazinin verimsiz, susuz, alt yapısı eksik kırsal alanlarda insanlar

için tarımsal faaliyetler iflas etmek üzeredir. Bu nedenle insanlar hangi durum söz konusu olursa olsun tarımsal alanda istekli olarak yatırım yapmak eğiliminde değillerdir. Bu gerçekten günümüz Türkiyesinin bir gerçeğidir ve bu sonuçlardan dolayı da her geçen gün kırdan kente göç hareketleri hızla sürüp gitmektedir. Bu sonuçlara göre tarımda yeni politikaların geliştirilmesi zorunluluğu bir kez daha gündeme gelmektedir.

Türkiye'de yaşanan göç olgusunun kırdan iticiliğinden kaynaklandığı düşünülecek olursa, dağ köylerindeki yani ekonomik yapısı bozuk, kente uzak, alt yapısı olmayan bölgelerdeki göçün daha fazla olması beklenir. Gerçekten araştırma alanındaki köy gruplarında yaşanan göç olgusu bakımından önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Ova köylerindeki ailelerin %61.97'sinde göç olgusu gerçekleşirken, dağ köylerinde bu oran %80'e ulaşmıştır.

Göç olgusu kırsal kesimdeki nüfusun yaşlanmasına neden olmaktadır. Özellikle genç ve bekar erkeklerin göç olgusuna katılması, kırsal kesimdeki nüfusun yaşlanması sonucunu doğurmaktadır. Bu durum, tarımsal kesimi durgunluğa itmektedir. Çünkü tarımsal yeniliklere genç nüfus daha yatkındır. Araştırma alanında göç etme yaşı bakımından köy grupları arasında önemli farklılıklar söz konusu olup, dağ köylerinde 15-24 yaş grupları arasında göç edenlerin oranı ova köylerine göre daha yüksektir. Diğer taraftan göç hareketine özellikle kırsal kesimde eğitim düzeyi yüksek olanlar katılmaktadır. Sonuçta ise kırsal kesimde yaşayanların eğitim düzeyi azalmaktadır. Bütün bu sonuçlara göç edenlerin genelde bekarlardan oluşması eklendiğinde kırsal kesimde cinsiyet dengesizliği de ortaya çıkmaktadır. Her iki köy grubunda da evlilik öncesi göç olgusu yoğun olmakla beraber, ova köylerinde evlilik sonrası göç olgusu, dağ köylerine göre daha yüksektir. Bunun nedeni de ova köylerindeki eğitim amaçlı göçlerdir. Özellikle ova köylerindeki aileler belirli bir tasarruf miktarına ulaştıktan sonra kentlerde kendilerine işyeri açmak amacıyla kentlere göç etmektedirler. Bu tür nüfus hareketleri de ova köylerinde evlilik sonrası göç olayının yoğun olmasına neden olabilmektedir.

Köy grupları arasında kente göç etme nedenleri bakımından da önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Özellikle ova köylerinde kentin çekici gücü ağırlık kazanırken, dağ köylerinde ekonomik nedenlerden kaynaklanan köyün itici gücü ön plana çıkmıştır.

Göç edilen yer bakımından köy grupları arasında önemli bir farklılık görülmezken, ova köylerinde merkez ilçeye göç edenler çoğunlukta iken, dağ köylerinde özellikle üç büyük kente göç ağırlıkta olmuştur. Bu olgu ova köylerindeki bireylerin kırsal kesim, yani toprakla olan ilişkilerini devam ettirdikleri, dağ köylerindeki bireylerin ise toprakla olan ilişkilerini büyük ölçüde kestikleri şeklinde de yorumlanabilir. Gerçekten köy grupları bu şekli ile değerlendirildiğinde ova köylerinden göç eden bireylerin %20.46'sının arazisini sattığı, dağ köylerindeki bireylerin ise %47.50'sinin araziyi elden çıkardığı ortaya çıkmıştır.

Diğer taraftan arazisini satmayan bireylerin ova köylerinde %33.33'ü topraklarını kendileri işlerken, dağ köylerinde bu oran %26.67 dir.

Göç eden bireylerin yaptıkları işlere bakıldığında her iki köy grubundan da göç edenlerin büyük çoğunluğunun herhangi bir sosyal güvenliği, sürekliliği olmayan marjinal işlerde çalıştıkları ortaya çıkmaktadır. Ancak bu işlerle uğrasanların dağ köylerindeki oranı ova köylerine göre daha fazladır.

Bütün bu sonuçlara karşın kırsal kesimdeki bireylerin hala önemli bir kısmının göç etme eğilimi taşıdıkları belirlenmiştir. Dağ köylerindeki bireylerin %64'ü ve ova köylerindeki bireylerin de %21.13'ü her an göç edebileceklerini ifade etmişlerdir. Görüleceği gibi göç etme isteği dağ köylerinde yaşlısıyla genciyle daha uzun yıllar devam edecek gibi görünmektedir.

Araştırma alanındaki çiftçiler özellikle 1980 sonrasında satınalma güçlerinin önemli ölçüde düştüğünü açıklamışlardır. Köy grupları arasında bu konu ile ilgili düşünceler önemli düzeyde farklılık göstermektedir. Satınalma güçlerinin daha kötüye gittiğini söyleyenlerin ova köylerindeki oranı %54.93 iken, dağ köylerinde bu oran %82'ye ulaşmaktadır. Bu çiftçi-

lerin tamamı maliyet artışlarından özellikle de tarımsal girdi fiyatlarındaki artışlardan şikayetçi olmuşlardır. Ancak son yıllarda izlenen politikalardan en fazla hoşnutsuz olanlar yine dağ köylerinde yaşamaktadır.

Kırsal kesimdeki sosyal tabakalaşma, sosyal farklılaşmanın da az olması nedeniyle, genelde ailelerin sahip oldukları arazi varlıklarından kaynaklanmaktadır. Ancak, burada önemli olan hususlardan birisi de arazi çeşitlerinin de dikkate alınmasıdır. Araştırma alanındaki köy gruplarında ortalama işletme büyüklüğü yönünde farklılık önemli bulunmaz iken, arazi çeşitlerindeki farklılık önemli bulunmuştur. Ova köylerindeki ortalama işletme büyüklüğünün %63.12'sinin sulanabilir olmasına karşılık, dağ köylerinde bu oran ancak %4.43 tür.

Gerek ova köylerinde ve gerekse dağ köylerinde mülk arazi işletmeciliği %90'ın üzerindedir. Dağ köylerinde mülk ve ortak arazi işleme ova köylerine nazaran daha fazla iken, bu köy grubunda mülk ve kiracılık ile arazi işleyen bulunmamıştır.

Araştırma alanındaki işletmelerin büyük çoğunluğu hem bitkisel ve hem de hayvansal üretimi birlikte sürdürmektedirler. Bu işletmeler ova köylerinde %90.14 oranında iken, dağ köylerinde %82 dir. Dolayısıyla sadece bitkisel üretimde bulunan işletmeler ova köylerinde dağ köylerine göre daha azdır. Oysa gerek arazinin tarıma elverişli olmaması, gerek erozyona açık olması dağ köylerde hayvancılığın daha yaygın olabileceği fikrini çağrıştırmaktadır. Çiftçiler mer'a alanlarının az olması, yem fiyatlarının pahalı olması nedenleriyle hayvancılığı sadece kendi gereksinimlerini karşılayabilecek ölçüde yaptıklarını belirtmişlerdir. Bitkisel üretim yapmanın rasyonel olmadığı ve ekonomik durumları kötü olan dağ köylerinde hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla gerek kredi desteği gerekse yayım faaliyetleri ile hayvancılığın geliştirilmesi yönünde yapılacak çalışmaların Türkiye Hayvancılığının geliştirilmesinde önemli bir rolü olabilir. Böylece bir yanda çiftçilerin ekonomik durumları düzeltilirken, diğer yandan göç olgusunun önlenmesi sağlanabilir ve hayvancılık sektörü için olumlu yönde bir adım atılmış olur.

Kırsal kesimdeki bireyler tarımsal faaliyetler yanında tarım dışından da gelir elde etmektedirler. Bu yönüyle köy grupları karşılaştırıldığında farklılık olmamasına karşın gelirin sağlanma biçiminde farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Tarım dışından gelir sağlayanlar içinde ova köylerinde çoğunluğu nakliyecilik yapanlar ile, emekli olanlar oluşturunken, dağ köylerinde emekli olanlara rastlanmamış olup, en büyük oranı inşaat işçileri oluşturmaktadır. Bu sonuçlar bile ova köylerinde kentsel ilişkilerin, dağ köylerine göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Ova ve dağ köylerinde elde edilen tarım dışı gelir yönünden önemli farklılık olmamasına karşın, tarımsal gelir ve toplam gelir yönünden önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Ova köylerinde ortalama aile başına tarımsal gelir ve toplam gelir dağ köylerinde aile başına düşen gelirin yaklaşık üç katı kadardır.

Makinalaşma, teknik düzeyin önemli bir göstergesi olarak kabul edilmekte ve tarımda makinalaşma denildiği zaman ilk akla gelen traktör olmaktadır.

Araştırma alanındaki köy gruplarında traktöre sahip olma bakımından önemli farklılıklar sözkonusu olmuştur. Dolayısıyla ova köylerinde bu yönü ile makinalaşma dağ köylerine nazaran daha yoğundur. Köy gruplarının işletme şekilleri karşılaştırıldığında bu beklenen bir sonuçtur. Diğer taraftan ova köylerinde 100 da araziye 2.03 ve dağ köylerinde de 0.34 adet traktör düşmektedir.

Tarımsal işletmelerde üretilen ürünlerin önemli bir kısmının pazara sürülmesi, o ürünün üretim miktarına ve niteliğine bağlıdır. Ancak, üreticinin pazarla olan ilişkisinin önemli olması, onun ekonomik çıkarlarını koruma bilincinin yayılmasına neden olabileceği gibi, üretici bir çok yeniliklerden, üretim tekniklerinden ve hatta tüketici isteklerinden haberdar olmak suretiyle, kendi işletmesinde yeni üretim planlamasına gidebilir.

Bu yönüyle köy grupları arasında bir karşılaştırma yapıldığında önemli farklılıklar görülmüştür. Yani ova köylerindeki işletmelerde pazara dönüklük oranı dağ köylerine göre daha yüksektir.

Diğer taraftan köy gruplarındaki işletmelerin uzmanlaşma düzeylerinde de önemli farklılıklar gözlenmiştir. Dağ köylerinde, işletmeler içinde en büyük payı uzmanlaşmış işletmeler alırken, ova köylerinde yarı uzmanlaşmış işletmeler çoğunluktadır. Ancak bu uzmanlaşma dağ köylerinde monokültür tarımdan kaynaklanan bir uzmanlaşma olarak görülmelidir. Yani dağ köylerindeki uzmanlaşma planlanan değil bölgenin ve tarımın yapısından kaynaklanan bir uzmanlaşmadır.

Hiç kuşkusuz bu araştırmanın sonuçları uygulama yapılan bölgenin mekan ve araştırmanın yapıldığı zaman boyutlarıyla sınırlıdır. Türkiye'nin diğer bölgelerindeki koşullar araştırma bölgesine yaklaştıkça sonuçların ülkeyi temsil etme niteliği artar. Ancak yine de Türkiye'nin kırsal yapı değişimiyle ilgili önemli bir çok ipuçlarının da mevcut olduğunu kabullenmek gerekir.

Bütün bu değerlendirmeler ışığında şu önerilerde bulunulabilir.

Kırsal kesim bireylerinin eğitim düzeylerinin yükseltilmesi gerekmektedir. Çünkü eğitim yoluyla toplum istenilen ve arzu edilen yönde değişime uğramaktadır.

Kırsal kesimlerde ve özellikle dağ köylerinde çiftçilerin yaş ortalaması artmaktadır. Bunun sonucu olarak tarımsal yenilikler uygulanamamakta ve geleneksel yöntemlerle üretim sürdürülmektedir. Bu nedenle çiftçilik mesleğinin cazibeli hale getirilmesi gerekir. Yöreğe uygun bitki çeşitlerinin geliştirilerek bunların çiftçilere tanıtılması ve konu ile ilgili gerek bilgi ve gerek ekonomik destek sağlanmalıdır.

Sağlık ocakları ve evlerinin faaliyete geçirilmesi doğum kontrolü konusundaki bir çok batıl inançları yok edebilecektir. Böylece gerek doğum oranı ve gerekse ölüm oranları azalacaktır.

Gelir düzeyleri oldukça düşük olan kırsal kesimin gerek gelir ve gerekse yaşam düzeylerinin yükseltilmesi gerekmektedir. Bu amaçla yerel kaynakların harekete geçirilmesi, kırsal sanayi faaliyetlerine başlanması faydalı olacaktır. Böylece

bir yandan göç olgusu azalırken, bir yandan da bireylerin daha özgür karar almaları sağlanabilecektir.

Kırsal kesimdeki kooperatıfçılık bilincinin yükseltilmesi için konu ile ilgili yayım faaliyetleri sürdürülmelidir.

Miras hukukunda tarım için öngörülen ayrıcalıklardan çiftçiler haberdar edilmeli ve bu amaçla çiftçiler ekonomik olarak desteklenmelidir.

KAYNAKLAR

- ABU-LUGHAD, I., 1963. The Mass Media and Egyptian Village Life. Social Forces 42.
- AÇIL, F., DEMİRCİ, R., 1984. Tarım Ekonomisi Dersleri. Ank. Oni. Zir. Fak., Yayın No: 880, Ders Kitabı: 245, Ankara.
- AKKAYAN, T., 1979. Göç ve Değişme, İ.O. Ed. Fak Yayınları, No: 2573, İstanbul.
- AKSOY, S., BADIEL, B., ERAKTAN, G., KUHNEN, F., WINKLER, W., 1988. Türkiye'de İnsan ve Toprak İlişkileri, Adana ve Adıyaman Örneği, Alkar Matbaacılık, Ankara.
- ANONİM, 1956. Ziraat Sayımı Neticeleri 1950. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 371, Ankara.
- ANONİM, 1963. I. BYKP (1963-1967). Devlet Planlama Teskilatı Ankara.
- ANONİM, 1965. Genel Tarım Sayımı Örneklemeye Sonuçları 1963. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 477, Ankara.
- ANONİM, 1969. Genel Nüfus Sayımı 1965. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 568, Ankara.
- ANONİM, 1971. Genel Nüfus Sayımı 1970. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.
- ANONİM, 1973. Türkiye İstatistik Yıllığı, 1971, TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 670, Ankara.
- ANONİM, 1979/a. IV. BYKP (1979-1983), Devlet Planlama Teskilatı, Yayın No: 1664, Ankara.
- ANONİM, 1979/b. Genel Tarım Sayımı 1970. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 904, Ankara.
- ANONİM, 1980. Tarım İstatistikleri Özeti 1979. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 913, Ankara.
- ANONİM, 1982. Türkiye İstatistik Yıllığı 1982. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 1020, Ankara.
- ANONİM, 1984. Genel Tarım Sayımı 1980. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 1028, Ankara.
- ANONİM, 1988/a. Genel Nüfus Sayımı 1985, Tokat İli Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 1237, Ankara.

- ANONİM, 1988/b. V. BYKP, 1988 Yılı Programı. Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No: DPT : 2118, Ankara.
- ANONİM, 1989/a. VI. BYKP (1990-1994). Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No: 2174, Ankara.
- ANONİM, 1989/b. Genel Nüfus Sayımı 1985. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 1369, Ankara.
- ANONİM, 1990. Türkiye İstatistik Yıllığı 1989. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 1405, Ankara.
- ANONİM, T.O.K.B., Kayıtları 1990. Ankara.
- ANONİM, 1991/a. Genel Nüfus Sayımı 1990. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 1457, Ankara.
- ANONİM, 1991/b. Yürürlükteki Kanunlar Külliyesi. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Yayınları, Yayın No: 3652, Ankara.
- ANONİM, 1992. Planlı Dönemlerde Türkiye Tarım Sektörü. TZOB, Ankara.
- ANONİM, 1993. VI. BYKP (1990-1994), 1993 Yılı Programı, Genel Ekonomik Hedefler. Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara.
- ANONİM, 1994. İstatistik Göstergeler, 1923-1992. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 1682, Ankara.
- ANONİM, 1995/a. Türkiye İstatistik Yıllığı 1994. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 1720, Ankara.
- ANONİM, 1995/b. Tarım Orman Köy İşleri Bakanlığı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Kayıtları. Ankara.
- ARAS, A., 1977. Urfa ilinde Sulu ve Kuru Sırtlarda ve Toprak Endekslerinde En Uygun İşletme Tip ve Modellerinin Tesbiti ile Toprak ve Tarım Reformu Kooperatiflerinin En Uygun Organizasyonu, E.Ö. Ziraat Fak. Ziraat Ekonomisi ve İşletmeciliği Bölümü, Çoğaltma (Özet), İzmir.
- AYDENİZ, A., BROHI, R., 1987. Tarımımız, Düşümleri-Çözümleri. Cum. Oni. Tokat Ziraat Fak. Yayınları, Tokat.
- AZİZ, A., 1984. "Kırsal Kesimde Kitle İletişim Araçlarının Aile yapısına Etkisi". Türkiye'de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.
- BALAMAN, A.R., 1969. "Ankara Köylerinden Örencikde Meydana Gelen Kültür Değişmesi". DTCF Dergisi, Sayı 4, Ankara.

- BALAMAN, A.R., 1982. TE-VE Köyü Genel Etnografyası. Ege Onı. Sosyal Bilimler Fak. Yayınları, No: 5, İzmir.
- BALAMAN, A.R., 1983. Gelenekler, Töre ve Törenler. Betim Yayınları, Halk Bilimi (Folklor) Dizisi: I, İzmir.
- BALAMAN, A.R., 1984. "Kırsal Kesimde Aile Kurma, Çözme, Aile İçi Etkileşim ve İlişkiler". Türkiye'de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.
- BAŞARAN, F., 1984. "Ailede Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Değişimleri". Türkiye'de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.
- BAŞOL, K., 1984. Demografi (Genel ve Türkiye). Dokuz Eylül Onı. İstisadi ve İdari Bilimler Fak.,Yayın No: 6, İzmir.
- REAL, G.M., 1954. The Roots of Participation in Farmer's Cooperation. Iowa State Collage, Ames, Iowa.
- BERKES, M., 1940. "Elvan Köyü Üzerinde Sosyolojik Bir Araştırma". DTCF Dergisi I. Sim No: 117-118, Ankara.
- BLACK, T.R., 1957. Formal Social Participation: Method and Theory. Appleton Century Crafts, New York.
- BORAN, B., 1945. "İki Köy Çesidinin Mukayeseli Tetkiki". Toplumsal Yapı Araştırmaları, DTCF, Ankara.
- CAĞLAYAN, L., 1983. Manisa Merkez İlçe Ova Köylerinde Kimyasal Gübrelerin Tedarik ve Kullanımı Üzerine Bir Araştırma. Yasar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları No:13, İzmir.
- CALL, F.Mc., FELTWER, R.L., 1967. "Farmer Characteristics and Attitudes Related to Bargaining Association Membership in Michigan". Quarterly Bulletin, Michigan State Vol.50.
- CIVI, H., 1991. Köy Sosyolojisi. Ders Notları, Tokat.
- DINLER, Z., 1985. Tarım Ekonomisi. Uludağ Onı. Güçlendirme Vakfı, Yayın No: 3, O.O.I.I.B.F. İşletme İktisadi ve Matematik Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No: 3, Bursa.
- DOĞANAY, F., KORKUT, S., 1993. VII. BYKP Özel İhtisas Komisyonu Çalışmaları İçin Kırsal Sanayi Ön Raporu. Devlet Planlama Teşkilatı, DPT. Müstesarlığı, Sosyal Planlama Müdürlüğü, Ankara.
- DOĞANCA, Y., 1975. Ege Bölgesinde Seçilmiş Bir Kırsal Toplumda Modernleşme Açısından Tarımsal Yeniliklerin Yayılmasını ve Benimsenip Uygulanmasını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, İzmir.

- DOĞANCA, Y., 1983. Batı Anadolunun iki Orman Köyünde Yayım Açısından Kooperatifleşme Olayı ve Kooperatiflere Katılımı Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma. Ege Üniv. Zir.Fak., Yayın No: 469, İzmir.
- DOZGONEŞ, O., KESİCİ, T., GORBOZ, F., 1983. İstatistik Metodları I, Ank. Üniv. Zir. Fak. Yayınları: 861, Ders Kitabı, Ankara.
- ERDENTUĞ, N., 1968. Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki, Ankara Üniv. DTCF Yayını, No: 109, Ankara.
- EREN, A., 1989. Türkiye'nin Ekonomik Yapısının Analizi. Bilgehan Basımevi, İzmir.
- ERGON, M., 1987. Eğitim ve Toplum. İnönü Üniv. Basımevi, Malatya.
- ERKUL, A., 1983. Bir Kasabanın Toplumsal Yapısı-Kamaliye. H. O. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.
- ERKUL, A., 1994. "Sivas Merkez Köylerinde Aile Yapısı". Cum. O. Fen Ed. Fak. Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 17, Sivas.
- EROL, M., 1994. "Kentsel Bütünleşme Üzerinde Köy-Kent Farklılaşması ve Aile Kurumunun Etkileri (Sivas Örneği)". Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 17, Sivas.
- ESERPEK, A., 1982. Sosyal Kontrol, Sapma ve Sosyal Değişme. Ank. Üniv. Eğitim Fakültesi Yayını, Yayın No: 76, Ankara.
- FISHER, R.A., 1958. Statistical Methods For Research Workers, Oliver and Boyd. Edinburg, Weedhale Court, London.
- FOSKETT, J.M., 1955. "Social Structure and Social Participation". American Sociological Review, Vol. 20.
- GASSON, R., 1977. "Farmers Approach to Cooperative Marketing" Journal of Agricultural Economics, Vol.XXVIII, No.1
- GORTAN, K., 1979. İstatistik ve Araştırma Metodları. İst.Üniv. Yayın No: 96, İşletme Fak. Yayın No: 2657, İstanbul.
- GÖEKÇE, B., 1976. "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme" H.O., Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 1-2, Ankara.
- GÖKÇE, O., 1993/a. Köy Toplum Bilimi II. Ege Üniv. Ziraat Fak. Yayın No: 32, İzmir.

- GÖKÇE, O., 1993/b. Köy Toplum Bilimi, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayını, Ders Notları No:20, İzmir.
- GÜCBİLMEZ, E., 1972. Yeni Mahalle ve Kayadibi: Karşılaştırmalı Bir Köy Araştırması, A.O. SBF Yayını, Ankara.
- GOVENC, B., 1974. Kültür ve İnsan. Remzi Kitabevi, İstanbul
- IŞIKLI, E., ABAY, C., 1993. "Destekleme Uygulamalarının Tarımsal Yapıya Etkisi". Tarımsal Destekleme Politikaları, Sorunlar-Çözümler, Tarım Haftası Sempozyumu, TMMOB, Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara.
- JOHN, M.E., 1943. Factors Influencing Farmers Attitudes Toward A Cooperative Marketing Organization. The Pennsylvania State Collage, School of Agriculture, Bulletin 457, USA.
- KELES, R., TORKAY, O., 1961. Köylü Gözü ile Türk Köylerinde İktisadi ve Toplumsal Değişme. SBF, Ankara.
- KIRAY, M., 1964. Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası. Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara.
- KIRAY, M., 1982. "Sosyo Ekonomik Hayatın Değişen Düzeni, Kendiliğinden 4 Köyün Monografik Karşılaştırılması". Toplum Bilim Yazıları, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- KIP, E., İŞYAR, Y., 1976. Basit ve Çoklu Regresyon Analizlerinin Zirai Ekonomi Problemlerine Uygulanması. Atatürk Oni. Yayınları No:460, Ziraat Fak. Yayınları No:217, Yardımcı ders Kitapları No:14, Atatürk Oni. Basımevi, Erzurum.
- KOCACIK, F., 1985-1986. "Sivas İli Merkez İlçesi Köylerinin Toplumsal Yapı ve Toplumsal Değişmesi". Cum. Oni. Fen Ed. Fak., Sosyal Bilimler Dergisi, No: 5-6-7, Sivas.
- KOCACIK, F., 1986. "Sivasta Kentsel Aile" Cum. Oni. Fen. Ed. Fak., Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 7, Sivas.
- KONGAR, E., 1972. İzmir'de Kentsel Aile, Yapı, Akrabalar ve Bürokratik Örgütlerle İlişkiler ve Zaman İçinde Bazı Değişme Eğilimleri. Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, A-3, Sosyal Bilimler Araştırma Serisi: A-2, Ankara.
- KONGAR, E., 1981. İmparatorluktan Günümüze Türkiyenin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitabevi, Ankara.
- LERNER, D., 1958. The Passing of Traditional Society-Modernizing the Middle-East. The Free Press, New York.
- LESLIE, G.R., 1982, The Family in Social Context. Oxford University Press, Oxford.

- MANGIR, M., CAĞATAY-ARAL, N., 1990. "Köyde Aile Yapısı". Karınca Kooperatif Postası, Sayı 647, Ankara.
- MERTER, F., 1990. 1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler (Malatya Örneği). TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Genel Yayın No: 2, Ankara.
- OZANKAYA, Ö., 1971. Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür: İki Grup Köyde Yapılan Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Ank. Oni. Siyasal Bilgiler Fak. Yayınları, No: 322, Ankara.
- OZANKAYA, Ö., 1977. Toplum Bilime Giriş, Ankara SBF, Ankara.
- OZANKAYA, Ö., 1984. Toplum Bilime Giriş, Ankara.
- OZANKAYA, Ö., 1991. Toplumbilim. Cem Yayınları, İstanbul.
- ÖZBAY, F., 1984/a. "Kırsal Kesimde Toplumsal ve Ekonomik Yapı Değişmelerinin Aile İşlevlerine Yansıması". Türkiyede Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.
- ÖZBAY, F., 1984/b. "Türkiye'de Kırsal/Kentsel Kesimlerde Eğitimin kadınlar Üzerindeki Etkisi. Türkiye Toplumunda Kadın, Ankara.
- ROGERS, F.M., SVENNING, L., 1969. Modernization Among Peasants The Impact of Communication. Rolt, Reinehart and Winston, Inc., New York.
- SAG, V., 1991. "Toplumsal Değişme ve Eğitim". Cum. Oni. Fen. Ede. Fak., Sosyal Bilimler Dergisi, No: 114, Sivas.
- SENCER, M., 1971. Türkiye'de Köylülüğün Maddi Temelleri. Ant Yayınları, İstanbul.
- SENCER, Y., 1979. Türkiye'de Kentleşme, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- SERPER, Ö., 1986. Uygulamalı İstatistik. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- SMITH, L., ZOPH, P.F., 1970. Principles of Inductive Rural Sociology. F.A., Davis Company, Philadelphia.
- SMITH, A., 1972. İnsan, Yapısı ve Yaşamı. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- SOKAL, R., ROHLF, F., 1969. Biometry, The Principles and Practice of Statistics in Biological Research. W.H. Freeman and company, San Francisco.

- SAHINKAYA, R., 1966. Orta Anadolu Köylerinde Aile Strüktürü. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fak. Yayınları, No: 255, Ankara.
- SAHINKAYA, R., 1983. Cumhuriyet Köye-Köylü Kadına ve Türk Ailesine Neler Getirdi, Ankara.
- TALIM, M., 1991. "Tarımda Yapısal Değişim". 1980-1990 Türkiye Tarımı Sempozyumu, TMMOB, Ziraat Mühendisleri Odası, Yayın No: 1991/2, Ankara.
- TARAKLI, D., 1994. Otuzbeş Yıl Sonra Tokat İlinin Kızık Köyü. Ortadoğu Teknik Uni., Mimarlık Fak. Yayını:94.02, Ankara
- TARIETZ, P., LARSON, O.F., 1956. "Social Participation and Old Age". Rural Sociology, Vol. 21.
- TATLIDIL, H., 1978. Konya Ereğli İlçesinde Köy kalkınma Kooperatiflerinin Yayılması ve Benimsenmesi Ozerine Bir Araştırma. A.O. Ziraat Fak. Ziraat politikası ve Yayım Kürsüsü, (Yayınlanmamış Doktora Çalışması(Özet), Ankara.
- TAYLAN, E., 1995, Çokaklı Köyü: Sosyo-Ekonomik Yapı ve Halk Kültürü Araştırması. Kültür Bakanlığı: 1756, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 222, Gelenek-Görenek ve İnançlar Dizisi:21, Ankara
- TEKİNEL, O., 1981. "Tarımda Üretim ve Verimin Artırılması". Türkiye II. İktisat Kongresi, Tarım Komisyonu Tebliğleri, Devlet Planlama Teskilatı, Yayın No: 1783, Ankara.
- TEKİNEL, O., YURDAKUL, O., 1989. "Türkiye Tarımındaki Gelişmeler" Türkiye ve Diğer Akdeniz Ölkelerinde Tarım, Sanayileşme ve Sosyal Değişmeler, Adana.
- TIMUR, S., 1972. Türkiye'de Aile Yapısı, H.O., Yayın No: D-15 Ankara.
- TUĞAÇ, A., YURT, I., ERGİL, G., SEVİK, H., 1970. Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması Rapor I. DPT Sosyal Planlama Dairesi, DPT: 860 -SPD: 198, Ankara.
- TUĞAÇ, A., 1971. Kırsal Topluluklarda Değişmeler. Türkiye, Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar (Makaleler), İst.Oni. Ed.Fak. Coğrafya Enstitüsü, Çağlayan Matbaası, İstanbul.
- TUNCER, B., 1976. Ekonomik Gelişme ve Nüfus. H.O. Yayınları, D-20, Ankara.
- TORKDOĞAN, O., 1965. Erzurum ve Çevresinde Sosyal Araştırmalar. Atatürk Üniversitesi Yayın No: 40, Erzurum.
- TORKDOĞAN, O., 1977/a. Çağdaş Türk Sosyolojisi, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 492, Erzurum.

- TÖRKDOĞAN, O., 1977/b. Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları, İstanbul.
- ONSAL, A., 1984. "Yasalara Başkaldıran Aile-İlişkileri: Türkiye'de Kan Davası ve Geleneği". Türkiye'de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler, Türkiye Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.
- YAMANE, T., 1967. Elementary Sampling Theory. Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.J., U.S.A.
- YAMANE, T., 1976. Statistik ein einführendes Lehrbuch. Band 2, Fischer Taschenbuch Verlag, Farnkfurt am Main Marz.
- YASA, I., 1955. Hasanoğlan Köyü. Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Yayını, Ankara.
- YASA I., 1966. Ankara'de Gecekondu Ailesi. Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- YASA, I., 1969. 25 Yıl Sonra Hasanoğlan Köyü: Karşılaştırmalı Bir Toplumbilim Araştırma. Ank. Oni. Siyasal Bilgiler Fak. Yayın No: 270, Ankara.
- YILDIRAK, N., 1982. Köy Sosyolojisi I . Ders Notu, An.Ü.Z.F., Teksir No: 90, Ankara.
- YILDIRAK, N., 1987. Köy Toplumunda Kadın. Ank. Oni. Zir.Fak. Tarım Ekonomisi Bölümü Seminer Çalışması, Ankara.
- YILDIRAK, N., 1990. Toplumsal Ekonomik Durumları ve Sorunlarıyla Köy Çocukları, Ankara.
- YILDIRAK, N., 1991. "Tarım Kesiminde Gözlenen Toplumsal Değişim". 1980-1990 Türkiye Tarımı Sempozyumu, TMMOB, Ziraat Mühendisleri Odası, 1991/2, Ankara.
- YILDIRAK, N., OLHAN, E., 1993. "Kırsal Kesimde Genç Nüfusun Tarımsal Faaliyetlere Katılımı ve Kent'e Göç Etme Eğilimleri" DPT, Kırsal Sanayi Sempozyumu, Tebliğleri, Ankara.
- YOCEL, A., 1994. 1990 Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Türkiye'de Toplum Yapısının Karşılaştırmalı Profili. DPT, Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, Yayın No: ISBN 975-19-6854-X, Ankara.
- ZORAL, K., 1984. Üretim Fonksiyonları. Dokuz Eylül Oni.Müh. Fakültesi Yayınları MM/END-84, EY 052, İzmir.

EKLER

EK 1: MODERNLEŞME VE GELENEKSELLİK İNDEKSİ

Modernleşme düzeyi belirlenirken deneklere aşağıdaki sorular sorulmuş ve her bir denek için aldığı toplam puana göre modernleşme düzeyi belirlenmiştir.

SORULAR	PUAN	
	EVET	HAYIR
1. Sizce kadınlar çalışmalıdır?	1	0
2. Evdeki bayanlar erkeksiz şehre gidebilir mi?.	1	0
3. Kadınlar pantolon giymelidir?.....	1	0
4. Kız Çocukları Okutulmalıdır?.....	1	0
5. Birden fazla kadınla evlilik uygun mudur?....	0	1
6. Erkek çocuk sahibi olmak mutlaka gerekli midir?.....	0	1

Maksimum Puan : 6
Aralık : 0-6
Geleneksel düşüncede olanlar: 0-2 puan
Geçiş devresinde olanlar : 3-4 puan
Modern düşüncede olanlar : 5-6 puan

EK 2: DIŞ KÜLTÜRE AÇILMA DÜZEYİ İNDEKSİ

1. Soru. Tarımsal Kuruluşları ne kadar sıklıkla ziyaret edersiniz?

Hiç..... 0 puan
Yılda 1 kez..... 1 puan
Yılda 2 kez..... 2 puan
Yılda 3 kez..... 3 puan
Yılda 3'den fazla... 4 puan

2. Soru. Tokat'a ne kadar sıklıkla gidersiniz?

Hergün 5 puan
Haftada 1 kez..... 2 puan
Haftada 2-3 kez..... 3 puan
Haftada 4-5 kez..... 4 puan
Ayda 1 kez..... 1 puan

3. Soru. Büyük Şehirlere ne kadar sıklıkla gidersiniz?

Hiç..... 0 puan
Yılda 1 kez..... 1 puan
Yılda 2-3 kez..... 2 puan
Yılda 4-5 kez..... 3 puan
Yılda 5'den fazla... 4 puan

Maksimum puan : 13

Aralık : 0-13

Dış kültüre açılım düzeyi düşük : 1-2 puan
Dış kültüre açılım düzeyi orta : 3-5 puan
Dış kültüre açılım düzeyi yüksek: 6+ puan

EK 3: SOSYAL KATILIM INDEKSİ

SORU: Sosyal ve ekonomik amaçlı herhangi bir kuruluşa üyemisiniz?

Oye değilim	0	puan
1 tanesine üyeyim	1	puan
2 tanesine üyeyim	2	puan
3 tanesine üyeyim	3	puan
4 tanesine üyeyim	4	puan
5 tanesine üyeyim	5	puan

Maksimum puan : 5
 Aralık : 0-5
 Düşük düzeyde katılım : 0-1 puan
 Orta düzeyde katılım : 2-3 puan
 Yüksek düzeyde katılım: 3-5 puan

EK 4: KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI KULLANIM DÖZEYİ İNDEKSİ

SORU 1. Radyoyu ne kadar sıklıkla dinlersiniz?

Hiç	0	puan
Ara sıra	1	puan
Haftada 1-2 kez ...	2	puan
Hergün	3	puan

SORU 2. Televizyonu ne kadar sıklıkla izlersiniz?

Hiç	0	puan
Ara sıra	1	puan
Haftada 1-2 kez ...	2	puan
Hergün	3	puan

SORU 3. Gazete Okuma Sıklığı

Hiç	0	puan
Ara sıra	1	puan
Hergün	2	puan

Maksimum Puan : 8
 Aralık : 0-8
 Düşük düzeyde kitle haberleşme araçları kullanma : 0-2 puan
 Orta düzeyde kitle haberleşme araçları kullanma : 3-5 puan
 Yüksek Düzeyde kitle haberleşme araçları kullanma: 6-8 puan

EK 5: YAŞAM DÜZEYİ

Yaşam düzeyinin belirlenmesinde deneklere evlerinde bazı eşyaların varlığı sorulmuş olup buna göre puanlar verilmiştir.

SORULAR:		PUAN		PUAN
Evin İnşaat materyali	Taş-Tuğla	1	Kerpiç	0
Evdeki oda sayısı	3-4	1	1-2	0
Su evin içindemi	Evet	1	Hayır	0
Tuvalet evin içindemi	Evet	1	Hayır	0
Evde radyo var mı	Evet	1	Hayır	0
Evde televizyon var mı	Evet	1	Hayır	0
Evde çamaşır makinası var mı	Evet	1	Hayır	0
Evde telefon var mı	Evet	1	Hayır	0
Evde fırın var mı	Evet	1	Hayır	0
Evde banyo var mı	Evet	1	Hayır	0

Maksimum Puan : 10
Aralık : 0-10
Düşük yaşam düzeyi : 2 -4 puan
Orta yaşam düzeyi : 5 -7 puan
Yüksek yaşam düzeyi : 8-10 puan

EK 6: İŞBİRLİĞİ EĞİLİM DÖZEYİ İNDEKSİ

Tarımsal Uğraşı Alanı	İşbirliğine taraf olma 1 puan	İşbirliğine taraf olmama 0 puan
Toprak hazırlama	1	0
Tohum ekme	1	0
Tarım makinalarını ortak kullanma.	1	0
Kredi alma	1	0
Tarım ürünlerini işleme	1	0
Tarım ürünlerini pazarlama	1	0

Maksimum puan : 6
Aralık : 0-6
İşbirliği eğilimi düşük : 0-1 puan
Orta düzeyde işbirliği : 2-3 puan
Yüksek düzeyde işbirliği : 4-6 puan

EK 7: GENEL BILGI DÜZEYİ İNDEKSİ**SORULAR****PUAN**

Bölgenizde en yetkili kişi kim?	Vali	1	Diğer	0
Cumhurbaşkanını kim seçer?	Meclis	1	Diğer	0
Cumhurbaşkanı kaç yıl süre ile seçilir?	7	1	Diğer	0
Nüfus sayımı kaç yılda bir yapılır ?	5	1	Diğer	0
Toprak reformu nedir biliyormusunuz ?	Evet	1	Diğer	0

Maksimum puan : 5

Aralık : 0-5

Genel bilgi düzeyi düşük : 0-1 puan

Genel bilgi düzeyi orta : 2-3 puan

Genel bilgi düzeyi yüksek : 4-5 puan

EK 8: KOOPERATİF BİLİNÇ DÜZEYİ İNDEKSİ

Kooperatif bilinç düzeyinin belirlenmesinde aşağıdaki sorular sorularak alınan cevaplara puanlar verilerek tesbit edilmiştir.

	<u>Doğru</u>	<u>Yanlış</u>
-Kooperatif çiftçinin ihtiyaç duyduğu üretim girdilerini ucuza temin eder	1 puan	0 puan
-Kooperatif tarımsal ürünlerin fiyat olarak en iyi değer bulduğu bir yerdir	1 puan	0 puan
-Kooperatiflerde herkes eşittir.	1 puan	0 puan
-Kooperatif kar etmese de çiftçilerin dayandığı tek kuruluştur. Bu bakımdan önemlidir.	1 puan	0 puan
-Kooperatifin sağladığı faydalar o kadar az ki, ortak olmak o kadar önemli değildir.	0 puan	1 puan
-Kooperatif çiftçinin kalkınması için en iyi çaredir. Bu nedenle ortak olmak gerekir.	1 puan	0 puan
-Kooperatif olmasa çiftçiler aracı ve tefecilerin eline düşer	1 puan	0 puan
-Kooperatif kurarak hep beraber işleri yürütmek çiftçi için daha iyidir.	1 puan	0 puan

Maksimum puan: 8

Aralık : 0-8

Kooperatif bilinç düzeyi düşük : 0-3 puan

Kooperatif bilinç düzeyi orta : 4-5 puan

Kooperatif bilinç düzeyi yüksek: 6-8 puan

EK 9: PAZARA DÖNÜKLÜK ORANI (%)

Pazara dönüklük oranı, toplam tarım ürünleri satış tutarının, toplam brüt üretim değerine bölünmesi ile elde edilmiştir. Pazara dönüklük oranı %50'den fazla olan işletmelerin gruplandırılması şöyle yapılmıştır.

- I. Grup : %51-70 (Orta düzeyde pazara dönük)
- II. Grup : %71-90 (Yüksek düzeyde pazara dönük)
- III. Grup: %91 + (Tamamen pazara dönük)

EK 10: UZMANLAŞMA DOZEYİ

1. Uzmanlaşmış işletmeler: Toplam tarım ürünleri yıllık satış tutarının %70'inin tek ürün tarafından temin edildiği işletmeler.
2. Yarı uzmanlaşmış işletmeler: Toplam tarım ürünleri yıllık satış tutarının %70'inin iki üretim dalı tarafından (her birinin payının %10'dan az olmama koşulu ile) temin edildiği işletmeler.
3. Karma işletmeler: Uzmanlaşmış ve yarı uzmanlaşmış işletmelerin dışında kalan işletmeler.

ÖZGEÇMİŞ

2.5.1964 tarihinde Sivas'da doğdum. İlk, orta ve lise eğitimimi Sivas'da tamamladım. 1988 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Tokat Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünden mezun oldum. 1989 yılında aynı üniversitede araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladım. Yüksek Lisans öğrenimimi 1991 yılında tamamladım.

Halen Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktayım.

Evli ve bir çocuk babasıyım.

Tokat-1996

Ergün ŞİMSEK

TÜRK TARIMINDAKİ YAPISAL DEĞİŞMELER VE TOPLUMSAL DEĞİŞMELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN TOKAT İLİ MERKEZ İLÇEDEKİ DAĞ VE OVA KÖYLERİNDE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

I. AİLENİN EĞİTİM, YAŞ VE HANE BÜYÜKLÜĞÜ DURUMU

1. Yaşınız Eşinizin yaşı
2. Ailenizde kaç kişi var Bunların;
cinsiyeti Yaşı Eğitim Durumu
11. Kızınızın köyden mi yoksa şehirden birisi ile evlendirmeyi isterdiniz.
(1) Köyden (2) Şehirden Neden.....
12. İhtiyarladığınızda oğlunuzla mı yoksa kızınızla mı oturmak istersiniz. Anne Baba

II. AİLE BİÇİMİ

3. Ailenizde sizden başka kimler var
(1) Eşim ve evlenmemiş çocuklarım
(2) Eşim, evli erkek çocuğum, eşi, çocukları, evlenmemiş çocuklarım, annem -babam, evli kardeşlerim, onların hanımları ve çocukları, evlenmemiş kardeşlerim.
(3) Eşim çocuklarım, annem babam evlenmemiş kardeşlerim
13. Kaç yaşında evlendiniz Erkek....., Kadın.....
4. Anneniz sağ mı Evet Hayır Evet ise kimle oturur Neden
Babanız sağ mı (1) (2)
14. Çocuklarınızı kaç yaşında evlendirdiniz (İsterseniz)
Erkek..... Kız.....
5. Evlendiğinizde babanızla birlikte mi oturdunuz
(1) Evet (2) Hayır
15. Eşinizle akrabalığınız varmı (1) Evet (2) Hayır Derecesi.....
6. Şu anda birlikte mi oturuyorsunuz (1) Evet (2) Hayır
16. Çocuklarınızın bir akraba ile evlenmesine taraftar mısınız
(1) Evet (2) Hayır Neden.....
7. Hayır ise kaç yıl sonra ayrıldınız.....
17. Çocuklarınıza hiç beşik kertaesi yaptırdınız mı
(1) Evet (2) Hayır
8. Baba ailesinin yanından ayrılmamızın sebebi nedir.
(1) Babanın ölümü
(2) Toprak yetersizliği
(3) Geçim sıkıntısı
(4) Kayınvalide gelin anlaşmazlığı
(5) Baba oğul geçimsizliği
() Diğer
18. Hayır ise eskiden oluyormuydu (1) Evet (2) Hayır
19. Akraba evliliği eskiden mi yoksa şimdi mi daha çok.
(1) Eskiden (2) Şimdi
20. Tek evlmişsiniz (1) Evet (2) Hayır Neden.....
21. Evlendiğinizde aşağıdakilerden hangilerini yaptırdınız
(1) Dini Nikah Hangisini önce yaptırdınız.....
(2) Resmî nikah (3) İkisini de

III. AİLENİN KURULUŞU VE AİLE İÇİ İLİŞKİLER

9. Çocuklarınızı evlendiğinde nereye yerleşmesini istersiniz
Er.Ba.Ev Kız Ba.Ev. Ayrı ev Neden
Anne Baba Anne Baba Anne Baba
- Erkek çocuk (1) (1) (2) (2) (3) (3)
- Kız çocuk (1) (1) (2) (2) (3) (3)
10. Erkek evladınızın ayrı bir ev açmasını nasıl karşılırsınız
Anne Baba
(1) İyi karşılırsım (1)
(2) İyi karşılamam (2)
()
22. Sizce bunlardan en gerekli olanı hangisi
Erkek..... Kadın.....
23. İlk çocuğunuzun erkek mi yoksa kız mı olmasını isterdiniz
Neden Baba Anne Neden
..... (1) Erkek (1)
- (2) Kız (2)
- (3) Farketmez (3)
24. İlk erkek çocuğa kaçınıcı doğumda sahip oldunuz
25. Ölen çocuğunuz dahil kaç çocuğunuz oldu
Erkek..... Kız..... Sağ olan.....

26. Aile içinde erkek çocukları niçin istenir.

<u>Baba</u>	<u>Anne</u>
(1) İhtiyaladığımızda bize bakar	(1)
(2) Baba soyunu devam ettirir	(2)
(3) Tarım işlerinde bize yardımcı olur	(3)

27. Erkek çocuğunuz olmasa hanımınızı boşar veya ikinci bir hanım alırmıydınız (1) Evet (2) Hayır (3) Boşamaz ikinci hanım alırdım (4) Kararsız

28. Bir erkeğin hali vakti yerinde ise ikinci bir hanım almalıdır.

<u>Erkek</u>	<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>	
	(1)	(2)	<u>Kadın</u> (1)

29. Sizce kız çocukları hangi düzeye kadar okutulmalı

	<u>Okutmamalı</u>	<u>1lk.Ok.</u>	<u>Or.Lis</u>	<u>Yüksek Ok.</u>	<u>Neden</u>
Anne	(1)	(2)	(3)	(4)
Baba	(1)	(2)	(3)	(4)

30. Sizce erkek çocukları hangi düzeye kadar okutulmalı

	<u>Okutmamalı</u>	<u>1lk.Ok.</u>	<u>Or.Lis</u>	<u>Yüksek Ok.</u>	<u>Neden</u>
Anne	(1)	(2)	(3)	(4)
Baba	(1)	(2)	(3)	(4)

31. Eğitim düzeyi yönünden köyünüz eskiye göre nasıl

<u>Erkek çocuklar için</u>	<u>Neden</u>		<u>Kız çocukları için</u>	<u>Neden</u>
.....	(1) Daha iyi	(1)
.....	(2) Daha kötü	(2)
.....	(3) Değişmedi	(3)

32. Çocuklarınızın okumasını ister misiniz

	<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>	<u>Neden</u>
Erkek çocuk	(1)	(2)
Kız çocuk	(1)	(2)

IV. MESLEK SEÇİMİ

33. Çocuklarınızın ne olmasını istersiniz

Erkek Çocuk....., Kız Çocuk.....

34. Sizce günümüzün en iyi mesleği hangisidir.

<u>Erkekler için</u>	<u>Neden</u>	<u>Kızlar için</u>	<u>Neden</u>
.....

10 yıl önce.

35. Çocuklarınızın çiftçi olmasını ister misiniz

(1) Evet (2) Hayır Neden

36. Çiftçi olduğunuza memnun musunuz (1) Evet (2) Hayır

37. Hayır ise ne olmak isterdiniz

V. MODERNLEŞME DÜZEYİ

38. Sizce kadınlar çalışmalıdır. (Devlet Dairesinde)

	<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>	<u>Neden</u>
Erkek	(1)	(2)
Kadın	(1)	(2)

39. Evdeki bayanlar erkeksiz şehre gidebilirlermi

(1) Evet (2) Hayır

40. Kadınlar Pantolon giymelidir (1) Evet (2) Hayır

41. Kız çocukları okutulmalıdır (1) Evet (2) Hayır

VI. MOBİLİTE

42. Ailenizden köy dışına göçen oldu mu (1) Evet (2) Hayır

....

43. Evet ise kaç yaşında göçtü

44. Eğitim durumu neydi

45. Göç ettiğinde askerliğini yapmış mıydı (1) Evet (2) Hayır

....

46. Göç ettiğinde , (1) Bekardı (2) Evliydi

47. Hangi yıl göç etti

48. Niçin göç etti

49. Nereye göç etti

50. Şu anda ne iş yapıyor

51. Göç eden arazisini sattı mı (1) Evet (2) Hayır

52. Hayır ise nasıl işletiyor (1) Kira (2) Ortak (3) Kendi

53. Sizde göç etmeyi düşünüyor musunuz.

(1) Evet (2) Hayır NedenNereye.....

54. Sizce göçün en büyük nedeni nedir

55. Köyünüzden göç edenler nasıl kişiler

(1) Zengin kişiler (2) Fakir kişiler ()

56. Sizce göç edenlerin şu andaki durumları köyden daha iyidir

(1) Evet (2) Hayır

57. Göç olgusu köyünüzde eskiye rağmen nasıl

(1) Daha fazla (2) Daha az

VII. ZENGİNLİK TANIMI

58. Bir insanı zengin olarak nasıl ve neyle belirlersiniz
.....
59. Köyünüzde bir insanı zengin olarak tanımlamak için kaç da
araziye sahip olması gerekiyor
60. Son on yıl içinde satınalma gücünüzde nasıl bir değişme
oldu. (1) Daha iyi (2) Daha kötü (3) Değişmedi
Neden.....

VIII. EŞ SEÇİMİ KONUSUNDAKİ TUTUMLAR

61. Nasıl evlendiniz
(1) Görücü usulü ile (4) Kaçırdım
(2) Eşimle anlaşarak ()
- (3) Beşik kertesini
62. Erkek çocuğunuz evlenirken eşini kim seçmeli
Baba Anne
(1) Anne-Baba (1)
(2) Kendisi (2)
(3) Anne-Baba ve Kendisi (3)
63. Kız çocuğunuz evlenirken eşini kim seçmeli
Baba Anne
(1) Anne-Baba (1)
(2) Kendisi (2)
(3) Anne-Baba ve Kendisi (3)
64. Çocuklarınızın evlenmeden önce evleneceği eşi ile görüşüp
konuşmasını nasıl karşılıyorsunuz

Erkek çocuklar için

- Anne Neden Baba Neden
(1) (1) Normal
(2) (2) Normal deg.(2)

Kız çocukları için

- Anne Neden Baba Neden
(1) (1)
(2) (2)

IX. BAŞLIK VERME DURUMU

65. Evlenirken başlık verdinizmi (1) Evet (2) Hayır
66. Oğlunuzu evlendirirken başlık verdinizmi/ verecekmisiniz
(1) Evet (2) Hayır
67. Kızınızı evlendirirken başlık aldınızmi/ alacakmısınız
(1) Evet (2) Hayır
68. Köyünüzde başlık varmı (1) Evet (2) Hayır
69. Evet ise neye göre belirleniyor
70. Hayır ise ne zaman kalktı.....

X. AİLE İÇİNDE KARAR VERME YETKİSİ

71. Ailenizde kimlerle görüşülüp görüşülmeyeceğine kim karar
verir.
(1) Kadın (2) Koca (3) İkisi birlikte (4) Diğer büyükler
72. Hangi eşyanın eve alınması gerektiği konusunda kim karar
verir.
(1) Kadın (2) Koca (3) İkisi birlikte (4) Diğer büyükler
73. Mutfak masraflarına kim karar verir.
(1) Kadın (2) Koca (3) İkisi birlikte (4) Diğer büyükler
74. Gelirin harcanmasına kim karar verir.
(1) Kadın (2) Koca (3) İkisi birlikte (4) Diğer büyükler
75. Bu konulardaki kararları geçmişte kim verirdi
(1) Kadın (2) Koca (3) İkisi birlikte (4) Diğer büyükler
76. Aile içinde en çok kimin sözü geçer
(1) Erkeğin (2) Kadının (3) Aile büyüğü
77. Geçmişte en çok kimin sözü geçerdi
(1) Erkeğin (2) Kadının (3) Aile büyüklerinin

XI. UĞRAŞI ALANI VE GELİR DURUMU

78. Köyde daha ziyade ne işle uğraşıyorsunuz
(1) Çiftçilik (2) Hayvancılık (3) Çiftçilik-Hayvancılık
(4) Ortakçılık-Yarıcılık (5) Tarım işçiliği
()
79. Tarım yanında tarım dışı geliriniz varmı
(1) Evet (2) Hayır
Nereden.....
80. Son üretim döneminde ne kadar gelir elde ettiniz
Tarım..... Tarım dışı.....

XII. ARAZİ KULLANIMI VE MÜLKİYET VE PARÇALILIK DURUMU

81. Ortakçı veya kiracı olarak arazi işliyorsunuz
(1) Evet (2) Hayır
82. Kaç da araziniz var (İşletme arazisi toplamı Kira+Orta
+ Öz mülk)
Toplam iş.ara.....da sulu,da kur
Öz mülkda sulu,da kur
83. Sahip olduğunuz arazi kaç parça Sulu..... Kuru....

XIII. TRAKTÖRE SAHİP OLMA DURUMU

84. Traktörünüz varmı (1) Evet (2) Hayır
85. Traktör almak için gerekli parayı nasıl temin ettiniz
(1) Nakit param vardı
(2) Bankadan kredi aldım
(3) da arazi sattım
(4) Hayvan sattım
(5) Akrabalarımın borç aldım
(6) Kardeşlerimden borç aldım
(7) Köylümden borç aldım
(8) Yabancı ülkede çalışmamız yardım etti
(9) Başka şehirde çalışmamız yardım etti
()
86. Traktörü hangi yıl aldınız
87. Traktörü niçin aldınız
(1) Çocuklar istediği için
(2) Ziraati tekniğine uygun yapmak için
(3) Arazim fazla olduğu için
(4) Nakliyecilik yapmak için
()

XIV. MİRAS DURUMU ve PAYLAŞIMI

88. Mülkiyetinizdeki arazi size nasıl intikal etti
(1) Babamdan kaldı da
(2) Satınaldım da
() da
89. Babanızdan kaldı ise babanıza ait arazi kaç varis arasında paylaşıldı.....
90. Miras nasıl paylaşıldı
(1) Medeni kanuna göre (2) Dini kurallara göre () ..
91. Miras kadın ve erkek arasında eşit olarak mı paylaşıldı
(1) Eşit paylaşıldı
(2) Erkekler verildi
(3) Erkekler çok kadınlara az verildi
92. Ailede miras isteyen kız hoşgörü ile karşılanıyormu
(1) Evet (2) Hayır
93. Eskiden miras paylaşımı ile şimdiki arasında bir fark varmı (1) Evet (2) Hayır
Nasıl bir fark var.....
94. Sizce miras nasıl paylaşılmalı
- | | Kız ve erkek
<u>eşit</u> | Kız yarım
<u>erkek bir pay</u> | Kız hiç pay
<u>almasın</u> |
|-------|-----------------------------|-----------------------------------|-------------------------------|
| Erkek | (1) | (2) | (3) |
| Kadın | (1) | (2) | (3) |

XV. ARAZI EDİNME VE SATMA DURUMU

95. Hiç arazi satın aldınız mı (1) Evet (2) Hayır
96. Evet ise kimden ve hangi yıl
(1) Hatırlamıyorum (2) Akrabalardan ()
(3) Şehre göç edenlerden (4) Başka köyden
97. Hiç arazi sattınız mı hangi yıl
(1) Evet (2) Hayır
98. Evet ise niçin sattınız
(1) İşleyecek adamımız olmadığı için
(2) Traktör almak için
(3) Çocuk evlendirmek için
(4) Hastamı tedavi ettirmek için
(5) Borçlarımı ödemek için
(6) Araç gereç almak için
()

XVI. SAĞLIK İLE İLGİLİ DAVRANISLAR

99. Hastalandığınızda doktor dışında başka usullere (kişilere) başvurmuşsunuz. (1) Evet (2) Hayır
100. Çocuklarınız hasta olduğunda ne yapıyorsunuz
(1) Kendimiz tedavi ediyoruz (2) Bilenlere soruyoruz
(3) Hocaya okutuyoruz (4) Doktora götürüyoruz
101. Sizce hastalıkların en önemli nedeni nedir
(1) Dikkatsizlik (2) Çok çalışma
(3) Sıkıntından (4) Yetersiz beslenme
()
102. Çocuklarınıza düzenli olarak aşı yaptırıyor musunuz
(1) Evet (2) Hayır Neden
103. Çocuklarınızın doğumunu kim yaptırdı
(1) Köyde kadınlar
(2) Köyde Ebe
(3) Şehirde hastahane doktor

XVII. TARIMSAL YENİLİKLER İLE İLGİLENME

104. Toprak analizi yaptırıyor musunuz
(1) Evet (2) Hayır Hayır ise Neden.....
- Evet ise ilk nereden duydunuz.
105. Tarımsal sigorta yaptırıyor musunuz
(1) Evet (2) Hayır Hayır ise neden.....
- Evet ise ilk nereden duydunuz.
119. Evet ise nereden
(1) Kooperatiften (3) Aracıdan
(2) Bankadan

106. Hibrit sebze tohumu kullanıyormusunuz
(1) Evet (2) Hayır Hayır ise neden.....
- Evet ise ilk nereden duyduunuz.
107. Hayat, sağlık sigortanız varmı (1) Evet (2) Hayır
108. Suni Tohumlama Yaptırıyormusunuz.
(1) Evet (2) Hayır Hayır ise neden.....
- Evet ise ilk nereden duyduunuz.
109. Bugüne kadar köyünüzde tarımsal amaçlı herhangi bir kurs seminer, demonstrasyon çalışması yapıldı mı
(1) Evet (2) Hayır
- Evet ise katıldınız mı (1) Evet (2) Hayır
- Evet ise Hangisine
- Hayır ise böyle bir kurs düzenlensiydi katılırmıydınız
(1) Evet (2) Hayır
120. Ne amaçla kullanıyorsunuz.
121. Sizce en iyi kredi müessesesi hangisidir
(1) Bankalar
(2) Kooperatifler
(3) Akrabalar
(4) Konşular
122. Devlet istediğiniz kadar kredi verse alırmısınız
(1) Evet (2) Hayır
123. Aldığınız krediyi nerede kullanırdınız
Nereye
(1) Tarım Alanında
(2) Tarım dışında
124. Tasarruflarınızı (olsaydı) nerede kullanırdınız
Nereye
(1) Tarım Alanında
(2) Tarım dışında

XVIII. AİLE PLANLAMASI

110. Aile planlamasına taraftarmısınız
(1) Evet (2) Hayır
111. Doğum kontrolü nedir biliyormusunuz (1) Evet (2) Hayır
112. Doğum kontrolüne taraftarmısınız (1) Evet (2) Hayır

XIX. AKRABALIK İLİŞKİLERİ

113. Köyünüzde akrabalar arası ziyaret eskiye nazaran nasıl
(1) Değişmedi (2) Arttı (3) Azaldı Neden.....
114. Akrabalarınıza karşılıksız yardımda bulunurmusunuz
(1) Evet (2) Hayır
115. Akrabalarınıza borç para veriyormusunuz (1) Evet (2) Hayır
116. Borcu ne şekilde veriyorsunuz
(1) TL olarak (2) Döviz (3) Altın
Neden
117. Sizce akrabalar arası bu tür yardımlaşmalar eskiye göre nasıl
(1) Değişmedi (2) Daha fazla (3) Daha az
Neden

XX. KREDİ KULLANMA

118. Şimdiye kadar hiç kredi aldınız mı (1) Evet (2) Hayır

XXI. KOOPERATİFÇİLİK BİLİNÇ DÜZEYİ

125. Herhangi bir kooperatife üyemisiniz (1) Evet (2) Hayır
126. Evet ise hangisine
127. Aşağıdakilerden hangileri sizce doğru veya yanlıştır.
Doğru Yanlış
- Kooperatif çiftçinin ihtiyaç duyduğu üretim girdilerini ucuza temin eder. (1) (2)
- Kooperatif tarımsal ürünlerin fiyat olarak en iyi değer bulduğu yerdir. (1) (2)
- Kooperatiflerde herkes eşittir. (1) (2)
- Kooperatif kar etmese de çiftçilerin dayandığı tek kuruluştur. Bu bakımdan önemlidir. (1) (2)
- Kooperatifin sağladığı faydalar o kadar az ki, ortak olmak o kadar önemli değil (1) (2)
- Kooperatifçilik çiftçinin kullanımına için en iyi çaredir. Bu nedenle ortak olmak gerekir. (1) (2)
- Kooperatif olmasa çiftçiler aracı ve tefecilerin eline düşer (1) (2)
- Kooperatif kurarak hep beraber işleri yürütmek çiftçi için daha iyidir. (1) (2)

XXII. SOSYAL KATILIM DÜZEYİ

128. Harhangi bir derneğe ve siyasal partiye üyesiniz
(1) Evet (2) Hayır

129. Cevabınız evet ise hangi derneklere üyesiniz.

XXIII. SOSYAL STATÜ

130. Köyünüzde sözü en çok dinlenen kişi kimdir

Neden

- (1) Muhtar
(2) Köyün zengini
(3) İmam
(4) Öğretmen
(5) Yaşlılar
()

131. Köyünüzdeki kişiler kültür, gelir, tecrübe, eğitim gibi durumlarına göre sınıflandırılabilir mi (Yani bazı kişilere daha güçlü, bilgili, saygıdeğer gözüyle bakılır mı)

- (1) Evet (2) Hayır

132. Cevbanız evet ise köyde en güçlü olan 3 kişinin ismi
(1) (2) (3)

133. Siz bu faktörler itibarı ile hangi düzeydesiniz
(1) ileri (2) orta (3) düşük

134. Köyünüzde tarımsal konularda en bilgili lider kişinin ismini verebilir misiniz

XXIV. YAŞAM DÜZEYİ

135. Evinizin inşaat materyali (1) Taş Tuğla (2) Kerpiç
136. Evdeki oda sayısı (1) 1-2 (2) 3-4
137. Su evin içindemi (1) Evet (2) Hayır
138. Tuvalet evin içindemi (1) Evet (2) Hayır
139. Evde radyo varmı (1) Evet (2) Hayır
140. Evde TV varmı (1) Evet (2) Hayır
141. Evde çamaşır makinası varmı (1) Evet (2) Hayır
142. Evde telefon varmı (1) Evet (2) Hayır
143. Evde fırın varmı (1) Evet (2) Hayır
144. Evde banyo varmı (1) Evet (2) Hayır

XXV. DIŞ KÜLTÜRE AÇILMA DÜZEYİ

145. Tarımsal Kuruluşları ne kadar sıklıkla ziyaret edersiniz
(1) Hiç (2) Yılda 1 (3) yılda 2 (4) Yılda 3
(5) Yılda 3'de fazla

146. Tokat'a ne kadar sıklıkla gidersiniz
(1) Hergün (2) Haftada 1 (3) Haftada 2-3
(4) Haftada 4-5 (5) Ayda 1

147. Büyük şehirlere ne kadar sıklıkla gidersiniz
(1) Yılda 1 (2) Yılda 2-3 (3) Yılda 4-5
(4) Yılda 5'den fazla

XXVI. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI KULLANMA DÜZEYİ

148. Radyo ve TV'yi ne kadar sıklıkla izliyor ve dinliyorsunuz

Radyo		Televizyon
(1) Hiç		(2)
(1) Ara sıra		(2)
(1) Haftada 1-2		(2)
(1) Hergün		(2)

149. Gazete Okuma Sıklığı
(1) Hiç Okumuyor
(2) Ara sıra eline geçince
(3) Hergün

XXVII. İŞBİRLİĞİ EĞİLİM DÜZEYİ

150. Aşağıdaki uğraşı alanlarında işbirliğine taraftar mısınız

	<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>
Toprak Hazırlama	(1)	(2)
Tohum ekme	(1)	(2)
Tarımsal makineleri kullanma	(1)	(2)
Kredi alma	(1)	(2)
Tarımsal ürünlerini işleme	(1)	(2)
Tarımsal ürünlerini pazarlama	(1)	(2)

BAZI GENEL SORULAR

151. Sizce kan davası gereklidir
(1) Evet (2) Hayır

152. Tarımsal ürünlerinizi özellikle nerede (kime) satarsınız
() Aracıya () Hale () Kooperatife ()

153. Sizce şunlardan hangisi bölgenizde daha yetkili kişidir
(1) Vali (5) Öğretmen
(2) Kaymakam (7) Muhtar
(3) Alay komutanı (8) İmam
(4) Belediye başkanı
(5) Jandarma başçavuşu

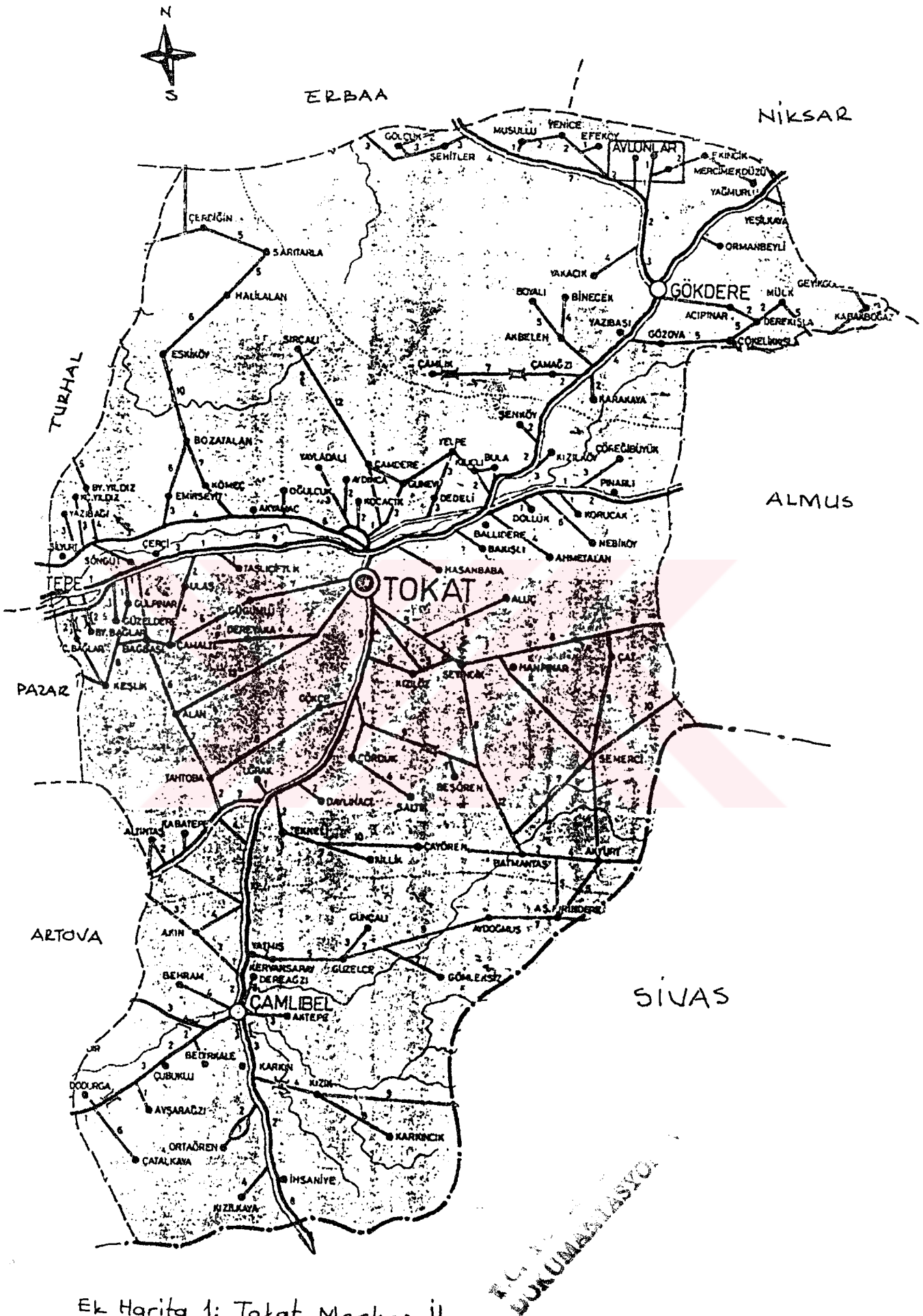
154. Bugünkü anayasaya göre cumhurbaşkanını kim seçer.....
155. Bugünkü anayasaya göre cumhurbaşkanı kaç yıl süre ile seçilir.....

156. Nüfus sayımı kaç yılda bir yapılır

157. Toprak reformu nedir biliyor musunuz (1) Evet (2) Hayır

158. Yapılmasına taraftar mısınız (1) Evet (2) Hayır

159. Köyünüzde muhtarlık belirli sülalelerden mi seçilir
(1) Evet (2) Hayır

Ek Harita 1: Tokat Merkez İlçe

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
DOKÜMAN İŞLERİ